

A KÍNAI ÉSZJÁRÁS

BOYÉ LAFAYETTE DE MENTE

A HAGYOMÁNYOS KÍNAI GONDOLKODÁSMÓD
ÉS A KORTÁRS KULTÚRÁRA GYAKOROLT HATÁSAI

中华人民共和国万岁

世界人民大团结万岁

A kínai észjárás

Boyé Lafayette De Mente

Pallas Athéné (2018 jún)

Címke: Filozófia, vallás, ismeretterjesztő, Kína

Kína kultúrája nyugati irányba fejlődik – különösen a népszerű amerikai kultúra hatása érezhető. Egyre több kínai helyezi előtérbe személyes szükségleteit, ennek az emberközpontúságnak a hatására pedig társadalmuk is változott, kevésbé formális, kevésbé jellemzik a rituálék és egyre kevésbé homogén. De még így is nagyon kínai!

A kínai észjárás rámutat Kína azon tradicionális értékeire és viselkedési normáira, amelyek továbbra is fontos szerepet játszanak a kínaiak üzleti életében és társadalmi viszonyaiban, mindemellett ismertet olyan kulcsfontosságú területeket, amelyek a nyugati kultúráknak és a piacgazdaságnak köszönhetően átalakultak.

A könyv vitatémákat, kérdéseket, valamint több tucat kulcskifejezést tartalmaz a kínai gondolkodás és viselkedésmód megértéséhez. A kulcsszavak segítségével bepillantást nyerhetünk a tradicionális kínai gondolkodásmód esszenciájába, amelyek a modern időkben is iránytűként szolgálnak és meghatározzák a kínaiak nemzeti karakterét.

A mű kiválóan összefoglalja Kína tradícióit, történelmét és kultúráját, alkalmas oktatási célokra, érdekes a turisták-, illetve a Kínában élő külföldiek számára, mindemellett az üzleti életben is hasznos tanácsokat rejteget, inspirál minden olvasót.

Olvashatunk Konfuciusz és a legnagyobb kínai bölcsek tanairól, de emellett felfedezhetjük a külföldi gyorséttermek, videojátékok, könyvek hatását a kínai kultúrában.

Boyé Lafayette De Mente elismert Ázsia-kutató, több mint 30 Ázsiával foglalkozó könyv szerzője.

BOYÉ LAFAYETTE DE MENTE

A KÍNAI ÉSZJÁRÁS

A HAGYOMÁNYOS KÍNAI GONDOLKODÁSMÓD
ÉS A KORTÁRS KULTÚRÁRA GYAKOROLT HATÁSAI

KÍNÁVAL KAPCSOLATOS JEGYZETEK

Kína neve kínaiul

Kína neve kínaiul, a mandarin nyelvjárásban *Zhong Guo*, amit latin betűkkel rendszerint egy szóba írnak: *Zhongguo*. A *zhong* szó jelentése „központi” vagy „középső”, a *guo* pedig „királyságot” jelent, lefordítva tehát a „Központi Királyság” vagy „Középső Királyság” megnevezéssel utalhatunk Kínára. Ezt a nevet használták a középkorban, amikor a kínaiak önmagukat – sok szempontból jogosan – a világ legfejlettebb népének tartották, míg a határaik mentén és másutt élő népeket barbároknak tekintették.

A „Kína” név eredete

A „Kína” elnevezés, a róla szóló sok történet ellenére, nem tisztázott. Marco Polo, a híres itáliai kalandor, aki hosszú éveket töltött Kínában (1275–1292), *Chin* néven említette írásaiban az országot, minden bizonnyal az időszámításunk előtti III. században virágzó *Chin* – vagy más írásmóddal *Qin* – birodalomra utalva. Más régi feljegyzésekben a *Shina* névvel is jelölték a ma Kína néven ismert hatalmas területet, vagy legalábbis annak egy jelentős részét.

Úgy tűnik, hogy a Kínába legkorábban utazók között két portugál – Barbosa 1516-ban és Garcia de Orta 1563-ban – használhatta először a „Kína” szót az ország nevének „Középső Királyságról” szóló írásaikban történő említésekor. Az ország hivatalos neve jelenleg Kínai Népköztársaság.

Kína lakosságának etnikai összetétele

Kína egymilliárd főt meghaladó népességének körülbelül 90 százalékát alkotják az úgynevezett „han kínaiak”, vagyis azok, akik származásukat faji szempontból és etnikailag a han nemzetséghez vezetik vissza. Kína történelmében a nagy Han-dinasztia uralmát (i. e. 206 – i. u. 220) tekintik az egyik legfényesebb korszaknak. Ekkor lett az állam hivatalos doktrínája a konfucianizmus; bámulatos fejlődés ment végbe a mezőgazdaságban, valamint a tudományok és a technológia különféle területein.

A Han-dinasztia uralkodása alatt és azt követően számos más népcsoport, köztük a *yi*, a *qian*, a *di* és a *man* törzs is beolvadt a han népbe. Ma a han kínaiak az ország valamennyi részében megtalálhatók, de főként a Sárga-folyó, a Jangce és a Gyöngy-folyó középső és alsó szakaszai mentén, továbbá az északkeleti síkságon telepedtek le – ezek a régiók együttesen Közép- és Kelet-Kína legnagyobb részét jelentik.

Kínában 53 kisebbségi nemzetiség a saját nyelvén beszél, és 23-nak saját írásrendszere is van. E csoportok többsége a hatalmas kiterjedésű

nyugati, délnyugati és északnyugati határvidéken él. Az ország délnyugati régiójának jelentős részét a legnagyobb lélekszámú kisebbség, a több mint 12 milliós zhuang nép őshazája foglalja el.

A messze nyugaton fekvő Hszincsiang-Ujgur Autonóm Területen sok odalátogató meglepődve fedezi fel, hogy a helybeli ujgur lakosság muszlim, és kultúrája inkább közép-ázsiai, mint kínai jellegű.

Kína közigazgatási rendszere

Kína a világ harmadik legnagyobb országa (csak Oroszország és Kanada előzi meg), lakossága több mint 1,3 milliárd fő. Közigazgatásilag 23 tartományból, öt nagy kiterjedésű, úgynevezett autonóm területből (Kuanghszi, Belső-Mongólia, Ninghszia, Tibet, Hszincsiang) és négy tartományi jogú városból (Peking, Csungking, Sanghaj, Tiencsin) áll. A négy tartományi jogú város ugyanolyan jellegű önkormányzattal rendelkezik, mint az egyes tartományok, s mindegyik lakossága meghaladja a tízmillió főt. Hongkong és Makaó autonóm, különleges igazgatású területek.

A kínai nyelv

Kínában hét, nyolc vagy tíz különböző nyelven beszélnek (attól függően, hogy ki és milyen szempontok alapján veszi számba őket), és több tucatnyi nyelvjárás él egymás mellett. A főbb nyelvcsoportok a *putonghua* (mandarin), a *yue* (kantoni), a *wu* (sanghaji), a *gan*, a *kejja* (vagy *hakka*), a *min* (fucsoui) és a *xiang*.

Mindezek az úgynevezett tonális nyelvek közé tartoznak, amelyekben igen sok szó jelentése a kiejtésben alkalmazott hanglejtéstől függ. Az egyes nyelvek és nyelvjárások olyan mértékben különböznek, hogy beszélőik nem értik egymást.

Mindazonáltal annak dacára, hogy ezeknek a nyelveknek és nyelvjárásoknak mind a szókinése, mind a kiejtése gyökeresen eltérő, mindegyik pontosan ugyanazokkal az ideografikus írásjelekkel írható le. Az írásjeleket egyszerűen másképpen ejtik ki a különböző nyelvek és nyelvjárások esetében.

Csak az anyanyelvüket beszélő kínaiak élő beszédben nem értik a sajátjuktól eltérő nyelvjárásokat, de az írásban rögzített szövegeket el tudják olvasni és meg is értik. Más szóval, a kínaiak képesek folyékonyan olvasni az ország valamennyi fontosabb nyelvén, anélkül hogy beszélni is tudnának a különböző helyi nyelvjárásokban.

A történelmi idők folyamán ez a figyelemre méltó fejlemény volt a legfontosabb tényező, ami lehetővé tette a han kultúra elterjedését Kína keleti és középső régióiban, és mind a mai napig a kínai népet összetartó legfőbb elemek közé tartozik.

Röviddel azután, hogy 1949 őszén a forradalmi kommunista vezető Mao Ce-tung átvette a hatalmat Kínában, elrendelte, hogy a Peking környékén beszélt mandarin nyelv legyen az egész ország hivatalos nyelve, és kötelezővé tette az oktatását valamennyi iskolában. (A mandarin Kína hivatalos nyelvévé tételére irányuló erőfeszítések már 1913-ban megkezdődtek, de a kirobbanó politikai és társadalmi feszültségek következtében mindaddig sikertelenek maradtak.)

Ennek az előrelátó politikának az eredményeként ma a legtöbb kínai a Pekingtől távol eső tartományokban és régiókban is beszéli valamennyire – ha nem is folyékonyan – a mandarin nyelvet.

A mandarin nyelvben csak négyféle hanglejtés van (a többiben akár nyolcféle is lehet), ennél fogva idegenek számára ezt a nyelvjárást a legkönnyebb megtanulni.

A kínai szavak latin betűs átírása

A kommunista kormány 1958. február 11-én törvényerejű rendelettel írta elő az egész országban hivatalosan bevezetett „latin átírási rendszer”, a *pinjin* használatát a nemzeti nyelv szavainak latin betűkkel való leírásához. Azt mondják, hogy ma már több mint egymilliárd kínai el tudja olvasni és le tudja írni a kínai szavakat a nemzeti nyelv latinított változatában. Ez a figyelemre méltó teljesítmény rendkívül jótékony hatással volt mind a kínai gazdaság, mind a kínai kultúra nemzetközi megismertetésére, s emellett talán még ennél is nagyobb jótéteménynek bizonyult a tartósan Kínában élő és odalátogató külföldiek számára, akik nem tudják elolvasni az írásos dokumentumokban – és különösen az eligazító információkat tartalmazó köztéri feliratokon – használt ideografikus írásjeleket.

Ugyanakkor az angolul beszélő és más nyugatiak számára sajnálatos tény, hogy a kínai szavak latin betűs leírásához rendszeresített hivatalos átírási rendszer alapját nem a latin vagy az angol, hanem az angoltól jelentős mértékben különböző mandarin nyelv fonetikája képezi. Így, a Kínát jelölő *Zhongguo* név helyes kiejtésére angolul inkább a „Johng-gwah” átírással utalhatunk.

A mandarin nyelv nevének – pinjin átírásban *putonghua*, angol fonetika szerint kiejtve Poo-tuong-hwah – jelentése „közös nyelv”. Az illemhelyet jelentő szó, a *cesuo* kiejtése ily módon átírva „t’sue-soh”. A kérést kifejező *qing* szó kiejtése „cheeng”, és így tovább.

Útmutató a pinjin átírású kínai szavak kiejtéséhez

(A mandarin nyelv hivatalos fonetikai ábécéje angolul beszélők számára)

Pinjin	Angol	Pinjin	Angol
a	far	n	no
b	be	o	law
c	ts (pl. its)	p	par
ch	church	q	cheek
d	do	r	rzh
e	her	s	so
ei	way	sh	shore
f	foot	t	top
g	go	u	too
h	her	v	csak idegen szavakban és egyes dialektusokban használatos
i	eat	w	want
j	jeep	x	she
k	kind	y	yet
l	land	z	zoo
m	me	zh	jump

Néhány hasznos szó és kifejezés a mandarin nyelvből latin betűs (pinjin) átírásban, angolos kiejtéssel:

Ni hao (nee how) = Helló, jó reggelt, jó napot, jó estét!

Ni hao ma? (nee how mah?) = Hogy van?

Xie xie (shay shay) = Köszönöm.

Gui xing? (ghway sheeng?) = Mi az Ön neve?

Wo jiao... (wah jee-ow...) = Az én nevem...

ELŐSZÓ

A kultúrák eredete

A kultúrák kifejlődése természetesen igen hosszú idő alatt ment végbe, melynek során az adott földrajzi és éghajlati körülmények között kialakuló életben maradási módszerek, primitív vallási hiedelmek, társadalmi szabályrendszerek és kifinomultabb filozófiai nézetek fokozatosan összeadódtak és magasabb szintű egységbe olvadtak.

A modernebb korokban a tudomány és a technológia is az egyes kultúrák fontos összetevője lett, sokkal dinamikusabbá téve és olyannyira átalakítva őket, ami korábban elképzelhetetlen lett volna.

A tudomány és a technológia fejlődése ugyanakkor egyre egységesebbé is teszi a világ irányadó kultúráit, oly módon és olyan gyors ütemben, ami már inkább a tudományos-fantasztikus világot idézi, mintsem hagyományos képünket a valóságról.

E tényezők összesített hatásának eredményeként alakultak ki a ma létező, egyedi sajátosságokkal bíró kultúrák, amelyek mindegyikében – a szüntelenül végbemenő és különösen a modern időkben mindinkább gyorsuló alapvető változások dacára – mind a mai napig jól érzékelhető saját hagyományainak ereje.

A gondolkodás és a cselekvés hagyományos modelljei természetesen leginkább azokban a nyugati társadalmakban érvényesülnek még mindig, amelyek évezredekig éltek nagy hatású egyistenhívő vallások – a judaizmus, a kereszténység és az iszlám – befolyása alatt, valamint azokban a keleti országokban, amelyek a buddhizmus, a konfucianizmus és a taoizmus hatása alatt fejlődtek.

A kulturális hagyományok ereje ma attól függ, hogy az emberek képesek-e szellemi és politikai értelemben szabadon gondolkodni és önálló individuummként viselkedni.

Azok a társadalmak, amelyeknek hagyományosan erős, tekintélyelvű kormányzatuk és vallásuk volt – és van még ma is –, illetve ahol kevés személyes választási lehetőség adódott az emberek hitvilága és magatartása terén, továbbra is a leginkább hagyománykövetők gondolkodásmódjukban és mindennapi életükben egyaránt.

A kommunista kormányzat hatalomra kerülése 1949-ben, azután az 1966 és 1976 között lezajlott úgynevezett kulturális forradalom, majd annak ismét sok pusztítással járó összeomlása után a kapitalista piacgazdaságra való fokozatos áttérés is alapvető változásokhoz vezetett Kína kultúrájában, amely így ma már félig hagyományos kínai, félig modern kínai, és részben nyugati jellegű.

Boyé Lafayette De Mente

BEVEZETŐ

A kínai kultúra alapjai

Az egyes társadalmak kultúráját sokan még ma is – tévesen – a művészetükkel, kézműiparukkal és iparművészetükkel azonosítják. A kézművesség és a művészetek valóban *tükrözik* az adott kultúrát, de önmagukban nem teremtik meg azt, és nem is örökítik át. Az ember egész életében szemlélhet, gyűjthet, tanulmányozhat kínai, japán vagy eszkimó műtárgyakat és szerszámokat, pusztán ettől azonban nem kerül szorosabb ismeretségbe az őket létrehozó kultúrákkal.

A jin-jang elv a kínai kultúrában

A kínai *jin* és *jang* terminusok köztudottan olyan ellentétpárookra utalnak, mint a hideg-meleg, édes-savanyú, férfi-nő és pozitív-negatív. Ez a felfogás azonban nem teljes. A jin-jang fogalompárban kifejeződő kettősség valójában valamennyi kultúra alapját képezi, és érvényesülését – tudomásom szerint – eddig még sohasem szűkítették le egyes kultúrákra, sem Kína befolyási övezetén belül, sem azon kívül.

A jin-jang elv valójában magyarázatot kínál a világegyetemben létező összes dolog viselkedésére, legyen az szerves vagy szervetlen, valamint a világegyetemet egészen a kvantumfizika szintjéig átható láthatatlan energiára is. Magában foglalja minden dolog végtelen körforgásban való megteremtését, kölcsönhatásait és semmivé válását.

A jin-jang elv határozottan megnyilvánul a kínai (valamint a japán és a koreai) kultúra számos alapvető elemében, ideértve a személyes és üzleti kapcsolatok összességét is.

A kínai, japán és koreai viselkedéskultúrát tekintve elég egy pillantást vetni a felszín alá, és máris feltárul, hogy a jin-jang elv érvényesül mindenféle kapcsolatban férfiak és nők, idősek és fiatalok, vagy akár az állami és a magánszektor között is; gyakorlatilag mindenütt, valamennyi kapcsolat és tevékenység viszonylatában, beleértve a kínaiak asztalára kerülő ételeket, sőt, az egyes fogások elfogyasztásának sorrendjét is.

A kínai tudósok és filozófusok már az időszámításunk előtti 1400-as évektől kezdve mind a mai napig sokat írtak a jin-jang elvről. Ám már ezt jóval megelőzően világosan felismerték azt is, hogy az emberek és a dolgok közötti kapcsolatokban a jin és a jang elemek nem állandóak, hanem a folyamatos változás állapotában vannak, felívelnek és lehanyatlanak, mindig kölcsönösen kiegészítve egymást.

A lényeg itt abban áll, hogy nemcsak az ázsiai népek kultúrái, hanem minden más kultúra is azon alapul, hogy az emberek megpróbálják harmóniában tartani az összes jin-jang viszonylatot.

A kulturális harmónia azonban nem jelenti és nem is vonja magával a felek egyenlőségét a kapcsolatokban. Csupán annyit jelent, hogy a kapcsolatok olyan szinten vannak, ami elfogadható vagy legalábbis elviselhető az érintett felek számára, függetlenül attól, hogy kedvükre valók-e, vagy hogy milyen hátrányaik származhatnak belőlük.

Szinte hihetetlen, hogy az üzletemberek és a világ vezetői egyaránt csak mostanában ébredtek keservesen a tudatára annak, hogy a sajátjuktól eltérő kultúrák semmibevétele oktalanság, és veszélyekkel jár. Mára azonban szerencsére már ott tartunk, hogy mind az üzleti vezetők, mind a diplomaták és egyes politikusok körében is egyfajta új mantrává vált hangsúlyozni más kultúrák megértésének fontosságát.

A mások kultúrájával való megismerkedés azonban a legtöbb ember számára mindmáig csak úgy valósulhatott meg, ha valaki hosszabb ideig benne élt az adott kultúrában, és személyesen gyűjtött róla tapasztalatokat.

Mindazonáltal a más kultúrák mélyebb megértéséhez és értékeik helyes megítéléséhez szükséges ismeretek megszerzésének van könnyebb és gyorsabb útja-módja is, nevezetesen az általam kidolgozott „kulturális kulcsszavak” segítségével történő megközelítés, mely lehetővé teszi, hogy könnyebben és gyorsabban megismerjük és megértsük más kultúrák képviselőinek gondolkodásmódját.

A mára széles körben ismertté vált jin-jang „kódszavak” különösen jó példát nyújtanak arra, milyen előnyökkel járhat kulturálisan sokatmondó terminusoknak és kifejezéseknek az adott ország kultúrájára nyíló kapuként történő felhasználása.

A kínai jin-jang elv összefoglaló módon – társadalmi, gazdasági és politikai értelemben is – magába sűríti és kifejezésre juttatja a kínai kultúra esszenciáját, központi magját. Meggyőződésem szerint lehetetlen teljes mélységében megérteni magát a kultúrát anélkül, hogy részletesebben megismerkedjünk ennek az ősrégi fogalom párnak a jelentésével.

Az emberek közötti kapcsolatok jin-jang szemléletű, szituatív felfogása nyugati szemmel nem mindig tűnik helyesnek, de az kétségkívül megfelel a valóságnak, hogy a természetben *abszolút* egyenlőség csakis viszonylagos értelemben és csupán igen rövid időszakokban állhat fenn.

A kínai kultúra ma a nyugati kultúrák, különösen az amerikai tömegkultúra irányában változik. Egyre több és több kínai hajlik az individuális, emberközpontú normák elfogadására, amelyek társadalmukat kevésbé formálissá, kevésbé szertartásossá és kevésbé egyöntetűvé teszik. Ám ettől az még mindig kínai marad!

A könyv igyekszik rámutatni Kína hagyományos értékrendjében és viselkedéskultúrájában felfedezhető azon főbb vonásokra, amelyek továbbra is fontos szerepet játszanak a kínaiak üzleti és társadalmi kapcsolataiban, valamint megpróbálja azonosítani a kínai kultúra néhány kulcsfontosságú területét, ahol a piacgazdaságra való áttérés, valamint az amerikai és általában a nyugati kultúra más elemeinek átvétele nyomán jelentős változások mentek és mennek végbe.

Beiktattam továbbá a könyvbe egy terjedelmes válogatást azokból a kínai „kódszavakból”, amelyek rávilágítanak a hagyományos kultúra bizonyos kulcselemeinek lényegére és társadalmi funkciójára, amelyek fennmaradtak a modern időkben is, és továbbra is meghatározzák a kínaiak nemzeti karakterét.

A XIII. században Kína volt a világ egyik legvonzóbb úti célja, nem csupán egyedülálló kultúrájának, hanem annak is köszönhetően, hogy a kínaiak hagyományos vendégszeretetüket a külföldi látogatókra is kiterjesztették. A kínaiak nagy türelemmel kezelték az odalátogató külföldieket, akik semmit sem tudtak a kultúrájukról, és – különösen a fiatalabbak – rendkívül barátságosan fogadták őket.

Ez a Kína mára visszatért, jelentős fejlődéssel a fizikai feltételek és kényelmi szolgáltatások tekintetében, amelyek a szállodáktól és éttermektől a nagysebességű vonatokig ma már mind az üzletemberek és más odalátogatók rendelkezésére állnak.

KAPCSOLÓDÓ TÉMÁK ÉS KÉRDÉSEK

Az élet jin-jang szemlélete

1. Van némi igazság abban a régi mondásban, miszerint az életben csak az adózás és a halál elkerülhetetlen, mindez azonban mégsem nyújt elegendően széles alapot az élet természetének mélyebb megismeréséhez vagy az eligazodáshoz a választási lehetőségek sokaságában, amellyel ki-ki a lehető legjobbá teheti a saját életét. Az ehhez szükséges átfogó alapot nagyrészt a jin-jang elv megértése biztosítja.

2. Elfogadva ezt az előfeltevést, javasolná-e Ön, hogy a jin-jang elvet világosan kifejtve oktassák az iskolákban szerte a világon?

3. A kínaiak vajon miért nem tudták mindeddig teljesen kihasználni – sem a történelmi időkben, sem ma – a jin-jang elv bensőséges ismeretéből adódó előnyüket?

4. Milyen politikai következményekkel járhat, ha az emberek képessé válnak a jin-jang elv figyelembevételével meghozni döntéseiket, az előttük álló lehetőségek közötti választás kapcsán?

I. RÉSZ

A nyelv szerepe a kínai kultúra megőrzésében és terjesztésében

Az elmúlt évezredek során az emberiség jórészt elmulasztotta a nyelv és a kultúra közötti kapcsolatok kiaknázását, holott a nyelvek a kultúrák valóságos tárházai és egyszersmind közvetítői. Magukban hordozzák az őket életre hívó kultúrák esszenciáját, savát-borsát, jellemző színeit, ízeit, árnyalatait és egész szellemiségét, s ily módon kaput nyitnak azok megértéséhez.

A nyelvek alapvető hatást gyakorolnak az emberek értékrendjére, életszemléletére és magatartására, és ez a hatás is közrejátszik abban, hogy a mai világ az állandó zűrzavar állapotában van. A különböző nyelvek használatában megtestesülő kulturális gátak és korlátok, illetve az ezek által teremtett és fenntartott eltérő gondolkodásmódok miatt nem tudunk igazán hatékonyan kommunikálni másokkal.

Technikai jellegű tárgyakban természetesen elég egyszerű az információk szóban vagy írásban történő tolmácsolása egyik nyelvről a másikra, de a kulturális attitűdök és értékek pontos közvetítése már a nehéztől a lehetetlenig terjedő kategóriába tartozik.

A fordítás lehet tökéletesen korrekt az egyes szavak szintjén, de ritkán vagy egyáltalán nem tudja visszaadni mindazokat a kulturális üzenetet hordozó árnyalatokat, amelyek a szavakhoz kötődnek, és az eredeti nyelv kvintesszenciáját alkotják.

Aki nem beszél viszonylag folyékonyan valamely nép anyanyelvét, óhatatlanul kirekesztődik annak kultúrköréből, nem foghatja fel mások gondolatait, és nem tudja kifejezni a sajátjait pontosan azonos értelemben, ugyanazokkal az árnyalatokkal és ízekkel, zamatokkal, amelyek az adott nyelvben rejlenek. Nyelvtudás nélkül belemerülni egy idegen kultúrába olyan, mint vízhatlan ruhában zuhanyozni.

Azt szinte már mondanom sem kell, hogy nyelvében, a kultúráját hordozó szavakban és kifejezésekben a nép szellemisége és lelkivilága tükröződik.

A kínaiak, németek, japánok, koreaiak, mexikóiak vagy bármely más nép karakterének és tipikus személyiségjegyeinek mélyebb megismeréséhez – mintegy, ahogy mondani szokás, a bőrükbe bújva –, nélkülözhetetlen nyelvük kulturális üzenetének a megértése is, ez pedig olyan kihívást jelent, aminek nem lehet könnyen és gyorsan megfelelni.

Amikor pályám kezdetén kereskedelmi újságíróként évekig Ázsiában dolgoztam, minél közelebbről sikerült tapasztalatokat gyűjtenem a japán,

koreai és kínai viselkedés- és gondolkodásmódról, annál nyilvánvalóbbá vált előttem azok kulturális meghatározottsága, mondhatnám a saját kultúrájuk általi „programozottsága”, mégpedig a nyelvükben megbúvó kulcsszavak vagy kódszavak segítségével, valamint fokozatosan felismertem, hogy éppen ezek a szavak kínálják a legrövidebb utat a megértésükhöz.

Mivel az emberek értékrendjét és viselkedési kultúráját valamennyi társadalomban – és különösen a régebbiekben – alapvetően a nyelvük tükrözi vissza, az ott beszélt nyelvekben fellelhető kulcsszavak jelentésének és mindennapi használatának megtanulása gyorsabban és gyakran jóval hatékonyabban vezet el maguknak a kultúráknak a megértéséhez, mint az antropológusok és szociológusok által róluk írt értekezések tanulmányozása.

KAPCSOLÓDÓ TÉMÁK ÉS KÉRDÉSEK

A tudatlanság mint tényező szerepe az emberi kapcsolatokban

1. Az emberiség a történelem folyamán – és nagyrészt mind a mai napig – nemigen vette tudomásul, vagy nem akarta tudomásul venni a nyelvek és a kultúrák közötti kapcsolatokat. Ez a körülmény nagymértékben hozzájárult az emberiséget kezdettől fogva sújtó számos konfliktus kirobbanásához.

2. Hogyan sikerülhetett Kínában – az ott beszélt nyelvek és nyelvjárások változatos sokasága mellett – megoldani számos, éppen a több őshonos nyelv egyidejű jelenlétével összefüggő kulturális, politikai és társadalmi problémát? Kedvére való (lenne) Önnek a többnyelvűség a saját országában? Miért?

3. Ön szerint az erre a problémára adott korai kínai megoldás vajon még ma is komolyan hátráltatja-e a központi kormányzat intézkedéseinek végrehajtását? Indokolja meg a véleményét!

A *hanzi* írásmód szerepe a kínai kultúrában

A különféle kínai népcsoportok egyetlen nemzetté való összeolvadását nem csupán a konfucianizmus, a taoizmus és más filozófiák, valamint Kína királyainak és császárainak politikai hatalma segítette elő. Nagyban hozzájárult ehhez a nyelv ereje is, különösen az ideografikus kínai írásrendszer, a *han zi* – szó szerinti fordításban a „kínai írásjegyek” – révén. (A hivatalos pinjin latin betűs átírással egy szóba írva: *hanzi*.)

A *hanzi* karakterek eredetileg képszerű rajzolatokból fejlődtek ki, amelyek Kínában már több mint háromezer évvel ezelőtt használatban voltak. Kezdetben állati csontokba, teknőspáncélokba és

kerámiatárgyakba karcolták őket: a régészek találtak olyan ókori műtárgyakat, amelyeken 4600-nál több ilyen egyedi jel azonosítható. Az idők folyamán azután ezek a képi jelek (piktogramok) egyre stilizáltabbá váltak, és az időszámításunk előtt 1000 körüli évekre a ma is ismert, fogalmakat megjelenítő ideografikus írásjelekké fejlődtek.

E fejlődési folyamat során az ideogrammák száma körülbelül 60 ezerre emelkedett, amelyek többsége ma is fellelhető antik könyvekben és különféle műtárgyakon. A híres *Kangxi* szótárban 47031 karakter található.

A mai Kínában azonban csupán 3500-4000 karakter ismeretére van szükség az írástudáshoz. Ezek mindegyike egy-egy szótagot vagy szót jelenít meg, s maguk a kínai szavak egy, kettő, három vagy még több karakterrel írhatók le.

Az angol nyelv szavainak leírásához használt latin betűktől eltérően, amelyeknek önmagukban véve nincs jelentésük, a mára egységesen stilizált kínai ideogrammák valójában dolgok, fogalmak, sőt akár hangok képi megjelenítései, így „ma is élnek”, és jelentésük egészen a kínai civilizáció hajnaláig vezethető vissza.

Mivel a piktogramok jelentése egységesen elfogadott volt, ezek beleivódtak Kína minden etnikai csoportjának kultúrájába, függetlenül attól, hogy milyen nyelven vagy milyen nyelvjárásban beszéltek. Ennek eredményeként pedig Kína valamennyi népcsoportja egy közös kommunikációs eszköz birtokába jutott.

Ez annyit jelentett, hogy minden művelt kínai, bárhol is élt az óriási ország egész területén, el tudott olvasni mindent, ami ezekkel a karakterekkel volt leírva. Ez a rendkívüli adottság messze meghaladta a latin nyelvnek a nyugati világban kialakult felhasználási és befolyási körét.

Mivel a karakterek szóról szóra megjelenítették a Kínában alkotott fogalmakat a kozmoszról, az emberekről, valamint a társadalmi, politikai és szellemi környezetről, amelyben éltek, a *hanzi* vált a meghatározó irányzatban kialakult kultúra letéteményesévé és a legfontosabb közvetítő csatornává, amelyen keresztül az egyik művelt generáció az őt követőnek adta át a kultúrát.

A modern idők beköszöntéséig a kínai felsőbb osztályok tagjai közül igen sokan éveket töltöttek el több ezer *hanzi* karakter jelentésének memorizálásával és azzal, hogy kellő jártasságra tegyenek szert azok leírásában. A szakértői szintű íráskészség a *hanzi* művészi megformálásával párosulva az egyén kulturális státuszának egyfajta fémjelzésévé vált, és számos területen gyakran a sikeres hivatali előmenetel feltétele volt.

Az, hogy akár háromezer karakter értelmezését és leírását kell megtanulniuk, mélyreható befolyást gyakorol a kínaiak személyiségfejlődésére. Amellett, hogy számottevő kezűgyességre tesznek szert, különböző formák és kapcsolatok felismerését is megtanulják, illetve képessé válnak a pontos, módszeres gondolkodásra és cselekvésre.

Hogy kellőképpen méltányolni tudjuk azt a hatást, amit ez a fizikai és mentális kondicionálás kifejt a kínaiak jellemének és személyiségének alakulására, csak egybe kell vetni, hogy mekkora feladat az írás-olvasás megtanulása a latin ábécé 26 betűjével, illetve mit jelent megtanulni 3000 kínai ideogramma kiolvasását és lerajzolását, amelyek némelyikéhez több mint húsz ecsetvonásra lehet szükség, mégpedig a megfelelő módon és a helyes sorrendben.

A kínaiaknak a művészetek és a munka különféle területein felmutatott számos bámulatra méltó képessége és személyiségjegye kétségkívül legalábbis részben, ha nem teljes egészében a *hanzi* elsajátítását célzó tanulmányaikra vezethető vissza.

A *hanzi* ma is az a fontos kötelék, ami Kína etnikailag és nyelvükben különböző népcsoportjait összetartja, különösen kulturális szempontból. És ma, amikor az írni-olvasni tudók aránya Kínában magasan felülmúlja a legtöbb országban a normát jelentő szintet, az írástudás hatalma szélesebb körre terjed ki, és nagyobb befolyást gyakorol, mint eddig bármikor. Ám a nyelvnek és a *hanzi* írásnak ennek dacára is megvan a maga jó és rossz oldala is.

Jótéteményeit tekintve a *hanzi* biztosította a kínaiak számára a kulturális egység és összetartozás adományát, ami történelmileg az egyik legerősebb oldaluknak bizonyult. Amikor azonban szembetalálkoztak a többféle kulturális háttérből érkező nyugatiakkal, éppen azok az erények, amelyek nyelvüket és írásrendszerüket ilyen fontos erőforrássá tették, egyszerre komoly hátráltató tényezővé váltak.

Kína lakosait és kultúrájukat majdnem a XX. század végéig szilárdan a markába zárva tartotta a nyelv beszélt és írott formája egyaránt, olyan hiedelmekhez és viselkedési formákhoz láncolva őket, amelyek teljesen összeférhetetlenek voltak a kapitalista, fogyasztásra orientált gazdasággal és a demokratikus társadalmi berendezkedéssel.

A kapitalizmus és a fogyasztói társadalom követelményeinek való megfelelés másfajta gondolkodást és életvitelt követel, és éppen ennek a felismerése volt az egyik legfőbb oka annak, hogy a kínaiak fiatalabb generációi oly gyors változásokon mentek át, megteremtve többek között a saját szlengjüket és más nyelvi kifejezési formákat is.

KAPCSOLÓDÓ TÉMÁK ÉS KÉRDÉSEK

A *hanzi* és a latin ábécé

1. A *hanzi* megtanulásának és használatának nehézségeit is figyelembe véve, szorgalmazná-e Ön, hogy a kínaiak mondjanak le írásjegyeik használatáról nyelvük szavainak leírásánál, és térjenek át a kulturálisan semleges latin betűs írásmódra?

2. Minden egyes kínai karakternek önmagában is megvan a saját jelentése, míg a latin ábécé betűiből formált szavak értelmetlenek mindaddig, amíg önkényesen valami jelentést nem rendelünk hozzájuk. Egyetért-e Ön azzal, hogy az ideogrammák természetüknél fogva magasabb rendű módszert biztosítanak az írásbeli kommunikációhoz, és a kínaiaknak továbbra is a *hanzi* írásrendszert kellene használniuk? Indokolja meg az álláspontját!

3. Valószínűnek látja-e Ön, hogy Kína lakossága fokozatosan áttér a kínai szavak ideografikus írásjelekkel történő leírásáról a latin ábécé használatára?

4. Milyen következményei lehetnek egy ilyen drámai változásnak a kínaiak idegen kultúrákhoz való alkalmazkodása terén, illetve a világ többi részéhez fűződő kapcsolataikban?

5. Javasolná-e Ön, hogy a kínai kormány tiltsa be a latin betűs átírás használatát a formális, illetve hivatalos iratokban? Fejtse ki indokait!

A kínai nyelv elleni támadások

Egy ország által a határain túl másokra gyakorolt hatások jórészt abban mutatkoznak meg, hogy az illető ország nyelvét milyen mértékben tanulják meg és használják mások, és különösen abban, hogy az adott nyelv alapját képező filozófia mennyire épül be más kultúrákba.

Ma, amikor Kína gazdasági és politikai szuperhatalomként csatlakozik a világ közösségéhez, a kínai nyelv szerepe és fontossága is ugyanezt a történelmi utat követi. Szerte a világon milliók tanulják a kínai nyelvet, miközben sok kínai szó máris a „világnyelv” részévé vált, és ezeknek a száma a belátható jövőben csak növekedni fog.

Már több generáció leforgása óta a világkultúra részét alkotó kínai kifejezések közé tartozik a jin-jang, a feng shui, a kungfu és a madzsong. A hírközlési csatornák mára világszerte rutinszerűen használnak számos olyan gazdasági vonatkozású kínai terminust, amelyek így szintén bekerültek a nemzetközi nyelvhasználat szókincsébe.

Jelenleg az egyik legjobban ismert és leggyakrabban használt ilyen kifejezés a *guanxi*, amely az üzleti és egyéb kapcsolatok elengedhetetlen részét képező személyes összeköttetésekre utal. E könyv több tucat olyan

további kulcsfontosságú „kódszót” jelöl és határoz meg, melyek kulturális szempontból megvilágító erejűek lehetnek, és a jövőben kétségkívül beépülnek majd a világnyelvbe.

A nyelv és a nemzeti szellem, a népkarakter között fennálló alapvető kapcsolat fontosságát azonban – mint láttuk – a legtöbben még nem ismerték fel és nem aknázzák ki kellőképpen. Ez a tudatlanság a nyelveknek a népek karakterében, szellemében és egész kultúrájában betöltött szerepét illetően odáig vezetett, hogy a fejlettebb országokban, különösen az Egyesült Államokban és Japánban a nyelv és a kultúra egyaránt oly mértékben leértékelődött, hogy ennek következtében mára komoly kulturális és nyelvi szakadék tátong a generációk között.

Kínában a meghatározó irányvonalhoz tartozó hagyományos kultúra egyes elemei szintén napról napra pusztulnak: ezt a folyamatot jól szemlélteti – és elősegíti – a kínai nyelv gyakori erőszakosan helytelen használata a fiatalabb generációk körében, valamint a hírközlő és szórakoztató médiumokban, amelyek csak táplálják ezt a jelenséget.

A nyelvi és kulturális szakadék egyre nyilvánvalóbban megmutatkozik Kínában is, miközben gyakorlatilag az összes nyelvjárás és nyelv – és különösen az első számú mandarin – használata folyamatos változásokon megy keresztül, amelyek visszatükröződnek mind a fő kulturális áramlatokban, mind a regionális és etnikai kultúrákban.

Az Egyesült Államok szembeütő módon tárva elének ezt a folyamatot saját nyelvének és kultúrájának erodálódásával, markáns példát mutathat a kínaiaknak. A tipikus amerikaiak mindig is meglehetősen érzéketlenek voltak mások nyelvével és kultúrájával szemben, és közömbösnek tűnnek az iránt is, hogy mi történik a sajátjukkal.

Ugyanez a betegség sújthatja Kínát is, miközben gazdasági és politikai ereje növekszik; van azonban rá remény, hogy a kínaiak – ötezer éves történelmük során felhalmozott tudásuk és tapasztalataik révén – képesek lesznek elkerülni az efféle rövidlátásból eredő bajokat.

Az emberi természetéről alkotott felfogásuk és az emberi gyarlóság hatékony kezeléséhez kidolgozott kulturális eszközeik hosszabb távon előnyt biztosíthatnak a kínaiak számára az emberi igényeket és törekvéseket gyakran nem toleráló vallási megalapozottságú kultúrákat ápoló társadalmakkal szemben.

A kínai kultúra nem a leghagyományosabb vagy legmaradibb kultúra a világ kultúráinak sorában, és más kultúrákhoz hasonlóan elképesztő változásokra képes igen rövid idő alatt, akár olyanokra is, amelyek a konfucianizmus vagy a kommunizmus meggyengüléséig elképzelhetetlenek voltak.

Mivel a világgazdaság- és politika kérdéseiben Kína mára egyre jelentősebb, napról napra növekvő fontosságú szerepet játszik, az egész világ számára életfontosságú lett megérteni és megtanulni – akár a nyelv ismerete nélkül is –, hogyan célszerű érintkezni a kínaiakkal a gazdasági és politikai életben, illetve társadalmi szinten.

KAPCSOLÓDÓ TÉMÁK ÉS KÉRDÉSEK

Az angol nyelv hatása a kínai kultúrára

1. Az angol nyelv kulturális tartalma lényegesen különbözik a kínai nyelvtől, és jelentős befolyást gyakorol az angolul tanuló kínaiak világszemléletére és magatartására.

2. Az angol nyelv kulturális üzenetének számos eleme rombolóan hat a kínaiak hagyományos gondolkodására és kifejezésmódjára, mivel más értékrenden és másfajta gondolkodásmódon alapul.

3. A múltban a kínai kormányzat nem engedélyezte polgárai számára, hogy idegen nyelveket tanuljanak, mert nem akarta, hogy kultúrájuk idegen eszmékkel és hiedelmekkel „szennyeződjen”. Napjainkban milliónyi kínai tanul angolul. Mit árul el ez a kínaiak gondolkodásmódjáról és Kína vezetőinek politikájáról?

4. Az angol nyelv tanulása a kínaiak gondolkodásában és viselkedésében zajló drámai változások egyik legfontosabb kiváltó oka.

5. A kínai kormány igyekszik meggátolni az angol nyelv negatív hatásainak érvényesülését, ám ebben nem sok sikerrel jár.

6. Ön is úgy véli, hogy az angol nyelvnek Kína második nyelvévé kellene válnia? Miért? Milyen haszonnal járna ez Kínára nézve? Milyen negatív hatása lenne?

7. Ha Ön folyékonyan beszélne kínaiul, és olyan kínai partnerrel kerülne kapcsolatba, aki nagyon jól érti és beszél az angolt, melyik nyelv használatát választaná szívesebben? Miért?

8. Véleménye szerint megértheti-e igazán valaki a kínai gondolkodásmódot anélkül, hogy folyékonyan beszélne a kínai nyelvet? Indokolja meg az álláspontját!

9. Mit gondol, jó ötlet volna-e az angol nyelvű országok részéről, ha közvetlenebb módon és erélyesebben szorgalmaznák az angol nyelv használatát szerte az egész világon? Fejtse ki érvelését!

II. RÉSZ

A hagyományos kínai kultúra alapvonásai

Kína gyors felemelkedése és gazdasági-politikai szuperhatalommá válása Mao Ce-tung 1976-ban bekövetkezett halála után indult meg, ami jelentős fejlődést elindító esemény volt a kínaiak életében. Az egyszerű emberek – országuk történelme folyamán ekkor először – felszabadultak a legtöbb kulturális és politikai béklyó alól, amelyek mindaddig megakadályozták őket képességeik saját boldogulásuk érdekében történő kibontakoztatásában.

A Mao-rezsim (1949–1976) idején a kínaiak önálló üzleti törekvései általában a kisvállalkozásokra korlátozódtak, amelyek sokszor illegálisan működtek, mert a kormányzat megkísérelte a gazdaság valamennyi elemét és formáját az ellenőrzése alá vonni. Mao halála után a piacgazdaságra való korszakos jelentőségű átállás révén a kínaiak óriási tömegeinek sokáig elnyomott tehetsége és ambíciója gyors ütemben beépült a magánvállalkozásokba. Szinte egyik napról a másikra új vállalatok százezrei jelentek meg.

A magánvállalkozás előtt tornyosuló akadályok lebontása után elért, és azóta is önmagukért beszélő gazdasági sikerek valóságos tördőfést jelentettek a kommunista ideológia számára. Ám a mára Kína jelentős részén tapasztalható, megtévesztő, nyugatias, amerikai stílusú külsőségek dacára az emberek karakterét meghatározó hagyományos motívumok sokasága él és virul továbbra is.

A kínaiak hagyományos észjárása természetesen mindig számos jól ismert ősforrásra támaszkodhatott, a primitív néphiedelmektől kezdve a buddhizmus, a konfucianizmus, a taoizmus és a zen filozófiájáig.

Ezek a források beágyazódtak a kínai gondolkodás alapjaiba, és termékenyítőleg gazdagították azt azokkal az értékekkel, erkölcsi és illetani szabályokkal, amelyek több mint háromezer évvel ezelőtt hozzájárultak a világ sok szempontból legfejlettebb civilizációjának megteremtéséhez.

A XV. század elején azonban nagyrészt ugyanezek a hatások azt eredményezték, hogy a császári udvar beszüntette a haladás és az újítások támogatását, mely a következő ötszáz évben katasztrofális következményekkel járt Kínára nézve.

Őseik múltbeli teljesítményeitől elvakítva, a világ többi részétől való elszigetelődés fogságában a császári udvar a XV. században kijelentette, hogy a világ többi részében nincs semmi, amire Kínának szüksége lehetne, és semmit sem szabad megváltoztatni. A múlt erényeinek

hangsúlyozása és a status quo fenntartása vált az udvar hivatalos politikájává. Mindenfajta változás gyakorlatilag tabuvá vált.

Miközben az Európában zajló ipari forradalom megváltoztatta a világ arculatát, és számos európai országot birodalomépítő hatalommá tett Amerika és sok ázsiai ország rovására, Kína stagnált. Ennek következtében az ország végül külföldi hódítások áldozatává vált, és belső forradalmak marcangolták egészen 1949-ig, amikor is a kommunista párt Mao Ce-tung elnök vezetése alatt átvette a hatalmat az országban.

KAPCSOLÓDÓ TÉMÁK ÉS KÉRDÉSEK

A régi Kína lerombolása a hagyományok megőrzése érdekében

1. Kína hagyományos kultúrájának erőteljes továbbélése megakadályozta, hogy az ország csatlakozzon az 1700-as évek közepén Angliában megkezdődött ipari forradalomhoz.

2. A sokféle erő között, amelyek az észak- és dél-amerikai kontinensek XV. század végi felfedezésétől egészen a XX. századig összefogtak Kína iparosodásának megakadályozása érdekében, fontos szerepet játszott az európai országokban kialakult gyarmatosítási ideológia.

3. A XIX. században maga Kína is igen közel került hozzá, hogy európai hatalmak gyarmatává váljon. Amikor ezeknek a törekvéseknek ellenállt, az USA és az európai hatalmak változatos ürügyekkel rendre megtámadták az országot. Az 1890-es években Japán is követte a nyugati hatalmak példáját Korea és Mandzsúria megtámadásával, majd röviddel ezután mindkettőt annektálta. Ez volt az előjáték Kína részleges japán megszállásához, melyre az 1930-as években került sor, és bizonyos értelemben a Hawaii-szigetek ellen 1941-ben intézett támadáshoz is.

4. Mindezen események oda vezettek, hogy az Egyesült Államok a japánok legyőzésére és Kínából való kiűzésére irányuló törekvések jegyében szövetségre lépett a kínai nacionalistákkal. Ez később – még mielőtt a második világháború 1945-ben véget ért – nagyban hozzájárult a nacionalisták és a Mao Ce-tung vezette új kommunista párt között vívott forradalmi harcok kitöréséhez, amelyekben végül 1949-ben a nacionalisták és amerikai szövetségeseik maradtak alul.

5. Mint láttuk, Mao a hatalom átvétele után megkísérelte lerombolni Kína hagyományos kultúráját, hogy olyan gazdasági és katonai bástyává formálja át az országot, amely képes megvédeni magát a gyarmatosító hatalmaktól. Befolyásolja-e Önt ez a tény a Mao-ról alkotott véleményében?

Kína hierarchikus társadalmi felépítése

Az emberek hierarchikus társadalmi és politikai struktúrákba rendeződése egyidős az emberi fajjal, és ezt a hagyományt sehol sem ápták szorgalmasabban, mint a konfuciánus Kínában.

Konfuciusz azt hirdette, hogy a társadalom pontosan kijelölt osztályokra való felosztása a társadalmi harmónia elérését és fenntartását szolgálja, és ez a tanítása Kínában egészen az 1900-as évek közepéig uralkodó maradt.

Mao Ce-tung, akinek kommunista meggyőződése látszólag a társadalmi és gazdasági egyenlőség eszméjén alapult, 28 éves uralma alatt megpróbálta kiiktatni az ősi konfuciánus filozófiát a kínai társadalom gondolatvilágából, mely törekvésében azonban csak részben járt sikerrel.

A hierarchia szerepe a kínaiak mindennapi életében a Mao halálát követően megvalósult politikai, társadalmi és gazdasági reformok révén tovább csökkent, de alapjában véve mindmáig meghatározó jelentőségű tényező maradt.

Noha a gazdasági erő és vagyon napjainkban gyakorlatilag garantálja a társadalmi elit soraiba való felemelkedést az alsóbb osztályokból vagy a középosztályból indult vállalkozók számára is, a kínaiak túlnyomó többsége még mindig olyan társadalomban él, melynek szerkezetét az osztály-hovatartozás és a különféle rangok határozzák meg.

A kínaiaknak és a külföldieknek egyaránt számításba kell venniük, hogy a társadalmi osztályok és a hierarchiában elfoglalt pozíciók a mai Kína üzleti életében és közigazgatásában is fontos szerepet játszanak. A rangok – nem meglepő módon – a kormányzati tisztviselők számára fontosabbak, mint az üzletemberek körében.

KAPCSOLÓDÓ TÉMÁK ÉS KÉRDÉSEK

A kommunizmus szerepe Kína újjáépítésében

1. Mao Ce-tung mindenekelőtt azért lett kommunista, mert felismerte, hogy a kínaiak hagyományos gondolkodásmódjának és viselkedésének gyors átalakításához abszolút hatalomra van szükség, melyet a kommunista ideológia elterjesztése biztosíthat számára.

2. Mao főként azért szánta el magát Kína kommunista minták alapján történő újjászervezésére, mert meggyőződése szerint ez volt az egyetlen lehetőség annak megakadályozására, hogy idegen hatalmak gyarmatosítsák az egész országot.

3. Számos Mao által elrendelt változás – köztük a nők szavazati jogának biztosítása is – olyan reformot jelentett, amit sok más országban addig nem sikerült elérni. Az Ön véleménye szerint ennek figyelembevételével enyhébben kell-e megítélni Mao-nak azon kemény intézkedéseit,

melyekhez a nép gondolkodásmódjának és viselkedésének megváltoztatására irányuló törekvése jegyében folyamodott?

4. Mao úgy hitte továbbá, hogy az ország modernizálásához a konfucianizmus befolyását teljesen ki kell iktatni az emberek gondolatvilágából.

5. A Kína modernizálására általa beindított program lassú megvalósulásától frusztráltan Mao azzal a paranccsal szabadította rá a középiskolás diákok és főiskolai, egyetemi hallgatók soraiból kikerült „vörösgárdisták” millióit a társadalomra, hogy rombolják le az ország konfuciánus szellemben megkövesedett berendezkedését. A cél érdekében végre kellett hajtaniuk a művelt értelmiség és a városi középosztály tagjainak „átnevelését” – először a meggyőzésüket célzó kihallgatásokkal, majd ezek kudarca esetén a vidékre történő kitelepítésükkel, ahol is saját maguknak kellett gondoskodniuk a megélhetésükről. Ez az úgynevezett „kulturális forradalom” 1966-tól Mao 1976-ban bekövetkezett haláláig folyt, és mindent egybevetve körülbelül 20 millió ember halálát okozta. Ön szerint a kínaiak által ma élvezett növekvő gazdasági jólét és személyes szabadság igazolhatja-e az ország történelmének e tragikus epizódját?

6. A kommunista párt Kínában – elsősorban a fegyveres erők közvetítésével – az ország nagyobb vállalatainak jelentős hányadát birtokolja és tartja ellenőrzése alatt. Mit gondol, el kell-e riasztania ennek a külföldi vállalatokat attól, hogy üzleti tevékenységet folytassanak Kínában?

7. A külföldi vállalatoknak engedniük kell-e etikai normáikból azért, hogy üzleti kapcsolatba léphessenek kínai vállalatokkal, miközben sokakat közülük már meg is vádoltak azzal, hogy így tesznek?

8. A kínai kormányzat és a kínai vállalkozások a külföldi kormányokkal és vállalatokkal folytatott tárgyalások során még ma is gyakran próbálnak különleges előnyökre szert tenni annak hangsúlyozásával, hogy idegen partnereik történelmi tényezők miatt Kína „adósai”. Véleménye szerint etikus-e a külföld részéről, ha enged az ilyenfajta nyomásgyakorlásnak?

9. Kína vezetői nagyrészt annak köszönhetően voltak képesek oly rövid idő alatt valóságos gazdasági erőművé átalakítani az országot, hogy a vallási ideológiákat nem engedték beavatkozni politikájuk végrehajtásába. Ugyanakkor számos nyugati és közel-keleti ország kulturális, gazdasági és társadalmi haladását hátráltatja a vallások befolyása. Ön szerint ezek az országok előrébb járnának-e, ha megszüntetnék a vallási befolyások érvényesülését?

A szituációs etika szerepe

Kínában valójában háromféle etika él egymás mellett: a hagyományos kínai, a nyugati és a kommunista etika. Az, hogy egy bizonyos időszakban melyik érvényesül, a körülményektől és az érintett személyektől függ.

A kommunista etika a magasabb kormányzati szinteken legtöbbször – de semmi esetre sem mindig – túlsúlyban van. Minél távolabbra kerülünk azután a központi kormányzattól, és minél alacsonyabb rangú tisztviselők körében vizsgálódunk, annál kevésbé lesznek kommunista színezetűek az ott követett erkölcsi vezérelvek.

Ugyanakkor az üzleti világban – csakúgy, mint az alsóbb és középszintű közigazgatásban – egyre inkább a nyugati etika jelenti a normát, s egyre többen ennek jegyében ápolják különféle kapcsolataikat.

A természeténél fogva szituatív jellegű hagyományos kínai etika mindezek figyelembevételével is továbbra is vezető szerepet játszik mind a kínaiak mindennapi életvitelében és boldogulási stratégiájában, mind a kormányzati tisztviselők eljárásaiban valamennyi szinten.

A hagyományos szituációs etika alatt a gondolkodás és a magatartás olyan rugalmas normáit értem, amelyek nem egyetemes elveken alapulnak, hanem az adott körülményekhez igazodnak, legyenek azok akár valóságosak, akár csupán feltételezettek.

Ez igen nagy mozgásteret enged a kínaiak számára abban a tekintetben, hogy mit tartanak helyesnek vagy helytelennek, elfogadhatónak vagy elfogadhatatlannak, vagyis tipikusan olyan képlékeny álláspontra helyezkedhetnek, amittől a szigorúbb erkölcsi alapokon álló és következetesen logikus gondolkodású nyugatiak falra másznak.

A szituációs etikai szabályok követése a kínaiaknál a múltjukból ered, azokból az időkből, amikor az egyéneknek nem voltak akár a törvény, akár a szokásrend által védett abszolút jogaik, és ki voltak téve a hierarchiában felettük állók önkényeskedésének a családok és a kormányzati hivatalok szintjén egyaránt.

Az efféle autoriter társadalmakban az a helyes, amit a hatalmon lévők helyesnek tartanak, ám ezt, amikor akarják, bármikor meg is változtathatják. Ennek eredményeként az emberek hajlamosak mindig azt a választ adni, amit az adott körülmények között helyesnek vélnék, ami a legkisebb valószínűséggel keverheti őket bajba, vagy egyszerűen csak kevésbé okozhat bármiféle kényelmetlenséget számukra.

A Kínában tevékenykedő külföldi üzletembereknek és diplomatáknak kapcsolataikban célszerű mindig szem előtt tartaniuk a szituációs etikát, mivel a dolgok nem mindig azok, aminek beállítják őket, vagy amilyenek látszanak.

KAPCSOLÓDÓ TÉMÁK ÉS KÉRDÉSEK

A szituációs etika előnyei

1. Amikor a nyugatiak először találkoztak a kínaiakkal és kezdtek kereskedelmi és diplomáciai kapcsolatokat kialakítani velük, gyakran panaszolták, hogy a kínaiaknak nincs etikájuk, nincs semmilyen erkölcsiségük, és mindig azt az álláspontot teszik magukévá, ami számukra a legelőnyösebb. A régi Kínában valóban elfogadott normává vált a szituációs etika, mivel nem voltak olyan jogszabályok, amelyek megvédték volna az embereket a kormányzattal szemben és egymással való kapcsolataikban. Tapasztal-e Ön ilyenfajta gondolkodást és viselkedést ma az Egyesült Államokban vagy a világ más országaiban?

2. Azáltal, hogy viselkedésüket az adott helyzetnek megfelelően alakítják, a kínaiak és más ázsiaiak gyakran jelentős előnyre tesznek szert a nyugatiakkal szemben, akik megpróbálják a tisztesség és egyenlőség elvét követni kapcsolataikban. Ön szerint a nyugati országoknak, illetve vállalatoknak lazítaniuk kellene-e a normáikon, hogy egyenlő alapon tárgyalhassanak a kínaiakkal?

3. A kínai üzletemberek és kormányzati tisztviselők gyakran meglehetősen kíméletlen módszerekkel küzdenek a saját maguk és országuk számára előnyös megállapodások eléréséért. Az ilyen könyörtelenül célratörő magatartást a nyugatiak általában etikátlan és erkölcstelen eljárásnak tekintik. Ön mit javasolna, hogyan kellene ezt a filozófiai különbséget kezelniük a nyugatiaknak?

4. Milyen irányelvek követését javasolná Ön a nyugati üzletemberek és diplomaták számára, amikor kínai partnereik védett információkhoz és technológiákhoz való hozzáférést követelnek maguknak?

5. A személyes kapcsolatok kialakítása kínai partnerekkel gyakran az egyetlen mód, amivel a nyugatiak legyőzhetik a kulturális különbségeket, és sikeres, tisztességes és hatékony együttműködést valósíthatnak meg velük. Gyakran előfordul azonban – különösen az amerikaiak részéről –, hogy néhány órával vagy néhány nappal az első találkozás után meg akarják szakítani az üzleti tárgyalásokat. Mit árul el mindez az amerikaiakról és az amerikai kultúráról, szembeállítva a kínaiakkal és az ő kultúrájukkal?

6. A szituációs etika valójában egyre többször megjelenik nyugaton is. Ön szerint ez jó tendencia? Ha nem, hogyan oldaná meg Ön a megállítást, vagy legalábbis lelassítást?

Hogyan kell finoman nemet mondani?

A kínaiak és más ázsiaiak igen ritkán adnak egyenes, egyértelmű „igen” vagy „nem” válaszokat, ami a nyugatiaknál komoly problémákat okozhat.

Természetesen ennek a viselkedésnek is mélyen gyökerező kulturális okai vannak.

A kínaiak hagyományosan mindig is udvariatlannak tartották az olyan nyers válaszokat, mint az „igen” és a „nem”. Ám még ennél is fontosabb volt számukra az a tény, hogy a világos, pontos kifejezések használata veszélyekkel járhat. A homályos beszéd az életben maradás zálogát jelentette.

A mindennapi beszélgetések során a kínaiak (csakúgy, mint a japánok és a koreaiak) szokás szerint az igék pozitív és negatív formáinak használatával fejezik ki az igen és a nem fogalmát, gyakran meglehetősen homályos módon, ha az adott helyzet érzékenynek minősül.

Mind a kínaiak, mind azok a külföldiek, akik hosszú időn át szereztek tapasztalatokat Kínában, szeretik azt mondani, hogy a kínai nyelvben nincsenek is megfelelő szavak az „igen” és a „nem” kifejezésére. Valójában persze vannak, de ezeket ritkán használják.

A kínai történelem során az egyértelmű válaszok vagy reakciók más emberek, különösen a közvetlen feljebbvalók és más hatalmi pozícióban lévő személyek irányában igen súlyos következményekkel járhattak, ha bármi balul ütött ki. Attól tartva, hogy a dolgok esetleg rosszra fordulhatnak, az emberek egyszerűen kerülni kezdték az egyenes igen és nem válaszokat, mely óvatos magatartás fokozatosan beépült a kínai etikai és viselkedési kódexekbe.

Mindez azután elvezetett annak a kialakulásához, amire, mint a „finoman nemet mondás művészetére” szokás utalni, és ami abban áll, hogy a „nem” szót inkább körülírják, gyakran annyira letompítva, hogy semmi esetre se legyen sértő, és ne okozzon csalódást. Ezek a „finoman mondott” nemleges válaszok gyakran olyan burkolt formában jutnak csak kifejezésre, hogy a külföldiek fel sem ismerik őket.

A finoman nemet mondás gyakorlata ma is él Kínában, és különösen jelentős szerepet játszik az üzleti és politikai kapcsolatok világában. A külföldiek számára tehát fontos, hogy a kínaiakkal való érintkezés során képesek legyenek érzékelni a rejtett üzeneteket is, és antennáikat mindig tartásuk finomra hangolva, nem tévesztve szem elől azt sem, hogy az ilyen válaszok nem szükségszerűen szándékosan félrevezetőek vagy rosszindulatúak – bár ha gátlástalan emberekről van szó, ezek közül akár mindkettő is igaz lehet.

Számos alkalom adódik azonban, amikor egy világos, egyértelmű igenlő vagy tagadó válasz döntő fontosságú lehet. Ilyenkor gyakran kreatív ötletekre van szükség a kérdések megfogalmazásánál, illetve azok

állhatatosan ismételt feltevésekor mindaddig, amíg az igazi válasz világossá nem válik.

KAPCSOLÓDÓ TÉMÁK ÉS KÉRDÉSEK

Kommunikáció kínai módra

1. Kína történelme során nem jött létre semmiféle jogvédelmi törvény az emberek jogainak biztosítására. Így anélkül, hogy akár a szokásjog, akár a becikkelyezett törvények védelmét élvezhették volna, miközben ki voltak téve előjáróik és a közigazgatási tisztviselők önkényes büntető eljárásainak, az önvédelem egyetlen, bár csak részleges megoldása a kínaiak számára az maradt, hogy megnyilatkozásaikban aggályosan kerüljék a nyílt és egyenes beszédet. Ez az idő múlásával mélyreható befolyást gyakorolt a kínai kultúrára, különösen az emberek viselkedését a különféle kapcsolataikban szabályozó illetanra nézve, a közélet és a magánélet színterein egyaránt.

2. A kínaiak hagyományosan kifinomult érzékenysége a beszédfordulatok árnyalatait illetően nemcsak a beszédmód, hanem a szókincs tekintetében is jelentősen csökkent, különösen a fiatalabb generációk személyes és magánjellegű érintkezési formáiban, ugyanakkor a különféle közéleti kapcsolatok többségénél továbbra is fontos szerepet játszik. Javasolná-e Ön, hogy a nyugatiak – megint csak főleg az amerikaiak – legyenek különösen körültekintőek a kínaiakkal létesített kapcsolataikban?

3.. Kínában folytatott üzleti és diplomáciai tárgyalások során Ön hogyan oldaná meg álláspontjának világos, egyértelmű és tömör kifejtését anélkül, hogy kínai partnereit zavarba hozza?

4. Ön szerint milyen körülmények között volna ajánlatos és elfogadható a külföldiek számára, hogy a kínaiakkal létesített kapcsolataikban átvegyék az ő módszereiket?

A törvények értelmezése és alkalmazása kínai módra

Ezek a kérdések ismét a kínai kultúrának olyan aspektusát jelentik, ami a külföldiek számára zavaró lehet. A modern idők beköszöntéig Kínában nem volt semmiféle lefektetett törvény- és szabályrendszer, ami előírta volna az elvárt vagy elfogadott viselkedést, illetve a szabályok be nem tartása esetén alkalmazandó szankciókra útmutatást nyújtott volna.

Természetesen kialakultak a császári kormányzat évszázadok folyamán intézményesült különféle állásfoglalásai, elvárásai és előírásai, nem jöttek viszont létre sem olyan fajta törvénykönyvek, sem olyan jellegű

igazságszolgáltatási rendszer, mint amilyenek a legtöbb nyugati országban ma léteznek.

Nyugati típusú rendszer alkalmazása helyett a kínai kormányzati hivatalok tisztségviselői a szokásjog és császári rendeletek révén minden szinten felhatalmazással bírtak mindenféle jogi kereset vagy vád és vitás kérdés ügyében egyszerre esküdtszékként és bíróságként való működésre. Más szóval, a tisztviselők határozták meg, hogy mi a helyes és mi a helytelen, illetve ők döntöttek a büntetések kiszabásáról is.

Az emberek hosszú időn át összegyűlő tapasztalataik alapján tudták, hogy mi elfogadható és mi nem, és mivel a vétkes büntetése még kisebb bűncselekmények esetében is könnyen lehetett halál, hajlottak a rendkívül jó magaviseletre.

Az így megvalósuló rend, amit a nagy kínai bölcs, Konfuciusz és más korai kínai filozófusok hirdettek, azon az előfeltevésen alapult, hogy ha nincsenek pontosan meghatározott nyilvános törvények, továbbá a vétkesek büntetése súlyos és gyorsan érkezik, az emberek körültekintőbben viselkednek, mint egyébként.

Kínában ma már meglehetősen terjedelmes törvénykönyvek rögzítik részletesen az országos, regionális és helyi szinten érvényben levő törvényeket, de korántsem olyan sokat és nem olyan aprólékosan részletezve, mint az Egyesült Államokban és másutt.

Emellett a kormányzat valamennyi szintjén mindmáig él a gyakorlatban az az ősrégi felfogás, hogy a törvényeket nem mindig célszerű betartatni, és egyeseket közülük jobb titokban tartani. Nem hoznak tehát nyilvánosságra minden törvényt és szabályozást, s a tisztviselők minden szinten még ma is jogosultak arra (vagy annak tekintik magukat), hogy önkényesen alkossanak meg vagy hagyjanak figyelmen kívül bizonyos előírásokat, és a meglévő törvényeket a saját belátásuk szerint értelmezzék.

A különböző szintű hatóságok olyan rendeleteket is kibocsátanak, amelyekről az emberek nem vesznek tudomást, mert nem értenek egyet velük. Ilyen esetekben az illetékes kormányhivatal vagy minisztérium gyakran visszavonja ezeket azzal az indoklással, hogy csak tesztelési célokra szolgáltak.

A modern körülményekhez való alkalmazkodás jegyében az országos, tartományi és városi kormányzatok egyre újabb és újabb szabályozásokat igyekeznek bevezetni, ám ezek általában nemigen feleltethetők meg az ugyanolyan helyzetekre vonatkozó nyugati előírásoknak.

Emiatt a nyugati vállalatok és egyéb érdekeltségek gyakran kellemetlen helyzetbe kerülnek, mivel számos olyan alkalom adódik, amikor nem

képesek előre látni, hogy a törvényeket mikor és hogyan fogják alkalmazni.

Más szóval, a törvények érvényesülése terén Kínában gyakran közrejátszanak személyes elemek is abban, hogy azokat hogyan értelmezik, illetve mire és miként alkalmazzák. Mindez annyit jelent, hogy az üzleti és diplomáciai kapcsolatokban érintett külföldieknek Kínában számításba kell venniük a törvények és szabályok meghatározásában, illetve betartatásában szerepet játszó szubjektív tényezőket is.

A Kínában egyidejűleg, egymás mellett létező változatos jogi keretek közötti eligazodáshoz és eredményes munkához széles körű kulturális ismeretre és tapasztalatra van szükség.

Azok számára, akik nem rendelkeznek ilyen ismeretállománnyal és tapasztalati tőkével, kifejezetten ajánlott szoros kapcsolatok kialakítására és fenntartására törekedni mindazon kormányzati tisztviselőkkel, akiknek bármilyen hatáskörük van az ő érdekeltségi területükön, illetve ezen túlmenően, tanácsos lehet igénybe venni helybeli konzultánsok segítségét is.

Az ilyen kapcsolatok kiépítése és fenntartása során érdemes továbbá specifikus protokollokra támaszkodni (az ezzel kapcsolatos kulcsfogalmakat lásd a III. RÉSZBEN).

KAPCSOLÓDÓ TÉMÁK ÉS KÉRDÉSEK

Szokások és törvények

1. A kínaiak viselkedését egészen a legutóbbi időkig inkább szokások és filozófiai tanítások, mintsem törvények határozták meg. Vesse össze ezt a rendszert a Nyugaton fokozatosan kifejlődött jogrenddel!

2. Általánosságban elmondható, hogy a kínaiak még ma sem tartják feltétlenül tiszteletben a magánéleti és a nyilvánosság előtti viselkedésük szabályozására szolgáló törvényeket. Ma is hajlanak arra, hogy a törvényeket jogaik megcsorbításának tekintsék. Soroljon fel olyan területeket és eljárásokat, amelyeknél ez a szemlélet hatással lehet az üzleti és politikai tevékenységre, és javasoljon konstruktív módszereket arra, hogy a nyugatiak hogyan reagálhatnának erre a leghatékonyabban az adott helyzetekben.

3. Hogyan próbálná meg rávenni egy potenciális kínai partnerét az Ön országában érvényes törvények betartására, amelyek megszabják, hogy mit tehetnek meg, és mit nem?

4. Hogyan kerülné el, hogy egy kínai partnerének valamely illegális eljárása miatt bajba kerüljenek?

A kínai időfogalom

Egy másik fontos kulturális tényező, amelynek ismerete és figyelembevétel nélkülözhetetlen lehet a Kínával kapcsolatba kerülő külföldiek számára, a kínaiak hagyományos időfogalma. Kissé leegyszerűsítve a dolgot, a nyugati gondolkodás azt sugallja, hogy az idő, ahogy múlik, egyenes vonalban halad előre a jövő felé, és a múlt örökre lezárult. Ezzel szemben a kínaiak hagyományos felfogása szerint az idő körkörösen halad, melynek során a jelen mindig össze van kötve a múlttal, s ennél fogva a múltat nem lehet figyelmen kívül hagyni.

Ez a kétféle felfogás gyakran mélyrehatóan befolyásolja a kínaiak és a nyugatiak közötti formális kapcsolatokat, így számos félreértést vagy konfliktust szülhet. Az erre a kulturális kettősségre adott kínai és nyugati reakciók közötti eltérések a hangsúlyos, nyilvánvalóan szembeutó különbségektől az árnyalatnyi eltérésekig terjedhetnek, illetve ez utóbbi esetben a különbség egy ideig észrevétlen is maradhat.

Ez ismét olyan helyzet, amikor a kínai kultúra ismerete és az országon belül huzamosabb ideig végzett munka során szerzett tapasztalatok rendkívül fontosak lehetnek a Kínában tevékenykedő külföldi üzletemberek és diplomaták számára egyaránt.

Az időtényező tudomásulvételében számos elem játszhat közre, például az érintett személyek életkora, nyelvtudása, az egymással való együttműködés terén, Kínán belül vagy másutt korábban szerzett tapasztalatai, sőt akár a résztvevők nemi hovatartozása is.

Ezek közül az elemek közül néhányat a könyv negyedik részében, a „kulturális kódszavak” tárgyalása keretében, részletesebben is bemutatok.

KAPCSOLÓDÓ TÉMÁK ÉS KÉRDÉSEK

Az idő körkörösen halad

1. A kapitalista, fogyasztásra orientált rendszer kialakulását megelőzően a kínaiak az idő múlását nem a nyugati világban megszokott egyenesen előre haladó folyamatként fogták fel, hanem körkörös folyamatnak tekintették. A kormányzati tisztviselők – különösen a magasabb beosztású bürokraták – hajlamosak voltak igen lassan intézni a dolgokat, miközben nem hónapokra vagy évekre, hanem akár évtizedekre igyekeztek előretekinteni.

2. Ma a magángazdaságban már nagyon sok kínai szinte agyonhajszolja magát, képtelenek a lassításra, még a bürokraták is gyorsabban dolgoznak, mint a múltban. A hagyományos időfelfogás azonban, miszerint az idő körkörösen halad, mindmáig felismerhető a kínaiak viselkedésének számos megnyilvánulásában, melyet feltétlenül figyelembe kell venni.

3. Az Ön meglátása szerint vannak-e előnyei a nyugati felfogástól gyakran valószínűbb hagyományos kínai időszakléletnek?

4. Milyen nyilvánvaló előnyök adódhatnak abból, ha nem csupán rövidtávra tekintünk előre, olyan, gyakran nem is elég pontosan kidolgozott tervek alapján, amelyek nem vesznek tudomást az előre nem látható változásokról, hanem hosszú távon megvalósuló ciklusokban gondolkodunk?

Érzelmi és értelmi intelligencia

Egy másik kulturális különbség a Kelet és a Nyugat között, amely alapvetően közrejátszik az egyének és a vállalatok közti kapcsolatokban csakúgy, mint általában a világgazdaság és a világpolitika ügyeiben, az „érzelmi intelligencia” és a „racionális-értelmi intelligencia” eltérő szerepében fogalmazható meg.

Szélesebb értelemben véve a nyugati gondolkodásmód és viselkedés alapját a racionális intelligencia – vagyis a tények figyelembevétele és az objektív, észszerű megfontolás – képezi, míg a hagyományos kínai észjárás elsősorban érzelmi tényezőkön alapult és alapul mindmáig, s a racionális elemek csak másodsorban játszanak szerepet benne (ha egyáltalán szerephez jutnak).

Úgy tűnik, hogy amíg a XX. század vége felé elő nem állt valaki a nyugati világban a kétféle intelligencia megkülönböztetésével, az érzelmi és a racionális intelligencia fogalma összemosódott.

A kínaiak évezredek óta arra voltak kondicionálva, hogy gondolkodásukat és viselkedésüket nem kemény, személytelen és érzelemmentes megfontolások, hanem személyes, érzelmi jellegű motívumok vezéreljék. Kultúrájukban az érzelmi intelligenciára került nagyobb hangsúly.

Az elgondolás, hogy házastársukhoz, gyermekeikhez és barátaikhoz fűződő személyes kapcsolataikat az érzelmi intelligenciára alapozzák, teljesen elfogadhatónak tűnik a nyugatiak számára is – egy bizonyos mértékig. Ám azt az elképzelést, hogy érzelmi alapokon intézzék üzleti és politikai ügyeiket is, a külföldiek túlnyomó többsége a legnagyobb megütközéssel fogadná.

A kínaiak – a szokások és a császárkori törvények által is beléjük sulykolt több ezer éves gyakorlat dacára – a mindennapi életükben követett érzelmi és személyes természetű vezérfonalak elsőbbségét megőrizték, azonban a fennmaradásukhoz nélkülözhetetlen racionális, logikus és pragmatikus gondolkodás képességével is rendelkeznek.

Az érzelmi intelligencia szerepének radikális átalakulása Mao Ce-tung 1976-ban bekövetkezett halála után vette kezdetét. Ekkor lépett Mao

helyébe a pragmatikus gondolkodású Teng Hsziao-ping, aki kicsit később ellátogatott a Hongkong szomszédságában levő Sencsenbe, és ott döbbenten látta, hogy a város a kapitalizmus és a vállalkozói kultúra mintaképévé vált, s úgy virul és prosperál, ami az egész országban semmi máshoz nem fogható. Nem sokkal ez után hirdette meg Teng a „Meggazdagodni dicsőség!” jelszót, és az országot arra az útra irányította, mely Kínát – és az egész világot megváltoztatni hivatott.

Ez a lépése azonban komoly összeütközésbe került az érzelmi intelligencia Kínában betöltött hagyományos szerepével, mivel az teljességgel összeegyeztethetetlen volt a nyugati üzleti világban akkoriban uralkodó felfogással. Minél nyugatiasabbá vált a gazdaságirányítás rendszere, annál kisebb szerep jutott benne az érzelmi intelligenciának.

A racionális intelligencia térnyerése Kínában a gazdasági és az állami szektorban egyaránt tovább folytatódott, a kínai kultúra szerves részét képező érzelmi intelligenciát azonban nem szoríthatta ki. A kínaiak elsöprő többsége ma is először érzelmileg reagál mindenre, és csak azután fordít figyelmet – szükség esetén – a racionális megfontolásokra is.

A kínaiakkal kapcsolatba kerülő nyugatiaknak – különösen az üzleti és diplomáciai kapcsolatok területén – tudatában kell lenniük az érzelmi intelligencia hagyományos és mai szerepének, mivel az változatlanul befolyásolja a kínaiak észjárását és magatartását.

Noha a racionális intelligencia jelentősége Kínában kétségkívül egyre növekszik, gyakorlatilag kizárható, hogy valaha is teljes mértékben átvegye az érzelmi intelligencia szerepét.

A XX. század utolsó évtizedeiben valójában már a nyugati üzleti világ élvonalában is kezdték felismerni az érzelmi intelligencia fontosságát a vállalatok vezetése terén, és ennek megfelelő változásokat kezdeményeztek a személyzeti menedzsment addig követett politikájában. Ehhez a szemléletváltáshoz elsősorban a Japán oldalról érkező komoly versengés vezetett el, melynek hatására elkezdtek tanulmányozni az érzelmi intelligencia japán kultúrában játszott szerepét, melynek számos elemét át is vették.

Az amerikai és európai nagyvállalatok, melyek a Japánnal folytatandó verseny érdekében újításokat vezettek be a saját vezetési kultúrájukban, csak akkor fogják megtudni, mit jelent az igazi verseny, amikor Kína gazdasági potenciáljának akár csak a felét is eléri.

KAPCSOLÓDÓ TÉMÁK ÉS KÉRDÉSEK

Az érzelmi intelligencia fontossága

1. A kínaiak, a japánok és más ázsiai népek kultúrájában már hosszú ideje elsőbbséget élvez az érzelmi intelligencia a pusztá tényekkel, illetve

a tényekre alapozott gondolkodással és viselkedéssel szemben, amelyek mindig is a nyugati kultúra alapkövei voltak, különösen az angolul beszélő országokban. Vesse egybe a kétféle kulturális beállítottságot!

2. A kínaiak és más ázsiaiak tapasztalati tőkéje és hozzáértése az érzelmi intelligencia felhasználása terén gyakran komoly előnyöket biztosít számukra a nyugatiakkal létesített üzleti kapcsolataikban. Ön szerint miért van ez így, miben nyilvánul meg, és mit lehetne tenni ellene?

3. A kínaiak úgy hozták létre a világ egyik legerőteljesebb és legtartósabban fennmaradó kultúráját, hogy a konfucianizmus eszmevilágát egyrészt a tényekre orientált racionális gondolkodás, másrészt az érzelmi intelligencia elemeivel ötvözték.

4. Miért volt mindkét fajta intelligencia oly sokáig elhanyagolva a keresztény és a muszlim társadalmakban, szemben a Kína életében játszott szerepükkel?

A nyugati ember a miértet, a kínai a dolgok mibenlétét firtatja

Egy másik fontos különbség a kínai és a nyugati kultúra között abban áll, hogy a nyugatiak az oknyomozó megközelítésre helyezik a hangsúlyt, és a legtöbb dologgal kapcsolatban arra kíváncsiak, hogy „miért van ez így?”, míg a kínaiak a „mi ez?” kérdését hangsúlyozzák.

A második, sőt néha az első kérdés, amit a nyugatiak, különösen az amerikaiak feltesznek gyakorlatilag bármilyen helyzetben, a „miért?”, amelyre azonnali „azért, mert” típusú választ várnak.

Kínában ugyanakkor már körülbelül háromezer éve szinte minden lehetséges „miért?” kérdésre készen álltak a válaszok, és ezek a modern kor kezdetéig annyira nyilvánvalóak voltak, hogy többé nem is kellett feltenni a kérdést.

1644-től 1911-ig a császári kormányzat a múlt tiszteletének és a status quo fenntartásának politikáját követte. Az újítások és a találmányok gyakorlatilag be voltak tiltva, így szinte semmi sem változott. Nem volt szükség a „mi ez?” kérdés feltevésére és a magyarázatok keresésére sem.

Kína Nyugat előtti és igazából csak az 1970-es évek végétől megvalósuló megnyitásával azonban mindez megváltozott. Ettől az időszaktól kezdve olyan sok új dolog és új eszme jelent meg Kínában, hogy a tipikus kínai reakció bármilyen újdonságra újból a „mi?” kérdés lett. (Valójában mi ez, miről beszélünk, mit cselekszünk, mit akarunk?)

Ez a még ma is mindennapos kulturális reakció teszi szükségessé a nyugatiak számára, ha bármi újat javasolnak kínai partnereiknek, hogy részletesen belemenjenek a „miértet” magyarázatába, bármiről legyen is

szó éppen. Gyakran azonban még azt is magyarázni kell, ami a nyugatiak számára nyilvánvaló, mivel a kínaiak esetleg nem jól értik, mert nem ugyanolyan ösvényeken jár a gondolkodásuk és nem ugyanazokkal a tapasztalatokkal rendelkeznek.

A lényeg itt az, hogy a nyugatiaknak nem szabad automatikusan azt feltételezniük, hogy álláspontjuk vagy javaslataik oka érthető és elfogadható lesz kínai partnereik számára, azaz hogy nincs szükség magyarázatokra. A nyugatiak a legtöbb esetben sokkal jobban járnak, ha eredeti előterjesztésük szerves részeként a mértéket is gondosan kifejtik.

KAPCSOLÓDÓ TÉMÁK ÉS KÉRDÉSEK

Üzleti kapcsolatok kiépítése az új Kínával

1. A kapitalizmus és a fogyasztói szemlélet gyors előretörése 1976 óta alapvető változásokat idéz elő a kínaiak észjárásában is, melyek révén a „mi ez?” kérdését egyre gyakrabban kényszerülnek összekötni a „miért van ez így?” kérdés nyugati módra történő firtatásával.

2. Minden bizonnyal a kínai gondolkodásmód ilyen irányú megváltozásában kereshetjük a legtöbb olyan új energia és ambíció forrását, amely ma a tipikus kínai munkavállalókat fűti, illetve több mint egymilliárd emberről lévén szó, törekvéseik és erőfeszítéseik összeadódva közvetlen és alapvető gazdasági és politikai hatást gyakorolnak a világ többi részére is.

3. Írja le, hogy Ön szerint miben nyilvánulhat meg ez a hatás az egész világon – és miben fog állni nagy valószínűséggel – 25, illetve 50 év múlva!

4. Ön szerint melyek azok a dolgok, amelyeket az USA és más országok megtehetnének, és amelyeket meg kellene tenniük annak biztosítása érdekében, hogy Kína új szerepvállalása konstruktív jellegű legyen, és összhangban álljon a világ többi népének jogaival, szükségleteivel és törekvéseivel?

Az önellátás parancsa

A kínai kultúra egyik legfontosabb eleme a kínaiak ellenállhatatlan, sokszor a megszállottság határát súroló vágyakozása arra, hogy önellátóak legyenek – egyéni, családi, vállalati és országos szinten egyaránt.

Ennek a szintén kulturális eredetű parancsszerű szükségletnek az okai természetesen történelmi jellegűek. A XX. század utolsó két évtizedéig a kínaiak túlnyomó többsége az alapvető létfenntartási szinten vagy annak közelében élt. Az ország több ezer éves múltja során emberek milliói haltak éhen Kínában.

Az évezredek során a falusi és csoport-szövetkezetek változatos formáit teremtették meg annak érdekében, hogy biztosítsák az emberek megélhetését, ám ezek gyakran kudarcba fulladtak. Nem voltak olyan állami programok, amelyek az ilyen csapások megelőzésére vagy orvosolására elegendőek lettek volna. Továbbá, országos szintű katasztrófák beütésekor nem voltak nemzetközi segélyprogramok sem.

Ennek eredményeként az önellátásra törekvés parancsa szervesen beépült a kínaiak gondolkodásmódjába észjárásuk olyan alapelemeként, amely az egyéneket – és a vállalatokat is – arra ösztönzi, hogy minden körülmények között gondoskodjanak magukról. E készítés folytán gyakran olyan célratörő magatartást tanúsítanak, ami mások szempontjából nemkívánatos eredményre vezetők, vagy legalábbis érdekeikkel ellentétesnek tűnhet.

A kínai kormányzat különféle szervei által hozott számos döntés, ideértve a fegyveres erőkre vonatkozókat is, kifejezetten az ország önellátási képességének fokozását szolgálja. A vállalati vezetők legtöbb döntésében szintén erősen közrejátszik az önellátásra törekvés ösztönzése.

E szándék egyik szembetűnő megnyilvánulása figyelhető meg a vállalatok és kormányzati intézmények azon igényében, hogy a Kínában üzleti tevékenységet folytatni kívánó külföldi országok és külföldi vállalatok tegyék elérhetővé a rendelkezésükre álló technológiákat kínai partnereik számára is.

A kínai kormány és az egyes kínai vállalatok nyilvánvaló sikereket érnek el a nemzetközi kapcsolatok efféle megközelítésével, és ez kétségtelenül így is lesz mindaddig, amíg a saját technológiai színvonaluk utol nem éri a világ többi részén elért fejlődést.

A technológiára alapozott külföldi vállalatoknak, amelyek be akarnak lépni Kínába, általában jó előre el kell döntenükhöz, hogy az általuk birtokolt technológiai tudás mekkora részét hajlandók átadni kínai partnereik számára.

KAPCSOLÓDÓ TÉMÁK ÉS KÉRDÉSEK

Amit a kínaiak akarnak

1. A XX. század utolsó néhány évéig a kínaiak túlnyomó többségének igen kevés, vagy egyáltalán semmilyen lehetősége nem volt életmódjának megváltoztatására, életének jobbá tételére és az emberekre általában jellemző legalapvetőbb vágyak és álmok valóra váltására.

2. Amikor az 1970-es évek utolsó harmadában végül lehullottak a Kína fejlődését évezredekig visszatartó politikai béklyók, a kínaiak millióinak mindaddig elfojtott látens energiája és érvényesülési vágya szinte

robbanásszerűen szabadult fel, olyan szintű aktivitás valóságos tombolásával, ami még mindig nem ért a csúcspontjára.

3. Az elképesztő energiarobbanás legfőbb kiváltó oka Kínában az élet minden szintjén az önellátás elérése iránti éhség, a függetlenség csillapíthatatlan vágya egyéni és országos szinten egyaránt.

4. Ön szerint az Egyesült Államoknak és más fejlett országoknak milyen messzire lenne helyes elmenniük akár politikai, akár gazdasági téren, hogy a kínaiak zabolátlan ambícióik megvalósítása érdekében tett erőfeszítéseinek megfelelő csatornába terelését elősegítsék?

5. Hogyan változtatná meg Ön az USA és más országok jelenlegi Kínapolitikáját?

A külsőségek szerepe

A kínaiak – Kína arculatának drámai mértékű nyugatiasodása és egyre több ember máris nyugatiasnak mondható viselkedése ellenére – általában sokkal formálisabban és fegyelmezettebben viselkednek, mint a legtöbb amerikai, és ebben a tekintetben inkább az európaiakra és a latin-amerikaiakra emlékeztetnek.

Az első ízben Kínába látogató üzletembereknek hamis benyomásuk támadhat a mai kínai kultúráról, ha olyan kínaiakkal találkoznak és létesítenek informális kapcsolatokat, akik már amerikanizálódtak, és ennél fogva nem-típusos módon viselkednek külföldiek társaságában.

Amikor ilyen személyekkel kerülünk össze, különösen nem hivatalos helyzetekben, általában célravezető és biztonságos hozzájuk hasonló módon reagálni, a formális helyzetekben viszont célszerűbb tartózkodóan viselkedni és ügyelni a formásokra magatartásunk és szóbeli megnyilatkozásaink tekintetében egyaránt, követve a kínaiak vagy nálunk tapasztaltabb más külföldiek tanácsait és útmutatását az ilyenkor elvárt viselkedés tekintetében.

KAPCSOLÓDÓ TÉMÁK ÉS KÉRDÉSEK

Az amerikai stílus fogadtatása a világ más részein

1. Általában véve az amerikaiak a legkevésbé formális viselkedésű emberek a világon, és részben ez az oka annak, hogy másoknak gyakran nehezebbre esik hinni őszinteségükben és jó szándékukban. A legtöbb más nemzet képviselőinek szemében az amerikaiak egyszerűen túlságosan lezseren viselkednek, és túl gyorsan hoznak döntéseket fontos kérdésekben.

2. Különösen igaz ez olyan emberek körében, mint a kínaiak, akiknek kultúrája szembetűnően formális természetű.

3. A legtöbb amerikai automatikusan feltételezi, hogy az ő informális viselkedése jó benyomást kelt és megnyerő hatást fejt ki a külföldiek körében. Éppen ezért aztán ahelyett, hogy megkísérelnék követni annak az országnak a szokásait, ahol éppen vannak, az amerikaiak gyakran túlságosan biztosra veszik, hogy a helybelieket nem riasztja el a viselkedésük.

4. Egyetért Ön azzal, hogy az amerikaiaknak – még mielőtt Kínába mennek – mindent meg kellene tenniük annak érdekében, hogy megismerkedjenek az ott szokásos formális viselkedés finomabb szabályaival?

A kínai konyha rejtelmek

A kínai konyha valószínűleg a legrégebbi a világon, és a főzésnél felhasznált összetevőket illetően minden bizonnyal egyszersmind a legváltozatosabb is. A kínai konyhának nyolc, az elterjedésük régiójáról elnevezett híres változata van, nevezetesen az anhuji, fucsieni, kantoni, hunani, csiangszui, santungi, szecsuan és csöcsiangi konyhák, amelyek mindegyike szorosan összekapcsolódik az adott régió éghajlati és földrajzi viszonyaival és hagyományos mezőgazdasági terményeivel.

Ugyanakkor már az ókortól kezdve egészen az 1980-as évekig a kínaiak egyik legfőbb gondja az volt, hogy elegendő táplálékot szerezzenek az életben maradáshoz; innen ered a híres mondás: „Az enivaló maga a mennyország!”.

Az élelmiszerellátás történelmi szűkössége arra készítette a kínaiakat, hogy igen sokat gondoljanak az étkezésekre, és olyan vágyálomképeket alkossanak az ételekről, amelyek jóval túlmutatnak az étkezéseknek az emberek életében betöltött átlagos szerepén.

A századok folyamán sokféle, máig jól ismert specialitás vált híressé az egyes regionális konyhák választékából. Hírnevük alapját az összetevők és a főzési módszerek együttesen alkotják, illetve nem kis szerepet játszanak benne az egyes ételeknek adott költői nevek is.

Íme, néhány példa ilyen elnevezésekre: *Porított arany és vagdalt jádekő* (narancsdarabokkal kevert halszeletek); *Anyák találkozási gyermekeikkel* (fürjpecsenye és fürjtojások együtt tálalva); *Tenyerünkben az ország* (csirke medvemancsokkal); *A szél, fagy és hó levelei* (garnélarák és szeletelt bambuszrügy gombával); *Pillangók rajzása a peóniákon* (tengeri uborka, garnélarák és csirkemell, ezüstös rezgőgombával és vízi gesztenyével); valamint *Hsziang Ju, a hódító búcsút mond ágyasának* (csirke és lágypancélú teknős).

A fogásoknak adott más megnevezésekben gyakran előfordulnak többek között az évszakok, a szél, a virágok, a hó, az arany, a jáde, az

ékkövek, az állatok, a hold és a színek különféle nevei – mind-mind azzal a céllal, hogy valamilyen különleges képet társítsanak az adott fogáshoz, és az étkezők érzelmeire hassanak. Számos népszerű étel neve híres emberekre utal a múltból, és erős történelmi összefüggéseket idéz fel.

A legnépszerűbb színek az ételek elnevezésében a vörös, a sárga, a fehér, a zöld és minden más is, amiről azt mondják, hogy fokozza az étvágyat, míg például a kék és az azúr szín nem szerepel, mivel ezek állítólag csökkentik az étvágyat. A kínaiak világi étvágyára utalandó, a népszerű ételnevek némelyike már-már vulgáris.

A kínai ételekhez társított efféle szokatlan kulturális elemek bizonyára közrejátszottak annak a mítosznak a kialakulásában és fennmaradásában, ami továbbra is szilárdan tartja helyét a kínaiak szívében, összekötve őket egymással és múltjukkal.

Mint minden mást is a kínai világban, az ételek különböző összetevőit szintén a jin-jang elvnek megfelelően osztályozzák (aszerint, hogy pozitív vagy negatív hatást tulajdonítanak nekik), s ennek eredményeként az egyes fogásokat szigorúan megszabott sorrendben tálalják, azzal a céllal, hogy e hatások egyensúlyának felborulását elkerüljék.

Ez az íratlan, ám mélyen beépült szabály azt jelenti, hogy két jin-fogást vagy két jang-fogást nem szabad egymás után elfogyasztani; ezek a test megfelelő energia-egyensúlyának fenntartása érdekében csakis felváltva következhetnek egymás után.

KAPCSOLÓDÓ TÉMÁK ÉS KÉRDÉSEK

A kínaiak valami fontos dologra bukkantak?

1. A kínaiak hagyományosan úgy tekintenek az ételre, mint ami sokkal többet jelent a létfenntartási szükségletek kielégítésénél: az étel egyszersmind a közérzetükben alapvető szerepet játszó kulturális tényező is.

2. Az ételek ilyenfajta felfogása általánosan elfogadottnak tűnik a legtöbb más országban is, az Egyesült Államok szembetűnő kivételével.

3. Egyetért-e Ön a kínaiakkal abban, hogy az ételek, amelyeket megeszünk, az elfogyasztásuk sorrendjével együtt sokkal többet jelentenek csupán az éhségünk csillapításánál és a szükséges tápanyagok bevitelénél?

Az ünnepi étkezések kínai hagyományai

Az egyetlen kínai kulturális hagyomány, amelyről gyakorlatilag minden külföldi tud valamit, és amit maguk is élvezhetnek, nem más, mint a kínai stílusú ünnepélyes étkezés, kínai nevén *yanhui*. Mint fentebb is említettem, van egy régi kínai mondás, miszerint „az enivaló maga a mennyország”,

a régiek bölcsességét máig ható érvénnyel tükröző utalásként arra, hogy a XX. század utolsó néhány évtizedéig gyakran az egész országot sújtotta éhínség, és az egyszerű kínaiak óriási tömegei még a legjobb időkben is csak igen szerényen étkeztek, egyszerű étkefogásokkal tartva fenn magukat, s azokból is csekély mennyiségekkel beérve.

Ám az ünnepek és más különleges események, például házasságkötések alkalmából még a legszegényebb kínai is jócskán elengedte magát, és amennyire csak tehetette, hódolt a lakmározás (*yanhui*) élvezetének.

Kínában gyakorlatilag minden különösebb alkalom megünneplése valamilyen formális étkezés köré szerveződik. Az ilyen alkalmak listája az adott helyszínre ellátogató közjogi méltóságok vagy külföldi üzletemberek tiszteletére adott ünnepi vacsoráktól más külföldi vendégek köszöntéséig, az esküvőig, másfajta ünnepségekig és nagy családi összejövetelekig terjed.

Kína régi ismerői azt mondják, hogy a kínai lakomának mindig két fő jellemzője van: az emberek ilyenkor először is a szokásosnál jóval többet esznek, másodsor pedig olyan változatos és különleges ételeket fogyasztanak, amiket más alkalmakkor csak ritkán, vagy szinte sohasem szolgálnak fel.

A *yanhui* lakomákat szokás szerint általában ünnepi alkalmakkor rendezik, hangoskodással, eltúlzott gesztusokkal, valamint egy vagy több résztvevő felköszöntésére előadott beszédekkel tarkítva. Az üzleti vacsorákat gyakran jellemzi némi barátságos huzavona akörül, hogy a legfőbb vendégek az őket megillető kitüntetett helyre kerüljenek, míg a kevésbé formális étkezések alkalmából szinte kötelező a két félnek vetélkednie egymással azért, hogy ki állja a számlát, a vendégszeretet hangsúlyozott kinyilvánításai közepette.

Az ültetési rend formális banketteken az egyes résztvevők rangjának és társadalmi státuszának megfelelően alakul. A díszvendég minden esetben a házigazda jobb oldalán foglal helyet.

Minél formálisabb a bankett, a házigazda és az alkalmazottai annál nagyobb figyelmességet mutatnak a vendégekről való gondoskodásban. A fontosabb vendégeket nagyobb bankettek alkalmából gyakran tapssal köszöntik. Ha valakit megtapsolnak, erre a visszatapsolás a megfelelő válasz. Az effajta banketteken rendszerint a házigazda adja meg a jelet az étkezés megkezdésére.

Az újoncoknak a kínai banketteken hasznos és fontos lehet észben tartaniuk, hogy a különböző fogásokat egyenként szolgálják fel, köztük kisebb szünetekkel, tehát nem érdemes jóllakni az első két vagy három

fogással. A felszolgált fogások száma többnyire nyolc és tizenhat közé esik, a kiemelt fontosságú fogásokat is beleértve.

A köszöntők és különféle üdvözlő beszédek szintén a lakomák rituáléjának részei, ilyenkor a nagyszabású formális eseményeken a cirokból erjesztett *maotai* a kedvenc ital. A tóosztok lezárásaként leggyakrabban elhangzó felszólítás az ivásra a *gan bei*, ami szó szerint „üres poharat” jelent, és megfelel a „fenéig” utasításnak.

A tóosztok jó ideig követhetik egymást, miközben újabb és újabb résztvevők emelkednek szólásra.

A vendégekre általában igyekeznek nyomást gyakorolni, hogy igyanak minél többet, s ennek érdekében többen is ragaszkodnak hozzá, hogy újratöltsék a poharukat. Ennek az oka nemcsak a rendkívüli vendégszeretet kimutatására való törekvés, hanem az is, hogy a díszvacsorák házigazdáinak gyakorlatához Kínában (valamint Japánban és Koreában) vendégeik leitatása is hagyományosan hozzátartozik, melynek célja, hogy kiderüljön, hogyan viselkednek a vendégek az etikett szigorú szabályain kívül.

Az üzletemberektől, akiket kínai vendéglátóik vagy partnereik egy-két nappal megérkezésük után formális vacsorára hívnak meg, általában elvárják ennek az elutazásuk előtti napokban esedékes viszonzását, különösen akkor, ha együttműködésük sikeresnek bizonyult.

A fontos személyiségektől, különösen állami vagy országos szinten, akiknek a tiszteletére bankettet adnak, szintén elvárják, hogy ezt majd az otthonukban viszonzozzák kínai partnereik náluk tett látogatása során.

KAPCSOLÓDÓ TÉMÁK ÉS KÉRDÉSEK

A formális étkezések kulturális szerepe

1. Az emberek általában mindenütt tisztában vannak a bankett-stílusú étkezések kulturális szerepével, de kevesen tulajdonítanak olyan nagy fontosságot ezeknek, mint a kínaiak, japánok, koreaiak és más ázsiaiak.

2. Amikor kínaiakkal és más ázsiaiakkal kívánunk szorosabb kapcsolatokat kiépíteni, ennek egyik leghatékonyabb módja az lehet, ha alapos ismeretekre teszünk szert a formális étkezések alkalmából gyakorolt rituáléikról, kimutatjuk nagyrabecsülésünket ezek iránt, és magunk is szervezünk hasonló összejöveteleket az ő tiszteletükre.

3. Milyen formális étkezési hagyományok élnek az Ön országában? Elsajátította-e Ön az ilyen alkalmakkor szükséges készségeket? Vállalkozna-e magabiztosan egy odalátogató kínai vendég tiszteletére rendezett bankett házigazdai szerepének betöltésére?

Az ünnepek változatlanul fontos szerepe Kínában

Az ünnepek Kínában – csakúgy, mint minden más nagy múltú társadalomban – olyan kulcsfontosságú alkalmak, amelyek segítenek életben tartani a hagyományos kultúrát és fenntartani a közösséghez tartozás érzését. A fesztiválok Kína legszembeűnőbb kulturális hagyományai közé tartoznak, amelyek megmaradtak a modern időkben is, és minél távolabbra kerülünk az ország magasan fejlett keleti tengerpartjától, annál nagyobb jelentőségűvé válnak a fesztiválok az emberek szemében.

Az ünnepek Kínában a következő három nagyobb kategóriába oszthatók: nemzeti ünnepek, helyi vagy regionális etnikai fesztiválok, és turisztikai célú ünnepi látványosságok, amelyek rendszerint szintén helyi vagy területi jellegűek. A nemzeti ünnepeknek – mint a nevük is jelzi – hosszú történetük van, és ezeket általában az egész országban mindenütt megtartják. Az etnikai fesztiválok hagyományai szintén az ókori időkig nyúlnak vissza: ezek a leghitelesebbek és kulturális szempontból a legtartalmasabb üzenetek hordozói.

A turisztikai fesztiválok – ahogy a nevük is utal rá – többnyire helyi ünnepek, amelyeket az országos intézmények vagy a helyi kormányzatok kifejezetten a turisták odavonzására szerveznek, belföldi és külföldi vendégeket egyaránt ideértve. Évente több száz etnikai fesztivált rendeznek az ország vidéki régióiban, különösen az etnikai kisebbségek által lakott falvakban és városokban.

Minél régebbi eredetű valamely ünnep vagy fesztivál, annál valószínűbb, hogy a rendezvényt a régi holdnaptár határozza meg. Más események, elsősorban a turisztikai jellegűek idejét már a nyugati naptár szerint állapítják meg.

A különféle fesztiválok a nagyvárosi fiatalság számára is kedvelt szünidei programokat és szórakozási lehetőségeket nyújtanak, az általuk egykor hordozott mély kulturális jelentéstartalom azonban mára elhalványult, melynek trendje Kína iparosodott területein szemmel láthatóan tovább folytatódik.

A Kína félreeső, távolabbi régióiban élő kisebbségi népcsoportok körében rendezett etnikai fesztiválok azonban továbbra is jelentős szerepet játszanak az emberek hitvilágában és viselkedéskultúrájában, s ez minden bizonnyal a belátható jövőben is töretlenül folytatódik majd.

Kína valamennyi ünnepében természetesen a hagyományos kultúra értékei tükröződnek. A fesztiválok ritka alkalmat kínálnak az odalátogatók számára egy immár több ezer éves múltra visszatekintő életmód különféle aspektusaival való ismerkedésre. Az etnikai fesztiválok különösen fontosak a kínaiak számára, hiszen ezáltal tudnak összekapcsolódni múltjukkal.

Kína három legfontosabb ünnepe

A három legfontosabb ünnep Kínában a tavaszi ünnepkör (*Chun Jie*) – a nyugati újévi ünnepek kínai megfelelője –, a sárkányhajó-verseny (*Duanwu Jie*) és az őszi fesztiválsorozat (*Zhongqiu Jie*).

Az egy hónapig tartó tavaszi ünnepek idejét a holdnaptár határozza meg: ez a nyugati naptárban a január közepétől február közepéig tartó időszaknak felel meg.

Az ünnepek utolsó napjaiban emberek milliói látogatnak el szülőhelyükre, családtagjaikhoz és barátaikhoz. Ilyenkor forgalmi dugók keletkeznek az országutakon, befogadóképességükön jóval felül, zsúfolásig megtelnek a vonatok, és utasok árasztják el a légi járatokat is. Azoknak, akik erre az időszakra tervezik, hogy Kínába látogatnak, ajánlatos jó előre alaposan felkészülniük, figyelembe véve az időjárást is, ami még tovább súlyosbíthatja a zsúfoltságot.

Az eseményekhez a gonosz szellemek távoltartása és a jó szerencse bevonzása érdekében hozzátartozik az otthonok kitakarítása és feldíszítése, továbbá különleges ételek elkészítése, beleértve a konyha istenének felajánlott édességeket is.

Az ünnepek csúcspontját az újév előestéje jelenti, melynek megünneplése pazar lakomákkal, tűzijátékkal (*bianpao*), a gyermekeknek szánt pénzajándékok átadásával, és éjfélkor még több tűzijátékkal jár együtt. Az újév napját további tűzijátékkal köszöntik (megint csak a gonosz szellemek elűzése, illetve a jóindulatúak előtti tisztelgés céljából), s emellett ismét más ünnepi ételekkel, valamint barátaik és rokonságuk körében telefonhívásokkal, illetve egymás otthonában tett látogatásokkal ünneplik meg.

A látogatók szokás szerint piros borítékot adnak át az általuk meglátogatott családnak, amelyben pénz van, s ennek viszonzásaként a vendéglátó családok is pénzes borítékot és ruhadarabokat ajándékoznak a hozzájuk érkező gyermekeknek. A falvakban és a kisvárosokban a nap fénypontja a hangszereikkel az utcákat járó muzsikuskok megjelenése, akik minden kapunál megállnak egy pár percre, és szertartásosan hírül adják a tavasz érkezését.

A sárkányhajó verseny

Ennek a fesztiválnak az eredete a legendák szerint egy időszámításunk előtt 295-ben történt eseményre vezethető vissza. Ekkor egy híres tudós és államférfi, aki a király tanácsadója volt, rágalmozási kampány áldozatává vált. Elbocsátották a király szolgálatából, mire ő elkeseredésében beleugrott a közeli folyóba, hogy megölje magát.

Barátai és más nézelődők, akik tanúi voltak a jelenetnek, több csónakot elkötöttek a parttól, és egymással versengve siettek a megmentésére, ám sajnos nem jártak sikerrel. Ez a tragikus történet hívta életre az évente megrendezett sárkányhajó versenyek hagyományát, melyet az országos és nemzetközi televíziós csatornákon is közvetíteni szoktak, s így ismerősek lehetnek sok nyugati néző számára is.

A versenyben részt vevő hajók elejét és végét sárkányfejet, illetve sárkányfarkat formázó faragványok díszítik. (A sárkánymotívumot, a kínai mitológia egyik fontos szimbólumát hagyományosan a királyok és császárok alakjához társítják, és úgy tartják, hogy a sárkányok uralkodnak a vizek és az esők fölött.) Mindegyik sárkányhajóban van egy dobos, aki egyenletes ritmust diktál az evezősöknek.

A verseny napján a helybeliek fűszeres illatú növényeket függesztenek fel otthonaikban a betegségek elhárítására, ezek eszenciájával ízesített ételeket készítenek és fogyasztanak a jó emésztés elősegítésére, s Kína egyes részein a gyermekek fűszereket tartalmazó hímezett varázsszeres zacskókat viselnek.

A családok és baráti társaságok ilyenkor az ünneplés jegyében tipikusan a szabadban étkeznek, hagyományos fogásként a *zong zi* (bambuszlevelekbe csomagolt ragacsos rizs) fogyasztásával. A versenyeket június elején rendezik.

Az őszi fesztivál

Ezt az ünnepet, amelyet kora ősszel (szeptember 11. körül) tartanak, amikor a telihold a legfényesebb, a leghívebben talán a családi és baráti találkozók napjaként lehetne leírni, mivel ez az alkalom az, amikor a kínai családok és baráti társaságok hagyományosan összegyűlnek ünnepelni.

Az események fénypontját ekkor is pompás lakomák jelentik, amelyeket a szabadban rendeznek, olyan helyeken, ahonnan jól lehet csodálni a teliholdat. A különleges ünnepi fogást ezúttal a híres kínai holdsütemények alkotják, amelyekhez a hozzávalók sora a lótzuszmag-pástétomtól, vörösbab-krémtől és vegyes dió-mogyoró csemegéktől a sonkáig és a szózott tojássárgájáig terjedhet.

A „duplán kilencedik nap” ünnepe a kilencedik hónap kilencedik napján

A duplán kilencedik nap ünnepe a kilencedik holdhónap kilencedik napjára esik. A kínaiak hite szerint a kilences szám a pozitív elemet képviseli a jin-jang fogalompárban, ezért kapta ez az ünnep a „duplán jang fesztivál” (*Chongyang Jie*) nevet.

A 9-es szám egyszermind a hosszú életre is utal, ami igen kívánatos a kínaiak szemében. (Tajvanban a kétszeresen kilencedik napot az „idősek napjaként” is szokás ünnepelni, az idősek tiszteletét és a róluk való gondoskodás kötelességét társítva hozzá.) A nyugati naptár szerint ez az ünnep október 9-e környékére esik.

A lámpás fesztivál

A lámpás fesztivál (*Yuanxiao Jie*) az év ünnepei közül az utolsó, és a kínai időszámítás szerinti év vége környékén rendezik. Ez az ősi falusi ünnep, amelyet néha kínai karneválként is szokás említeni, abból a hiedelemből alakult ki, hogy a holdnaptár szerinti első telihold idején látni lehet a szellemeket, ahogy a hold körül röpködnek.

A fesztivált hagyományosan jellemző népszokások közé tartozik lámpások kihelyezése és körülhordozása, továbbá sárkány-, oroszlán- és más jelmezekbe bújt figurák, valamint góyalábakon álló fiatal férfiak táncos utcai felvonulása. Az ünneplés fontos részét alkotják természetesen – mint mindig – a bőséges lakomák is.

Ez az ünnep egyfajta kínai Valentin-napként is ismert, mert régebben ez volt az év egyetlen napja, amikor a fiatal lányoknak szabad volt elhagyniuk otthonukat, hogy megnézhessék a felvonulást – és a fiatal férfiakat.

Kína-szerte számos más helyi ünnepet is rendeznek, melyek többsége kétezer éves vagy még régebbi hagyományokra nyúlik vissza. Ezeknek az időpontját hagyományosan a holdnaptár határozza meg, amely szerint az év kezdete mindig más és más napra esik. Ma már sok nagyobb esemény idejét a nyugati naptár szerint rögzítik, alkalmazkodva az odalátogató nyugati vendégekhez és azokhoz a kínaiakhoz, akiknek a munkaidejét és szabadságolását a nyugati naptár szerint határozzák meg.

A kínai holdnaptár

A hagyományos kínai naptár úgynevezett luniszoláris naptár, vagyis a holdnaptár és a nap járásához kötött szoláris (nyugati) naptár elemei ötvöződnek benne. A legtöbb mindennapi tevékenységhez a nyugati naptárt használják, de a hagyományos kínai ünnepek pontos idejének meghatározásánál és az asztrológia gyakorlatában máig az ősi holdnaptár használatos.

A holdnaptár kulturális szempontból továbbra is fontos szerepet játszik, mivel ennek alapján jelölik ki az ország legfontosabb fesztiváljainak kezdőnapjait. A hagyományokhoz erősebben ragaszkodó kínai háztartásokban ezt használják továbbá az úgynevezett „szerencsés napok” kiválasztásához is olyan fontos események időzítésénél, mint például az esküvők, temetések és üzleti tárgyalások.

Ez utóbbi célra a *Huang Li* elnevezésű speciális naptár (szó szerinti fordításban „császári naptár”) szolgál, amely minden egyes napra nézve megjelöli, hogy az épp mely tevékenységekhez lesz kedvező. Ebben a nyugati naptár dátumai és kínai megfelelőik együtt szerepelnek, felsorolva azok asztrológiai jellemzőit is az egyes napok szerencsés vagy nem szerencsés voltának szempontjából. A holdnaptár máig megőrzött kulturális jelentősége arra utal, hogy az a belátható jövőben bizonyára továbbra is használatban marad.

A kínai holdnaptár, melyet a legendák szerint a mitikus Sárga Császár (Huangdi) alkotott meg i. e. 2637-ben, a történelem leghosszabb időre visszatekintő kronológiai nyilvántartási rendszerének számít, és adatai a nap mindenkori helyzetének és a hold fázisainak pontos csillagászati megfigyeléseinek alapulnak.

Az újév kezdetét a hold ciklusai alapján számítják, így az január utolsó hetétől február közepéig bármelyik napra eshet. Egy teljes holdnaptári ciklus hatvan évet ölel fel, és ez az időszak további öt, egyenként tizenkét éves ciklusra oszlik.

Mivel régebben a kínaiak túlnyomó többsége írástudatlan volt, a holdnaptár tizenkét éves ciklusaiban mindegyik évet mindenki számára felismerhető és megjegyezhető módon egy-egy állatról nevezték el. A legenda szerint Buddha a halála előtt összehívott minden állatot, de közülük csak tizenkettő jelent meg, hogy elbúcsúzzon tőle, és ő azzal jutalmazta meg őket, hogy az egymást követő éveket róluk nevezte el, abban a sorrendben, ahogy megérkeztek hozzá.

Idővel a legtöbb kínai hinni kezdte, hogy saját személyiségét és életének alakulását valamiképpen befolyásolják annak az állatnak a jellemző vonásai, amelynek évében született.

A tizenkét állat Buddhához érkezése sorrendjében a következő: patkány, ökör, tigris, nyúl, sárkány, kígyó, ló, kecske, majom, kakas, kutya és disznó.

Egy-egy újabb tizenkét éves ciklus mindig páros évszámú esztendővel kezdődik: 2008 például a Patkány éve volt. Így azután 2009 az Ökör, 2010 a Tigris, 2011 a Nyúl, 2012 a Sárkány, 2013 a Kígyó éve, és így tovább. 2024 lesz legközelebb a Sárkány éve.

KAPCSOLÓDÓ TÉMÁK ÉS KÉRDÉSEK

Rómában... (tegyünk úgy, ahogy a rómaiak)

1. Az idegen kultúrákkal való tényleges megismerkedés egyik legkellemesebb és leghatékonyabb módja, ha tanulmányozzuk hagyományos ünnepeiket, és magunk is részt veszünk bennük, ha megengedik.

2. Ez egyúttal az egyik leghatékonyabb módszer arra is, hogy kinyilvánítsuk tiszteletünket mások kultúrája iránt, és kapcsolatokat teremtsünk a helybeliekkel.

3. Részt vett-e Ön valaha is valamilyen ünnepi eseményen egy idegen országban? Ha nem, miért nem?

Születésnapok

A modern időkig a kínai gyermekeket születésük napjától kezdve egyévesnek tekintették. A születését követő első újév fordulóján minden kínai kétéves lett. Manapság már Kínában is gyakorlatilag mindenki a születési dátumától számítja az életkorát úgy, mint a nyugati országokban.

Régen a kínai családok egy hónapig nem ünnepelték meg gyermekeik születését, mert azok közül igen sokan meghaltak, mielőtt elérték volna ezt a kort. A konzervatívabb családok máig követik ezt a hagyományt.

A születések alkalmából az újszülött csecsemők szülei a rokonságuk és barátaik körében kapnak és adnak ajándékokat. Az ajándékok régióként változhatnak, de mindig kell lennie köztük pirosra festett tojásnak, amelynek alakja a harmóniát, színe pedig a boldogságot jelképezi.

A szülőknek átadott ajándékok között lehetnek különféle ennivalók, hasznos apróságok és ruhácskák, illetve pénzzel bélelt piros borítékok a kisbaba számára. A múltban a nagyszülők minden tőlük telhetőt megtettek annak érdekében, hogy ezüstöt vagy aranyat adhassanak (ami mindig megbízhatóbb a papírpénznél). Bármit is ajándékoznak azonban, a balszerencse elhárítására mindenből páros számban kell adni. A nap utolsó eseménye ilyenkor is az ünnepi étkezés, otthon vagy étteremben, melynek költségeit a szülők állják. Ezt a szokást a legtöbb kínai család még ma is követi.

A gyermekek második születésnapja szintén nagy hagyományokkal bíró, kiemelkedő esemény Kínában. Ebből az alkalomból egy régi szokást követve leültetik a kicsit a szoba közepén a padlóra, ott körülraják könyvekkel, pénzérmeikkel, babákkal és egyébekkel, és figyelik, hogy mihez nyúl először. Azt mondják, hogy aki elsőre a pénzt veszi fel, az gazdag lehet majd, aki a könyvet, abból esetleg tanár válik majd egykor, aki pedig a babákért nyúl, annak sok gyermeke lesz.

A legtöbb városi kínai családnál ma a nyugati szokásokhoz hasonlóan ünneplik meg a születésnapokat, ám bizonyos évfordulókra megkülönböztetett figyelmet fordítanak. A hatvanadik, hetvenedik, nyolcvanadik és kilencvenedik születésnapjukon különösen hangsúlyozottan köszöntik fel az ünnepelteket, komolyabb ajándékokkal és sokszemélyes díszvacsorákkal. Ilyen alkalmakkor nem hiányozhatnak

az asztalról a jó egészséget és gazdagságot vagy a hosszú életet szimbolizáló ennivalók (pl. tojás, hosszúmetélt).

A fiúgyermek születésének még ma is jobban örülnek, mint a lányokénak, mert az biztosíthatja az ősi családi vonal folyamatos továbbélését.

Esküvők

A külsőségekben gazdag esküvői szertartások Kínában mintegy háromezer éve vannak szokásban, és a felsőbb osztályok körében, ahol különösen nagy jelentőséget tulajdonítottak a családi nevek fennmaradásának, hiszen sokat közülük egészen az ősi klánalapítókig vezettek vissza, igen bonyolult szertartásos hagyományaik alakultak ki, részletesen előírt rituálékkal.

Minden házasságkötés előre elrendezett volt, és minél magasabb társadalmi osztályhoz tartozott valamely család, annál aprólékosabban kidolgozott eljárásokat kellett követniük az első kapcsolatok felvételétől a részletek pontos eltervezéséig, már jóval az esküvő előtt. (Lásd a mai házassági szokásokkal foglalkozó fejezetet a harmadik részben.)

Mítoszok és hiedelmek Kínában

A mítoszok és hiedelmek ősidők óta lényeges szerepet játszottak a kínaiak életében, és a kultúrában a babonák szerepe máig fontos. A különféle hiedelmek összefügghetnek egyes színekkel, dátumokkal, bizonyos számokkal, ételféleségekkel, virágokkal és más növényekkel, a házak kitakarításának idejével, az adósságoknak még az év lejárta előtt ajánlatos visszafizetésével, és így tovább.

Számos babona vonatkozik arra, hogy újév napján az ember mit csináljon (és mit ne), mert úgy vélik, hogy amit aznap teszünk, az év egész hátralevő részére nézve meghatározó lehet. Sírni, átkozódni, dühbe gurulni, haját mosni stb. újév napján szigorúan tilos. A piros szín boldogságot és jó szerencsét jelent. A petárdák durrogása elűzi a gonosz szellemeket.

A múltban olyan sok babonás hiedelem élt Kínában, hogy a hagyományokhoz erősebben ragaszkodó családoknál külön felelőst jelöltek ki a számon tartásukra, és különféle kézikönyvekben, illetve kiadványokban is ismertették őket. Ma ezekre vonatkozóan az interneten is számos forrás található, a babonák túlnyomó többségéről azonban a kínaiak egyre nagyobb része már nem vesz tudomást.

Az egyik legérdekesebb mítosz, ami különféle ünnepeken, változatos szimbolikus formákban Kína-szerte ma is megjelenik, arról szól, hogy a kínaiak a sárkányok leszármazottai.

A napjainkban valószínűleg legjobban ismert kínai babona számokhoz fűződik. A legtöbb páros számot szerencsésnek tartják, és köztük a 8-as számot, de kiváltképp a több 8-asból összetett nagyobb számokat (88, 888, egészen 88888888-ig) értékelik a legmagasabbra, mert a 8-at jelölő kínai *ba* szó szerencsét is jelent. Ezzel szemben a 4-et (*si*) balszerencsés számnak tekintik, mivel nevének egy másik jelentése „halál”.

Ugyanakkor két páratlan szám is – nevezetesen az 5 (*wu*) és a 9 (*jiu*) – különösen nagy becsben áll. Az ötös szám még a nyolcasnál is fontosabb szerepet játszik a kínai kultúrában – elég a kínai kozmológia öt alapelemére (fém, fa, víz, tűz és föld), az ötféle ízre (édes, savanyú, sós, keserű, csípős) vagy az öt alapszínre (piros, zöld, sárga, fekete és fehér) utalnunk. Egyes családoknál a gyermekek ideális száma is öt (három fiú és két lány).

A 8-as és az 5-ös számok mindmáig igen fontosak maradtak a kínaiak életében, a lakcímüktől és az autójuk rendszámától az emeletek sorszámáig, ahol a lakásukat vagy az irodájukat berendezik, de meghatározhatják a bizonyos alkalmakkor átadandó ajándékok számát vagy az ünnepi bankettekre meghívandó vendégek ideális létszámát is.

KAPCSOLÓDÓ TÉMÁK ÉS KÉRDÉSEK

A babonák kezelése

1. Milyen lehetséges üzleti vagy személyes jellegű következményekkel járhat, ha nem tudjuk megfelelően kezelni a kínai kultúrába mélyen beépülő babonás hiedelmeket?

2. Miben látja Ön a Kínában leginkább elterjedt babonák kulturális gyökereit?

3. Egyetért-e Ön azzal, hogy Kína úgynevezett babonái közül egyeseknek érvényes tudományos vagy lélektani alapjuk van?

A feng-shui szerepe

A hagyományos kínai kultúra egyik legizgalmasabb eleme az úgynevezett „földjósítás” gyakorlata, amit kínaiul a *feng-shui* kifejezéssel jelölnek. Ennek szó szerinti jelentése „szél és víz”, tárgya pedig az épületek, ajtók, bútorok és más, többé-kevésbé tartós, ember alkotta tárgyak égtájak szerinti és egymáshoz viszonyított elrendezése.

A kínaiak hagyományosan hittek és hisznek ma is abban, hogy az ilyen dolgok elhelyezkedésének tájolása az iránytű állásához és olyan közeli viszonyítási pontokhoz képest, mint például hegyek vagy dombok, folyók és állóvizek, erdők alapvetően befolyásolhatja akár negatív, akár pozitív irányban az emberek sorsát azáltal, hogy növeli vagy csökkenti az ezekben megnyilvánuló energia, a *csi* áramlását.

E szerint a kínai felfogás szerint az épületek, az ajtók és más dolgok, amelyek úgy helyezkednek el, hogy gátolják a *csi* természetes áramlását, negatív hatással vannak az őket használó emberek életére. Éppen ezért a kínaiak jelentős erőfeszítést tétel – gyakran jelentős költségek árán is – igyekeznek eleget tenni a feng-shui követelményeinek az épületek tájolása és tervezése, valamint azokon belül az ajtók helyének és a bútorok elrendezésének megválasztása terén egyaránt.

A feng-shui alapját az a kínai felfogás alkotja, hogy a természetben minden dolog kölcsönös összefüggésben áll egymással, és a természet egyensúlyának az emberekben és az ember alkotta dolgokban is tükröződnie kell, hogy azok harmóniában lehessenek az általuk visszatükrözött energiával. Ennek az egyensúlynak az elérése pedig közvetlenül összefügg az emberek egészségével és az életben elért sikereivel.

Feljegyzett esetek tanúsítják, hogy Hongkongban például a külföldiek által tervezett épületekbe beköltöző lakókat folyamatosan üldözte a balszerencse, mindaddig, amíg el nem hívtak egy feng-shui szakértőt, akinek a tanácsait megfogadva azután teljesen átalakították és átrendezték az egész épületet az alapoktól kezdve, melyet követően soruk ismét jobbra fordult.

A földjölés gyakorlata ősidők óta ismert és használatos volt a nyugati világban is, különösen az ókori Egyiptomban, valamint a mexikói és perui indián törzsek körében, de Nyugaton később a legtöbb helyen primitív badarságnak tekintve gyakorlatilag elvetették és felhagytak az alkalmazásával – annak dacára, hogy mindennapi életünkben mindannyian ösztönösen és automatikusan tudni véljük, hogyan kell a dolgokat „helyesen” betájolni és elrendezni.

Mindemellett az összes jobb nyugati építész és belsőépítész is gyakorolja munkája során a feng-shui művészetét, anélkül hogy feltétlenül ezt a kifejezést alkalmazná rá, vagy utalna a földjölés hagyományaira, sőt maga a feng-shui név is fokozatosan elfogadottá válik a világ nyelveiben.

A hagyományos földjölés kínai szakemberei az épületek és más műtárgyak tájolásának pontos meghatározásához úgynevezett luopan iránytűt használtak, ami eredetileg a szoláris és a lunáris naptár összeegyeztetését célzó asztronómiai megfigyeléseknél használt tudományos műszer volt.

Luopan iránytűk kereskedelmi forgalomban is kaphatók, kifejezetten a feng-shui művelői számára, de a tapasztaltabbak boldogulnak nélkülük is, kifinomult belső megérzéseikre támaszkodva annak megítéléséhez, amit a környezetükben látnak.

A nyugati tudósok és a hétköznapi emberek körében is egyre többen helyezkednek arra az álláspontra, hogy kezdettől fogva a kínaiaknak volt igazuk: a kozmoszban minden élet és minden dolog csakugyan összefügg egymással, a *csi* valóban létezik, és a feng-shuinak van értelme.

KAPCSOLÓDÓ TÉMÁK ÉS KÉRDÉSEK

Amit a Nyugat Kínától tanulhat

1. Kína hagyományos kultúrájának számos olyan eleme van, az akupunktúrától a tajcsicsuanig (a mozgásgyakorlatok hagyományos iskolájáig), amelyek fokozatosan elfogadottá válnak a nyugatiak körében, miközben egyre több ember ismeri fel jelentős értéküket, illetve él velük a gyakorlatban is.

2. A kínaiak már nagyon régóta tudják, hogy a test és az elme szoros kapcsolatban és kölcsönös függésben áll egymással, és ez a tudás hagyományos kultúrájuk számos elemében tükröződik. Ugyanakkor a nyugati világban a vallásos tanítások az elmét és a testet hagyományosan különálló entitásoknak tekintették, amivel gyakran mindkettőnek komoly károkat okoztak.

3. Ön mit gondol, vannak-e ténylegesen olyan alapvető ismeretek az életre és a kozmoszra vonatkozóan, amelyeket a nyugatiak a kínaiaktól tanulhatnak?

Kína harcművészeti öröksége

A történelem folyamán a legtöbb kultúrában az önvédelem és a fennmaradás érdekében jó néhány őshonos harcművészeti ág fejlődött ki, mivel az emberi lények alkatában a küzdelemre ösztönző, harcra elemek mindig is fontos helyet foglaltak el.

Kína ötezer éves történelmének viharait figyelembe véve egyáltalán nem meglepő, hogy a világ összes országa közül a kínaiak rendelkeznek a leghosszabb időn át megőrzött harcművészeti örökséggel. Az a hatás viszont már meglepő, amit egyes harcművészeti ágak világszerte emberek millióira, fiatalokra és öregekre egyaránt gyakorolnak.

A kínai harcművészetek (összefoglaló kínai nevükön: *wushu*) eszköztárába beletartozott mindenféle jól ismert fegyver, mint például az íjak és nyilak, török, kardok és hasonlók, ám ami igazán különleges és szinte egyedülálló a kínaiak által a világ harcművészet-kultúrájára gyakorolt hatásában, az a fegyverek nélkül, védekezéskor és támadáskor egyaránt csakis puszta kézzel és lábbal vívott küzdelem művészete.

Ezen kívül rendkívül figyelemre méltó az a tény is, hogy a ma világszerte ismert és gyakorolt harcművészeti ágak legnagyobb részét eredetileg nem katonák, hanem buddhista szerzetesek dolgozták ki és terjesztették el.

Ennek nagyon egyszerű oka van. Kína történelmének folyamán a papok és más egyszerű emberek többnyire nem birtokolhattak és nem viselhettek semmiféle fegyvert, s ennél fogva nem volt semmilyen hatékony önvédelmi eszközük.

A közönséges emberek, köztük a papok is, az országot járva különösképpen ki voltak téve rablótámadásoknak. Az ezekkel szembeni védekezés jegyében a generációváltások során különféle harcművészeti iskolák jelentek meg és indultak virágzásnak.

A papok – jól képzettek lévén a klasszikus kínai filozófiában, s egyúttal a természet éles szemű megfigyelőiként is – különleges dimenziót tudtak ötvözni az általuk kifejlesztett harcművészeti formákban, egyesítve a kígyóktól, tigrisektől és más állatoktól eltanult taktikákat.

Ahelyett, hogy védekező és támadó műveleteiknél csupán a testi erejükre támaszkodtak volna, ezek a rendkívüli emberek arra törekedtek, hogy az eszüket használják önmaguk megvédésére és támadóik legyőzésére. Többek között azonosították az emberi testnek azokat a pontjait, amelyek különösen érzékenyek a traumára, ha akár csak viszonylag csekély erővel is megütik őket, és különböző fogásokat dolgoztak ki arra, hogyan lehet ellenfeleik erejét és lendületét visszafelé fordítva, azok ellen felhasználni.

Az idő múlásával a Csengcsou közelében (Henan tartományban) lévő Shaolin kolostor szerzetesei által használt és tanított módszerek tettek szert a legnagyobb hírnévre Kína számtalan harcművészeti iskolája közül, legalábbis művészetük külföldi pártfogói és szószólói körében. Mára pedig a Shaolin templom harcművészeti stílusa – közhasználatba került nevén a *kungfu* – lett az a harcművészeti ág, amiről külföldiek is nagy valószínűséggel hallottak már.

A *wushu* kifejezés általánosabb értelemben utal a harcművészetekre, míg a *kungfu* inkább azt a stílust jelzi, amely mostanra filmek, televízióműsorok, képregények és különféle sportmédiák révén nemzetközileg is híressé vált.

Ma a *kungfu* művészetét nemcsak egyfajta küzdősportként tanítják és gyakorolják szerte a világon. Emellett esztétikai gyakorlat és filozófiai stúdium is, ami azt vizsgálja, miként olvadhat bele a test és az elme a kozmoszba, továbbá a mentális képességeket és egészséget erősítő testgyakorlás és egyben agytorna, melynek célja az önfegyelem fejlesztése, valamint az erkölcsi normák magas szintre emelése, különös tekintettel a jó modorra és általában a helyes magaviseletre.

A Shaolin kolostor napjainkban évente két harcművészeti fesztivált támogat, amelyeken elsősorban a Wushu Nemzetközi Világszövetség

tagjai vesznek részt, de mellettük növekvő számú érdeklődőt és résztvevőt vonzanak az egész világról.

A harcművészeteknek egyre több elkötelezett külföldi híve tartózkodik Kínában egész évben, akik a *wushu* mesterektől tanulnak. Ezek a tanítványok minden bizonnyal segíthetnek majd az egész világ tudtára adni, amit ők már tudnak, hogy az ázsiai harcművészeti hagyományok legnagyobb része Kínában – nem pedig Japánban – született meg.

KAPCSOLÓDÓ TÉMÁK ÉS KÉRDÉSEK

A harcművészetek, mint kultúraközvetítő közegek

1. A filozófusok – csakúgy, mint a katonai szakértők – az egész világon már ősidők óta tudják, hogy a harcművészeti kiképzés mélyreható befolyást gyakorolhat a benne részt vevők jellemére, valamint egész észjárására és viselkedésére, ám az ilyen irányú képzés egészen a legutóbbi időkig katonai célok érdekében elsősorban a harci készségek fejlesztését szolgálta.

2. Japánban az 1860-as évek végétől, a szamurájok és a sógunátus korának lezárulását követően a dzsúdó-, kendó- és karate-mesterek olyan sportokká alakították át ezeket az ősi harcművészeteket, melyeknek célja az emberekben a becsületesség, igazságosság, ambíció és bátorság erényeitől a célok kitartó követéséig a legkívánatosabb személyiségjegyek és jellemvonások kialakítása volt. Az 1900-as évek végén a kínai kungfu és más hagyományos harcművészetek mesterei is követték a japán példát, és elkezdték ezeket jellemfejlesztő sportokként tanítani.

3. Ön szerint okos dolog lenne-e egy harcművészeti ág – például a karate vagy a kendó – világszerte kötelező oktatása valamennyi általános és középiskolában?

Kína színházi hagyományai

Azt mondják, hogy Kínában az opera (*daxi*) művészetének 368 különböző iskolája él egymás mellett, melyek közül a legismertebb a Pekingi Opera. Az opera műfajának eredete Kínában ismeretlen, de bőséges feljegyzések és utalások állnak rendelkezésre a szórakozásnak erre a formájára vonatkozóan, jóval több, mint kétezer évre visszamenőleg.

A kínai operák cselekménye különféle akciókat reprezentáló erőteljes mozgásokon alapul, a lovaglástól vagy egy csónakban való evezéstől a csatákban folytatott küzdelemig. A szövegek könyvek tartalmazhatnak elszavalandó verseket, beszédeket és elénekelendő dalszövegeket is. Az egyes szereplők öltözékükről és sminkjükéről világosan felismerhetők. A

cselekmény zenei hátterét hagyományos húros és ütőhangszerek szolgáltatják.

A pekingi opera művészei több mint ezer darab közül választhatnak, melyek többsége politikai és katonai témákat feldolgozó történelmi regényekre épül.

Az 1930-as és 40-es évek kommunista forradalma idején a kínai Vörös Hadsereg harci alakulatai mellett kultúregyesületek is működtek, melyek feladata a kommunista ideológia terjesztése volt a hadseregben és általában az egész lakosság körében az adott csapatok ellenőrzése alatt álló minden területen.

A kommunista párt 1949. évi hatalomátvételét követően folytatódott az opera politikai eszközként való felhasználása. Ugyanakkor a kormányzat szorgalmazta új operák kidolgozását is, történelmi és modern témákban egyaránt.

A Kulturális Forradalom (1966–1976) alatt azonban a legtöbb operatársulat feloszlott, és az előadóművészek – éppúgy, mint a szövegírók – komoly üldöztetésnek voltak kitéve. Az egyedüli kivétel ez alól az a kommunista ideológiát hirdető nyolc opera volt, amelyeket Csiang Csing, Mao elnök felesége és az általa vezetett úgynevezett „Négyek Bandája” jóváhagyott. Ez a csoport később fokozatosan egyre nagyobb hatalomra tett szert, ahogy Mao előrehaladott életkora és különféle betegségei folytán meggyengült.

A Négyek Bandájának bukása és Mao halála után az opera hagyományai újraéledtek, miközben szinte napról napra új darabok és új színházak jelentek meg. A televízió népszerű új eszközt nyújtott az operaelőadások terjesztéséhez is. Ma a modern és klasszikus operák Kína legnagyobb kulturális kincsei közé tartoznak, és olyan élményt nyújtanak, amit a külföldi látogatóknak semmiképp nem szabad elmulasztaniuk.

Ma Kínában gyakorlatilag minden nagyobb városnak van egy vagy több operaháza, amely fontos szerepet játszik a lakosság kulturális életében. Az ezekben a színházakban bemutatott darabok többnyire helyi vagy regionális jelentőségű témákat dolgoznak fel, rendszerint történelmi összefüggésekben, ami szórakoztatóvá teszi és egyúttal művelődési értékkel is felruhazza őket.

A Kínába látogatóknak érdemes beiktatniuk a programjukba akár több operaelőadás megtekintését is, hogy egy magával ragadó élmény kíséretében bepillantást nyerjenek a kínai kultúra mélyebb, lényegi rétegeibe is.

KAPCSOLÓDÓ TÉMÁK ÉS KÉRDÉSEK

A művészet politikai eszközként történő felhasználása

1. A kínai kormányzat továbbra is felhasználja a színházat politikai üzenetek, többnyire propaganda terjesztésére szolgáló eszközként. Ön szerint a közvélemény befolyásolásának ez a módja hatékony-e, és Ön egyetért-e a felhasználásával?

2. Az Ön országának kormánya felhasználja-e a színházat politikai célokra?

A bábszínház művészete

A bábjáték a szórakozás egy másik klasszikus formája Kínában, amely több ezer éves hagyományokra tekint vissza, és szintén olyasmiről, amiről a látogatóknak feltétlenül tudniuk kell és tapasztalatokat is érdemes szerezniük Kínában tartózkodásuk során.

A bábszínházakban igen változatos formájú figurák sokaságával találkozhatunk, amelyeket a kiváló bábjátékmesterek szinte ténylegesen életre keltenek, kivétel nélkül mindig igen magas technikai színvonalon mozgatva őket.

Az egyik népszerű „pálcás bábjáték” hirdetése szerint a bábuk és nagy tudású kezelőik olyan akrobatikus látványosságokat nyújtanak a nézők számára, amit az egész család élvezhet, olyan hihetetlen mutatványokat, mint „maszkváltások, rózsafüzérek lengetése, ecsettel írás és festés. Az előadásban hagyományos tánc és drámai jelenetek is szerepelnek.”

Ízelítőül álljon itt néhány a legnépszerűbb bábjáték-előadások címei közül: *Az oroszlántánc, Wu Song megöli a tigrist, A daru és a teknőc, A kövér ember és a szúnyog, A legyezőtánc, Ping pong diplomácia, A hölgy a Holdon, Akrobatikus képességek; továbbá A biciklisták, A virágtündérek tánca, A majomkirály háromszorosan legyőzi a Csontszellemet, A bábjáték ősi művészete és végül a Sárkánytánc.*

A „Sárkánytánc” című előadást a kínai népművészet egyik legkifinomultabb reprezentatív alkotásának tekintik. Ezt népi ütős- és fúvós hangszerekkel, valamint a Jangcsou régió tipikus húros hangszereivel szolgáltatott zene kíséretével adják elő. A „sárkányok” egy életnagyságú sárkány mindenféle mozgását képesek megjeleníteni, hemperegnek, kígyótestüket tekergetik, körré formálják, labdával játszanak. A jangcsoui bábszínház tartják a legnagyobb és leghíresebb bábjáték-társulatnak Kínában. Jellemzésére kiemelik azt az elevenséget és kifinomultságot, amivel a bábmesterek képesek életet lehelni a bábokba, teljes mértékben életszerűvé téve azokat.

A bábjáték is a kínai kultúra egyik olyan eleme, amelynek nemcsak szórakoztató, hanem oktató-nevelő funkciója is van, és jó szívvel ajánlható a Kínában letelepedett vagy odalátogató külföldieknek egyaránt.

A kalligráfia szerepe a kínai kultúrában

A régmúltban csak a társadalom elitjéhez tartozó, viszonylag jómódú kínaiak tanulhatták meg a *hanzi* írásjelek lerajzolását és kiolvasását. Idővel az a képesség, ha valaki az írásjelek megformálását művészi minőséggel tudta ötvözni, önmagában is fontos szerephez jutott, és további fejlődése során végül elérkezett egy olyan szintre, melyen a különösen tehetségesek kézírása a képzőművészeti alkotás rangjára emelkedett.

Az ókori Kínában – adott lévén a művészetekre és általában a minőségre fektetett hangsúly – nem tartott sokáig, amíg valakinek az írásjegyek megrajzolásában tanúsított képességeit hovatovább egész személyisége, emberi minősége és kulturális teljesítménye értékmérőjének tekintették. Ez vezetett el a *shufa*, a kalligráfia kialakulásához, ami mindmáig a kínai társadalom egyik legtöbbszörre becsült művészi és kulturális vívmányának számít a köztudatban.

A *shufa* legszebb példányai kincset érő vagyontárgyakká váltak, amelyek megszerzésére vágyakoztak és törekedtek a gazdagok, és amelyeket művészi alkotásokként állítottak ki az otthonokban, hivatalokban és múzeumokban. A *shufa* művészete kulturális hagyományként hamarosan továbbterjedt Koreába és Japánba is, ahol gyakran még fontosabb szerephez jutott a társadalom kulturális életében. Japánban még ma is minden hagyományos stílusú otthonban és vendégfogadóban vannak speciális fülkék vagy benyílók (*tokonoma*), ahol kalligráfiai műveket állítanak ki.

A kínai *shufa* klasszikus és modern darabjainak másolatait műtárgykereskedésekben és ajándékboltokban árulják bekeretezett tekercsek formájában, lakberendezési és dekorációs célokra. Különösen a klasszikus művekben találhatjuk meg a kínai kézművesség és iparművészet kiemelkedő alkotásait: ezek között a hegyvidéki tájak ábrázolásai a legnépszerűbbek.

A kínai művészet nyugati csodálói már több mint kétszáz éve vásárolják a *shufa* legszebb példányait.

A kínai nyelvet tanuló külföldi diákokat sok helyen igyekeznek arra ösztönözni, hogy illesszék be tanulmányaik programjába az írásjegyek rajzolásának megtanulását, mivel azok jellegzetes kulturális tartalmakat hordoznak.

KAPCSOLÓDÓ TÉMÁK ÉS KÉRDÉSEK

A kézírási készségek fontossága

1. A múltban – a nyugati világban csakúgy, mint Kínában és másutt Ázsiában – az emberek kézírásának a minőségét azonosították az adott személy műveltségi és kulturális teljesítményi szintjével; a kalligráfia elismert művészeti műfajnak számított. Később nyugaton mind a kézírás minősége, mind a kalligráfia gyakorlata sokat veszített a jelentőségéből, Kínában viszont máig nagyra becsült művészet maradt.

2. Ajánlaná-e Ön, hogy a nyugati országok kövessék Kína példáját a kézírás magas szintre emelt minőségi normáinak előírásában, kultúrájuk fontos elemeként? Fejtse ki indokait!

Az irodalom helye a kínai kultúrában

Kína történelmében és kulturális életében az irodalom fontosabb szerepet játszott, mint bármely más országban. Az időszámításunk előtti hatodik századra tömegesen jelentek meg a kínai társadalomban a történészek, életrajzírók, költők és dalszerzők, akik közvetlenül is komoly hatást gyakoroltak a művelt osztály életére, és közvetett módon erősen befolyásolni tudták az iskolázatlan lakosság, benne a parasztság életét is.

A prózairodalom és a költészet terén ebben a korszakban elért minőségi szint versenytársa mindannak, ami csak jóval később fejlődött ki a nyugati világban. Ez az évezred volt, amelyben megszülettek a nagy tudós-filozófus írók, Lao-ce, Konfuciusz és Menciusz, valamint sok kevésbé ismert társuk, akik gazdagították az ország kultúráját, amelynek hatása még ma is érződik a modern Kínában. Egy a Tang-dinasztia idején (618–917) kiadott antológia például ötvenezer költeményt tartalmaz.

A Kínában élő és oda látogató külföldiek számára nagyon hasznos lehet, ha megismerkednek legalább néhány szerző műveivel a kínai irodalom klasszikusai közül. Ez nemcsak azzal a nyereséggel járhat számukra, hogy jobban tudják értékelni a kínai kultúra örökségét, hanem segít az emberekkel való barátkozásban is, mert elősegíti, hogy jó benyomást tegyenek azokra, akikkel kapcsolatba kerülnek.

Kortárs történészek és más tudósok szerint a Jüan-dinasztia (1271–1368) korának irodalmából a legfigyelemreméltóbb teljesítmények a zenés költői színjátékok (*zaju*). Ebben az ősi műfajban a híres drámaíró, Kuan Han-csing által írt „Hó a nyár közepén” című darabot és egy másik *zaju* mester, Vang Si-fu „A nyugati szoba” című drámáját tekintik a legkiválóbb mesterműveknek.

A Ming- (1368–1644) és a Csing-dinasztia (1644–1911) idején írt regények még ma is népszerű olvasmányok Kínában. Ezek közé tartozik négy további mestermű, „A három királyság regényes története” Luo Kuan-csung, a „Vízparti történet” Si Naj-an, a „Nyugati utazás” Vu Cseng-en és

„A vörös szoba álma” Cao Hszüe-csin tollából. Ezeket történelmi és kulturális ismeretekben gazdag tartalmukért és egyedülálló stílusukért századokon át ünnepelték.

Ma a legtöbb művelt kínai ezek közül a nagy régi drámaírók, költők és írók közül sokaknak a nevét és munkásságát ismeri, és mindenki igen gyorsan elismerését fejezi ki, ha külföldiek hasonló ismereteikről tesznek tanúságot.

Kortárs irodalom

Az 1920-as években Kínában megjelent új kulturális mozgalom imperializmusellenes és egyúttal antifeudális jellegű volt. A haladó írók – legismertebb képviselőjük, Lu Hszün vezetésével – megteremtették a modern kínai irodalmat.

Az e korszakot legkiválóbban jellemző művek Lu Hszün tollából az „Egy örült naplója” és az „A-Q hiteles története” című regények. Említést érdemel továbbá a Kuo Mo-zso által szerkesztett „Istennők” című költészeti antológia, Mao Tun „Éjfél” című regénye, Pa Csin regénytrilógiája, amely „A család”, a „Tavaszi” és az „Ősz” című kötetekből áll, Lao Sö „Hsziang-ce, a tevé” című regénye, valamint Cao Jü két híres drámája, a „Zivatar” és a „Napsütés”.

Mao Ce-tung, a kommunistákat hatalomra juttató 1949-es forradalom vezetője maga is termékeny költő és író volt. A valósághoz híven elmondható, hogy ennek a vízváltó jelentőségű eseménynek a sikerét elsősorban írói tehetségének köszönhette.

Teng Hsziao-ping, aki 1967-ben Mao helyébe lépett, szintén termékeny író volt, összegyűjtött művei fordításokban is elérhetők. Ám sem Mao, sem Teng nem voltak kivételes tehetségű írók a maguk idejében, és tény, hogy a kínaiak közül még ma is nagyon sokan adják a fejüket az irodalom valamilyen formájának a művelésére, többnyire politikai tárgyú értekezésekre specializálódva. Az írás Kínában valójában ősidők óta egyfajta kulturális megszállottság kifejeződése.

Az ókori és a kortárs kínai irodalom egyaránt ablakot nyit Kína kultúrájára, bepillantást nyújtva abba, hogy a kínaiak hogyan és miért gondolkodnak és viselkednek úgy, ahogyan teszik. Az ott letelepedett és oda látogató külföldiek számára kifejezetten ajánlott a kínai irodalmi művek fordításainak beiktatása olvasmányaik közé.

Ha valaki képes utalni híres – akár modern, akár klasszikus – kínai szerzők műveire, és idézni is tud Konfuciusztól, Menciusztól és más filozófusoktól, vagy olyan híres költőktől, mint Li Taj-po, nagy lépést tehet kínai kapcsolatainak fejlődésében.

A Mao írásai iránt érdeklődő látogatók Kínában könnyen hozzájuthatnak az általa jegyzett „kis vörös könyv” példányaihoz. Ez a könyvecske tőle származó idézetek és mondások gyűjteményét tartalmazza, és rezsimjének uralma alatt fiatalok millióinak a bibliájává vált, akik közül azután a „vörösgárdistákat” toborozták az 1966-tól 1976-ig tartó „kulturális forradalom” során. (A könyvecske ma is megvásárolható néhány könyvesboltban külföldön és online könyvkereskedésektől is.)

A „forradalom” idején a könyv több százmillió példányát adták el, mert ha valakit rajtakaptak, hogy nincs saját példánya, az súlyos vétségnek számított. Miután Mao 1976-ban meghalt, a könyv forgalma gyakorlatilag nullára csökkent, ám az 1990-es években a Mao és a forradalmi korszak iránti érdeklődés újból növekedni kezdett, s a könyv ma évente megint bestseller és dollármilliókat hoz annak a kormányhivatalnak a számlájára, amelynek Mao archívumai a birtokába kerültek.

A könyv címe kínaiul *Mao Zhuxi Yulu*, ami szó szerint annyit jelent, hogy „Idézetek Mao elnöktől”.

KAPCSOLÓDÓ TÉMÁK ÉS KÉRDÉSEK

Az irodalom fontossága

1. Az irodalom – vagy legalábbis az írott szó – az egész világon valaha is létezett leghatalmasabb politikai eszközök egyikének bizonyul, és felelőssé tehető az emberek viselkedésében az írás megjelenésétől kezdve bekövetkezett legtöbb jelentős változásért.

2. Meg tud-e nevezni két könyvet, amelyeket kínai filozófusok írtak az ókorban, és amelyek mélyrehatóan befolyásolták a kínai kultúrát, valamint Korea és Japán kultúráját is?

3. Ön szerint mi volt az a könyv, amely a legnagyobb hatást tette a fiatalokra Kínában a „kulturális forradalom” idején? Mit gondol, mi volt ennek az oka?

A vallás a mai Kínában

A hivatalos adatok szerint körülbelül százmillió ember él Kínában, akik a különféle vallások nyilvántartott hívei, beleértve a buddhizmust, a konfucianizmust és a taoizmust.

Mind a három eszmerendszer alapvető, mély hatást gyakorolt a kínai kultúrára, de a három közül – történelmileg, gyakorlati hatásait tekintve – a konfucianizmus a legfontosabb, ami inkább szociológiai és politikai tanításként fogható fel, mintsem vallási tanként. Legfontosabb célja az emberek közötti személyes kapcsolatok szabályozása az élet minden területén és a társadalom valamennyi szintjén, valamint végső célja a harmónia és a stabilitás biztosítása a valós életben.

Az emberek hétköznapi viselkedésével és spirituális magatartásával foglalkozó buddhizmus szintén inkább filozófiai, mintsem teológiai nézetrendszer, és nem foglal magában olyanfajta abszolút morális, társadalmi és spirituális jellegű parancsolatokat, mint amelyek a kereszténység és az iszlám alapkövét alkotják.

A taoizmus sokkal ezoterikusabb, mint a buddhizmus és a konfucianizmus. Egyebek között azt tanítja, hogy jobb semmit sem tenni, mint próbálkozni és kudarcot vallani, valamint hogy az emberiség legfőbb hivatása az, hogy összeolvadjon a kozmosszal.

Nyugati normák szerint (amelyeket az emberek többsége természetesen nem követ szigorúan) a kínai nép nem igazán vallásos, olyan értelemben legalábbis, hogy nem járnak rendszeresen templomba vagy mecsetbe, nem is imádkoznak sűrűn, és nem beszélnek, illetve nem is írnak úgy a „vallásukról”, mint a nyugatiak.

A buddhizmus és a konfucianizmus jobban törődik az embereknek az anyagi világban folytatott életmódjával, mint a haláluk utáni mennybemenetelével, amit majd annak köszönhetnek, hogy egy bizonyos istenbe vagy az isten küldöttébe vetett hitüket megvallják.

A legtöbb kínai különféle buddhista szertartásokat követ az élet olyan fontosabb eseményei alkalmából, mint a születés, a házasság és a halál, de ezek többnyire pusztán formalitások, amelyek nem hatnak ki az élet más területeire.

Kína filozófiai iskolái és úgynevezett vallásai soha nem követeltek maguknak jogcímet az abszolút kizárólagosságra, nem is kísérelték meg a nem-hívók megtérítését vagy elpusztítását, és így nem is vezettek olyan viszályokhoz, háborúkhoz és lelki szenvedésekhez, mint amilyenek a nyugati és közel-keleti világot sújtják a judaizmus, a kereszténység és az iszlám megszületésétől kezdve.

A buddhizmus, a konfucianizmus és a taoizmus hívei mellett viszonylag nagyszámú muszlim és keresztény is él Kínában, kevésbé ismert más vallások követőivel együtt. Az állami törvények garantálják a kínaiak számára a vallásszabadságot, a kormányzat azonban ennek dacára is nyilvántartja az államilag jóváhagyott vallások jegyzékét.

A hivatalosan engedélyezett vallások jegyzékében nem szereplő szekták elnyomásnak vannak kitéve. Érvényben vannak továbbá olyan rendelkezések is, amelyek a nem jóváhagyott vallások híveinek hittérítési tevékenységét tiltják.

A múltban a mai prominens politikai vezetők közül meglehetősen sokan fiatal korukban, vagy külföldi száműzetésük ideje alatt, különféle keresztény felekezetekhez csatlakoztak. Keresztény hitük azonban

általában nem lépett buddhista vagy konfuciánus világnézetüknek a helyébe, hanem inkább felsorakozott azok mellé.

A kínai életszínvonal elképesztő arányú emelkedése az 1980-as és 90-es években váratlan és figyelemre méltó eredményként a buddhizmus népszerűségének megdöbbentő ugrásához vezetett.

A XXI. század első évtizedének közepén számos médiatudósítás adta hírül, hogy a jómódú városi kínaiak milliói tértek vissza hirtelen a buddhista tanítások követésére, szemmel láthatólag elutasítva az országon végigsöprő új materializmust.

A különféle buddhista szertartásoknál használt kellékek piaci forgalmának emelkedése mellett igen sokan kezdtek valósággal özönlenni a templomokba minden holdhónap első napján, füstölőket gyújtani és „újra érezni, hogy lelkük is van”.

Azoknak a száma is nagymértékben megemelkedett, akik inkább visszavonultak a kolostorokba, mintsem hogy „napi tizenkét órát dolgozzanak heti hat napon át”. A tehetősebbek közül egyesek Thaiföldre is el szoktak utazni, hogy meglátogassák a híres buddhista szentélyeket.

A kínai kormányzat általában nem támogatja a hittérítői tevékenységet semmiféle vallás részéről, és az új hívők megtérítése céljából ma odautazó keresztény misszionáriusoknak azt tanácsolják, hogy tevékenységükre minél kevésbé hívják fel a figyelmet.

A Kínába látogató külföldieknek – közeli barátaik körén kívül – szintén tanácsos tartózkodniuk a vallási kérdések feszegetésétől.

KAPCSOLÓDÓ TÉMÁK ÉS KÉRDÉSEK

1. Mit gondol Ön a kínai kormányzat vallási politikájáról?
2. Az amerikai és európai misszionáriusok az 1800-as évek elejétől kezdve tevékenykednek Kínában. Mi a véleménye Önnek erről a törekvésről, vagyis hogy Kínában terjesszék a kereszténység valamilyen formáját?
3. Ön szerint a kereszténység mely aspektusai járultak hozzá a leghatékonyabban alapvető változások előidézéséhez az átlagos kínaiak gondolkodásmódjában?

III. RÉSZ

A kínai kultúra napjainkban

A Kínában már végbement – és különösen az ország iparosodottabb régióiban ma is nap mint nap tovább folytatódó – kulturális változások nagy többsége közvetlenül visszavezethető az amerikai vállalkozói gyakorlatok és társadalmi szokások behozatalára, ideértve a népszerű szórakozási formákat is. Ám a kulturális változások még Kína legtávolabbi nyugati régióiban is sokféle módon megnyilvánulnak, az emberek által viselt öltözéktől a mobiltelefonok és az internet használatáig.

Az aktivitás elképesztő, kirobbanó erejű tobzódását, ami folyamatosan tovább módosítja Kína arculatát és a kínaiak karakterét, az energia szemmel látható és szinte mindenben érzékelhető hihetetlen áradása táplálja, olyan atmoszférát teremtve az egész országban, ami a mai Kínát a világ egyik legizgalmasabb üzleti és utazási célpontjává teszi.

A modern Kína legkiemelkedőbb és leginkább tiszteletet parancsoló szimbólumai között feltétlenül említést érdemel a rendkívüli építészeti megoldásokat alkalmazó nyugati stílusú épületek fokozódó terjedése. Számos ilyen világszínvonalú toronyépület – különösen Sanghajban – az egész világ elismerését kivívó monumentummá vált abban a pillanatban, amikor építése befejeződött.

Sok látogató számára az új Kínát szimbolizáló egyik ilyen épület a Pekingben, a Tienanmen tér közelében, Mao Ce-tung mauzóleumától mindössze kétszáz méterre található Előadóművészetek Központja. Ez a különleges, ovális alakú struktúra egy űrhajóra emlékeztet, és három színháznak ad otthont: egyet az opera, egyet a balett és egyet az egyéb színpadi művek számára.

Peking óriási nemzetközi repülőtere talán még inkább a mai Kína jelképe lehet. Miután rohammunkával sikerült időben befejezniük a 2008-as nyári olimpiai játékokra, az égbetörő, sárkányszerű, aranyozott tetejű épületkomplexum majdnem két mérföld hosszan nyújtózkodik és kis híján 100 hektárnyi területet foglal el, ami a világ legnagyobb repülőteri termináljává és egyúttal a ma létező legnagyobb fedett létesítménnyé teszi.

A modern kori Kína egy kevésbé látványos, de talán még fontosabb kulturális szimbóluma az Amerikában feltalált betéti kártya rendszer, melyet ma kínai vásárlók milliói előszeretettel használnak külföldön is, ahol a legtöbbet költokezők listájának élén már a japánokat is lehaqták.

A kínai betéti kártya hálózat működtetője, a China UnionPay Company kártyáinak egy részét Japánban nyomtatja, ahol a kártyákat számos üzletben elfogadják. E sorok írása idején a kártyákat kibocsátó kínai

bankok már 1,3 milliárd kártyát helyeztek forgalomba, ami egyenlő az ország egész lakosságának lélekszámával. Ez is jól tükrözi, hogy Kína olyan kulturális és gazdasági fejlődés útjára lépett, amelynek vége nem látható.

KAPCSOLÓDÓ TÉMÁK ÉS KÉRDÉSEK

Az új Kína arculata

1. Minél jobban eltávolodik Kína mindennapi életének kultúrája a hagyományos értékektől és szokásoktól egy nyugati stílusú kultúra irányába, annál nagyobb hatást gyakorol ez a folyamat a kormányzat legfelső vezetőinek a gondolatvilágára. A változások máris jelentősek, de a demokratikus eszmények megközelítéséig még hosszú az út.

2. Meg tudná-e jósolni a szóban forgó változások kihatását a kínai kormány vezetőinek politikájára bizonyos mértékig az időben előretekintve, illetve el tudja-e képzelni, hogy mit jelent majd mindez politikai, gazdasági és társadalompolitikai céljaik tekintetében?

3. Melyek a legfontosabb előnyök, amelyekkel egypártrendszerének köszönhetően Kína a teljesen demokratikus társadalmakkal szemben rendelkezik?

Ötezer évig elnyomott igények, törekvések és ambíciók valóra váltása

A kínaiak túlnyomó többségét kitevő egyszerű embereknek több mint háromezer éven át nem volt meg a politikai és társadalmi szabadságuk ahhoz, hogy önálló döntéseket hozzanak. Kulturálisan arra voltak kondicionálva, hogy elnyomják saját személyes szükségleteiket és törekvéseiket, és a kollektív felelősség jegyében kellett gondolkodniuk, tevékenykedniük először is a családjuk, azután a közösségük, majd a nemzetségük, és végül a nemzet egésze érdekében.

Ez a gondolatrendszer volt ténylegesen Konfuciusz, a legnagyobb kínai bölcs tanításainak alapja, ami egy már akkor is réginek számító kínai eszmén alapult, miszerint a társadalmi stabilitás sokkal fontosabb, mint az, hogy az embereknek szabad legyen önálló döntéseket hozniuk.

Néhány generáció leforgása alatt ez a konfuciánus filozófia lett a császári udvar hivatalos hitvallása, mely fejlemény olyan mély hatást gyakorolt a kínaiak értékrendjére és magatartáskultúrájára, ami még ma, a modern Kínában is érzékelhető.

A személyes cselekvéssel szembeállított kollektív viselkedés eszmevilága és gyakorlata az idő múlásával olyan mélyen beivódott a kínai kultúrába, hogy az individualizmus gyakorlatilag kiveszett a társadalomból. A kínaiak általában véve engedelmes és együttműködésre

kész alattvalók lettek – mindaddig, amíg szélsőséges önkénynek nem voltak kitéve haszonleső földesuraik részéről, amikor viszont fellázadtak ellenük.

A századok múlásával az ország – mint egységes egész – nagy árat fizetett az individuális gondolkodás és cselekvés elnyomásáért, mivel az megakadályozta a lakosság elsöprő többségét abban, hogy bármit is tegyen anyagi helyzetének megváltoztatásáért. Azt a kárt, amit ez az állapot az emberek lelkében okozott, csak elképzelni lehet.

A kollektivizmus konfuciánus eszménye a történelem viharainak dacára egészen az 1970-es évek végéig a kínai kultúra alapköve maradt. Nem rengette meg az egymást követő császári dinasztiák felemelkedése és bukása, sem a mongolok többszöri betörése, akik Kínát meghódítva 1280-tól 1368-ig az ország uralkodói lettek, sőt a mandzsu hódítók uralomra kerülése (a Mandzsu dinasztia 1644-től 1911-ig uralkodott Kínában), és végül a japánok inváziója sem, akik lerohanták és az 1930-as évektől 1945-ig megszállva tartották Kína keleti és északi tartományait.

A konfucianizmus jegyében évezredekken át különféle korlátozások és megszorítások sújtották a kínaiakat, azonban ezek mind szinte semmiségnek bizonyultak ahhoz képest, amit Mao Ce-tung kommunista rezsimje kényszerített a kínai népre 1949 és 1976 között. Ám Mao, a nők jogainak bajnoka, ugyanakkor sok szempontból felszabadító is volt.

KAPCSOLÓDÓ TÉMÁK ÉS KÉRDÉSEK

Konfucianizmus és kommunizmus

1. A konfucianizmus és a kommunizmus Kína vezetői által ma gyakorolt formája között sok hasonlóság van. Soroljon fel néhány ilyen hasonlóságot!

2. Melyek a kínaiak által ma élvezett legkiemelkedőbb előnyök, amelyeket a konfucianizmus tiltott?

3. Mik a legszembetűnőbb, korábban nem létezett előnyök, amelyeket a kínaiak ma a főként a kommunista ideológiára alapozott egypártrendszernek köszönhetően élveznek?

4. Mit gondol, a legtöbb kínai miért nem tagja a kommunista pártnak, és akik már a tagjai, vajon miért léptek be a pártba?

Fordulópont: „Meggazdagodni dicsőség!”

A kínaiak elméjének és szívének merev, konfuciánus szellemű elnyomása az első jól célzott csapást ténylegesen Maótól, a kínai kommunista kormány alapítójától szenvedte el 1949-ben, aki a kollektívára alapozott konfucianizmust tekintette az egyik legfőbb felelősnek Kína ipari forradalom utáni Nyugattal való lépéstartásának sikertelenségéért.

Mao kormányzásának első tizennyolc évét arra a nagyszabású kísérletre fordította, hogy a kínaiakat a kommunista embertípus mintaképévé formálja át. Vállalkozásának ő maga a „Nagy Ugrás” nevet adta, ám törekvései katasztrofális következményekkel jártak. Ebben való csalódása okán, 1966-ban útjára indította az erőszakos „kulturális forradalmat”, amelynek célja a hagyományos kínai gondolkodás és viselkedés minden maradványának lerombolása volt.

1976-ban bekövetkezett halálával ez a forradalom is elhalt, de az a kártétel, amit a konfucianizmusra épülő kultúrában tett, mélyre hatolt és mintegy előkészítette a terepet egy második, ám békés és egészen másfajta forradalom számára, amelyet az 1970-es évek végétől utódja, korábbi kommunista harcostársa, az addigra kiábrándult Teng Hsziao-ping valósított meg, akit Mao a kulturális forradalom idején eltávolítva az útból vidékre száműzött.

Miután a párt politikai bizottsága visszahívta Pekingbe, Teng hamarosan kihirdette, hogy „meggazdagodni dicsőség”, és a következő évtizedben apró lépések sorozatán keresztül fokozatosan lehetővé tette az egyszerű emberek számára is, hogy képességeiket hasznosítva valóra váltsák sokáig elnyomott törekvéseiket, kezdjenek el egyénekként gondolkodni és cselekedni, és a saját erejükből segítsenek magukon – első ízben az ország hosszú történelmében.

A jövő történészei kétségkívül az emberi történelem egyik legsikeresebb eseményének tekintik majd ezt a folyamatot, ami kevesebb, mint két évtized leforgása alatt több mint egymilliárd embert szabadított fel egy olyan kulturális és politikai elnyomás alól, ami egész életük folyamán gyakran inkább pusztá tárgyként, mintsem emberi lényként kezelte őket.

Az 1990-es évek elejére Kína régi ismerői, akik többször jártak az országban a „meggazdagodás” korszaka előtt is, csak csodálkozni tudtak – szinte hitetlenkedve – azon, amit a kínaiak Teng egyszerű jelszavának kihirdetése óta képesek voltak megvalósítani.

KAPCSOLÓDÓ TÉMÁK ÉS KÉRDÉSEK

A szabadságból kisarjadó energia

1. Az Egyesült Államok a maga hihetetlen gazdagságát és rugalmasságát egy olyan politikai rendszernek köszönheti, amely lehetővé teszi az emberek számára, hogy önállóan hozzanak döntéseket, azt tegyék – bizonyos korlátok között – amit tenni akarnak, és olyan sikeresek legyenek, amennyire azt a saját tehetségük, energiájuk és szerencsájuk lehetővé teszi számukra.

2. Az elképesztő mennyiségű energia, amit a személyes szabadság adománya felszabadíthat az emberekben, már az 1950-es évektől kezdve

megmutatkozott Japánban, Hongkongban, Koreában, Tajvanban, Kínában és végül Oroszországban, hogy csak a legsikeresebb példákat említsük.

3. Ön szerint igazolható-e a kínai kormányzat által az emberekre kényszerített szigorú politikai korlátozások? Indokolja meg a válaszát!

4. Véleménye szerint a kínai kormányzat által a vallásszabadság tekintetében bevezetett korlátozásoknak pozitív, vagy inkább negatív hatása van a kultúrára és a gazdaságra? Fejtse ki az álláspontját!

A „Nagy Testvér” él és virul

Teng Hsziao-ping és társai valójában nem voltak annyira nagylelkűek, amikor engedték Kína népét kapitalista vállalkozóvá válni, mint amilyenek ez a lépésük a kevésbé tájékozott kívülállók szemében tűnhet. A kormányzat valójában számító és okos volt. Milliárdnyi kínai ambícióit és energiáját volt képes a saját céljainak szolgálatába állítani, jelentős részt fenntartva magának a kapitalista tökefelhalmozásból.

Kína központi kormányzata gondoskodott róla, hogy az ország egész területén gyakorlatilag minden új vállalkozásban érdekelt maradjon, legyenek azok kicsik vagy nagyok, fontosak vagy kevésbé fontosak. Egyéb intézkedései között Teng először is zöld utat nyitott a kommunista párt igen sok kádere előtt új vállalkozások beindításához.

Továbbá különleges egyezségeket kötött a Hongkongban, Szingapúrban és Ázsia más országaiban letelepedett kínai nagytőkésekkel, valamint számos európai és amerikai multinacionális vállalattal, számukra Kínában lehetővé tett befektetésekre csábítva őket, amelyekből a kormányzat közvetlen és közvetett módon egyaránt profitálhatott.

Azok a leendő új vállalkozók, akik nem tartoztak az előre jóváhagyott vállalkozási engedélyekkel kedvezményezett káderek közé, általában szükségesnek tartották, hogy belépjenek a kommunista pártba, és hajlandók voltak részesedést biztosítani vállalkozásaikban a helyi és regionális kormányhivatalok és kormánytisztviselők számára.

Ma a kínai kormány közvetlen és közvetett módon ellenőrzése alatt tartja a fontosabb, Kínában működő vállalatok jelentős hányadát. A kínai haderő központi parancsnoksága alá tartozó létesítmények hálózata önmagában is az ország legnagyobb üzleti konglomerátumának számít.

A kínai kormány ilyen mértékű részesedése és ellenőrzése a versenyszférában nyilvánvalóan nem volt minden szempontból rossz. Valójában – akár szándékosan, akár véletlenül – bizonyos összhangot és rendet vitt a Kína újjáépítésére hivatott nagyszabású változások létrehozásának folyamatába.

A kínai kormányzat ma következetesen folytatja programját egyrészt az emberek személyes szabadságának további növelésére, másrészt azzal a

céllal, hogy alaposabban bemutatkozzon a világ többi része előtt, és növelje Kína kultúrájának ismertségét és nagyrabecsülését szerte a világon.

KAPCSOLÓDÓ TÉMÁK ÉS KÉRDÉSEK

Autoriter hatalom

1. Nem tagadható, hogy a kínai vezetők által az ország gazdasági felemelkedésének első évtizedeiben gyakorolt diktatórikus ellenőrzés jelentős szerepet játszott a Mao Ce-tung által hátrahagyott gazdasági és kulturális sivatag gazdasági szuperhatalommá való átalakításában.

2. Ennek az autoriter rendszernek sok eleme a mai Kínában is még mindig határozottan megmutatkozik. Ön szerint az Egyesült Államoknak és más nyugati országoknak továbbra is nyomást kell-e gyakorolniuk Kína vezetőire annak érdekében, hogy a kormányzás teljesen demokratikus rendszerét vezessék be?

3. Mit gondol Ön azokról az országokról, amelyeknek látszólag demokratikus kormányzatuk van, de a valóságban vagy megtagadják állampolgáraiktól a demokrácia lényegéhez tartozó jogokat, vagy elnyomják ezek érvényesítését, és csupán névlegesen demokratikus berendezkedésűek? Bátorítani kellene-e őket, vagy inkább változtatásokra kényszeríteni?

A kínai kultúrára gyakorolt amerikai hatások

Amint a kínaiaknak – különösen a keleti tengerparton – politikailag módjuk nyílt rá, hogy gondoskodjanak önmagukról, lázas erőfeszítésekre fogtak addigi életmódjuk és munkamódszereik átalakítására. Motivációjuk ugyan kifejezetten személyes jellegű volt, mégis tovább erősítették azok a víziók is, amelyeket Amerikáról mint a korlátlan lehetőségek földjéről dédelgettek, ahol bárki meggazdagodhat – ezt a képet erősen ösztönözte a kormányzat is, jól felfogott nemzeti érdekek szolgálatában.

Az amerikai befolyás jelei az 1990-es évekre már sok helyen megmutatkoztak Kínában. Ezek közül a jelek közül az egyik leginkább sokatmondó egy McDonald's étterem megnyitása volt a híres pekingi Tienanmen teret határoló egyik utcában – olyan helyként, ami az új Kína egyik arcává vált. (Néhány évvel később máshová költözött onnan.)

A kínai gondolkodásmód átalakításához valójában nagyon kevés időre volt szükség. Az ország átalakításának elindításához kellő intelligencia és szaktudás mindig is rendelkezésre állt, csak le volt láncolva. A követendő modellként beállított amerikai életmód vonzerejét kiaknázva a kínaiak képesek voltak pillanatok alatt térhajtómű-sebességre gyorsulni Kína kulturális és fizikai átalakításának kezdetén.

A számítógépek és az internet hatása a kínai kultúrára

A számítógépek és az internet megjelenése Kínában hasonlóan mindent átható befolyást volt hivatott gyakorolni a kínaiak gondolkodásmódjára és magatartására, még inkább elfordítva őket a hagyományos kultúrától és a Mao-korszak kommunista kultúrájától egyaránt.

A számítógépek által előidézett kulturális változások egyik kulcseleme volt, hogy a számítógép maga kulturálisan semleges, vagyis – eltérően az emberi lényektől – nem kötődik semmiféle kultúrához, ami beépülhetett volna a szerkezetébe. Nincs eleve beleprogramozva semmiféle parancs a meglévő kulturális normák engedelmes követésére.

Az amerikai, japán, koreai és más számítógép-felhasználókhöz hasonlóan a kínaiak tömegei is első ízben szabadultak fel országuk történelme során, hogy egyénileg gondolkodjanak és cselekedjenek, tekintet nélkül társadalmi státuszukra, nemi hovatartozásukra vagy másokhoz fűződő kapcsolataikra.

A digitális videójátékok megjelenése szintén különösen erős befolyást gyakorolt a fiatal kínaiak szemléletére és viselkedésére. Azokban a családokban, ahol a bevétel meghaladta az önfenntartáshoz szükséges szintet, gyermekek milliói kezdtek hosszú órákat tölteni különféle videójátékokkal, amelyek részben nyilvánvaló, ám egyúttal rejtett módokon is jelentősen befolyásolták gondolkodásmódjukat és cselekedeteiket is.

A szerepmodellek ezekben a játékokban nem a konfuciánus Kína egyéniség nélküli, önfeláldozó, jó modorú hősei voltak. Ezek az új hősök individualisták, függetlenek, önmagukról gondoskodók, divatkedvelők, érzéki örömekre hangolt és azokért tenni tudó karakterek voltak, akiket a japán képregények (*manga*) és rajzfilmek (*anime*) alkotóinak képzelete és kreativitása vonzó vonásokkal ruházott fel.

A Mao elnök által 1966-ban a kínaiak hagyományos gondolkodása és magatartása ellen megindított háborút a videójátékok megalkotói akaratlanul is hatalmas ugrással vitték előre. A 2008-as év végére a kínai internethasználók száma meghaladta a világ összes többi országában élő társaikét, és a kínai internetszolgáltatók megkezdték fokozatos kilépésüket a nemzetközi porondra, először Japánban, majd más szomszédos országokban is felkínálva szolgáltatásaikat.

Az internethasználat elterjedése Kínában emberek millióinak adott lehetőséget hangjuk hallatására, akik azelőtt el voltak szigetelve a világtól, nemigen voltak eszközeik nézeteik kifejezésre juttatására, és legfeljebb falakra kiragasztott plakátok útján, igen veszélyes módon tudathatták másokkal, ha elégedetlenek voltak valamivel. Tény, hogy az interneten

hozzáférhető tartalmakat jelentős mértékben ellenőrizte és ellenőrzi még ma is a kormányzat, ám a hétköznapi emberek előtt hangjuk hallatására megnyíló lehetőségek kibővítésével az internet társadalmi hatásai ennek dacára is megtermékenyítő erejűnek bizonyulnak.

Elmondható, hogy az internet és a számítógépek jelentős mértékben hozzájárultak a hagyományos kínai világképet övező Nagy Fal lebontásához.

KAPCSOLÓDÓ TÉMÁK ÉS KÉRDÉSEK

A technológia hatalma

1. Mi az új technológiák alapvető eleme, ami lehetővé teszi, hogy még a legzárkózottabb hagyományőrök, vagyis a szokásaik, vallásuk és filozófiájuk által olyan mértékig előre „beprogramozott” emberek is, akik gondolkodásukban nem tudnak ezeken a sémákon felülemelkedni, szinte egyik percről a másikra megváltoztassák a magatartásukat?

2. Miután az emberek a technológia hatalmának engedelmessé válnak, módosítják a viselkedésüket, mennyire valószínű, hogy megváltoztatják a gondolkodásmódjukat is? Mennyire valószínű, hogy ez a változás humánus és konstruktív lesz, nem pedig az ellenkezője?

3. Figyelembe véve, hogy az internet ellenőrzésének célja annak a megelőzése, hogy az új technológiát kultúrájuk alapjainak megkérdőjelezésére használják fel, egyetért-e Ön Kína vezetőinek azzal a politikájával, hogy szigorúan ellenőrzik az interneten hozzáférhető tartalmakat?

A második kulturális forradalom

A Mao utódja által az 1970-es évek végén a „meggazdagodni dicsőség” jelszóval bevezetett új politika kombinálása a számítógép széles körű használatával a következő évtizedek során egy második kulturális forradalmat eredményezett Kínában: ezúttal egy olyan újabb forradalmat, amit a kormány támogatott és ösztönzött, ám sikere mégis elsősorban az emberek összeadódó egyéni teljesítményeinek volt köszönhető.

A keleti nagyvárosi régiókban a kínai életnek nem volt egyetlen olyan területe vagy aspektusa sem, amit ne változtatott volna meg alapvetően a Kína új elnöke, Teng Hsziao-ping által kezdeményezett gazdasági és társadalmi forradalom.

Röviddel a Teng-korszak beköszöntése után sikerült egyszer rábeszélnem egy taxisofőrt, hogy mutasson meg nekem néhányat a Pekingben végbemenő nagyobb, fizikailag jól érzékelhető fejlesztések közül. Beszélgetésünk folyamán keserűen panaszkodott, hogy az építkezések nem haladnak elég gyorsan, hogy a különféle kormányzati

hivatalok és minisztériumok csak hátráltatják őket, mert felső vezetőik mind csak a maguk érdekeit nézik az újításokban ahelyett, hogy az egyszerű embereknek segítenének.

Ugyanakkor azonban hengegett is azzal, hogy több pénzt keres, mint a kormány bármelyik minisztere, azt jelezve ezzel számomra, hogy Kína ősi jelképe, a sárkány felállt, és hallatni akar magáról. Körülbelül öt évvel a Teng-korszak beköszöntése után azt olvastam, hogy az egyik távoli tartományban a helyi gazdák egy kisebb csoportja kibérelt egy repülőgépet, hogy Pekingbe szállítsa őket egy bevásárlóútra, ami a múlthoz képest teljességgel hihetetlen változást jelent.

KAPCSOLÓDÓ TÉMÁK ÉS KÉRDÉSEK

Kína közvetlen szomszédja

1. Figyelembe véve a Kínában 1976 és 2006 között végbement hihetetlen, ám nyilvánvaló gazdasági, társadalmi és politikai változásokat, Ön mit gondol, miért maradhatott Kína közvetlen szomszédja, Észak-Korea ugyanebben az időszakban olyannyira valamely időhurok fogságában, hogy sok tekintetben még 2006 után is egyfajta hatalmas kényszermunkatáborra emlékeztetett?

2. Ön szerint Kínának erélyesebben kellett volna-e szorgalmaznia Észak-Korea vezetőinél, hogy értsék meg és fogadják el a valóságot, ahogy a józan ész diktálja, megszabadítva végre az egyszerű észak-koreaiakat a több évtizedes fizikai és mentális szenvedéstől? Hogyan érhetne volna el Kína ezeket a célokat?

3. Tény, hogy a múltban a kínai kormányzat évszázadokon át egyeduralkodó volt az egész Koreai-félszigeten, és Korea hagyományos kultúrájának legfőbb forrását is Kína jelentette. Figyelembe véve továbbá, hogy az 1950-es évek elején a kínai haderő aktívan támogatta Észak-Korea törekvését Dél-Korea elfoglalására, Ön szerint miért nem léptek fel a kínaiak erőteljesebben annak érdekében, hogy Észak-Korea legyőzhesse más országokkal szembeni paranoid ellenségeskedését, valamint a kommunista ideológia követésében tanúsított megszállottságát?

Elsőnek lenni

1966 és 1976 között kínaiak milliói haltak meg vagy szenvedtek hosszú időn át a kényszermunkatáborokban és az azokhoz hasonló céllal működtetett üzemekben. Amikor szembesítették azzal, hogy ilyen sokan hálnak meg, Mao erre azt felelte, hogy a kínai parasztság olyan életerős, mint a gyom: ha lekaszálják is, mindjárt visszanő.

Ebben a tízéves időszakban a mezőgazdaságot és az ipart annyira rosszul irányították, hogy az egész gazdaság működése súlyosan

akadozni kezdett. Ez a helyzet azonban hamarosan – mintegy varázsütésre – megváltozott, miután Kína új elnöke, Teng Hsziao-ping meghirdette egy új korszak kezdetét, szépítő kifejezéssel „szocialista kapitalizmusnak” nevezve azt.

Röviddel ezután feloldottak számos korlátozást, amelyek addig akadályozták a munkahelyváltást és az emberek elköltözését a szülőhelyükről. Kína-szerte gyakorlatilag mindenki – a tinédzsereket is beleértve – azon kezdett el gondolkodni, hogy miként szerezhetne ő is „egy szeletet a tortából”.

A szó szoros értelmében ekkor, először az ország történetében, az egyszerű emberek is szabadon törekedhettek arra, hogy valamiben elsők legyenek, és milliók közülük nagyon is vágyakoztak erre.

Az „új kor” vállalkozói

A Teng-korszak nyitánya után egy éven belül több százezer új vállalkozást indítottak be Kínában olyan, hihetetlen energiától és ambíciótól fűtött egyéniségek, akiknek most először nyílt lehetőségük képességeik kibontakoztatására. Ugyanilyen figyelemre méltó az is, hogy ezeknek a vállalkozóknak akkor körülbelül 5 százaléka nő volt, majd ez az arány az 1990-es évek végéig 20 százalékra emelkedett, és továbbra is exponenciálisan növekszik.

Ma Kínában él a világ néhány leggazdagabb vállalkozója, olyan férfiak és nők, akik európai, amerikai, japán és más külföldi cégekkel szoros versenyben álló nemzetközi nagyvállalatokat vezetnek.

A legsikeresebb kínai vállalkozók közül sokan az Egyesült Államokban végezték tanulmányaikat, és tagjai a Kínai Vállalkozók Egyesületének, amely irodákat és fiókokat tart fenn több külföldi országban és számos nemzetközi nagyvárosban.

E milliárdos vállalkozók között az egyik legkiemelkedőbb személyiség Jason Jiang, a *Focus Media* cégbirodalom alapítója. Cégei több százezer, kizárólag reklámokat közvetítő óriás video-képernyőt üzemeltetnek középületek előcsarnokaiban és más nyilvános tereken Kína-szerte.

Jiang fejében 2002-ben született meg a *Focus Media* ötlete, amikor egy hirdetési plakátot bámult egy falon, miközben a liftre várt egy sanghaji plázában. Rájött, hogy a video-képernyők sokkal vonzóbbak és érdekesebbek lehetnek a plakátoknál, és ebből az ötletből kiindulva öt éven belül több mint hatmilliárd dolláros forgalmat lebonyolító hirdetési hálózatot hozott létre. A vállalat megalakításakor harmincéves volt.

A falakra kihelyezett plakátok Kínában ősidők óta a közvélemény tájékoztatásának legfőbb hagyományos eszközei voltak, amelyeket a kormányzat, a vállalatok és az emberek egyaránt szívesen használtak. A

Focus Media megjelenése előtt alig lehetett olyan falat találni Kínában, amely nem volt teleragasztva plakátokkal. Mára ezeket lapos videoképernyők váltották fel – Kína gyorsan változó kultúrájának egyik leghatékonyabb új elemeként.

Jiang videoképernyőin a legfőbb hirdetőik közé tartozik a *PepsiCo China*, a *Motorola*, a *Procter & Gamble*, a *KFC* és az *Armani Cosmetics*. A köztéri videoképernyős hirdetési üzletág hatókörét e sorok leírása óta Jiang már kiterjesztette Hongkongra, Szingapúrra, Tajvanra és Vietnamra, újításainak kultúraformáló erejét ezekben az országokban is kamatoztatva.

KAPCSOLÓDÓ TÉMÁK ÉS KÉRDÉSEK

Globalizációs érdek vagy önérdék

1. Helyesli-e Ön, hogy a nyugati cégek és más ázsiai országok vállalatai egy ideje valósággal özönlenek Kínába, gyakorlatilag ostrom alá véve az országot – először az olcsóbb munkaerő kihasználására, majd az egyre bővülő fogyasztói piacon elérhető profitokért?

2. Mi az Ön véleménye arról, hogy az exportiparágak ösztönzése és állami szubvencionálása, illetve a piacukhoz való hozzáférés ellenőrzése révén a kínai kormányzat külföldi pénznemekben – főként USA dollárban – a világon valaha is összegyűlt egyik legnagyobb összegű tőketartalékot volt képes felhalmozni, elsősorban az Egyesült Államok rovására?

Az új rómaiak

A nagyobb kínai vállalatok a globalizációs láz trendjét követve egyre nagyobb számban sietnek működésüket globálissá tenni, olyan módokon, ami a XXI. század első évtizedének második feléig elképzelhetetlen lett volna. Az alapvető változásokat ezen a téren egy új mozgalom vezetőjeként az *IBM* indította el, melyben a cégek működésének a külföldi fióküzletek és leányvállalatok addigi szokásos gyakorlatán túlmenő globalizációját az általuk foglalkoztatott munkaerő mozgatásával kívánta megoldani, valós időben átirányítva a munkát bármelyik országba, ahol rendelkezésre álltak a szükséges szakképzett dolgozók, egy csapásra új koncepcióval váltva fel a régi külföldi leányvállalati rendszert.

Az *IBM* és más nemzetközi cégek, amelyek operatív egységeket működtetnek Kínában, megkövetelik a dolgozóiktól, hogy vegyenek részt intenzív képzésben a kínai kultúráról, és a kínai alkalmazottakat, akiket Kínán kívüli üzemegységekbe helyeznek át, hasonló képzésében részesítik annak az országnak a kultúrájáról és nyelvéről, ahol alkalomadtán majd dolgozniuk kell.

Ez az újszerű módszer – amellet, hogy a kínai kultúrával kapcsolatos ismereteket terjeszti külföldön – többféle nyugati kultúra megismerését is

segíti Kínán belül, s mindezt olyan munkaerőcserék révén valósítja meg, amelyek messze túlmutatnak minden más, valóban globális gazdaság és ugyanakkor közös nemzetközi kultúra megteremtésére irányuló törekvés hatóerején.

Különösen érdekes megjegyezni, hogy a munkaerő ilyenfajta globalizálódásának egyik elemében éppen a konfuciánus szellemű kollektívizmus bizonyos szintű újramegjelenése figyelhető meg olyan összetevőként, amit már a *Nokia* és más hasonló vállalatok is szükségesnek találtak különféle nemzetiségű dolgozóik összetartásának erősítése érdekében.

Egyre gyakrabban találhatunk kínai tudósokat, mérnököket, technikusokat és más szakembereket külföldi országokban szerte a világon, akik – elődeikhez, a rómaiakhoz hasonlóan – kultúrájukat is mindenhová magukkal viszik. Ezzel párhuzamosan a kínai nyelvet tanuló és a kínai kultúrával ismerkedő külföldiek száma az 1990-es évek óta exponenciálisan növekszik.

KAPCSOLÓDÓ TÉMÁK ÉS KÉRDÉSEK

Itt vannak a kínaiak!

1. A kínai kormányzat által 1980 és 2000 között felhalmozott külföldi valutatőke világszerte elérhetővé tette Kína számára a nyersanyagok bányászati jogainak rohamszerű felvásárlását. Lehetővé tette továbbá a kínaiak számára azt is, hogy a világon mindenütt drámai mértékben kiterjesszék árucikkeik reklámozását és forgalmazását a fejlett külföldi piacokon. Ön ezt jó dolognak tartja?

2. Tegyen javaslatot – a világ mai helyzetét figyelembe véve – olyan új politikai stratégiák és módszerek kidolgozására, amelyeket Ön szerint a külföldi kormányoknak alkalmazniuk kellene a Kínával fenntartott kapcsolataikban!

Az „új kor” arisztokratái

Kínában a sikeres vállalkozók lettek az új arisztokraták, ezt a státusukat azonban nem a kormányzatnak, és nem is arisztokrata őseiknek köszönhetik. Ők maguk voltak saját szerencsájük kovácsai – Kína történelmében megint csak elsőként.

Ezek az új, modern kori mandarinok ugyanúgy élnek és dolgoznak, mint az újonnan meggazdagodottak bárhol másutt a világon: fényűzően berendezett otthonokban, drága autókkal, műalkotások gyűjteményeivel és a gazdagok körében megszokott minden luxussal körülvéve magukat.

Sikerük jelentős részben azon alapult, hogy a nyugati technológiát és vállalatvezetési módszereket a hagyományos kínai kultúra elemeivel

ötvözni tudták, különösen nagy súlyt helyezve belföldi és nemzetközi kapcsolati hálózataik kiépítésére és felhasználására.

A nyugati és a kínai kultúra legjobb elemeinek vegyítésével ez az újfajta vállalkozó arisztokrácia igen erős hatást fejt ki gyakorlatilag minden kínai világlátására, kiterjesztve látókörüket a belföldi és hagyományos jelenségeken túlra – olyan folyamatokat indítva el, melyek várhatóan egyre növekvő hatást gyakorolnak majd a világ többi részére.

A modern nőideál Kínában

A Kínában bekövetkező egyik legjelentősebb változás, a nők szerepének radikális megváltozása 1976 óta, pontosabban már az 1949. évi kommunista hatalomátvétellel kezdődően ment végbe.

Mindannak a sok rombolásnak, szenvedésnek és pusztulásnak ellenére, amit Mao Ce-tung 27 éves uralma idézett elő Kínában, ő maga a nők jogainak bajnoka volt. A hosszú forradalmi harcok során női katonákat és polgári alkalmazottakat is felhasznált az akkori kormánnyal szövetséges nacionalisták ellen vívott hosszú forradalmi harcokban. Röviddel az 1949-es hatalomátvétel után megadta a szavazati jogot a nőknek. A női káderek fontos szerepet játszottak kommunista kormányzatában, és a diáklányokkal együtt kulcsszerephez jutottak az úgynevezett kulturális forradalomban is, amely 1966-tól Mao 1976-ban bekövetkezett haláláig tartott.

Az új Teng-korszak még nagyobb szabadságot és még több lehetőséget hozott a kínai lányok és nők számára, akik milliószámra tódultak az egyetemekre és az üzemekbe, és jelentős számban voltak közöttük olyanok is, akik beindították a saját vállalkozásaikat.

Mint ahogyan drámai kulturális változások idején máskor is történt, az amerikai kultúra különféle elemeinek átvételében is a kínai lányok és asszonyok vitték a vezető szerepet, az öltözékektől és kozmetikumoktól a gyorséttermekig.

A XXI. század fordulójára a városokban élő fiatal kínai nők a világ legdivatosabban öltözködő és leggondosabban ápolt nőinek sorába emelkedtek.

A kínai lányoknak és asszonyoknak ez az új generációja – hasonlóan japán elődeikhez az 1960-as és 70-es évekből – külső megjelenésükben a külföldi divatmodelleket kezdték utánozni. Igen sokan közülük elkezdtek kifehéríteni a bőrüket különféle kozmetikumok és más vegyi anyagok felhasználásával, amelyek közül egyesek veszélyesnek bizonyultak. Mások sebészeti úton eltávolították szemük sarkából a mongolredőt, hogy a szemük „kerekebbé” váljon. Néhányan közülük odáig mentek, hogy

megkísérelték a lábukat is meghosszabbítani. Az új nőideál jelmondata a „fehérebb, soványabb, magasabb” hármas követelménye lett.

Kínában ma a nők a dolgozók jelentős százalékát teszik ki az állami szektorban és a magángazdaságban egyaránt, különösen olyan szakterületeken, mint a hirdetés, piackutatás, közkapcsolatok, oktatás, egészségügy és tudományok, a futószalagon gyártott termékek előállításáról nem is beszélve.

A Kínában működő külföldi vállalatok rendre úgy találják, hogy a kínai nők tipikusan jobban képesek alkalmazkodni és hűségesebbek a férfi dolgozóknál, továbbá azok közülük, akik már tanultak angolul, általában sokkal jobban beszélnek a nyelvet, mint az ugyanolyan képzettségi háttérű férfiak.

A már Kínában működő és az odatelepülni szándékozó külföldi vállalatok jobban járhatnak, ha alkalmazottaik összetételében a nőket részesítik előnyben.

KAPCSOLÓDÓ TÉMÁK ÉS KÉRDÉSEK

A nők előbbre jutási lehetőségei Kínában

1. A nők már az utolsó császári dinasztia hatalmának az 1900-as évek elején véget vető forradalom előtt is fontos szerepet játszottak a kormányzásban, nem csupán mint császárnők, hanem jelentős hatalmat gyakorolva a magas beosztású kormányzati tisztségviselők színpalok mögött maradó tanácsadóiként vagy házastársaiként is.

2. Miután 1949-ben hatalomra került, Mao Ce-tung az egyszerű nők számára is biztosította a lehetőséget az ország politikai életében való részvételre. Ennek eredményei lassan mutatkoztak meg, de Mao rendkívüli lépése később, 1976-ban bekövetkezett halála, illetve a kapitalizmus és a fogyasztói társadalom elemeinek utódja által kezdeményezett bevezetését követően igen komoly hatást fejtettek ki egész Kínára.

3. Az 1990-es évekre Kína gazdaságának nagy része már a „női hatalom” erejére támaszkodott.

4. A XXI. század első évtizedében néhány magas rangú női tisztségviselő is bekerült a kínai kormányzatba. Ön szerint milyen körülmények között válhatna egy nő Kína miniszterelnökévé?

Az amerikai filmek és televízió-műsorok hatása a kínai kultúrára

Két további kulturális importcikk Amerikából, amelyek erősen befolyásolták a fiatal kínaiak gondolkodásmódját és magatartását: az amerikai televízió és az amerikai filmek. A televízió-műsorokban és a

filmekben ábrázolt életstílus – „a jó, a rossz és a csúf” – a fiatal kínaiak szemét egy korábban nem látott és elképzelhetetlen világra nyitotta fel.

Ez a két amerikai importcikk segített azután az újfajta, a hagyományos kultúra tilalmi és korlátozásai által már nem kötött kínaiak arculatán a végső simításokat megtenni.

Közismert, hogy az a hatás, amit az amerikai filmek az Egyesült Államokon belül kifejtettek, súlyos károkat okozott az amerikaiak hagyományos értékrendjében és viselkedési kultúrájában, illetve olyan változatos és gazdasági értelemben olyan erőteljes volt, hogy a széles körű lakossági kritika dacára is mindmáig akadálytanul érvényesül.

Nem meglepő tehát, hogy a Kínában végbement kulturális változásokhoz az amerikai filmek is nagymértékben hozzájárultak.

Mindazonáltal Kína kommunista kormányzata a kezdetektől fogva szigorúan ellenőrzése alatt tartotta, hogy milyen filmeket hozhatnak be az országba, illetve – megkísérelve megvédeni a fiatal kínai mozilátogatókat a káros behatásoktól – kitiltotta azokat a filmeket, amelyek erőszakos és nyíltan szexuális tartalmú jeleneteket mutattak be.

Az a kulturális üzenet azonban, amit az országba beengedett filmek is a fiatal kínaiak gondolatvilágába tápláltak, nem más volt, mint a személyes szabadságra épülő életstílus, a vonzó öltözködés, autók, szórakozás és ismerkedés saját döntésük alapján megválasztott élettársakkal, saját otthonukban folytatott önálló életvitel, és természetesen a pénzkeresés fontossága – annak érdekében, hogy mindezeket a dolgokat megengedhessék maguknak.

Az amerikai televízió-műsorok megjelenésével Kínában a kultúrára gyakorolt hatások még erőteljesebbé váltak, mivel azok immár minden korosztályra kiterjedtek, és naponta programozódhattak a nézők gondolatvilágába, míg a moziban vetített filmek esetében erre csak alkalmanként kerülhetett sor.

A kínai kormányzat továbbra is figyelemmel kísérte és ellenőrizte a Kínában bemutatott filmek és televízió-műsorok választékát, de sokkal lazábban, mint a korábbiakban, és nem kétséges, hogy a korlátozások az idő múlásával egyre enyhébbek lesznek.

Csakúgy, mint az Egyesült Államokban és másutt, Kínában is kiemelt szerepet játszik a nézők életében a televízió, amelyet azonban hamarosan a hirdető és a reklámok kezdtek el uralni. Ez a jelenség mindenütt olyan műsorkínálatot eredményez, ami a legkevésbé igényes nézők ízléséhez igazodik. Ez pedig a kormányzati ellenőrzés gyengülésével összekapcsolódva gyakorlatilag elkerülhetetlenné teszi, hogy a televízió-

csatornák műsorpolitikája előbb-utóbb Kínában is ugyanazokat a mintákat kövesse, mint az Egyesült Államokban, Japánban és más országokban.

KAPCSOLÓDÓ TÉMÁK ÉS KÉRDÉSEK

Az amerikai popkultúra és Kína hagyományos kultúrája

1. Figyelembe véve az amerikai popkultúra csökkentett értékű és romboló hatású elemeit is, egyetért-e Ön Kínának azzal a törekvésével, hogy ezt a fajta „szórakoztatást” az ország határain kívül tartsa?

2. Ön szerint Kína hibát követ-e el, ha fokozatosan fellazítja a külföldről az országba hozott szórakoztatóipari termékek minősége fölötti ellenőrzést?

Kína szexuális forradalma

Az amerikai stílusú „meggazdagodni dicsőség” korszak beköszönte előtt a kínaiak a kelet puritánjaiként voltak ismertek. A házasság előtti szex a fiatal férfiak és nők között és az együttélés házasság nélkül ritka jelenség volt. A közép- és felső osztályokban különösen elvárták, hogy a menyasszonyok szűzen menjenek férjhez.

Az idősebb, jómódú férfiak – a legtöbb más társadalomhoz hasonlóan – Kínában is sokféle nőhöz juthattak hozzá, a női szolgálóktól a nyilvánosházakban dolgozó hivatásos prostituáltakig, de az általános környezet a szexuális kérdések tekintetében visszafogott, titkolózó és túlnyomórészt nem firtatott téma volt.

A szex – kínaiul *xing* – még ma sem gyakori beszédtema, a helyzet azonban a XXI. század elejére gyökeresen megváltozott. A szociológiai felmérések szerint ma a városi fiúk és lányok körülbelül hetven százaléka létesít szexuális kapcsolatokat már középiskolás korától kezdve.

Számos kis hotel található Kína-szerte, elsősorban a középiskolák és egyetemi kampuszok közelében, amelyek szinte kizárólag abból élnek, hogy összeházassulatlan párok számára adnak ki szobákat egy, két vagy három órára. A hírmédiában ezeknek a találkahelyeknek a *hookup hotel* nevet adták. Ennek a kínai iparágnak a további fejlődése előtt még hosszú út áll, amíg felzárkózik a japánok *love hotel* elnevezésű létesítményeihez, de már jócskán útban van afelé.

Az idősebb egyedülállók – hasonlóan a nyugati országokhoz – rövidebb időkre vagy egyéjszakás tartózkodásra járnak el (*hook up*) különféle bárókba és klubokba, ahonnan az idősebb férfiak gyakran nagyobb és drágább szállodákba viszik alkalmi partnereiket.

A prostituáltak szemmel láthatóan aktívan működnek a kínai nagyvárosokban, az önkormányzatok minden arra irányuló erőfeszítése

ellenére, hogy minden szexuális tevékenységet zárt ajtók mögött tartsanak.

Amikor 2008-ban New York City turizmusfejlesztési hivatalának vezetője ellátogatott Kínába, az őt meginterjúvoló női újságírók többségét a „Szex és New York” (*Sex and the City*) című televíziós show-műsor érdekelte a legjobban. Egyikük sem tett fel az Empire State Buildingre vagy a híres New York-i áruházakra vonatkozó kérdéseket.

KAPCSOLÓDÓ TÉMÁK ÉS KÉRDÉSEK

A nemiség Kínában

1. A nyugati és más országoktól eltérően, amelyek vallási tabuk révén hagyományosan igyekeztek ellenőrizni a szexuális viselkedést, Kínában sohasem alkalmaztak ilyen szankciókat. A modern kor előtti Kínában az, hogy valamely szexuális tevékenység helyesnek vagy helytelennek minősül-e, mindig attól függött, hogy ki, hol és mikor foglal állást ebben a kérdésben.

2. Ön szerint a kínai felfogás humánusabb, racionálisabb és ennél fogva magasabb rendű-e a vallási alapú erkölcsöknél? Szorgalmazná-e Ön azt, hogy az Egyesült Államokban és más keresztény és muszlim országokban is a kínaiakhoz hasonló módon kezeljék a sexualitást?

3. Nem létezik-e már ez a rendszer néhány nyugati országban is, és vajon nem alakul-e ilyenné az USA gyakorlata is? Önnek mi a véleménye erről?

Az angol nyelv hatása a kínai kultúrára

Még egy McDonald's étterem korábban említett, Kína szívében történt megjelenésénél is nagyobb jelentőségű az a tény, hogy az 1980-as évek közepétől diákok milliói tanulták olyan buzgósággal az angol nyelvet, mint ahogy őseik valaha Konfuciusz válogatott műveit tanulmányozták.

Mivel a nyelv a kultúra tárhelye és közvetítője is, minél jobban megtanult angolul ez a több millió fiatal kínai, annál többet szívtak magukba az amerikai kultúrából. Ez nem csupán annyit jelentett, hogy fogékonyabbá váltak az amerikaihoz hasonló gondolkodásra és cselekvési módokra, hanem egyúttal kevésbé hajlottak az önérvényesítésüket korlátozó konfuciánus szellemű gondolkodásra és magatartásra.

A beszélt angol nyelv megköveteli a racionális-logikus gondolkodást, s ezért ösztönzőleg hat az individualizmusra és a függetlenségre. Azoknak a kínaiaknak, valamint japánoknak, koreaiaknak és más ázsiaiaknak a viselkedése, akik elég magas szinten megtanultak angolul, és tudásukat használni is tudják, rendkívüli mértékben különbözik azokétól, akik egynyelvűek maradtak.

Az amerikai angol nyelven folytatott társalgás megkívánja ezektől az emberektől, hogy bújjanak ki a saját bőrükből, és merüljenek bele Amerika kultúrájába. Az angol nyelvvel folytatott ismerkedésük korai szakaszaiban még automatikusan vissza-visszatérnek saját kultúrájuk közegébe, amikor nem külföldiekkel, hanem kínaiakkal beszélnek, ám az idő múlásával az amerikai kultúra befolyása felülkerekedik, és alapvető gondolkodásmódjukban még akkor is kevésbé kínaiak lesznek, amikor kínaiakkal elegyednek szóba.

Minél fiatalabb korban kezdik tanulni, illetve először használni az angolt, annál gyorsabban és annál mélyrehatóbban érvényesül az amerikai kultúra befolyása egész észjárásukra és viselkedésükre. A gyermekeknél az átváltás a kínai jellegű gondolkodásról és magatartásról az amerikai stílus követésére egy-két év nyelvtanulás után már szembetűnően érzékelhetővé válik.

Az angolul kellő folyékonyással beszélő fiatal kínaiak gondolatvilágában bekövetkező kulturális változások annyira markánsan érvényesülnek, hogy a szó szoros értelmében szinte „Kína-idegenné” teszik őket – ezt a jelenséget szinte azonnal észreveszik azok a felnőtt kínaiak, akik még mindig igazán kínai kínaiak.

Eltérően azonban a japánoktól, akik kultúrájukkal kapcsolatban rendkívül erősen ragaszkodnak az elkülönülésükhöz, és automatikusan elutasítóan viselkednek azokkal a japánokkal szemben, akiket már „megérintett” az angol nyelv tanulása és az amerikai értékrend beszivárgása a tudatvilágukba, a kínaiak sokkal nyitottabbak és befogadóbbak, és inkább irigylik, mintsem elutasítják angolul beszélő ismerőseiket, munkatársaikat és barátaikat.

KAPCSOLÓDÓ TÉMÁK ÉS KÉRDÉSEK

Az angol nyelv hatalma

1. Különbféle szaktekintélyek arról biztosítanak bennünket, hogy a komplex gondolkodásra való képességünk kizárólag arra támaszkodik, hogy ha valamilyen nyelvet már elsajátítottunk, és minél folyékonyabban beszélünk egy vagy több nyelvet, annál fejlettebb a gondolkodási képességünk.

2. Szemlátomást még nem vált eléggé ismertté, hogy a meglehetősen folyékony angol nyelvtudáshoz vezető tanulási folyamat ténylegesen befolyásolja az emberek értékrendjét, attitűdjeit és magatartását. Milyen hatással lehet vajon ez a folyamat Kínára?

3. Ön szerint az angol anyanyelvű országoknak – külpolitikájuk részeként – hivatalosan ösztönözniük kellene-e Kínát, hogy tegyék az angol nyelvet országuk második nyelvév? Fejtse ki az indokait!

Mit játszanak a gyerekek?

Mint már említettem, a számítógépek és videójátékok megjelenése – a viszonylagos jómóddal együtt, ami a kínai családok milliói számára tette lehetővé ezeknek a megvásárlását gyermekeik számára – a Kína kultúrájában bekövetkező változások előidézésében az egyik leghatékonyabb tényezővé vált.

Egy újabb „most először” típusú esetként az ország történetében fiatal kínaiak milliói, elsősorban fiatal kínai fiúk kezdtek naponta hosszú órákat tölteni videójátékokba belefeledkezve. Ezek olyan, túlnyomórészt Japánból importált játékok voltak, amelyeknek az alapját az erőszakos akciók, a férfiak és nők közötti kapcsolatok, a nyílt érzékiség, az autók és a fegyverek kultusza és más, a kínai kultúrában újdonságnak számító dolgok alkották.

Az ilyen játékok által kifejtett kulturális hatásnak már egy ideje folyamatosan ki vannak téve a gyermekek és kis-tizenévesek mai generációi Kínában, és ez a befolyás olyan értelemben is mélyreható, hogy a játékok a gyerekeket a nem-kínai jellegű gondolkodási és viselkedési minták követésére szinte átprogramozzák.

A videójátékok nemcsak bevezetik a fiatalokat a technológia világába és a világ Kínán kívüli részeibe, növelve érdeklődésüket azok iránt, hanem egyben tovább növelik azoknak a számát is, akik az angolul tanulást választják és a nemzetközi üzleti világban próbálnak boldogulni.

A számítógépes játékokba becsempészett menedzserképzési elemek révén (melyek kidolgozásának úttörői a *L'Oréal* és más amerikai multinacionális cégek voltak) Kína legújabb, video- és számítógépes játékokon felnövő generációi által elsajátított új képességek fontos aktív tudásvagyont jelentenek e fiatalok számára munkaerőpiacra lépésükkor.

KAPCSOLÓDÓ TÉMÁK ÉS KÉRDÉSEK

Számítógépes játékok a szülők helyett

1. Még ma is viták folynak a videójátékoknak a gyerekekre gyakorolt hatásáról, melyek során az iparág képviselői a negatív tényezőket – nem meglepő módon – igyekeznek jelentéktelenné tenni. Nem kérdéses, hogy a külföldi videójátékoknak a kínai gyerekekre gyakorolt hatása mára fontos kulturális tényezővé vált. Próbálja előre vetíteni ezt a jelenséget olyan értelemben, hogy Ön szerint mit jelent majd ez a hatás a jövőben Kína kultúrájának egészére nézve!

2. Ön szerint igazolhatók-e a kínai kormányzat arra irányuló törekvései, hogy megpróbálják ellenőrizni az országukba bevitt videójátékok tartalmát? Miért?

A külföldi zene hatása

A kínaiak már régóta tudják, hogy a zene képes szórakoztatni, elvarázsolni és szellemileg vagy lelkileg kielégíteni az embereket, ám hatalmában áll az is, hogy akár dühöt és erőszakot is kiváltson belőlük, ha visszaélnék a felhasználásával.

Ez a tudás a régi kínaiakat arra készítette, hogy racionális és pozitív megközelítéssel forduljanak a zeneművek megalkotásához és felhasználásához egyaránt, kultúrájuk integráns részének tekintve azt, ám egyúttal még inkább kiszolgáltatta őket a nyugati zene hatásainak is, nem sokkal azt követően, hogy Teng színre lépésével megkezdődött a személyes szabadság új korszaka.

Az 1990-es évekre a „gazdagodjunk meg gyorsan” új jelszavát követő kínai generáció megadta magát az amerikai popzene erőteljes hatásának, amely sok szempontból szinte mindennel ellentétben állt, ami pozitív vonásként megkülönbözteti a hagyományos kínai kultúrát.

Az amerikai zene népszerűségének a fiatal kínaiak körében van pozitív és negatív oldala is. Egyrészt a videójátékokhoz hasonlóan ösztönzi az individualizmust és függetlenséget, ami nagyon kívánatos minőséget hoz az emberek életébe. Másrészt viszont magában hordozza az elégedetlenség és a goromba, gyakran indokolatlan kritika elemeit is, és erőszakos fellépésekhez vezethet a társadalomban, ami éppen a konfuciánus filozófia antitézise.

KAPCSOLÓDÓ TÉMÁK ÉS KÉRDÉSEK

A zene hatalma

1. Az emberi lények nagyon korán megtanulták, hogy dobok és másfajta zeneszerszámok ritmikus megszólaltatása érzelmi és intellektuális szinten egyaránt drámai hatást gyakorol idegrendszerükre.

2. Helyesli-e Ön a külföldi rock-zenekarok megjelenését Kínában, vagy – ami azt illeti – bárhol másutt?

A nyugati szórakoztatóipar betörése Kínába

A XX. század végére a bárók, kabarészínházak és más éjszakai klubok épp olyan megszokottá váltak Kína egész területén, mint amilyenek Hongkongban voltak már a XIX. század vége óta. Ma a kínai nagyvárosok éjszakai élete verseng Bangkok, Szöul, Tajpej és Tokió éjszakai klubjaival, és számos amerikai és európai nagyvárost megszégyenít intenzitásával és változatosságával.

Mindaz a gazdagság és bujaság, ami a régi Kínában hagyományosan jellemezte az elit számára nyújtott éjszakai szórakozás világát, ismét lüktető életre kelt, és ma már fontos szerepet játszik nemcsak az elit,

hanem a jómódú polgárság életében is. Nem meglepő, hogy a szórakoztatóipari ágazatok az elsők között váltak jövedelmezővé, és indultak burjánzásnak a „meggazdagodni dicsőség” korszak 1970-es évek végi kezdetével.

A nemzetközi szórakoztatóipar hatása a kínai kultúrára igen erős, és a számítógépekhez és az internethez hasonlóan olyan mértékben és olyan módokon változtatja meg Kína valaha megváltoztathatatlanak vélt kultúráját, amit a Mao-korszak befejeződése előtt el sem lehetett volna képzelni.

A magasabb színvonalú és osztályon felüli éjszakai szórakozóhelyek és más kínai műsor helyszínek ma rendszeresen szerepelnek az amerikai és európai előadók turnéinak programjában. Az Egyesült Államokból és Európából érkező népszerű zenekarok több tízezer fős hallgatóságot vonzanak, és egyesek közülük teltházas koncertjeiken akár milliódolláros nagyságrendű bevételeket is elkönnyvelhetnek.

Sok nemzetközi szállodának megvan a saját szórakoztató központja. Széles körben elterjedtek a karaoke bárók is. Röviden összefoglalva, a külföldi szórakoztatóipar egyike Kína legsikeresebb kulturális importcikkeinek, és a kínai kultúrára igen mélyreható befolyást gyakorol.

Kínában az éjszakai szórakozás hagyományosan szorosan hozzátartozik az üzleti kapcsolatokhoz. Amióta a nyugati stílusú szórakozás is természetesen társul a nyugatiakkal folytatott üzleti tevékenységhez, az egyik típusú szórakozás népszerűségének növekedése segíti a másikat is, még inkább táplálva a Kína egészét érintő kulturális változásokat, ideértve a gazdaság nemzetközivé válását is.

KAPCSOLÓDÓ TÉMÁK ÉS KÉRDÉSEK

Bárók, éjszakai klubok és kabarészínházak

1. Azok, akiknek nincsenek tapasztalataik Bangkok, Hongkong, valamint a japán, koreai és kínai nagyvárosok éjszakai életéről, esetleg nem érzékelik, milyen fontos szerepet játszhat ez az illető országokban, kihatással lehet nemcsak az érintett személyek életére, hanem – ami még fontosabb – az üzleti világra és a politikai életre is.

2. Kínában a jelentősebb üzletkötések – Ázsia más nagyvárosaihoz hasonlóan – jórészt a munkaidő lejárta után valósulnak meg, gyakran az éjszakai élet szórakozóhelyein.

3. Mit mond ez Önnek Kína és a többi ország kultúrájáról Ázsia buddhista és konfuciánus hagyományokkal rendelkező területein?

A külföldi gyorséttermi kultúra behatol Kínába

A hagyományos kultúra gyors visszaszorulását eredményező tényezők sorában kell megemlíteni a gyakorlatilag az ország minden pontján megjelenő nyugati stílusú gyorséttermek elburjánzását is.

A kínai típusú gyorséttermek – különösen az utcai árusító bódék és mozgókonyhák formájában – már a legrégebbi idők óta elterjedten jelen voltak és ma is nagy számban működnek, de az 1980-as és 90-es években csatlakozott hozzájuk egy sereg amerikai és japán gyorsétterem is, amelyek alapvető változásokat hoztak magukkal a kínai városok külső megjelenésében, és a kínaiak óriási tömegeinek étkezési szokásaiban is.

2005-ben egy June Hu nevű életmód-tanácsadó a következőket írta egy újságcikke címsorában: „Felejtsetek el a politikát! Az amerikai kultúra behatolt a szárazföldre is, és Kína soha többé nem lesz ugyanaz!” Hu a továbbiakban Stephen Roach tudósítót idézte, aki azt állította, hogy míg Amerikában és Európában a kisvárosok közepén az ember rendszerint egy templomot talál, addig Kínában általában mindenütt egy *Kentucky Fried Chicken* vagy egy *McDonald's* étteremre bukkan, vagy mindkettőre.

E mellett a két amerikai ikon mellett gyakorlatilag minden kínai városban lehet találni *Pizza Hut* és *Wendy's* éttermeket, *Swensen* fagyfaltozókat, *Texas Buffet Barbecues* pecsenyesütőket és még sok más hasonlót is, a velük egyenlő arányban jelen levő hatalmas japán gyorséttermi láncok olyan képviselőivel együtt, mint a *Mos Burger* és a marhahúst tál rizzsel kínáló *Yoshinoya*.

Az 1960 után született fiatal japánok generációihoz hasonlóan a kínai fiatalok is – gyakran felszabadult gondolkodású szüleikkel együtt – özönlenni kezdtek ezekbe az új éttermekbe a külföldies hangulatukért és újszerű ételeikért. Ennek a jelenségnek a kínaiak gondolkodásmódjára gyakorolt hatása irtózat tárgya lehet mind a kínai, mind a külföldi hagyományörzők szemében, mindazonáltal ez is az új Kína arculatának szerves részét alkotja.

A XXI. század első évtizedének végére ezek az újonnan importált létesítmények elkezdtek úgynevezett „drive-thru” ablakokat is nyitni azoknak a kínaiaknak a kedvéért, akik – egyre növekvő számban – autóval érkeznek, és már hajtanak is tovább, a pizzériák szaporodó házhozszállítási szolgáltatásairól nem is beszélve.

Más szóval, az egzotikus kép, amit idősebb külföldiek alkothatnak maguknak Kínáról, mindinkább csak a személyes érintkezésre és bizonyos eseményekre maradhat érvényes, valamint az ország óriási kiterjedésű nyugati régióira, amelyek még nem csatlakoztak a kínai élet egyre inkább nemzetközi jellegű fősodrához.

Hozzá kell tennünk, hogy a városi fiatalok – hasonlóan a japánokhoz – nem tekintik igazán idegennek a *KFC*, *McDonald's* és más külföldi éttermeket, hanem ezeket is egyszerűen a modern kínai utcakép természetes részének látják.

Az amerikai gyorséttermek burjánzásának másik velejárója a kínai tulajdonban lévő, de amerikai mintára szervezett gyorséttermek megjelenése is. Pontosan ugyanez történt Japánban is azt követően, hogy a *Big Mac* és a *KFC* üzletek megjelentek.

Az egyik első ilyen gyorséttermi klón az ügyesen elnevezett *Keleti Hajnal* üzletlánc, amely a kínaiak hagyományos kedvenceit kínálja: sült angolnát, fűszeres marhahúst tésztával, wokban sült ropogós csirkét, darált húst és csirkeszárnyakat, édes-savanyú sertésbordát, továbbá marinált tojást és szilvadsúszt.

KAPCSOLÓDÓ TÉMÁK ÉS KÉRDÉSEK

Az ételek ereje

1. Az ételek az emberek szemléletének és viselkedésének befolyásolására gyakorolt erejét a különféle területeken működő hatóságok régóta jól ismerik, ám az emberek általában kevés hitelt adnak vagy csekély fontosságot tulajdonítanak ennek. Az amerikai élelmiszeripar különösen hírhedt arról, hogy egészségtelen élelmiszerekkel táplálja a lakosságot, és az ilyen élelmiszerek gyártói közül jó néhányan ugyanezt teszik Kínában is.

2. A hagyományos kínai ételeknek több ezer éves története van, és az évezredek során ezeket nemcsak az éttermekben dolgozó szakácsok tanulmányozták, illetve alakították egyre ízletesebbé, hanem orvosok és tudósok is. A kínaiak fiatal generációi körében ezeket a hagyományos ételeket mostanra nagyrészt felváltották a külföldi, elsősorban amerikai ételek. Helyesli Ön ezt a fejleményt? Ha nem, mit javasolna, milyen lépéseket kellene tenni ellene?

A vásárlás színterei a mai Kínában

Ahogy az amerikai, japán és más külföldi eredetű éttermek megváltoztatták a kínaiak millióinak étkezési szokásait, valamint az ország tájképét is, ugyanúgy változtak Kína nagyobb városi régióiban a bevásárlások színterei is, amelyek – a különféle öltözködési kiegészítők, ruházati és számítástechnikai cikkek, kozmetikumok, cipők, üdítőitalok és játékok széles választékával – a XXI. század első évtizedére szintén nemzetközi jelleget öltöttek.

Kínában ma kapható minden luxuskategóriájú külföldi márka, amit csak meg tudunk nevezni, sőt valószínűleg ennél jóval több is, hasonlóvá téve

az ottani bevásárlást ahhoz, amit Hongkongban, New Yorkban, Párizsban, Rómában, Tokióban és a világ más vezető fővárosaiban és regionális központjaiban találunk. A Kínában élő, illetve oda látogató külföldiek a jobb minőségű kínai butikokban, áruházakban, gyógyszertárakban és szupermarketekben egészen otthon érezhetik magukat.

Valaki inkább kávét szeretne a hagyományos tea helyett, vagy valami üdítőitalt? – Lépjen be a legközelebbi *Starbucks* üzletbe, vagy egy másik nyugati stílusú kávéházba!

Divatáru üzletek

Azoknak a látogatóknak, akik először szembesülnek a külföldi vagy kínai tulajdonban levő, jól csengő márkaneveket viselő butikok burjánzásával Peking, Sanghaj és más fontosabb kínai városok központi kerületeiben, megbocsátható, ha az a benyomásuk támad, hogy a Nathan Roadon járnak Hongkongban, a Ginzában Tokióban vagy a Rodeo Drive-on Los Angelesben.

A jó minőségű, márkás kínai és külföldi ruhaneműket, lábbeliket, kiegészítőket, ékszereket és más árucikkeket kínáló divatüzletek újabb színt vittek be Kína vásárlási kultúrájába, az ott lakók és az odalátogatók számára egyaránt.

A külföldi vásárlók hajlamosak előnyben részesíteni a Kínában készült árukat kínáló üzleteket a drágább importcikkek árusítóival szemben, amelyek viszont többnyire a jómódú kínai vásárlókat vonzzák magukhoz.

Külföldi szupermarketek

A családi vállalkozásban működtetett kis üzleteknek, amelyek évezredek óta domináltak a kínai élelmiszer-kereskedelemben, ma amerikai, francia, japán, thaiföldi és más külföldi szupermarketekkel kell versengeniük, amelyek napjainkra elterjedtek Kína egész óriási területén.

Ez utóbbiak közé tartoznak többek között az amerikai tulajdonban lévő *Walmart* és *Pricesmart* áruházláncok, továbbá a francia *Carrefour*, a japán *Ito-Yokado* és a thaiföldi *Lotus* üzletláncok is.

Az importcikkek mellett ezek az üzletláncok bőséges választékot tartanak a belföldi eredetű élelmiszerekből, italokból és más, általában az amerikai típusú szupermarketekben is megtalálható árucikkekből is.

Azok a korábbi jóslatok, melyek szerint a külföldi stílusú szupermarketek nem lesznek sikeresek Kínában, tévesnek bizonyultak. Ezeknek a megjelenése csak egyikét jelenti azon elképesztő kulturális és infrastrukturális változásoknak, amelyek az 1980-as évektől kezdtek végigsöpörni az országon, jelezve, hogy Kínában modern fogyasztói piac fejlődött ki.

A külföldi sportok hatása a kínai kultúrára

A különféle sportok a legrégebbi idők óta hagyományosan hozzátartoznak a kínaiak életéhez, nagyszámú amatőr és hivatásos művelőikkel együtt, akik közül az utóbbiak bemutatókat is tartanak országos, regionális és helyi szinteken. Sok ilyen esemény igen nagyszabásúnak számít, több száz résztvevővel. A leendő hivatásos sportolók edzései a legtöbb sportágban rendszerint igen fiatal korban kezdődnek.

Mao Ce-tung új, 1949-ben létrehozott Kínai Népköztársasága az egész országban hivatalos forradalmi programjának részévé tette a sportok támogatását.

Mao utódai folytatták ezt a programot, és Kína ma világklasszisnak számít a sportban minden szinten, átfogó programokkal az ország valamennyi iskolájában, az olimpiai játékokon részt vevő amatőr csapatokkal és a hivatásos sportolókat összefogó egyesületekkel, amelyek jelentős szerepet játszanak az ország gazdaságában és kulturális életében is.

Az amerikai és más nyugati sportágak különösen nagy hatással vannak a kínai kultúrára, tovább erősítve annak nemzetközivé formálását és még inkább háttérbe szorítva a hagyományos értékeket.

Az amerikai sportok elsősorban a televízió révén válhattak népszerűvé a kínaiak körében is: először a kínai szurkolók csodálatával övezett külföldi sztárok ismertté válásával, majd a kínai sztárok megjelenésével az amerikai sportvilágban.

Yao Ming, a Sanghajban született kiugró testmagasságú kosárlabdázó, akit a *Houston Rockets* csapata 2002-ben a saját zászlója alá csábított, egyik napról a másikra szenzációvá vált Kínában, és a kínaiak milliói lettek szenvedélyes kosárlabda-rajongók.

Az 1980-as és 90-es években az amerikai és a kínai vállalkozók összefogtak a nyugati eredetű sportágak bevezetéséért a kínai fiatalok életébe, és óriási összegeket költöttek sportklubok és sportszerek reklámozására.

Mindezek folytán nemcsak az változott meg, ahogyan a kínaiak általában véve a sportról gondolkodtak, hanem a sportolók személyes megjelenése is, miközben a nyugati sportruházati cikkek és farmeröltözetek az új Kína egyik újabb szimbólumává váltak.

Az olimpia hatása

Még a fentieknél is jelentősebb, az egész országra megtermékenyítő hatást kifejtő sporteseményként zajlottak le a 2008. évi nyári olimpiai játékok rendezvényei, amelyeknek Kína adott otthont. Miután Japán 1964-

ben, majd Dél-Korea 1988-ban már rendezett olimpiát, nyomdokaikba lépve Kína is felhasználta az alkalmat a nemzetközi színpadon való megjelenésének hangsúlyos kifejezésére, szemléletesen demonstrálva az egész világ előtt, hogy a Középső Királyság visszatért.

A külföldről kb. félmillió látogatót vonzó esemény előkészületei a látványos sportlétesítmények kiépítésével kezdődtek meg Pekingben, Sanghajban, Csingtaóban, Csinhuangtaóban, Senjangban, Tiencsinben és Hongkongban, de magukban foglalták a szállodák több ezer főnyi személyzetének és az idegenvezetőknek a kiképzését is, ami az angolnyelv-tudásuk fejlesztése mellett kiterjedt a külföldi vendégek üdvözlésére, illetve a róluk való gondoskodás nyugati módszereire is.

Mindent egybevetve, a kormányzat társfinanszírozóként vett részt körülbelül 400 ezer szállodai és éttermi alkalmazott angol nyelvi és a nemzetközi normákhoz igazodó magaviseleti képzésében, jelentősen elősegítve igen sok kínai szakember arra irányuló erőfeszítéseit, hogy üzleti vagy kulturális természetű céljaik elérése érdekében kétnyelvűekké váljanak.

A pekingi nemzetközi kapcsolatok iskolájában (*Beijing Foreign Affairs School*) száznyolcvan fiatal nőt képeztek ki a külföldi VIP vendégek fogadására és mellettük az olimpiai érmek átadási ünnepségein asszisztensként való közreműködésre. Makulátlanul elegánsan öltözve, a legfrissebb divatot követő egyenruhájukban ezek a fiatal nők is hozzájárultak Kína új arculatának kialakításához.

Egy másik, a kínai szolgáltatási szektor által kezdeményezett programsorozat az olimpia előtt a közterületeken tanúsított viselkedési kultúra javítására szolgált. Peking városa „A sorban állás napja” címmel szponzorált egy programot, kifejezetten azzal a céllal, hogy az agresszíven nyomuló embereket leszoktassa a tolakodásról a taxira, buszra, vonatra, színházjegyekre vagy sportrendezvényekre való bejutásra várakozó sorokban, mivel a kínaiak hagyományos tolakodását a külföldi látogatók különösen zavarónak találták.

A 2008. évi olimpia színhelyei közül több létesítmény azonnal szimbólumértékű tájékozási ponttá vált, és azóta is a városnéző külföldiek százezreit vonzza. Szokatlan építészeti megoldásainak köszönhetően ezek közül a látványos konstrukciók közül is gyémántként emelkedik ki a pekingi nemzeti stadion, a „Madárfészek”, amelyben 80 ezer néző foglalhat helyet.

KAPCSOLÓDÓ TÉMÁK ÉS KÉRDÉSEK

A sport ereje

1. A sport is a kulturális tevékenységeknek egy újabb olyan fajtáját jelenti, ami mélyrehatóan befolyásolja az emberek szemléletét és magatartását. Hogy valaki milyen sportot űz, egyfajta Rorschach-tesztként tükrözi értékrendjét és embertársaihoz fűződő viszonyát is.

2. A nagy hagyományú kínai sportágak közé tartozik az akrobatika és a birkózás. A fiatal kínai akrobatákat szinte hihetetlen képességeiknek köszönhetően ma is a nemzetközi élvonalba sorolják.

3. Mit árulnak el Önnek Kína hagyományos és modern sportágai a kínai kultúráról?

Külföldi sztárok hatása a kínai kultúrára

Kína gyors nemzetközivé válásában az egyik leghatékonyabb tényező – nem meglepő módon – az a hatás, amit az amerikai sztárok már hosszabb ideje gyakorolnak a fiatalok világlátásának alakulására.

Ha fiatal kínaiaktól megkérdezzük, hogy a sztárok közül kik a kedvenceik, féltucatnyi vagy még több amerikai film- és televíziós sztár nevét sorolják fel.

Ezen hírességek arca, alakja, divatos megjelenése és fényűző életmódja követésre csábítóan hat a fiatal kínaiakra, különösen a lányokra és a fiatal nőkre, akik sokféle kulturális változás élharcosai közé tartoznak szerte az országban.

Ez a hatás markánsan megmutatkozik Kína valamennyi nagyobb városában a fiatalok külső megjelenésében és magatartásában – megint csak elsősorban a fiatal nők körében – a vásárlóutcákon és plázákban, éttermekben, nemzetközi szállodákban, valamint éjszakai szórakozóhelyeken.

Ez pedig mint kulturális jelenség nem csupán átmeneti, alkalmi vagy felszínes jellegű. Egyike a legfontosabb erőknek, amelyek hatásukkal Kína egyre növekvő fogyasztói piacát formálják, ösztönözve fejlődését és egyre nemzetközibbé válását.

A Kínában üzleti tevékenységet folytató amerikai és más külföldi vállalatok közvetlenül részt vesznek és vezető szerepet játszanak ebben a kulturális és gazdasági átalakulásban azáltal, hogy reklám- és marketingtevékenységüket fő célcsoportként a tinédzserekre, illetve a fiatal férfiakra és nőkre összpontosítják.

KAPCSOLÓDÓ TÉMÁK ÉS KÉRDÉSEK

A celeb-jelenség

1. A hírességek imádata már az emberiség hajnala óta kétségkívül minden társadalomban jelen van, ám csak a XX. században, a mozi és a televízió megjelenésével vált lehetővé, hogy hírességek egyik napról a

másikra megszülethessenek, és rajongóik tábora napokon vagy akár órákon belül milliókra rúgjon. Az amerikaiak kezdettől fogva a hírességek gyártásának bajnokai között vannak; sztárimádatuk az elvakult fanatizmus határait súrolja. Jellemző módon gyakran politikai hozzáértést tulajdonítanak olyan embereknek is, akik csak azért „híresek”, mert szerepeltek egy-két népszerű filmben, melyben a nevük ismertté vált.

2. Ezt a jelenséget már az 1980-as és 90-es években sikerült exportálniuk Japánba, mára pedig Kínában is elterjedt. Ön szerint ennek a Kínára gyakorolt hatásai általában miben nyilvánulhatnak meg a jövőben?

Az autós kultúra Kínában

A nagyszámú autó megjelenése az Egyesült Államokban röviddel a XX. század kezdete után lehetővé tette férfiak és nők számára egyaránt, hogy gyorsan és könnyen megtehessenek nagy távolságokat. Különösen jelentős volt az a tény, hogy a nők biztonságban utazhattak egyedül is, anélkül hogy ki lettek volna téve kritikus megjegyzéseknek vagy bármilyen zaklatásnak.

Ez a technológiai fejlődés alapvető változást indított be az amerikai kultúrában, amely még mindig nem fejeződött be, és ugyanez történik most Kínában. Az idő előrehaladtával azonban ennek Kína kultúrájára kifejtett hatása még mélyebb lesz, mint az Egyesült Államokban volt, mivel a kínaiaknak az átmenet során a régitől az újig sokkal nagyobb utat kell megtenniük.

Az autós kultúra által megkívánt utcai, országúti és szolgáltatási infrastruktúra fejlődésével mára Kína egész arculata megváltozott, és továbbra is változik. Amit ez a kínai gondolkodás és viselkedés formálása terén magával vont és továbbra is folyamatosan előidéz, olyan újabb kulturális forradalmat jelent, mely szintén közvetlen hatással van a világ többi részére is.

Kína már a XXI. század első évtizedének vége előtt a világ második legnagyobb autópiaját mondhatta magáénak. Figyelembe véve az ország egymilliárd főt meghaladó népességét és folytonos gazdasági növekedését, ez a rendkívüli fejlődés elkerülhetetlen volt.

A drámaian új autós kultúra gazdasági, kulturális és politikai hatásai Kínában kiterjednek az élet valamennyi területére. Amellett, hogy a kínaiak gondolkodását szinte valamennyi dolgukban tárgyilagosabbá teszik és kulturális szempontból kevésbé szubjektív ösvényekre terelik, egyre nagyobb mértékben érintik a világ többi részét is, az olaj és más energiahordozók felhasználásától az új életstílus fenntartásához szükséges nyersanyagellátás biztosításáig.

KAPCSOLÓDÓ TÉMÁK ÉS KÉRDÉSEK

Az autók kulturális változásokat ösztönöznek

1. Az emberiség történetében kevés technológiai újítás eredményezett alapvetőbb változásokat a kultúrákban, mint az autók megjelenése.

2. Ezek a változások érintik az emberi viselkedés gyakorlatilag minden területét, befolyásolják, hogy az emberek mit tesznek a megélhetésükért és azt a módot is, ahogyan teszik, továbbá az egyes országok általános infrastruktúráját, a férfiak és nők közötti kapcsolatokat és még sok mindent mást. Az a hatás, amit az autók elterjedése Kínára gyakorol, nem korlátozódik Kínára, hanem az egész világot érinti, és egyre fokozódik.

3. Vázzon fel néhány forráskönyvet azokról a várható gazdasági, politikai és társadalmi változásokról, amelyek a jövőben Ön szerint valószínűleg be fognak következni Kínában a gyorsan fejlődő autós kultúra eredményeképpen! Milyen változásokhoz vezetnek majd ezek a fejlemények a világ többi részén?

Esküvők és házasságkötés Kínában

Az előre elrendezett házasság Kína vidéki mezőgazdasági területein még a XXI. század elején is egészen általános gyakorlatnak számított, melynek alapelemei nemigen változtak az ókori idők óta, beleértve azt a szokást is, hogy a családok „megvásárolták” a menyasszonyokat fiaik számára. Ez a gyakorlat rendkívül nagyszámú öngyilkossághoz vezetett ezekben a régiókban, ahol azután több kormányzati hivatalt és egyéb szervezeteket is létrehoztak ennek a problémának a megoldására.

A házasságkötési szertartások meglehetősen változatosak Kína különböző vidékein: a népesség 56 etnikai csoportjából mindegyiknek megvannak a maga szokásai, melyek közül egyesek sok évszázados hagyományokra tekintenek vissza. Nem meglepő, hogy minél távolabbi és minél kevésbé iparosodott területekre lépünk, annál hagyományosabb házasságkötési szokásokkal találkozunk.

Kína keleti és középső részének iparosodott régióiban a városi fiatalok egyre növekvő hányada hozza meg önállóan a döntést partnere kiválasztásában, akivel házasságra kíván lépni, de sok házasságkötést még ebben a körben is a családok rendeznek el. Az esküvői szertartások gyakran foglalnak magukban hagyományos elemeket, és a jómódúak gyarapodó rétegében tipikusan extravagáns rendezvények is előfordulnak. Az igazán jómódúak közül egyre többen tartják esküvőjüket drága nemzetközi szállodákban.

Gyakorlatilag minden esküvő nagyszabású bankettel végződik, amelynek mérete és pompás külsőségei a két család vagyoni helyzetétől függően változóak lehetnek. Még a szerény pénzügyi körülmények között élő családok is viszonylag pazar esküvőket rendeznek – inkább csak azért,

mert hosszú idő óta ezt diktálja a hagyomány, mintsem a maguk örömeire vagy valami gög, kivagyiság jegyében.

Mindazonáltal a randevúzás és a házasságkötés a szóba jöhető egyedülálló jelöltekkel a társadalmi színek olyan aspektusa a mai Kínában, amit még nem alakított át teljesen a nyugati kultúra átvétele. A nőtlen férfiak és hajadon nők aránya, akik húszas éveik végén és harmincas éveikben járnak, minden bizonnyal a legmagasabb a világon – nem azért, mert kerülnék a házasságot, hanem mert a még élő társadalmi korlátozások megakadályozzák őket abban, hogy saját választásuk szerint megfelelő és hajlandóságot mutató partnereket találjanak.

A házasságközvetítők hivatása ma is virágzik, de szolgáltatásaik nem mindig sikeresek, és igen drágák is lehetnek, különösen akkor, ha jó eredményre vezetnek. Van egy közmondás, mely szerint az a közvetítő, akinek csak egyetlen párt is sikerül összeházasítania, három-négy évig megélhet az ezért kapott fizetségből.

Az online társskereső szolgáltatások szintén aktívan működnek Kínában, melyek közül némelyik virágzik, de a házasságok nyélbeütésénél szokásos családi közreműködés fennmaradó konkurenciája miatt ezek üzleti szempontból nem törtek olyan magasságokba, mint az Egyesült Államokban. Ez a helyzet azonban változóban van, és a kultúra átalakulási folyamatával továbbra is folytatódik majd.

A válás meglehetősen ritka volt Kínában egészen a kommunista rezsim 1949. évi uralomra jutásáig, amikor a forradalom vezetője, Mao Ce-tung megváltoztatta az ország törvényeit, több beleszólási lehetőséget biztosítva a nők számára házastársuk kiválasztásába és megkönnyítve a válást.

Ma már Kínában is egyre gyakoribb a válás, és nem fenyegeti többé semmiféle társadalmi megbélyegzés azokat, akik elválnak, és egyedülállóként folytatják életüket, vagy újránházasodnak.

Az országban élő külföldiek és az odalátogatók gyakran találkoznak esküvőt ünneplő társaságokkal az ország jobb nemzetközi szállodáiban. Az esküvőkre meghívott külföldiek minden esetben tájékoztatást kapnak a vendégektől elvárt viselkedési protokollról, beleértve a pénzajándékok előkészítését és átadását az erre a célra szolgáló hagyományos piros borítékokban.

Ezek a borítékok – kínai nevükön *hong bao* – kaphatók a papírüzletekben, ajándékboltokban és sokféle más kereskedésben is. Ilyeneket használnak más alkalmakkor is, amikor pénzajándékot illik átadni, például temetéseken és születésnap ünnepségeken, továbbá az

alkalmazottak számára év végén járó prémiumok átadásához is (ez utóbbi esetben készpénz helyett csekkek is kerülhetnek a borítékba).

Az esküvőkön és más formális események alkalmából rendszerint egy-két személy felügyelete mellett a létesítmény bejáratának közelében asztalt állítanak fel, ahol a vendégek átadhatják a *hong bao*-t.

KAPCSOLÓDÓ TÉMÁK ÉS KÉRDÉSEK

Hagyományos és demokratikus házasságkötési szokások

1. A randevúzási és házassági szokások nyugatiassá válása Kínában hatékonyan jelzi annak a mértékét, hogy a nyugati stílus mennyire változtatta meg a kínaiak viselkedését. Figyelembe véve azonban, hogy a kínaiak – még a szegényebb körökben is – milyen előszeretettel viseltetnek az aprólékosan kidolgozott, látványos ceremóniák irányába amikor esküvőre kerül sor, nem csoda, hogy Kínában még a nyugati stílusú esküvői szertartások is körülményesebbé és bonyolultabbá válnak, mint az ugyanilyen események a nyugati világban.

2. Mit mond el ez a kínaiak észjárásáról?

Hagyományos orvoslás a mai Kínában

Több mint kétezer éven keresztül a Kínában alkalmazott gyógyítási módszerek voltak a legfejlettebbek az ismert világban, fizikai és fizikán túli összetevőiket tekintve egyaránt. Noha a modern nyugati orvoslást ma széleskörűen alkalmazzák Kínában, a hagyományos kezelések gyakorlata továbbra is virul.

A hagyományos kínai orvoslás alapvető elmélete az emberi életciklus és a betegségeket eredményező testi változások természetét igyekszik megmagyarázni. A következő öt irányban vizsgálódik: a jin-jang elv (a pozitív és negatív elemek egyensúlya a természetben), az öt elem (föld, tűz, fém, fa és víz), az ember belső erejének adott pontokra irányítása, a test belső szervei, és végül azok a „csatornák”, amelyeken keresztül az energia áramlik egész testünkben. Azon túlmenően, hogy megkísérli megmagyarázni, miért lépnek fel betegségek, magában foglalja az arra vonatkozó ismereteket is, hogyan kell megállapítani és megelőzni a betegségeket, illetve hogyan lehet megőrizni a test egészségét.

A kínai orvosok a jin és jang fogalmát használták fel az emberi test különböző részei között fennálló bonyolult kapcsolatok szemléltetésére. Már igen korán felismerték, hogy a testi funkciók viszonylagos egyensúlyának fenntartása alapvető jelentőségű a betegségek távoltartásában és a jó egészség megőrzésében.

A test funkcióit a víz, a tűz, a fém, a fa és a föld szerepével azonosítva képesek voltak a természeti világ dinamikus folyamatait, funkcióit és jellemző vonásait alkalmazni az emberi testre. Az öt alapelem közötti kölcsönös kapcsolatok értelmezése kiterjedt arra is, hogy ezek miként támogatják és irányítják egymást, mely lehetővé tette az orvosok számára, hogy párhuzamot húzzanak az emberi egészség egyes szempontjai és az alapelemek között.

Mint ahogyan a dolgok rosszra fordulnak, amikor felborul az egyensúly a természetben, a betegségek is akkor lépnek fel, amikor az ember testében csak egyetlen elem is kiesik az egyensúlyból, olyan zavart okozva, ami láthatóvá válik az adott személynek az arcszínén, a hangján, az érzelmi állapotán, és így tovább.

A kínai orvosok megállapították, hogy amikor az emberi test öt szilárd, „jang” típusú belső szerve – a lép, a szív, a tüdő, a máj és a vesék – közül bármelyik rosszul funkcionál, vagyis kiesett a természetes jin-jang egyensúlyból, az egyén fizikai és mentális problémáktól szenved.

Hasonlóképpen, amikor a test hat üreges „jin” szerve – a vékonybél, a vastagbél, az epehólyag, a húgyhólyag és a gyomor, továbbá az úgynevezett „három melegítő” (egy három részből álló, láthatatlan anyagcsere-serkentő ágens) – közül egy vagy több rosszul működik, ez szintén valamilyen betegséget eredményez.

Azoknak a csatornáknak vagy meridiánoknak a feltárása, amelyeken keresztül a *csi*, az életenergia ezeket a különböző szerveket táplálja, továbbá a véredények megismerése, amelyek a tápanyagokat és az oxigént szállítják hozzájuk és fenntartják a csatornák vezetőképességét, lehetővé tette a kínaiak számára, hogy különféle gyakorlatokat, illetve speciális ételek és gyógyitalok elkészítésére vonatkozó recepteket dolgozzanak ki, amelyek segítenek a test minden elemét egyensúlyban tartani.

A nyugati világ mára kezdi elfogadni a test és a betegségek efféle felfogását, ám a nyugati orvoslás főáramába ez a szemlélet még nem hatolt be.

Az 1990-es években a kínai orvosok és tudósok a kormány támogatásával kutatási programot indítottak a *csi* természetének tudományos módszerekkel történő tanulmányozására, először bizonyítva annak létezését, majd többféle gyógymód megtervezésével az energia egyensúlyban tartására és optimális állapotába visszajuttatására, amikor kibillen az egyensúlyából.

Az utóbbi évtizedekben számos olyan esetet tártak részletesen a nyilvánosság elé, amelyek során kínai orvosok Kínában megbetegedett

nyugatiakat kezeltek sikeresen, hagyományos módszereket alkalmazva. Könnyen meglehet, hogy Kína ősi orvostudományának jelentős része idővel elfogadottá válik Nyugaton is.

Az akupunktúra csodája

Az akupunktúra (*zhen jiu*) kínai gyakorlata mostanra ténylegesen megvetette a lábát Nyugaton is, különösen az Egyesült Államokban, ahol gyakorlatilag minden városban praktizálnak művelői.

Az akupunktúráról angol nyelven közzétett cikkek és könyvek száma exponenciálisan növekszik. A többségükben orvosi képzettségű szerzők által írt művek választéka az akupunktúra alapvető eljárásainak leírásától alkalmazásának metafizikai következményéig terjed.

Robert Todd Carroll, ismert szkeptikus író és tudós a következőképpen írja le az akupunktúra alapelemeit: „Az akupunktúra hagyományos kínai orvosi technika a *csi* áramlásának megkönnyítésére tűk beszúrásával a test bizonyos pontjain, a jin és jang szembenálló erőinek kiegyensúlyozása érdekében. A *csi* az az energia, amely állítólag minden dolgot áthat. Az emberi testben 14 fő útvonalat követve áramlik, amelyeket meridiánoknak neveznek. Ha a jin és jang elemek harmóniában vannak, a *csi* szabadon áramlik a testben, és az illető személy egészséges. Amikor valaki rosszul van, beteg vagy megsérül, akkor valamelyik meridián mentén akadályba ütközik a *csi* áramlása. A hagyományos kínai orvoslás körülbelül 500 speciális pontot azonosított, ahol a kívánt speciális hatások elérése érdekében a tűket be kell szúrni.”

Carroll azzal folytatja, hogy az akupunktúrát több mint kétezer éve gyakorolják Kínában, és ma a tűket már forgatják is vagy fölmelegítik, esetleg gyenge elektromos árammal, ultrahanggal, néha bizonyos hullámhosszú fénnel stimulálják. Hozzáteszi, hogy az akupunktúra egyes művelői hangvillát használnak az „akupontok” fölé tartva, míg mások lézersugarat irányítanak ezekre a pontokra, vagy mágneseket ragasztanak rájuk (akupresszúra).

Ismertetését úgy foglalja össze, hogy tudományos kutatásokkal mindeddig nem sikerült bizonyítani, hogy az akupunktúra, más szóval „a *csi* áramlásának bármely eszközzel való elősegítése” valóban hatékony lehet bármilyen betegség kezelésében.

A nyugati orvostársadalom konzervatívabb tagjai általában továbbra sem ismerik el az akupunktúra hatékonyságát, ám nem valószínű, hogy egy olyan gyakorlat, ami évezredek óta fenn tudott maradni, eltűnhetne a világból az olyan orvosok körében uralkodó szkeptikus nézetek miatt, akik ugyanakkor a saját orvosi hagyományaikban nem hajlandók kételkedni.

Az akupunktúra több tucatnyi iskolája és gyakorló művelőinek tízezrei találhatóak Kína-szerte, akik lehetőséget nyújtanak az érdeklődő látogatóknak egy-egy akupunktúrás kezelés végignézésére vagy kipróbálására is.

Azoknak, akik úgy döntenek, hogy kipróbálnak egy akupunktúrás kezelést, észben kell tartaniuk, hogy az nem valami gyorsan működő csodaszer bármilyen gyengélkedés vagy betegség gyógyítására. A legtöbb kezeléshez több alkalomra van szükség, és komolyabb esetekben hónapokig is tarthat.

Az akupunktúrás kezeléseknél az a fajtája, amelyről szinte minden külföldi hallott már valamit, természetesen nem más, mint a tűszúrások felhasználása (gyógyszerek helyett) a fájdalom kiiktatására operációk esetén. Bőséges bizonyíték van arra, hogy mindez valóban működik, bár a legtöbb nyugati orvos és egészségügyi szakember általában azt mondja, hogy ez a vélekedés alaptalan, mert ami történik, illetve aminek ténylegesen tanúi lehetünk, valójában csak placebohatás.

KAPCSOLÓDÓ TÉMÁK ÉS KÉRDÉSEK

Amit a Nyugat tanulhat Kínától

1. Ha Ön még nem részesült akupunktúrás kezelésben, fontolóra venné-e, hogy kipróbálja egyszer?

2. Ön szerint létezik-e olyasmi, mint a *csi*, vagyis egyfajta energia, amely testünkben áramlik és életben tart bennünket?

A hagyományos zene nem szűnő fontossága

A régi korok emberei szerte a világon igen hamar megtanulták, hogy a zene bármilyen formában erős és mélyreható befolyást gyakorol az emberek idegrendszerére, érzelmeire és intellektusára, illetve a zene már jóval a civilizációk kialakulása előtt igen fontos részét alkotta az emberek életének.

Míg a korai nyugati civilizációkban a művelt osztály és a hatalom birtokosai megőrizték az őseiktől örökölt népzene, és ahhoz még új elemeket is tudtak hozzáadni, nem tettek általános, összehangolt erőfeszítéseket a zene méltó helyének biztosítására az egyszerű emberek kultúrájában is, és a nyugatiak jelentős százaléka nő fel még ma is anélkül, hogy élete során részesülhetne a zene valamennyi jótéteményében.

Ugyanakkor a kínaiak hosszú, folyamatos történelmük alatt elég bölcssek voltak ahhoz, hogy teljes mértékben kihasználják a zene áldásait. A zene már az első dinasztiák körülbelül ötezer évvel ezelőtti megjelenésekor a kínaiak életének elsődleges és formális része volt.

A nagy kínai bölcsek, akik ezután léptek színre – köztük az időszámításunk előtti V. században Konfuciusz és követője, Menciusz is – kivétel nélkül dicsőítették a zene fontosságát, és azt tanították, hogy a zene az egyszerű emberek életének és a kormányzásnak is váljon szerves részévé. A rövid életű Csin-dinasztia (i. e. 221–207) létrehozott egy császári zenei hivatalt is, amely később a következő dinasztiák állandó intézménye maradt.

A hagyományos kínai zene első hallásra nem tetszik a nyugati fülnek, de idővel megkedvelteti magát. A kínai opera és más zenei események alkalmat adnak a látogatóknak a kínai kultúra egyik legkülönlegesebb alkotóelemének megismerésére. Mint korábban is jeleztem, kifejezetten ajánlani tudom, hogy a Kínába látogatók iktassanak be programjukba legalább egy klasszikus operaelőadást és egy modern témájú bemutatót is.

Akik még nem ismerik a jó zene gyógyító hatását és hangulatjavító pozitív tulajdonságait, sokat tanulhatnak a kínai kultúrából, ha ezt a fajta zenét életük részévé teszik.

KAPCSOLÓDÓ TÉMÁK ÉS KÉRDÉSEK

A jó zene hatása

1. Kína hagyományos kultúrájának egyik folyamatosan virágzó területe a zene, melynek eredeti formái mindmáig jelen vannak és nagyrabecsülésnek örvendenek. A legtöbb kínai, beleértve a fiatalabb generációkat is, még ma is ismeri valamilyen mértékig az ország hagyományos zenéjét, és továbbra is nagyra tartja annak értékeit.

2. Vesse egybe a hagyományos kínai zenének a saját hazájában tapasztalható folyamatos jelenlétét és nagyra értékelését az Ön országában ezen a téren fennálló helyzettel!

Kína hagyományos játékainak kulturális szerepe

Milliók ismerik ma a világ különböző részein Kína egyik legrégebb és legkifinomultabb társasjátékát, ám legtöbbször nem az eredeti kínai néven (*weiqi*), hanem a japán néven (*go*).

A *weiqi* körülbelül 3500 évvel ezelőtt alakult ki Kínában, majd több mint kétezer éve átvitték Koreába is, és ezt követően a XIII. század körül megjelent Japánban is, ahová a feljegyzések tanúsága szerint a tanulmányaikat Kínában folytató buddhista szerzetesek vitték magukkal.

Évszázadokkal később, a japán sógunátus fénykorában ez a játék a műveltebb osztály és az elit hivatalos időtöltésének rangjára emelkedett az uralkodó samuráj osztályban. A Tokugava sógunátus (1603–1867) idején a játék legnagyobb támogatói maguk a sógunok voltak.

A *weiqi* – hasonlóan a nyugati sakkjátékhoz – intellektuális kihívást jelentő játék, és hosszú időn át használatos volt a katonai stratégiák és mások képzésének eszközeként is (bár azt mondják, hogy Konfuciusz időpazarlásnak tartotta).

Kína kommunista forradalmának vezetője, Mao Ce-tung megkövetelte tábornokaitól, hogy tanulmányozzák és gyakorolják a *weiqi* művészetét, de amikor 1966-ban útjára indította az úgynevezett kulturális forradalmat a konfuciánus szellemi beállítottságú kultúra lerombolására, a *weiqi*-t is a kommunista ideológia ellenségeinek tartott értelmiségiek hiú időtöltéseként elítélt dolgok közé sorolta.

A katasztrofális kulturális forradalom 1976-ban (Mao halálának évében) bekövetkezett lezárulása után, a kínai gazdaság fokozatos újjáépülése idején sok idősebb kínai vette elő újra a *weiqi* táblákat, és újból játszani kezdték az ősi játékot. Azóta teljes mértékben rehabilitálódott, és ma is egyike a kínaiak kedvenc rekreációs és önképzési tevékenységeinek.

Ahhoz, hogy valaki jó játékos lehessen, holisztikus gondolkodásra van szükség, ami a lineáris gondolkodású nyugatiak számára nem megy könnyen, tehát a *weiqi* kitűnő önképzési eszköz lehet Nyugaton is azok számára, akik fejleszteni kívánják gondolkodási képességeiket.

Az elmaradhatatlan madzsong

A madzsong valószínűleg a legjobban ismert az összes kínai eredetű játék között, és még ma is nagyon sokan játsszák szabadidős szórakozásként vagy szerencsejátékként.

A madzsong eredetéről többféle történet szól, beleértve azt is, amelyik az időszámításunk előtti V. században élt nagy bölcsnek, Konfuciusznak tulajdonítja a bevezetését. Meglehetősen megbízható adatok vannak azonban arra, hogy a játék valójában csak a XIX. században született, legalábbis a történelmi feljegyzések első ízben ekkor tesznek róla említést. Úgy tartják, hogy egy régi kínai kártyajátékból fejlődött ki.

Érdekes, hogy a madzsongot a kommunista rezsim 1949-ben betiltotta, mivel szoros összefüggésben áll a szerencsejátékokkal. Azóta azonban újjáéledt és ugyanolyan népszerűségnek örvend, mint valaha, szabadidős játékként és szerencsejáték gyanánt is. (Az Egyesült Államokban az 1920-as években játszottak először madzsongot, és mostanra sok szenvedélyes híve van. Sok más országban is játsszák.)

A madzsongot könnyű megtanulni, és a játékban használatos színes ideografikus karakterekkel ellátott kerámialapocskák vizuális és tapintásos vonzerővel is felruházzák.

Hasonlóan a híres *tajcsicsuan* mozgáselemeinek csoportos gyakorlásához, amit az ember sűrűn láthat üres telkeken, parkokban és

más köztereken Kínában, sokszor lehet olyan – főleg idősebb férfiakkól álló – társaságokat is látni, akik nyilvános helyeken madzsongoznak, gyakran a járdákon felállított kis játékasztaloknál.

KAPCSOLÓDÓ TÉMÁK ÉS KÉRDÉSEK

Az intellektuális játékok és a kínaiak

1. A kulturális és technológiai teljesítmények több mint háromezer éves történetével a háta mögött Kína a világ legnagyobb tudósai és filozófusai közül jó néhányal büszkélkedhet. Ez is hozzájárult a *weiqi* vagy *go* kifejlődéséhez, amely ismertté vált Kínán kívül is, és amelyet sokan a nyugati sakkjátéknál is bonyolultabbnak tartanak.

2. Ön szerint a kínai kultúra mely tényezőinek köszönhető az intellektuális játékok népszerűsége?

3. Milyen érvek szólnak amellett, hogy a sakkjátékban szerzett tapasztalatok jelentős előnyt adnak a nyugatiak számára a kínaiakkal folytatott tárgyalásokban, vagy a hadműveleteket tervező katonai stratégiák számára?

A régi filozófusok rehabilitálása

Kína kommunista vezetői már jóval a XX. század vége előtt diszkrét, de nyilvános kampányt indítottak annak érdekében, hogy visszafordítsák az 1966-ban Mao elnök által indított politikát, miszerint a konfucianizmust ki kell törölni a kínaiak világképéből. Az új típusú vezetők megkezdték Konfuciusz részleges rehabilitálását – e bölcs lépésük arra irányult, hogy számos, saját céljukkal összeegyeztethető konfuciánus elvet ki tudjanak használni.

Maónak próbálkozásai ellenére sem sikerült a kínaiakat eltántorítani a múlt konfuciánus kultúrájától, valamint a kommunizmus eszmevilágának általános elfogadtatása terén is kudarcot vallott. Ennek folyományaként Mao 1966-ban elindította a „kulturális forradalmát”, melynek célja valamennyi tradicionális meggyőződés és gyakorlat eltörlése volt.

Céljai elérése érdekében Mao a szellemileg még érintetlen kínai ifjúsághoz fordult, létrehozta a „vörösgárdisták” hatalmas létszámú hadseregét főleg diákokból, akiket a kommunista ideológia fogalmaival való megismertetésük során agy mosásban részesítettek, és ezeknek a csapatait rászabadította az értelmiség és vagyonosabbnak mondható polgárság tagjaira azzal a küldetéssel, hogy vagy neveljék át őket a kommunizmus híveivé, vagy pusztítsák el őket.

Középiskolás és egyetemista korú diákok milliói kezdtek nekivadult örvöngésbe, szentélyeket és templomokat, könyveket és könyvtárakat felégetve, milliószámra vetve alá embereket megfélemlítésnek, kínzásnak

és kényszermunkának, miközben további milliókat telepítettek ki erőszakos úton vidéki területekre, ahol igen sokan közülük meg is haltak.

A művelt lakosság körében senki sem volt biztonságban. Már a szemüvegviselés is elegendő ok volt arra, hogy valakire ráragasszák az „értelmiségi” címkét, ami egyszersmind a kommunista rezsim ellenségét is jelentette.

Mao ingerültsége elsősorban Konfuciusz és más híres régi filozófusok tanításai ellen irányult, mert az általuk hirdetett elvek és gyakorlatok gyakran ellentétben álltak az ő kommunista ideológiájával.

A régi mesterek filozófiáját azonban még a vörösgárdisták Kínára zúdított halálos fenyegetései és kártételei dacára sem sikerült teljes mértékben a történelem szemétdombjára vetni, még Mao legelszántabb híveinek körében sem.

Mao Konfuciusz tanításainak hitelrontására tett kísérlete kétségkívül sikeres volt a kínai diákok körében, ám az idősebb generációknál nem. Akiknek sikerült elkerülniük az értelmiséget és a kispolgári osztályt sújtó tisztogatást, kitelepítést, bebörtönzést és kivégzéseket, hogy megmeneküljenek az ilyen súlyos következményektől, inkább megtartották maguknak a meggyőződésüket.

Mao utódja, a gyakorlatias észjárású Teng Hsziao-ping az 1970-es évek végén törvényessé tette az állami ellenőrzés alatti kapitalizmus és egyfajta piacgazdaság bevezetését, majd mondogatni kezdte, hogy a konfucianizmusnak számos pozitív eleme is van, amelyek hasznára válnak a kínai társadalomnak. Az 1980-as évek közepére már javában folyt Konfuciusz fokozatos rehabilitálása.

Hu Csin-tao, aki 2002-ben a kínai kommunista párt főtitkára, majd 2003-ban Kína elnöke lett, politikai filozófiájának nagy részét Konfuciusz tanításaira alapozta, különös tekintettel a társadalmi harmónia fenntartásának fontosságára. 2005-től kezdve ő maga és az akkori miniszterelnök, Ven Csia-pao már idézték is Konfuciuszt a párt tisztségviselői körében.

Hu gyakran utalt a *hexie shehui*, vagyis a harmonikus társadalom konfuciánus eszméjére olyasmiként, ami üdvözlendő, és sűrűn használtak egy másik konfuciánus jelszót, a békés felemelkedés (*heping jueqi*) fogalmát is Kína gazdasági növekedési politikájára és a világban békés eszközökkel elért pozíciójára utalva.

Az Ázsia Társaság amerikai–kínai kapcsolatokkal foglalkozó központjának egyik igazgatója, Orville Schell szerint Kína mai vezetői Konfuciusz ódon bölcsessége és ezzel egyidejűleg a kommunista doktrína alapján alakítják ki céljaikat és politikájukat.

Nem meglepő, hogy a kommunista vezetők nagyra értékelik az állami hatóságok iránti tisztelet és engedelmesség konfuciánus eszméjét. (Más lapra tartozik, hogy ugyanennek az eszmének a jegyében, a hatalom birtokosai humánusak és feddhetetlenek kell hogy legyenek.)

Kína gazdaságának folyamatos növekedése valamennyi területen nyilvánvalóvá teszi a kommunista-konfuciánus szemlélet előnyeit. Mindaddig, amíg ez a kétféle kultúrát vegyítő politika Kína roppant népessége mellett is ki tudja elégíteni a társadalom egyre növekvő hányadának igényeit és törekvéseit, fennmaradási esélyei a jövőre tekintve is igen jónak mondhatók.

A modern városi kultúra Kínában a felszínen egyáltalán nem látszik sem kommunistának, sem konfuciánusnak. Valójában egyre inkább az amerikai életforma egyfajta klónjának tűnik, annak minden szabadosságával, túlzásával és csillogásával együtt, mivel a fiatalok – férfiak és nők egyaránt – előnyben részesítik az amerikai életmódot a kínai hagyományokkal szemben.

Ez mindaddig nem jelentette és várhatóan nem is fogja magával vonni a hagyományos kínai kultúra eltűnését. Markánsan jelzi azonban, hogy az ország iparosodott régióiban a hagyományos kínai szemlélet és viselkedési formák már csupán a magánélet színterein számítanak követendő mintának – idősebb emberek otthonaiban, tradicionális művészeti és iparművészeti ágak művelőinek körében, a hagyományos szórakozási formák területén, különösen a színházakban, fesztiválok idején, és az olyan életesemények szertartásainál, mint a hagyományos esküvők, kiemelkedő születésnapok és temetések.

KAPCSOLÓDÓ TÉMÁK ÉS KÉRDÉSEK

A mester visszatér

1. A konfucianizmus befolyása – Mao Ce-tung arra irányuló erőfeszítéseinek dacára, hogy gyökerestől kiirtsa a kínai társadalom gondolatvilágából – elég erősen beépült ahhoz, hogy jelentős részben fennmaradjon, és máig érzékelhető legyen a kínaiak karakterében, beleértve azokat is, akik már „elnyugatiasodtak”.

2. Ön szerint a belátható jövőben a konfucianizmus mely aspektusai maradnak életben a kínai kultúrában, a nyugati eszmék és szokások behatolásának ellenére?

3. Egyetért-e Ön azzal, hogy a konfucianizmusnak vannak olyan elemei, amelyeket integrálni kellene a nyugati kultúrába?

A kínai oktatás

Amikor 1949-ben Mao Ce-tung megalapította a Kínai Népköztársaságot, a kínai lakosság nyolcvan százaléka többé-kevésbé vagy teljes mértékben analfabéta volt. A fiataloknak kevesebb mint öt százaléka volt beiratkozva az iskolákba.

Kína hosszú történelme folyamán a vidéki lakosság nagy többsége ténylegesen alig vagy egyáltalán nem részesült formális oktatásban, nem a saját akaratából, hanem azért, mert a kultúra csak a középosztálynak és az elitnek kedvezett – ez volt az, amit Mao elszántan meg akart változtatni.

Az 1997-es év végére az írástudatlanság aránya 12 százalékra csökkent, és ma nem éri el a hat százalékot sem – ez az arány hasonló a más fejlett országokéhoz világszerte. Az elemi iskolákban a beiratkozások aránya állítólag 98,9 százalék.

A távoktatási formákban nyújtott, munka melletti képzési és továbbképzési programok Kína-szerte elterjedtek, és országos hatókörű tanárképzési programokat is beindítottak.

Kína több mint 150 országgal és régióval tart fent diákcseré- és más együttműködési kapcsolatokat. A kínai fiatalok százezrei tanulnak minden évben külföldön, és több tízezernyi külföldi diák folytatja tanulmányait Kínában.

A kínai diákok általában sokkal szorgalmasabbak a tanulásban, mint a nyugatiak, és ez már ma is érezteti hatását, és ez a jövőben valószínűleg még fontosabb szerepet játszik majd Kína szuperhatalomként való felemelkedésében.

KAPCSOLÓDÓ TÉMÁK ÉS KÉRDÉSEK

A tudás hatalma

1. A kínaiak nagyon korán és talán a legtöbb más népnél világosabban felismerték az oktatás hatalmát minden társadalmi szinten. Az a tény, hogy az országot hagyományosan a művelt bürokraták kicsiny csoportja uralta, s a parasztoktól és az alantas munkát végző dolgozó osztály tagjaitól általában meg volt tagadva az oktatásban való részvétel lehetősége, a tömegekben már-már a megszállottsággal határos vágyat ébresztett a hatalmat jelentő oktatás iránt.

2. Hogyan lehetne összevetni a kínaiak megszállott tanulási vágyát az alsóbb dolgozó osztályoknak azzal a hajlamával Nyugaton és különösen az Egyesült Államokban, hogy lebecsüljék az oktatás fontosságát, az iskolába járás kényszerét beavatkozásnak tekintsék az életükbe, és ne mutassanak semmiféle tiszteletet azok irányában, akik keményen tanulnak, és többet tudnak az átlagnál?

3. Ön szerint mi lehet az oka annak, hogy a munkásosztályhoz tartozó amerikaiak – és sokan mások is szerte a világon – mindmáig kevésbé

ösztönzik gyerekeiket, hogy magasabb szintű oktatásban részesüljenek?

A turizmus elősegíti Kína hagyományos kultúrájának megőrzését

A kínai kultúra és a kínai gazdaság modernizálásában fontos szerepet játszó tényezők egyike a külföldi turisták vonzására indított országos program, amely egyszersmind kulcsszerepet játszik a hagyományos kínai kultúra számos vonásának megőrzésében is.

A kínaiak mindig is szívesen fogadták a külföldi vendégeket, akik azért jöttek hozzájuk, hogy megcsodálják országuk bámulatra méltó tájait, műszaki alkotásait és hagyományos kulturális attrakcióit – mindezek ma is látogatók millióit vonzzák Kínába minden évben.

A több milliónyi látogató elszállásolása már önmagában is megkívánta, hogy Kína elképesztő mértékben nyugatiasítsa infrastruktúráját. Több ezer felhőkarcoló méretű szállodát építettek fel, és több százezer külföldi stílusú éttermet, illetve üzletet nyitottak meg, az ultramodern buszok, metrószerelvények és vonatok sokaságáról és az egyre bővülő országúti hálózatról nem is beszélve.

Ez az egész modernizációs folyamat ugyanakkor magával vonja azt is, hogy a fejlődés elhomályosíthat jó néhányat a kínai kultúrának éppen azok közül a hagyományos elemei közül, amelyek a leginkább vonzzák a turistákat Kínába.

A központi és a helyi kormányzati szervek egyaránt tudatában vannak ennek a kettősségnek és mindent megtesznek annak érdekében, hogy megőrizzék, illetve támogassák a legfontosabb kulturális természetű eseményeket, művészeti és iparművészeti bemutatókat, amelyeket a turisták látni akarnak, és melyeknek résztvevői kívánnak lenni. Ez a kölcsönös előnyökkel járó program a turizmusért felelős minisztériumot Kína-szerte falvak és városok százaival kapcsolja össze ugyanazon célok követésében, hozzájárulva a kulturális értékek fennmaradásának biztosításához.

Az a történelmileg kialakult kép, miszerint Kína a világ egyik legegzetikusabb országa, minden bizonnyal továbbra is élni fog a nyugatiak többségének gondolatvilágában még több generáción keresztül, ami már önmagában is elég kell hogy legyen nagyszámú látogató Kínába csábításához a jövőben is.

Ez egyúttal azt is jelenti azonban, hogy azoknak a látogatóknak, akik a hagyományos Kínát is látni akarják és tapasztalatokat szeretnének gyűjteni róla, fel kell készülniük arra, hogy Peking, Sanghaj és más modern városok körzetén kívülre is el kell utazniuk, különösen Nyugat-Kína tartományaiba és régióiba. Az itteni városoknak szintén megvannak a

maguk híres régi és újabb látnivalói, de ezek még jobbára a régi Kína képét tükrözik, nem pedig a mai Kínáét.

Akadhatnak további olyan körülmények is, amelyekre a látogatóknak érdemes felkészülniük. Ilyenek például a bevásárlóközpontokat, közlekedési csomópontokat és állomásokat, illetve magukat a közlekedési eszközöket zsúfolásig megtöltő hatalmas tömegek, és fennáll az a lehetőség is, hogy az emberek ilyen zsúfolt helyeken udvariatlannak bizonyulhatnak, legalábbis külföldi normák szerint. (A hagyományos kínai illetlen általában még ma is csak a családtagok, barátok, munkahelyi ismerősök és a kormányzati tisztviselők körére vonatkozik, és nem érvényesül idegenek irányában, akikkel az embereknek semmiféle kapcsolatuk nincs.)

Az 1990-es években mind az országos kormányzat, mind a regionális és helyi önkormányzatok plakátokon és a közszolgálati televízió-csatornákon folytatott kampányt kezdtek támogatni a köztereken tanúsított viselkedés színvonalának emelése érdekében.

KAPCSOLÓDÓ TÉMÁK ÉS KÉRDÉSEK

A turizmus mint kulturális erő

1. A turizmus a világ egyik legnagyobb és legbefolyásosabb iparága, a legtöbb országban még sincs olyan hivatalosan elismert pozícióban, mint az ipari termelés és a kereskedelmi tevékenységek. Miért van ez így?

2. A legmagasabb szintű japán vezetők voltak bizonyára az elsők, akik felismerték a turizmus fontosságát, és Japán volt az első ország a világon, amely magas szinten integrált és hatékonyan működtetett turizmuságazatot fejlesztett ki országos szinten már az 1600-as évek eleje óta. Ezt a figyelemre méltó fejlődést nagyrészt a sintoizmus és a buddhizmus tanításai ösztönözték.

3. Kína Mao utáni második generációs vezetői hamar felismerték a turizmus gazdasági jelentőségét, és fejlesztésére országos szintű erőfeszítéseket tettek. Ön szerint vajon felfogták és előre látták-e azokat a hatásokat, amelyeket a tömeges turizmus kifejthet Kína kultúrájára?

4. Soroljon fel néhányat a lényegesebb változások közül, amelyeket a Kínába beáramló idegen turistatömegek máris előidéztek az infrastruktúrában és a gazdaság egészében! Hogyan érinti ez az emberek gondolkodását?

A kínai időjárás

Az időjárás Kínában nagyon hasonlít az Egyesült Államokéra: kontinentális monszun éghajlat, igen jelentős változatossággal. Észak-Kína éghajlatának skálája a mérsékelttől a fagyosig terjed, és tipikusan

száraz, szeles. Délen az éghajlat a szubtrópusitól a trópusiig változik, általában nedves és meleg. Az ország középső és északi régióiban az évszakok egyértelműen elkülönülnek egymástól. Az éghajlat erősen változik a földrajzi elhelyezkedés és az óceántól, illetve a magas hegyláncoktól való távolság függvényében. A nyugati régiókban gyakoriak a homokviharok, és minél magasabbra jut az ember a Csinghaj-tibeti-fennsíkon, annál hidegebb van télen és éjszakánként nyáron is. Az esős évszak májustól augusztusig tart, a délkeleti part mentén július és szeptember között gyakoriak a tájfunok.

A dohányzás Kínában

1995-ben a kínai kormány betiltotta a dohányzást a kórházakban, bölcsődékben, általános és középiskolákban, színházakban, könyvtárakban, stadionokban, múzeumokban, bankokban, postahivatalokban, üzletekben és minden tömegközlekedési eszközön. Később a taxikat is a tilalom hatálya alá vonták. A dohányzásellenes mozgalom egyre erősödik, további területekre akarják kiterjeszteni a tiltásokat. Egyes éttermek különféle dohányzási szabályokat vezettek be a saját területükön, vegyes eredményekkel.

Kína szerencsejáték-kultúrája

A szerencsejáték már az ókortól kezdve szerves részét alkotja a kínai kultúrának. Lottósorsolásokat már körülbelül háromezer évvel ezelőtt is tartottak a kínai nagy fal felépítéséhez szükséges összegek előteremtése érdekében. Egyes hosszan uralkodó dinasztiák idejében a szerencsejáték annyira féktelenül elburjánzott, hogy a kormánynak olyan szélsőséges intézkedésekhez kellett folyamodniuk, mint a játékosok kezének levágása, sőt időnként sokakat ki is végeztek közülük.

Az ilyenfajta intézkedések egyike sem bizonyult hosszabb időn át hatásosnak. 1886-ban az utolsó császári dinasztia ismét megpróbálta csökkenteni a sorsjátékok számát, mondván, hogy azok a rabláshoz és a prostitúcióhoz hasonlítanak, majd sokat be is tiltottak közülük.

Ez a rendelkezés visszafogta a különféle sorsolós játékokat az egész országban, de azok továbbra is virágzottak a szabad kikötőkben és Sanghaj nemzetközi negyedében. 1949-ben Mao Ce-tung új kommunista rezsimje törvényen kívül helyezett minden szerencsejátékot, ám azok művelése illegálisan folytatódott.

A szerencsejátékok felügyeletére 2005-ben újabb kísérlet történt, keményebb büntetésekkel és a tartományokba kiküldött ellenőrző csapatokkal. Az ekkor elvégzett vizsgálatok többnyire azoknak a kormányzati tisztviselőknak a tevékenységére korlátozódtak, akiket azzal gyanúsítottak, hogy állami pénzeket használnak fel tiltott célokra, de a

szerencsejáték gyakorlatával kapcsolatban a kormány általában ambivalens volt, és a kaszinók továbbra is legálisan működnek Hongkong és Makaó speciális zónáiban, valamint egyes kijelölt területeken, a szárazföldön is.

A szerencsejáték úgynevezett „puha formái” az ország több ezer madzsong-szalonzájában, valamint a „társadalmi lottósorsolások” a felső szintű kormányzati tisztviselők nem hivatalos jóváhagyásával működhetnek.

A szervezett szerencsejáték a kaszinókban, lottózókban és lóversenyeken nagy üzlet, amelyből a helyi kormányzatok jelentősen kiveszik részüket. Minden jel arra mutat, hogy az illegális szerencsejáték továbbra is terjed Kínában, különösen az olyan területeken levő kaszinókban, melyek nem állnak az országos kormányzat közvetlen ellenőrzése alatt, hiába próbálják vízumellenőrzésekkel nyomon követni a határvárosok szerencsejáték-birodalmaiba áramló százezreket.

Az illegális szerencsejáték világa a mai Kínában az interneten keresztül intézett fogadásokból, az úgynevezett privát lottósorsolásokból és föld alatti kaszinók működéséből tevődik össze. Ez utóbbiak időnként csődbe mennek, de ez szinte meg sem látszik a gazdát cserélő pénz mennyiségén. A Kínába látogató vendégek jól teszik, ha óvakodnak a folyamatosan razziáknak kitett illegális helyeken folytatott szerencsejátéktól.

A legkiválóbb kínai szerencsejátékosok gyakran látogatnak el Makaó és Las Vegas kaszinóiba is.

KAPCSOLÓDÓ TÉMÁK ÉS KÉRDÉSEK

Miért játsszák a szerencsejátékokat?

1. A szerencsejáték-szenvedély ősidők óta jellegzetes jellemvonása a kínaiaknak. Mit gondol, mik lehetnek ennek a valószínű okai?

2. Ön szerint a személyes szabadság fokozatos bevezetése és a gazdasági lehetőségek bővülése és szaporodása vajon csökkenteni fogja-e a kínaiak őseiktől örökölt szerencsejáték-szenvedélyét? Fejtse ki, miért gondolja így!

A kínai fegyveres erők új arculata

Kína mai kulturális arculatának szembevető és mély benyomást keltő eleme a megújult külsővel megjelenő hadsereg, mely – mint korábban is említettem – az országszerte legnagyobb üzleti vállalkozás-birodalom tulajdonosa és működtetője.

Éles ellentétben azokkal az egyhangú szürkésbarna egyenruhákkal, amelyeket a múltban a kínai hadsereg alakulatai hosszú időn át viseltek,

Kína légierejének, szárazföldi és tengeri haderejének tagjai ma a világon legjobban öltözött katonai erői közé tartoznak. Ez annak a katonai és kormányzati döntésnek köszönhető, hogy az új egyenruhák megalkotását vezető divattervezőkre bízta, és több millió dollárt költöttek el a fegyveres erők felöltöztetésére a 2008. évi nyári olimpiai játékokra való felkészülés egy évén belül Pekingben, Sanghajban és az ország több más helyszínén.

Egy másik, röviddel a századforduló után életbe léptetett, hadsereget érintő stratégiapolitikai döntés, a főiskolai végzettségű újoncok toborzása volt, mely magában foglalta a magasabb fizetéseket, egyéb pénzbeli és elszállásolási juttatásokat, valamint posztgraduális tanulmányok folytatásának finanszírozását is a katonai szolgálat befejezése után. Mindezek azt a célt szolgálták, hogy a hadsereg átalakításához szükséges jól képzett és a technológiai eszközök használatában járatos embereket nyerjenek meg: a régi roppant nagy létszámú gyalogságtól el kellett jutni a modern, csúcstechnológiával felszerelt kisebb csapatokra épülő haderőig.

Ez is fontos hozzájárulást jelentett a hadsereg arculatának átalakításához a kormányzati politikai döntések egyszerű végrehajtására szolgáló múltbeli gépezetből egy olyan, az egész társadalomért felelős szervezetté, amely az emberek szolgálatában áll természeti katasztrófák idején, és részt vesz az országos környezetvédelmi programokban is.

KAPCSOLÓDÓ TÉMÁK ÉS KÉRDÉSEK

Kína haderejének új arculata

1. A kínai fegyveres erők egyenruháinak átalakítása nagyon fontos lépés volt politikai és kulturális szempontból egyaránt. Markánsan jelezte, hogy a vezetés olyan szintre fejlődött, ahol már elsőbbséget tudtak adni az emberi érzések, szükségletek és törekvések kielégítésének a politikai ideológiával szemben.

2. Mik lehetnek a következményei ennek a szembeűnő változásnak Kína arculatában?

IV. RÉSZ

Kulcsszavak a kínai gondolkodás- és viselkedésmód megértéséhez

Minden nyelv annak a népnek az érzelmi, intellektuális és szellemi karakterét tükrözi vissza, amelyik létrehozta, és minél régebbi, minél strukturáltabb és minél exkluzívabb egy társadalom nyelve, annál több finom kulturális árnyalatokat közvetítő és egyúttal az emberek világlátását, valamint magatartását szabályozó kifejezést tartalmaz.

Az alábbiakban megkísérlem bevezetni az olvasót egy sor válogatott kulturális tartalmakat hordozó kínai kifejezésnek az értelmezésébe, amelyek különlegesen fontosak a kínai észjárás és viselkedésmód megértéséhez és kezeléséhez.

***Bao* – a társadalmi érdemek viszonyossága**

Az olyan társadalmakban, ahol nincsenek törvények, amelyek biztosíthatnák, hogy az emberek tisztességes és becsületes módon tárgyaljanak egymással, mindenféle üzleti, politikai és egyéb kapcsolatnak valamilyen fajta alkun kell alapulnia.

Ez annyit jelent, hogy az embereknek először személyes kapcsolatot kell kialakítaniuk egymással, és csak azután vethetik latba mindazon készségeiket, amelyeket az általuk kívánt eredmény eléréséhez szükségesnek ítélnék.

Kínában a kultúrának ezt az elemét a *bao* szóval jelölik, amelynek tartalmát leginkább talán a „társadalmi viszonyosság” kifejezéssel lehet visszaadni.

Ma a kínaiak fiatalabb generációi, különösen a nemzetközi oktatásban részesülők, a külföldiekkel folytatott hatékonyabb tárgyalás érdekében fokozatosan levetik magukról a *bao* jelentette korlátozásokat, a „társadalmi kreditek” felhasználása azonban továbbra is fontos szerepet játszik Kínában az élet és a munka minden tekintetében.

A Kínába érkező külföldiek számára még ma is tanácsos kiépíteni a *bao* kötelekeit üzleti partnereikkel és a kormányzati tiszttségviselőkkel, a lehető leghamarabb és legszélesebb körben.

A *bao* kiépítésének legjobb útja pedig – éppúgy, mint az Egyesült Államokban és máshol is – vacsorameghívásokon és fogadások rendezésén keresztül vezet.

***Bi* – egyetértés kínai módra**

A tény, hogy az emberiség legnagyobb teljesítményei közül sokat (nagyon hosszú öntözőcsatornák kiásását, óriási falak megépítését, életnagyságú agyagkatonák ezreinek egy halott császárral együtt

eltemetendő hadseregét stb.) Kínában valósítottak meg, arra utal, hogy a kínaiak már igen régen elsajátították a harmonikus együttműködés művészetét.

Egy ilyen kép elfogadása Kínáról mindazonáltal félrevezető lehet azon nyugatiak számára, akik nincsenek tisztában sem a kínai történelem részleteivel, sem pedig a kínaiak közös munkavégzésének sajátosságos módjával.

A valóságban a kínaiak mindig is független gondolkodásúak és individualisták voltak, de történelmük során rájuk nehezedett uralkodók hatalmának vasökle, akik úgy bántak velük, mint a marhákkal, és kényszerítették őket, hogy az életben maradásuk érdekében összehangoltan dolgozzanak és úgy is viselkedjenek.

A kínai filozófusok a *bi*, vagyis az „egyetértés”, egyet akarás életbölcességét hirdették, az uralkodók pedig megfogadták a tanításukat, de erőszakkal kényszerítették az embereket, hogy ugyanazt akarják, amit ők akartak. Így aztán a *bi* tényleges megvalósulása Kínában valóságos csodaszámba ment.

Napjainkban, amikor a kormányzati elnyomás igája fokozatosan lekerül a kínaiak nyakáról, történelmük folyamán első ízben mindenki érvényesítheti szabad akaratát bizonyos mértékig, melynek eredményeképpen az élet Kínában mára kaotikusabbá vált, mint bármikor azelőtt, kivéve a háborúk idejét.

A kínaiak többsége ma arra törekszik, hogy minél hamarabb és minél nagyobb mértékben meggazdagodjon. Ez igen sok súrlódáshoz és csalódáshoz vezet, ami riasztó hatással van a kormányzatra, és a Kínában élő, illetve ott dolgozó külföldiek életét sokkal kevésbé előreláthatóvá, ugyanakkor jóval érdekesebbé is teszi.

Éppen ezért fontos a külföldiek számára, hogy tisztában legyenek a kínai módra használt *bi* történelmi szerepével, és a kifejezést annak modern értelmében tudják alkalmazni a kínaiakkal kialakított kapcsolataikban.

***Budan xin* – őszinteség kínai módra**

Kínában – csakúgy, mint mindenhol másutt is a világon – az emberek igen sokat adnak az őszinteségre a különféle kapcsolataikban, mivel őszinteség nélkül az ember esetleg nem a megfelelő személyekbe helyezi a bizalmát, amivel súlyos következményeket okozva vissza is élhetnek.

A kultúraközi kapcsolatokban azonban sokszor adódnak problémák annak ellenére is, hogy mindkét fél tisztában van az őszinteség fontosságával, melyet sűrűn hangoztatnak az egymás elé terjesztett ajánlataikban.

Súrlódások és csalódások a partnerek között gyakran abból az egyszerű okból is előfordulnak, hogy az őszinteségről alkotott fogalmuk, illetve annak értelmezése a kulturális különbségek miatt alapvetően eltér egymástól.

A kínaiak sűrűn használják a *budan xin* kifejezést az őszinteségre utalva és annak a vágyuknak a kifejezésére, hogy külföldi üzleti partnereikkel ilyen – *budan xin* – kapcsolatokat szeretnének kiépíteni. Ez természetesen mindig tetszik a külföldieknek, akik készségesen egyetértenek velük, és kijelentik, hogy üzleti tárgyalásaik során ők is igénylik az őszinteséget.

Az ilyen kapcsolatok azonban ritkán maradnak félreértések és súrlódások nélkül, mert kínai kontextusában a *budan xin* jelentése „őszinteség plusz megértés”, és a csapda abban rejlik, hogy a „megértés” itt annyit jelent, hogy a külföldiektől elvárják kínai partnerük körülményeinek vagy álláspontjának a megértését és elfogadását is.

Ez természetesen egészen más színezetet ad az őszinteség fogalmának, mint ahogyan azt nyugaton szokás értelmezni, és gyakran előfordul, hogy a kínaiakkal üzletelő külföldieknek engedniük kell elvárásaikból, illetve a viselkedésükben is kompromisszumot kell kötniük bizonyos fokig... ha valóban üzletet akarnak kötni velük.

***Buhe luoji de* – vigyázat, fuzzy logika – elmosódott halmazok logikája!**

Kínában háromféle logika érvényesül: a hagyományos, a kommunista és a nyugati típusú logika – és az embernek tudnia kell, melyikkel áll szemben, hogy meg tudja érteni, valójában miről is van szó.

A XX. század második feléig a kínaiaknak általában nem volt szabad tisztán nyugati módra viselkedniük, noha valójában képesek voltak nyugati értelemben is logikusan gondolkodni, és ezt meg is tették gyakorlatilag minden számukra fontos dologban.

Ezt a helyzetet a mai Kínában tovább bonyolítja, hogy azok, akik képzettségük megszerzése során megtanultak ugyan nyugati módra gondolkodni és viselkedni, mégis inkább a kínai hagyományokhoz, vagy – ha nincs más választásuk – a kommunista elvárásokhoz igazítják a viselkedésüket.

A hagyományos kínai észjárás azt a gondolkodásmódot részesíti előnyben, amit „fuzzy logikának” (elmosódott halmazok logikájának) nevezek: ez nem a kétszerkettő kemény, egyenes vonalú logikáját jelenti, hanem holisztikus, egészszelvű gondolkodást, ami körfolyamatok, ciklusok mentén halad.

Mivel kevés nyugati szakembernek van tapasztalata a holisztikus vagy körkörös gondolkodásban, a kínaiak ilyen irányultsága és viselkedése

gyakran zavaró számukra.

A „fuzzy” gondolkodás azonban (ezt a homályosságot, nem-egyértelműséget jelölő kifejezést egy amerikai szerző vezette be) gyakran jóval hatékonyabb és erőteljesebb az egyenes vonalú gondolkodásnál, mivel jóval nagyobb kitekintést tesz lehetővé az idő, a tér és a hosszú távon elérhető eredmények tekintetében egyaránt.

A kínaiakkal üzleti kapcsolatokat ápoló nyugatiak úgy készülhetnek fel erre, ha ők is megtanulják az elmosódott halmazok logikájának céljaik érdekében történő alkalmazásának módját.

***Buzhidao* – a felelősségvállalás kerülése**

Attól kezdve, hogy a konfucianizmus az ország hivatalos ideológiája lett, a kínaiak tudatvilágába mélyen beépült a kollektív felelősség elsőbbségének eszméje, a gyakorlatilag tabunak minősülő személyes felelősséggel szemben.

Amikor Mao Ce-tung elnök és társai 1949-ben átvették a hatalmat Kínában, és szigorúan kommunista elvek szerinti berendezkedést kényszerítettek az egész országra, nem csupán a kollektív felelősség eszméjének jegyében jártak el, hanem azt még átfogóbban értelmezték, és még keményebb szankciókkal sújtották azokat, akik nem követték a parancsait.

A kétféle kulturális befolyás együttesen azzal az eredménnyel járt, hogy a kínaiak rendkívül érzékenyvé váltak a személyes felelősség elfogadása vagy annak elvárása kérdésében gyakorlatilag mindenfajta helyzetben és minden alkalommal, amikor a legcsekélyebb esély mutatkozott bármilyen ellentétes reakcióra.

Ez vezetett el azután a *buzhidao* kifejezés megszületéséhez, ami szó szerint azt jelenti, hogy „nem tudom” (olyan hozzáadott jelentésárnyalatokkal, hogy „nem érdekel” vagy „hagyjanak békén”), és amely az egyik leggyakrabban használt kifejezéssé vált az országban.

A kínaiak még a legegyszerűbb és legártatlanabb kérdésekre is gyakran automatikusan a *buzhidao* választ adják, még akkor is, ha szó sincs semmiféle elkerülendő veszélyről. Ez különösen igaz volt a Mao-korszak idején, amikor az egész országot paranoiddá tették a kormány szélsőséges intézkedései a kommunista ideológia erőszakos terjesztése érdekében, beleértve az emberek ösztönzését, sőt gyakran kényszerítését is arra, hogy kémkedjenek egymás után és az elhajlások leghalványabb jelét is jelentsék a hatóságoknak.

Az egyszerű emberek körében a *buzhidao* kifejezés alkalmazása az utóbbi évtizedekben jelentősen visszaszorult, ám még ma is élő tényező a kínaiak mindennapi életében, különösen olyankor, amikor megkérnek

valakit valamire, vagy kérdést tesznek fel olyasmiről, amit ők maguk nem tekintenek a saját speciális kötelességeik vagy funkcióik körébe tartozónak.

A kormányzati tisztviselők hosszú ideje hírhedtek voltak arról, hogy előszeretettel használják ezt a kifejezést mindenféle új felelősség vállalásával kapcsolatban, különösen a délutáni óráktól kezdve, amikor már nem akarnak semmivel sem foglalkozni, ami késleltethetné, hogy aznapra befejezhessék a munkát.

Többek között ezért intéződnék a dolgok Kínában lassabban, mint másutt. Ennek a kulturális gyökerű viselkedési mintának a megváltoztatására általában véve nincs semmilyen könnyű vagy gyors megoldás, hacsak nincs valaki olyan pozícióban, hogy ragaszkodhat a gyorsabb eljáráshoz, vagy másképpen képes megfélemlíteni az érintett személyeket, akik „nincsenek ismeret birtokában” meg sem próbálnak ismeretet szerezni, illetve igazából csak azt akarják, hogy „hagyják békén” őket.

Szerencsére a fiatalabb kínaiak, különösen azok, akik tanultak angolul, és inkább a nemzetközi porondok felé orientálódnak, többnyire megtesznek minden tőlük telhetőt, hogy a külföldiek segítségére legyenek.

Ennek előrebecsátása mellett mindig fontos észben tartani, hogy a kínaiak – ritkán adódó, viszonylag újabb esetek kivételével – többnyire nem vállalnak személyes felelősséget a cselekedeteikért. Az övék általában a kölcsönös felelősség világa, ami elsősorban a konszenzus alapján működik, legyen az bár szabadon választott vagy éppen kikényszerített.

A kínaiak kölcsönös felelőssége és az amerikaiak vagy mások egyéni felelőssége közötti különbségnek mélyreható következményei vannak a köztük kialakítandó üzleti kapcsolatokban.

Az efféle kulturális különbségek áthidalására nincs egyszerű megoldás. A kínaiaknak (valamint a japánoknak, koreaiaknak és más ázsiaiaknak is) általában célszerűbb csapatban dolgozniuk, mert egyébként az egész struktúra szétesik.

Az individualista nyugati üzletemberek is bölcsen teszik, ha Keleten maguk is a csapatszellem jegyében igyekeznek eljárni, mert Kínában és más ázsiai országokban az üzlet is szubjektívebb jellegű és inkább csoportorientált.

Cheng – a személyes hűség fontossága

Természetesen a nyugatiak is tisztában vannak a *cheng*, a személyes hűség fogalmával, és jól tudják azt is, hogy az milyen fontos lehet az

életükben. A fontosságáról alkotott fogalmaik azonban elhalványulnak a kínaiaké mellett.

Mivel a kínaiak sohasem várhatták el igazán a kormányzatuktól, hogy mindenkire egyformán vonatkozó törvényekkel pontosan meghatározza és meg is védje a jogaikat, mindig is csak saját magukra támaszkodhattak, amikor a problémák elkerüléséről, önmaguk megvédéséről vagy az életben maradásukról kellett gondoskodniuk mindenféle értelemben.

Ez a helyzet a mai Kínában már elég sokat változott, de a kínaiak általában még ma is jóval nagyobb mértékben rá vannak utalva családtagjaik és barátaik támogatására, mint az amerikaiak és más nyugatiak.

A kínaiak tehát igen nagy súlyt helyeznek az olyan kapcsolatok kialakítására és fenntartására, amelyek a személyes hűség erős *cheng* kötelékein alapulnak. Ezeknek megteremtésére azonban igen sok időt és energiát kell fordítaniuk, amikor a tárgyaló felek mindegyike kínai.

Érdekes, hogy a kínaiak gyakran hamarabb tudnak erős *cheng* kapcsolatokat kiépíteni a külföldiekkel, mint más kínaiakkal, mert a kínaiak közötti kapcsolatokkal együtt járó kulturális teher jóval nehezebb.

Egyes régóta fennálló kapcsolatok kínai és külföldi üzletemberek között túléltek a háborús időket is, és mára legendássá váltak.

Chou – a kritikát rossz néven veszik!

Az amerikaiaknak tipikusan vastag a bőrük, amikor szidják őket. A legtöbben elég sok kritikát képesek végighallgatni rezzenéstelen arccal, mielőtt a szívükre vennék és tiltakoznának. Amellett, hogy kulturális beidegződéseik eleve azt sugallják, hogy nekik van igazuk, és a bírálóik tévednek, és a kritikára gyakran az „és akkor mi van” attitűddel reagálnak, egyúttal arra is be vannak programozva, hogy amikor igazán keményre fordul a helyzet, akkor ők is hasonló stílusban reagáljanak.

A kínai kultúra éppen az ellenkezőjét diktálja ennek a vastagbőrű magatartásnak a bírálatokkal szemben. Az első számú törvény Kínában évezredek óta a harmóniára való törekvés – gyakorlatilag bármi áron. A társadalmi és politikai stabilitás előbbre való az egyének személyes érzelmeinél.

A Konfuciusz tanításán alapuló hagyományos harmónia, mint a császári udvar hivatalos politikája is, mélyen beágyazódott az etikettbe és kötelező erővel szabályozta az emberek érzelmi indíttatású, intellektuális, spirituális tartalmú és hétköznapi viselkedését egyaránt.

Az élet szabályai le voltak írva az utolsó részletekig. Ha valaki nem engedelmeskedett az etikett valamennyi kitételének, ez súlyos erkölcsi vétségnek számított és igen komoly következményekkel járhatott.

Ez a helyes viselkedésre való szinte mániákus törekvés különösen érzékenyvé tette a kínaiakat az iránt, amit a társalgási nyelvben *chou*-nak neveztek, és valójában azt jelenti, hogy „büdös” vagy „szagos”. A feljebbvalók bírálhatták alárendeltjeiket, de fordított irányban erről szó sem lehetett.

Tabunak számított kritikával illetni a szülőket, a tanárokat, a köztisztviselőket és a kormányzati hivatali vezetőket: ezt a rendszert az abszolút harmónia fenntartására tervezték, mindez azonban csak a felszínen valósult meg. A felszín alatt az emberekben kavargtak az érzelmi, fizikai és intellektuális kielégítetlenség szülte indulatok.

Amikor a kommunisták átvették a hatalmat Kínában, Mao elnök kezdetben fenntartotta a kritika tilalmát a pártot és tagjait illetően, majd néhány évvel később hatályon kívül helyezte a tabut, és meghirdette a „virágozzék száz virág” politikáját, ám az ennek jegyében szabad utat kapott bírálatok úgy ömlöttek felé, hogy gyorsan visszaállította a tilalmat.

Azóta jelentős változások következtek be a *chou* szerepében, ám csak bizonyos területeken. A kormányzat bírálatát még ma is árulásnak tekintik, ami letartóztatást és hosszú börtönbüntetést vonhat maga után. Ugyanakkor a kormányzati vezetők és magasabb beosztású tisztviselők részéről magánszemélyek, illetve gazdasági szereplők irányában megnyilvánuló bírálatok bőségesen áradnak, és ugyanez mondható el a beosztott kormánytisztviselőket felülről érő bírálatokról is.

Ma a magánemberek és a hírközlési médiumok szabadon gyakorolhatnak bírálatot közérdekű kérdésekben, melyet szívesen meg is tesznek. Ám az egyének közötti kapcsolatok szintjén hangoztatott kritika veszélyes lehet. Valakit közvetlenül leszidni még ma is civilizálatlan és sértő viselkedésnek számít, és szinte mindig azzal az eredménnyel jár, hogy a megtámadott fél valamilyen módon elégtételt vesz az őt ért sérelemért.

A Kínában tartósan letelepedett külföldiek és az oda látogatók is jól teszik, ha nyilvános helyeken csak igen elővigyázatosan bírálják a kínai kormányzat bármilyen intézkedését, üzleti partnereiket vagy alkalmazottaikat. Valakit összeszidni csakis négy szemközt és diplomatikusan szabad, még akkor is, ha az illető rászolgált.

***Daoqian* – a bocsánatkérés fontossága**

A bocsánatkérés minden társadalom kultúrájának fontos eleme, de még fontosabb Kínában és Ázsiának a konfuciánus filozófia hatókörébe tartozó más országaiban, különösen Japánban és Koreában, ahol az emberek kivételesen érzékenyek mindenre, ami zavarba hozhatja őket vagy bármilyen problémát okozhat számukra.

Emiatt a kínaiak és más ázsiaiak nemcsak komolyabb helyzetekben, hanem olyan csekélységek miatt is bocsánatot kérnek, amelyek fölött a nyugatiak valószínűleg hajlamosak lennének elsiklani. Még akkor is bocsánatot kérnek, amikor egyáltalán semmi rosszat nem követtek el.

A hagyományok szellemében a bocsánatkérés volt gyakran az egyetlen megoldás, amihez a kínaiak és más ázsiaiak folyamodhattak, mivel nem voltak sem törvények, sem kulturális szabályok, amelyek megvédehették volna őket.

A bocsánatkérésnek tehát Kínában nagyobb súlya van, mint a nyugati társadalmakban. Sok esetben egy szerény bocsánatkérés is gyakran elég lehet ahhoz, hogy az ember kilábalhasson egy viszonylag komoly helyzetből is.

Ugyanakkor a bocsánatkérés megtagadása, amikor azt elvárják vagy ténylegesen fel is szólítanak rá, nagyon komoly sértés lehet, mivel azt agresszív cselekedetnek tekintik.

A külföldiek, ha megsértenek valamilyen törvényt vagy szabályt Kínában, minden esetben jobban járnak, ha sürgősen bocsánatot kérnek. Igen sok olyan alkalom van, beleértve kis jelentőségű eseteket is, amikor a bocsánatkérés az, ami megfelel a kínaiak kulturális gyökerű elvárásainak, és igen jó néven is veszik, ha megtörténik.

De – az emberi természet jó oldala

Az időszámításunk előtti V. században a nagy kínai filozófus, Lao-ce kezdte el hirdetni, hogy amikor az emberi lények születtek, a természet felruházta őket a *de*, vagyis az „erény” adományával, és amikor ez a beépített emberi minőség kifejlődik, nem lesz szükség többé törvényekre és más eszközökre az emberek viselkedésének szabályozásához.

Lao-ce azt is tanította, hogy egy uralkodó hatalmának az egyetlen jogos alapja csakis az abszolút erényesség lehet: csupán egy igazán és tökéletesen erényes férfi vagy nő állhat ellen a hatalom megrontó befolyásának, és csak így irányíthatja az állam és az emberek ügyeit igazságos és tisztességes módon.

A továbbiakban azonban azzal folytatta, hogy csak nagyon kevés igazán erényes emberi lény van a világon, mert az emberek által teremtett kultúrák nem támogatják az erényeket – melyet a kínai történelem nagyrészt igazolt.

A kínai történelmi feljegyzésekben számos történet szól azokról a ritka emberekről, akik valóban erényesek voltak, illetve a nagy többségről, akikből többé-kevésbé hiányzott ez az adottság. A híres Ming-dinasztia idején (1368–1644) egy magas rangú udvari tisztségviselő olyan új módszerrel állt elő, mellyel meg lehetett győzni a kormányzati tisztviselőket

az erények fontosságáról. Azokat a hivatalnokokat, akik különösen hírhedtek voltak arról, hogy csak a saját meggazdagodásukkal törődnek, kivégeztette, majd kitömette a testüket, és kiállította a hivatalukban, hogy utódaikat emlékeztesse arra a sorsa, ami rájuk is vár, ha visszaélnék a helyzetükkel.

A kínaiak – az igazán erényes emberek ritkaságának ellenére – még ma is nagy súlyt helyeznek a *de* fogalmára, és minden kapcsolatukban törekednek az érintett személyek erényeinek mérlegelésére. Amikor olyan valakivel találkoznak, akit valóban feddhetetlennek tartanak, tisztelettel adóznak és kérdés nélkül engedelmeskednek neki.

Ez az erényekkel kapcsolatos kínai felfogás kiterjed a kulturális határvonalakon túlra is, tehát a külföldiekre éppúgy vonatkozik, mint a kínaiakra, és tudnunk kell, hogy a kínaiak igen jól értnek az erények megfigyeléséhez és értékeléséhez a külföldi üzletemberek és diplomaták irányában is.

A kínai kormányzati vezetők, valamint az üzletemberek is minden szinten arra alapozzák kapcsolataikat külföldi partnereikkel, hogy milyen mértékben észlelik a számukra fontos erények meglétét azok karakterében.

***Di san zhe* – a harmadik felek fontossága**

A Kínában dolgozó külföldieknek feltétlenül eszükbe kell vésniük a *di san zhe*, vagyis a „harmadik felek” szerepének fontosságát a kínai kultúrában. Kínában – eltérően az Egyesült Államoktól és a legtöbb nyugati országtól – az új megállapodások megkötése hagyományos módon bármilyen ügyben mindig is harmadik felek vagy közvetítők közbenjárásával valósult meg.

A közvetítők alkalmazásának oka Kínában az volt, hogy az emberek közötti kapcsolatok erősen személyhez kötöttek és formálisak voltak, és valakihez beállítani egy harmadik fél közvetítése nélkül az etikett súlyos megsértésének számított.

A kínai történelem évezredei során a *di san zhe* mindvégig kulcsszerepet játszott a házasságkötések, politikai szövetségek és új üzleti kapcsolatok létrehozásánál.

A közvetítő szerep vállalása Kínában még ma is gyakori és népszerű foglalkozás, és miközben a házasságközvetítők száma erősen csökken, a jogi, üzleti és politikai konzultánsok, illetve közvetítők száma drámai mértékben emelkedik.

A szövetségi és a tartományi szinten hatályos kínai törvények meglehetősen bonyolultsága mellett, valamint a harmadik felek igénybevételenek szokását is figyelembe véve elmondható tehát, hogy az

olyan külföldi üzletembereknek, akik még újoncok Kínában, új üzleti kapcsolatok kialakításának megkönnyítéséhez érdemes tervbe venniük tapasztalt közvetítők felkeresését és alkalmazását.

Kínában csakugyan igen sok az olyan helyzet, amely csakis a *di san zhe* segítségével megoldható vagy előremozdítható. Amikor a kínaiak (és más ázsiaiak) nem rendelkeznek valahol saját személyes kapcsolatokkal, nem ismerik a megfelelő „kiskapukat”, vagy konfliktusokkal kerülnek szembe, rutinszerűen használnak fel megbízható közvetítőket üzleti és társadalmi kapcsolataikban.

Az ázsiaiak a bizalmukra érdemes közvetítők előtt általában hajlandók felfedni azt, amit valóban gondolnak, vagy amire valójában törekednek, különösen akkor, ha az „arcukról” van szó. Ezt a megközelítést Kínában a nyugatiaknak is meg kell tanulniuk, és érdemes élniük vele.

Egy másik szem előtt tartandó tudnivaló ezzel kapcsolatban, hogy a kínai üzletemberek általában nem hozhatnak kötelező erejű döntéseket helyben a tárgyalásaik során. Rendszerint meg kell szerezniük számos más ember egyetértését vagy jóváhagyását a vállalatuknál, valamint több kormányzati hivatalban is.

És még valami: Ha olyasmit kérünk, amire azelőtt még nem volt példa, akkor az illetékes hivatalnokok egy-egy új precedens engedélyezésére történő rábírása a lehetetlen és a nehéz kategóriája között mozog, illetve feltétlenül hosszabb időt vesz igénybe.

A döntés valamely precedens teremtése vagy az adott kérelem nem engedélyezése ügyében megint csak nem valamilyen törvényen vagy irányelven alapul, hanem csakis az illető tisztviselők személyes belátásától függ, akik megtehetik – és meg is teszik –, hogy önkényes döntéseket hoznak az eléjük kerülő ügyekben.

Általánosságban szólva, a döntéseiknél figyelembe vett kritériumaik legtöbbször azon alapulnak, hogy véleményük szerint mi lehet előnyös saját részlegük, hivataluk vagy minisztériumuk, sőt gyakran az országuk számára.

További fontos, szem előtt tartandó körülmény még az is, hogy a kínai hivatalnokok és vállalati igazgatók általában nem ruháznak át hatásköröket alárendeltjeikre. Az ebből levonható következtetések nyilvánvalóak.

Falu – a törvények kínai összefüggésekben való értelmezése

Az egyik kedvenc idézetem Konfuciusztól a következő: „Ha olyan törvényekkel próbálunk uralkodni az embereken, amelyek egyforma viselkedést követelnek meg tőlük, az neheztelést és engedetlenséget vált ki belőlük, vagyis nem fognak többé szégyenkezni!”

Konfuciusz úgy vélte, hogy az embereknek a lényükből fakadó belső erényeik szerint kell viselkedniük, nem pedig ember alkotta törvények szerint.

A kínai császárok (csakúgy, mint bizonyos mértékig a mai kommunista vezetők is) láthatólag komolyan vették ezt a filozófiát, mert a kínai *falü* szóval jelölt „törvények” nem voltak sem kodifikáltak, sem nyilvánosak. A bírókra és más tisztségviselökre volt bízva, hogy eldöntsék, mi törvényes és mi nem.

A mai Kínában számos nyilvánosan hozzáférhető *falü* van érvényben, de sok közülük megtartott valamennyit a konfuciuszi tanítás lényegéböly oly módon, hogy homályosan van megfogalmazva – annyira pontatlanul, hogy sok esetben még a céljukat sem lehet világosan látni. (És ha az emberek többsége nem vesz tudomást rölük, a kormány néha úgy tesz, mintha ezek nem is léteznének, vagy egyszerűen csak tesztelési céllal közzétett rendelkezéseknek minösítik öket.)

Császári elődeikhez hasonlóan Kína kommunista vezetői is tudják, hogy ha a törvények bizonytalanok, ugyanakkor a büntetések gyorsak és súlyosak, akkor a legtöbb ember ügyel majd rá, hogy ne tegyen semmi olyat, ami akár csak egy kicsit is törvénytelennek tűnhet.

Kína kommunista kormányzata még ma is előnyben részesíti a kormányrendeletekkel, direktívákkal történő kormányzást a becikkelyezett és nyilvánosságra hozott törvényekkel szemben, ami gyakran hátrányos helyzetbe hozza a külföldi üzletembereket és másokat is, mivel számukra így nem látható előre, hogyan értelmezik majd az adott direktívákat.

Az egyetlen gyakorlatilag kivitelezhető eljárás ilyenkor a külföldiek számára az, hogy tapasztalt kínaiak tanácsát és segítségét kérik – és remélik a legjobbakat.

Fuze ren yuan – a felelős személy megtalálása

Egy másik, Kínában igen nagy szerepet játszó kulturális tényező az a szokás, hogy az üzleti vállalkozásoknál és a kormányhivatalokban dolgozó személyek hatáskörét és felelösségét a legapróbb részletekig meghatározzák.

Ez a körülmény abból adódott, hogy a munkát Kínában hagyományosan rendkívüli mértékben strukturálták és specializálták. Mindennek megvolt a maga pontos helye, pontosan megjelölt eszközöket kellett használni mindenhez, precízen meghatározott módokon és a megfelelő beosztású emberek által, akik kizárólag a rájuk bízott dolgok elvégzéséért voltak felelősek.

A dolgok ilyen elrendezése oly mélyen beépült a kínaiak gondolkodásmódjába, miközben áttevődött az életük minden hétköznapi

teendőjére is – az evőpálcikák tartásának módjától a levetett ruháik összehajtogatásáig –, hogy valósággal egységesítette szemléletüket és cselekvési formáikat.

Az ilyen mértékű kulturális kondicionálás maradványai a mai Kínában is, még mindig szembetűnőek, különösen az idősebb generációk körében, viszont a gyermekek nevelése a városi régiókban olyannyira megváltozott, hogy a fiatalok gyakran szinte már nem is kínai módra intézik dolgaikat.

Miközben Kínában gyakorlatilag minden tevékenység szabványosítása több ezer évvel ezelőtt kivételesen magas szintű rendet és stabilitást eredményezett, ennek is megvolt a maga rossz oldala annyiban, hogy mindez semmilyen újítást vagy változást nem engedett meg.

A kínai gondolkodás és viselkedés homogenizálódásának mértéke ma a kultúra internacionalizálódásával párhuzamosan meglehetősen gyorsan csökken, de továbbra is makacsul tartja magát a régi szabály, miszerint az embernek a legkülönbözőbb helyzetekben először is meg kell találnia a *fuze ren yuan*-t, vagyis a „felelős személyt”, mielőtt bármit is elintézhessen.

Ha a felelős személy nincs bent a hivatalában vagy irodájában, akkor rendszerint nem lehet semmit sem elérni, amiért hivatalosan ő a felelős, még akkor sem, ha valami nagyon egyszerű dologról van szó, amit könnyen elintézhethet valaki más is. Egyes esetekben ez lehet olyan csekélység is, hogy például nem kapunk engedélyt egy másológép használatára, amiért valaki más a „felelős”.

Számos akadály, amivel külföldi üzletemberek és turisták egyaránt szembe találják magukat Kínában, egyszerűen a felelős személy távollétéből adódik.

***Ganjin* – az új típusú „mindenre képes” kínaiak**

Mielőtt az 1970-es évek vége felé Teng Hsziao-ping meghirdette a „meggazdagodni dicsőség” korszakot, a kínaiak túlnyomórészt inkább a méhekhez hasonlóan éltek és dolgoztak, mintsem független, egyéni akarattal bíró emberi lényekként.

A méhcsaládokhoz hasonló mértékben kötöttek voltak otthonukhoz, gazdaságukhoz, üzleteikhez vagy üzemeikhez. Megélhetésük, és gyakran pusztán életük is attól a robottól függött, amivel biztosíthatták munkahelyük megmaradását, amelynek a feladata viszont a kormányzat kommunista politikájához való hozzájárulás volt.

A Teng-korszak kezdete után még tíz év sem telt el, és máris felbukkant a kínaiak egy új típusa: egy olyan típus, amely gyorsan híressé vált belső erejéről, energiájáról, bátorságáról és anyagi jólétének akár vállalkozások indítása útján, akár képzett hivatásos szakemberként munkaerejének áruba bocsátásával elért drámai mértékű emelése felé való eltökéltségéről.

Az embereknek ez az új csoportja kulturálisan annyira különbözött a tipikus kínaiaktól, hogy új kifejezésre, a *ganjin* szóra volt szükség a megjelölésére. Az új szóhoz kapcsolódó jelentésárnyalatok közé tartozik az ambíció, energia, erő és kockázatvállalási hajlam is – ez utóbbi különösen jellemző vonásként, mivel az Kínában évszázadokon keresztül rendkívül ritka jelenség volt.

Ez az új típusú embercsoport volt az, amely magához ragadta a vezetést az ország gazdaságának átalakítása és azoknak a kulturális változásoknak az előkészítése terén, amelyek a modern Kína megteremtését voltak hivatottak szolgálni.

A *ganjin* csoportba sorolható „új kínaiak” száma a mai Kínában már milliókra rúg, és amely minden egyes új generációval csak tovább növekszik. Motivációjuk a sikerre hihetetlenül erős, és eddigi teljesítményeik csak most kezdik jelezni, hogy mit érnek majd még el a jövőben.

Ge – az egyensúly fenntartása viharos időkben

Kína hagyományos kultúrája azt a célt szolgálta, hogy biztosítsa mind a kormányzat, mind a nép számára az „egyensúly” megtartását a hierarchikus szerkezetű társadalomban, tekintet nélkül bármilyen nyomásra vagy provokációra.

Ez a nagyon régóta gyakorolt kényszer a társadalmi és politikai stabilitás biztosítására azon a felismerésen alapult, hogy a legtöbb ember fél és izgalomba jön a *ge*, vagyis a „változás” bármilyen kilátásától – ez készítette Kína legkorábbi filozófusait arra, hogy pontos irányelveket dolgozzanak ki az uralkodók és a nép számára is.

Ezek az irányelvek valójában fenntartották a jogot a császári kormányzat és kiszolgálói számára a változások bevezetésére vagy tiltására. Ebből adódott azután egyrészt az egyszerű kínaiak félelme mindenfajta változástól, mivel nekik nem volt semmiféle beleszólásuk a dolgok alakulásába, másrészt pedig az is, hogy a hatalom birtokosai szintén az adott status quo fenntartásának híveivé váltak, mert nem akarták elveszíteni saját kizárólagos pozíciójukat.

Kína legrégebbi filozófusai felismerték, hogy a változás az egyetlen dolog, ami állandó az univerzumban, és minden tőlük telhetőt megtettek azért, hogy azt emberi ellenőrzés alá vonják. Ez a törekvésük eredményezte az etikett rendszerének elsősorban Konfuciusz tanításai alapján történő kidolgozását, amivel különösen a férjek és feleségek, szülők és gyermekek, férfiak és nők, alárendeltek és feljebbvalók kapcsolatait igyekeztek szabályozni.

Ugyanakkor a *ge* kínai fogalma azt is magában foglalja, hogy a változás alapvetően fontos a stagnálás és degenerálódás elkerüléséhez – mely igaz mindenféle szervezetre, különösen a gazdasági vállalkozásokra és a kormányzatokra is. Felismerték továbbá azt is, hogy az igazi kihívást a változások ellenőrzése és pozitív irányba terelése jelenti.

A kínai kormányzat politikája a Mao-rendszer összeomlása óta a gazdasági és társadalmi változások felülről lefelé megvalósuló irányítása. Amint az emberek elég szabadságot kaptak ahhoz, hogy saját maguk is tervezzenek és kezdeményezzenek változásokat, az addig féltve őrzött titokra fény derült, és a szellem kiszabadult a palackból.

Az 1990-es évek óta a változás annyira mindent átható és olyan gyors Kínában, hogy gyakorlatilag lehetetlen lépést tartani vele. A kormányzat mindent megtesz, hogy jó irányban tartsa a változások hajóját, ám ez lehetetlen feladat. A hajót, melynek útvonala bizonytalan, egyre inkább maga a kínai nép kormányozza – mindez azonban maga a működő demokrácia.

A Kínával kapcsolatokat kialakító külföldi vállalatoknak és kormányoknak szakértői szinten kell felkészülniük, hogy lépést tudjanak tartani az országot folyamatosan átformáló *ge*-vel – szinte semmi sem marad ugyanaz sokáig.

***Gongwei* – figyeljünk a hízélgés trükkjére is!**

Ha parafrázisokat keresünk a könyvünkben tárgyalt „kulturális kódszavakra”, a kínai nyelvben sok olyan kifejezést találunk, mely az idősebbek és feljebbvalók iránti tiszteletadás és alkalmazkodás kifejezésére szolgál, a társadalmi alá- és fölérendeltség tudomásul vételét demonstrálja, továbbá a nemek és az életkor szerinti különbségekre vagy a kiterjesztett családi és rokonsági viszonyokra, bizonyos szívességek elvárására stb. utal.

Ez a bőséges szókinccs a kínai társadalmat ősidők óta jellemző személyes kapcsolatok kiemelkedő fontosságának eredménye, amely magával vonta, hogy az emberek kapcsolataik szinte valamennyi aspektusára rendkívül érzékenyvé váltak.

Ebből a helyzetből adódott azután az a szerep, amelyet a *gongwei*, vagyis a „hízélgés” játszott a kínaiak életében.

Egy olyan társadalomban, ahol a siker és életben maradás általában, egészen szélsőséges értelemben is a másokhoz fűződő jó kapcsolatok fenntartásától függ, a hízélgés alkalmazása olyan nemzeti szokássá vált, melyet sikerült valóságos művészetté fejleszteniük.

A *gongwei* még ma is meghatározóan jelen van a kínaiak jellemében és személyiségében, illetve az egyik legértékesebb eszközüké vált a

külföldiek számukra előnyös módon való kezelésében. Mivel már rég megtanulták, hogy a nyugatiak – főleg az amerikaiak – különösen esendők a hízélgés trükkjével szemben, ezt lefegyverzésükre és manipulálásukra nagy szakértelemmel ki is használják.

***Guan* – a döntések alapos megfontolása**

Az amerikaiak egyik legszembetűnőbb vonása a gyorsaság igénye – mindenben, de főleg az üzletben és különösen a drága külföldi szállodai tartózkodásukkor. A számítógépek és az internet megjelenése isteni ajándék volt a mindig időzavarban levő amerikaiak számára.

Ez a jellemvonásuk gyakran sok gondot okoz számukra a kínai vállalatokkal, a kormányhivatalokkal és az ország vezetőivel folytatott tárgyalásaik során.

Amerikai ésszel nehéz felfogni, mégis tény, hogy a kínaiak időérzékelése körülbelül ötezer éves múlttra tekint vissza. Különösen az idősebb, művelt kínaiak szinte folyamatosan érzékelik a történelmüket, és annak útmutatásai szerint élnek. Motiválja őket továbbá a *guan*, a hosszadalmas „megfontolás” parancsoló erejű igénye is, mielőtt fontos döntéseket hoznak.

A *guan* olyan kulturális fogalom, mely magában foglalja az élet minden formájában benne rejlő ciklusok végtelenül ismétlődő sorozatát, beleértve a kozmoszt is, mely a helyesen ítélő embereket arra készíti, hogy ne sajnálják az időt a felmerülő dolgok természetének lehető legalaposabb megértésére.

A nyugatiak többsége ugyanakkor nemigen érti, miért kell ilyen ezoterikus és metafizikai megközelítéssel kezelni az élet olyan közönséges, mindennapi dolgait, mint például egy üzlet megkötése és a gyors nyereség elérése.

Noha a tipikus kínai üzletemberek, bürokraták és politikusok talán nem tudatosan gondolkodnak a *guan* szellemében, mindazonáltal annak láthatatlan jelenléte kulturális értelemben kötelezi őket arra, hogy minden lépésüket komolyan megfontolják.

Mint ahogy az a „Kína kulturális kódszavai” című könyvemben is említésre került, a *guan* célja az univerzumot irányító kozmikus törvényekkel való egyesülés, mely lehetővé teszi az ember számára, hogy ösztönösen végrehajtott cselekedetei belesimuljanak a kozmosz harmóniájába.

A régi kínai filozófusok azt tanították, hogy amint – szemlélődés révén – az élet és önmagunk természetét megértjük, képessé válunk jelentős mértékig a saját kezünkben tartani üzleti és más ügyeink irányítását, sőt

bizonyos mértékben akár a jövőben történő dolgok fölött is ellenőrzést gyakorolhatunk.

Mindenesetre valahogy így foglalható össze az idősebb kínaiak észjárása, illetve a közvetlenül a kultúra mélyrétegeiből merítő, céljaik kitűzésekor általuk bejárt út.

***Guanxi* – a személyes összeköttetések szerepe**

Kínában már civilizációjának hajnalától kezdve különféle hiedelmek, szokások és szabályok irányították az embereket, amelyek korlátozták egyéni, személyes döntések meghozatalára való képességüket. Gyakorlatilag életük minden aspektusa szabályozott vagy precedensek által meghatározott volt, a lakóhelyüktől, ahol éltek, ruházatuktól, amit viseltek, a munkájukig, amit végeztek, az oktatásig, amiben részesültek, házastársaik kiválasztásáig – illetve a más emberekkel való érintkezésük módjáig.

A kínai történelem hosszú évezredei során ez a rendszer az adott hiedelmek sorával és az alapjául szolgáló viselkedési kódexszel a kínai észjárás meghatározó alapjává vált. Pontosan meghatározott szabályok és előírások vonatkoztak minden cselekvésre, valamennyi társadalmi osztályra nézve: olyan szabályok és eljárási utasítások, amelyek szigorúan korlátozták az egyének jogait személyes döntések meghozatalára.

Egy ilyen társadalomban az élet egyik axiómájává válik a régi közmondás, miszerint „nem az a fontos, hogy valaki mit tud, hanem az, hogy kit ismer”. Ugyanez a közhelyszerű igazság a hasonló társadalmakban úgy is megfogalmazható, hogy általában nem az ember intelligenciája, tudása, ambíciója vagy motivációja határozza meg az életben elért sikereit, hanem a *guanxi*, azok a személyes összeköttetések, amelyekkel rendelkezik, és az, hogy milyen ügyesen tudja ezeket hasznosítani.

A *guanxi* jelentését rendszerint az „összeköttetések” szóval fordítják le más nyelvekre, de ez a kifejezés nem tartalmazza a szó kulturális vonatkozásait és a kínai társadalomban betöltött fontos szerepét. A fent említett könyvben a *guanxi* fogalma a kölcsönös függésen alapuló kapcsolatok összességéként került meghatározásra.

Természetesen minden társadalomban fennáll a kölcsönös függések bizonyos szintje, de különösen az amerikai észjárás szerint ez általában másodrendű az individualizmus és a függetlenség hangsúlyos jelenlétéhez képest. Az amerikai mantra az ember tetteiért, sikeréért és kudarcáért való személyes felelősségvállalása. Az összeköttetések hajszolása és az azokra való támaszkodás nem épült be az amerikai életmód hagyományába.

Kínában más a helyzet. A kínai kultúra esszenciája még ma is a *guanxi* alapjain nyugszik. Az a külföldi, aki megkísérel összeköttetések kialakítása és ápolása nélkül boldogulni Kínában, szinte mindig kudarcra van ítélve.

***Gui Mei* – kerüljük a bajt!**

A kínaiak hagyományos kulturális beidegződései azt diktálják, hogy maradjanak passzívak, és húzódnak vissza olyan helyzetekben, amelyek megélhetésükre vagy akár az életükre nézve zavaróak vagy veszélyesek lehetnek.

A kínai kultúrának ezt az elemét tárgyalja a legendás kínai császár, Fu-hszi (i. e. 2935–2838) híres könyve, a *Ji csing* („Változások könyve”), amihez az első magyarázatokat az időszámításunk előtti XI. században Ven király és Csou híres hercege fűzte.

A híres kínai klasszikusok közül (ide sorolhatók többek között Konfuciusztól a „Beszélgetések és mondások”, a „Nagy tanítás” és „A közép mozdulatlansága”, Menciusz művei és a Tao te King) talán a legtöbbet olvasottnak számító Ji Csing nyújt magyarázatot az emberi dolgok valamennyi kulcselemére – hat folyamatos, illetve megtört vonal készletét variáló hexagramok felhasználásával.

A „Változások könyvében” a visszahatások elkerülése érdekében tanúsítandó szerény, visszahúzódó viselkedésre intő sorok az 54. sorszám alatt a *Gui Mei* címet viselik, ami szó szerint „alárendeltet” jelent – a szó szoros értelmében alsóbb osztály- vagy rendbeli olyan valakit vagy valamit, aki vagy ami valamely fölérendelt osztálynak vagy rendnek van alávetve.

A *gui mei* olyan szituációkra vonatkozik, melyekben az egyénnek nincs, vagy legfeljebb nagyon csekély behatása lehet arra, ami történik, nem tudja megváltoztatni a dolgokat, és csak úgy maradhat életben, ha keményen dolgozik, nem tesz semmit, amivel felhívna magára a figyelmet, és türelmesen vár, amíg a körülmények változnak.

A hagyományok szellemében a kínaiakat arra tanították, hogy maradjanak passzívak, nyugodtak és udvariasak, a hibák elkerülése végett keveset vagy semmit se tegyenek, és semmi esetre se tegyenek többet, mint amennyit kifejezetten elvárnak tőlük. Ez különösen fontos volt az emberek millióinak életben maradásához Mao Ce-tung uralmának utolsó évtizedében.

A *gui mei* kulturális beidegződöttsége a modern Kínában jelentősen meggyengült, ám még mindig sokféle módon észrevehető az emberek többségének karakterében. A vállalatoknál és kormányzati hivatalokban alárendelt pozíciókban dolgozó emberek még mindig szeretik magukat „láthatatlanná” tenni, vagy a feljebbvalóik gondoskodnak erről.

A külföldi üzletemberek hamar megtanulják Kínában, hogy a legtöbb új alkalmazottat szó szerint át kell nevelniük, ha rá akarják venni őket, hogy kiálljanak magukért, és kezdeményezően lépjenek fel munkájukban és a vezetőkkel kialakuló kapcsolataikban is.

***Guo Cui* – a kínaiak nemzeti karaktere**

A kínaiak gondolkodásába már a körülbelül ötezer évvel ezelőtti időktől kezdődően fokozatosan olyan filozófiai nézetek és mindennapi gyakorlati szertartások épülnek be, melyek az emberi létezés minden ismert elemét felölelik, és az emberekben önmagukról, környezetükről és általában a világról, illetve a kozmoszról való sajátos, egyedi felfogást alakítanak ki.

Ezt a szemléletet a *guo cui* kifejezéssel jelölték a kínaiak „nemzeti karakterére” utalva, mely megkülönbözteti őket minden más néptől, kultúrájukat kivételes meggyőző erejűvé teszi, és még a legnehezebb időkben is életben tartja őket.

Mindazok a dolgok, amelyekről a kínaiak később híressé váltak – művészeti és kézműipari alkotásaiktól a konyhájukig –, egyedülálló nemzeti karakterük kifejeződései voltak, ami azután az ország határait átlépve Korea, Japán és számos délkelet-ázsiai ország kultúrájának alapjává is vált.

A kínaiak nemzeti karaktere – az amerikai és más nyugati kultúrák behatolásának ellenére – legfontosabb szempontjaiban mindmáig érintetlen maradt.

Ténylegesen kiderült, hogy Kína hagyományos kultúrájának sok eleme ma is éppen úgy érvényes és ugyanolyan fontos, mint két vagy háromezer évvel ezelőtt volt – ezt az igazságot egyre többen ismerik fel.

Ezek az emberek, akik közül sokan az Egyesült Államokban, Japánban és más iparilag fejlett országokban élőkhez hasonlóan gondolkodnak, már megkezdték egy új életstílus kialakítását, igyekezve belefoglalni ebbe a múlt és a jelen legjobb vonásait.

Mivel Kína gazdasági és politikai hatalomként való további felemelkedése elkerülhetetlenül folytatódik, Kína hagyományos kultúrájának egyetemes érvényű elemeit valóban időszerű, és – mind a kínaiak, mind más nemzetek számára – hasznos volna azonosítani, illetve az egyre bővülő nemzetközi kultúra integráns részévé tenni.

***Hanyu* – Kína (egyre kevésbé) titkos védelmi kódja**

A *hanyu* kifejezést Kína titkos kódjának nevezni talán kissé túlzó, ám Kína más népekkel kialakított történelmi és mai kapcsolataiban fennálló egyik kulcsfontosságú tényezőt kellően hangsúlyozhatja. A *hanyu* jelentése „kínai nyelv” vagy „kínai nyelvek”.

Ez úgy értendő, hogy a tíz fontosabb kínai nyelv (továbbá tucatnyi kisebbségi nyelv és regionális dialektus) létezése – a világ valamennyi írásrendszere közül az egyik legbonyolultabbakkal együtt – a múltban egy második „nagy fal” szerepét is betöltötte Kínában, olyan erős gátat emelve az idegenek behatolása elé, mely az ország elszigetelődését, elkülönülését és magába zárkózását egészen a modern időkig segítette fenntartani.

Régebben a nyugatiak közül olyan kevesen tanultak meg kínaiul, hogy igen csekély kommunikáció folyt az egyszerű kínaiak és a nyugatiak között, illetve ennek zömét is olyan kínaiakkal folytatott dialógusok alkották, akik megtanultak angolul vagy valamilyen más idegen nyelven. Következésképpen nagyon kevés nyugati érdeklődőnek volt lehetősége a kínai kultúra bensőséges megismerésére és mélyebb megértésére.

Ez a hiányosság ma fokozatosan megszűnőben van, ahogy egyre több külföldi tanulja meg a mandarin nyelvet (melyet a kommunista párt 1949-ben Kína hivatalos nyelvévé tett). Közéjük tartoznak az amerikaiak is, akik hagyományosan vonakodtak attól, hogy a nyelvtudást az elsajátítandó fontos készségek közé sorolják.

A híres kínai nagy fal nem tudta sokáig sikeresen távol tartani a külső határok mentén élő barbárokat, akik nem csupán áttörtek a falon, hanem elfoglalták az országot és több évszázadra uralkodói is lettek.

Ma azt a második falat, ami jóval sikeresebben volt képes a külföldiek sakkban tartására a Kínával folytatott tranzakcióikban, szintén egyre többen törik át – olyan idegenek, akik nem hódítóként, hanem barátként és üzleti partnerként érkeznek az országba.

Természetesen most is a *hanyu*-ról beszélek, amit valójában két külön szóban kellene írni (*han yu*), miután annak jelentése „kínai nyelv” vagy „Kína nyelve”. Ma több tízezernyi külföldi él Kínában, akik jól beszélnek kínaiul, és több milliónyian vannak mások szerte a világon, akik meglátták a jövőt, és már tanulnak kínaiul.

A kínai nyelv egészen az 1990-es évek elejéig sikeresen betöltötte a „titkos kód” szerepét Kína számára, meggátolva a legtöbb külföldit abban, hogy igazán értő módon építhessen ki kapcsolatokat és együttműködést a kínaiakkal. Valójában tíz főbb kínai nyelv van, nem csupán egy, ami hagyományosan még elrettentőbbé tette a kínaiakkal való együttműködés előtt emelkedő sorompókat.

Ez a réges-régi nyelvi probléma azonban fokozatosan eltűnőben van egy 1949-ben Mao Ce-tung, az új kommunista kormány vezetője által kiadott rendelet eredményeként, amely a pekingi régióban beszélt

mandarin nyelv oktatását Kína nemzeti nyelveként az óriási ország valamennyi iskolájában kötelezővé tette.

Vannak azonban további problémák is. A mandarin nyelvben (csakúgy, mint Kína kilenc másik testvérn nyelvében is) párhuzamosan létezik az egymástól meglehetősen különböző hivatalos és társalgási nyelv. A társalgási nyelv elsajátítása nem okvetlenül jelenti, hogy valaki érti vagy használni tudja a hivatalos nyelvi fordulatokat is. Ehhez egy másik szókincs és néhány újabb szabály ismeretere is szükség van.

A külföldiek számára két rendkívül fontos okból lehet hasznos megtanulni a beszélt nyelv, a *hanyu* mellett a *hanzi* művészetét is, vagyis a nyelv szavait leíró ideogrammákat, mivel – mint azt a könyv előszava is említi – a gondolkodásukat és észjárásukat meghatározó kínai kultúra beépült a kínai nyelvbe.

A *hanzi* megtanulása sok esetben gyakorlatilag még fontosabb is lehet, mint a *hanyu*, mert a *hanzi* a szavakban kifejezésre jutó fogalmak látható képi megjelenítését nyújtja, méghozzá nem csupán elfogadott és közismert jelentésük felidézésével, hanem a fogalom eredetére is visszautalva, annak finom árnyalataival együtt.

A *hanzi* írásjelek felbontása feltárja az egyes szavak teljes összefüggésrendszerét, beleértve az olyan finom részleteket is, melyek senki számára nem nyilvánvalóak, aki nem a hagyományos kínai kultúrában nőtt fel és nem ismeri alaposan az ideogrammák alkotóelemeit is.

Az egyes karakterek valamennyi részelemének eredetét megtanulni és elsajátítani azok lerajzolását is olyan komoly vizuális és fizikai, valamint egyben intellektuális gyakorlatot jelent, ami valósággal bevési azok finom árnyalatait és leggyakoribb alkalmazásait a tanulók elméjébe.

Más szóval, ha valaki valóban teljes mélységében és kiterjedésében szeretné megérteni a kínai kultúrát, feltétlenül meg kell tanulnia a *hanzi* művészetét is.

***Hong* – a dolgok holisztikus szemlélete**

Kína hagyományos kultúrája belenevelte az emberekbe, hogy egészelvű, holisztikus szemlélettel tekintsenek és reagáljanak a dolgokra, vagyis nézzenek a felszín alá, és mélységükben próbálják átlátni mindazt, amivel szembekerülnek, vegyék figyelembe az összes lehetséges szempontot és eshetőséget, illetve reakcióikat ne a felszíni jelzésekre, hanem a lényegre alapozzák.

Az ilyenfajta kulturális beidegződéseket jelölő kínai „kulcsszó” a *hong*, amit a „mélység” szóval fordíthatunk le, illetve ami az érzések, az intellektus és a jelentés mélyebb rétegeire utal.

Ez a dolgok mélyére hatoló megközelítés időigényes, és gyakran nem vezet teljesen világos válaszokhoz az adott probléma vagy vizsgálódás kapcsán, mivel sok esetben adódnak előre nem látható és megjósolhatatlan tényezők is.

A nyugatiak kulturális beállítottsága ugyanakkor olyan, hogy a dolgokat abszolút entitásként veszik szemügyre, a fekete és a fehér vagy a jó és a rossz szembeállításának megítélésekor a keresztény vallás diktálta nézőpontból gyakran kevés tűrőhatárt, vagy semmit sem engedve a szürke árnyalatainak. Ez a fajta szemlélet hajlamos átsiklani olyan dolgokon, amelyek nem felelnek meg az előre felállított kritériumoknak, és a világ egydimenziós szemléletéhez vezet.

Ennek eredményeként az amerikaiak és más nyugatiak kétféle etikát követnek, egyet a magánéletükben, egy másikat pedig a nyilvánosság előtt, és ez a kettő gyakran pontosan szemben áll egymással.

Nem meglepő, hogy a kínai és a nyugati világ világszemlélete közötti eltérések félreértéseket és konfrontációkat eredményeznek, és bár az érintett felek végül legtöbbször egyetértésre jutnak és együttműködnek, ez általában inkább csak a kompromisszum kedvéért történik, mintsem a teljes egyetértés jegyében.

A nyugatiak részéről nem mindig méltányos vagy igazságos elvárni, hogy a kínaiak engedjenek a saját meggyőződésükből és szokásaikból, fontos tehát számukra, hogy előre lássák kínai partnereik várható reakcióit és azokra kész válaszaik legyenek, továbbá álljanak készen a saját elvárásaik módosítására is, ha a kínai fél van előnyösebb pozícióban.

A Kínával kapcsolatokat ápoló nyugati üzletembereknek és diplomatáknak mindenesetre jó előre fel kell készülniük, hogy javaslataikban a *hong* több helyet kapjon, mint korábban.

***Hou Men* – az a bizonyos kiskapu**

Egy olyan társadalomban, ahol a személyes összeköttetések mindenfajta kapcsolatban kiemelkedő szerepet játszanak, legyenek azok üzleti, személyes, politikai vagy bármilyen más jellegűek, a dolgok intézésére alkalmazott tipikus nyugati módszerek gyakran arrogánsnak vagy udvariatlannak tűnnek és eredménytelennek bizonyulnak.

A régi Kínában az egyszerű embereknek nem voltak elidegeníthetetlen jogaik önmaguk megvédésére a hatalmasoktól, miközben a bürokrácia mindenre kiterjedt és a tökéletességig kifinomulttá vált. Egy ilyen múltú társadalomban csupán azért elvárni valamit, mert az úgy „helyes” és azt meg kellene kapnunk, illetve „megkövetelni” valamit vagy valamilyen intézkedést, könnyen azt a reakciót válthatja ki, hogy ránk csapják az ajtót, vagy akár még sokkal rosszabb helyzetet is teremthet.

Ebből adódott, hogy a kínaiaknak a dolgok elintézésére változatos stratégiákat és taktikákat kellett kifejleszteniük: olyan módokat, amelyek ugyan nem voltak hivatalosan jóváhagyva, de a rendszer kulcsfontosságú részeit alkották – mint ahogyan a hatóságok is engedik működni a feketepiacot, mert az valamilyen módon előnyöket biztosíthat számukra is.

Az ilyen nem-hivatalos taktikák közül az egyik leggyakrabban alkalmazott módszer a *hou men*, vagyis a „kiskapu”, ami annyit jelent, hogy a kapcsolatfelvétel és a különféle tranzakciók megvalósítása a színpalak mögött történik, szigorúan a magánszférában.

A kínaiak életvitelét sokkal racionálisabbá és gyakorlatiasabbá tevő jelentős politikai reformok és kulturális változások ellenére, a *hou men* használata továbbra is mélyen beépül a kultúrába, és amikor az adott helyzetben van „kiskapu”, a legtöbben élnek vele, ha pedig nincs ilyen, akkor általában megpróbálnak létrehozni egyet.

Ez rendszerint az egyik első lecke, amit a Kínában dolgozó külföldiek megtanulnak.

***Jiaoliu* – a titokzatosság szerepe a kommunikációban**

A kínai kultúrában rejlő kettősségek egyike, ami a nyugati szemlélettel és viselkedési normákkal szembekerülve szinte mindig konfliktust okoz, a kommunikáció kétféle típusa, a személyes kapcsolattartásban, illetve nyilvánosság előtt folytatott kommunikáció fundamentális aktusának különbözőségében mutatkozik meg.

Már említettük, hogy Kínában valójában nincs is igazi *jiaoliu*, vagyis „kommunikáció”. Természetesen van, de két elkülönülő típusa él egymás mellett, amelyek egyikét a nyugatiak irracionálisnak és frusztrálónak találják.

A *jiaoliu* hagyományos típusa a pontatlan kifejezések használatával történő beszéd vagy írás, ami a felszínen gyakorlatilag értelmetlen is lehet, illetve továbbítása egyfajta kulturális dekódolási folyamaton keresztül történik, még mielőtt a megértésére sor kerülhet. A másik típusú kommunikáció pontos és világos.

A pontatlan, homályos kommunikáció gyakorlatának kialakulásához az a hagyományos beidegződés vezetett el, hogy a kínaiak fontosnak tekintették a súrlódás, az ellenállás vagy a bárki számára kínos helyzetek minden fajtájának elkerülését – ez a tényező Kínában napjainkban is valamennyi kapcsolatban döntő fontosságú.

A *jiaoliu* egy másik hagyományos aspektusa az üzletben és a politikai területeken az a kulturális beidegződés volt, hogy minél magasabb rangú valamely vállalati igazgató, menedzser vagy hivatali tisztségviselő, annál

távolságtartóbbnak és tartózkodóbbnak kell lennie, és annál kevésbé kell kommunikálnia alárendeltjeivel akár a saját érzéseiről, akár tényszerű dolgokról.

Minél zárkózottabbak és a nyilvánosság előtt minél hallgatagabbak voltak ezek a személyek, annál nagyobb „titokzatosság” övezte a róluk kialakult képet, és annál nagyobb hatalmúak voltak – vagy annak tűnhettek – az alárendeltjeik szemében. Történelmileg a kínaiak ahhoz a hiedelemhez voltak szokva, hogy a vezető pozíciók betöltésére a „titokzatosság” ideális jogosítványnak számít.

A helyzet fonásához az is hozzátartozik, hogy az embereknek tudniuk kellett, mit kívánnak tőlük ezek a titokzatos vezetők, anélkül hogy mondaniuk kellene. Ehhez pedig természetesen szükség volt a kultúra átfogó és beható ismeretére, ami a külföldiekről általában megint csak nem mondható el.

A kommunikáció másik típusát Kínában a nyugatiak is jól ismerik: ez az egyértelmű, világos és amennyire csak lehet, pontos kifejezések használatán alapul. Az ilyen típusú kommunikáció azonban még mindig viszonylag ritka Kínában, és egyben egyike azoknak a kulturális elemeknek, amelyekkel a külföldieknek számolniuk kell.

A kínaiak éber tudatában vannak a homályossági tényező jelenlétének minden és bármilyen szintű kommunikációjukban, valamint mind politikai, mind üzleti téren igen változatos módon ki is használják az ebből adódó előnyöket, különösen, ha külföldiekkel kerülnek szembe. Ilyenkor a külföldiek számára, akik nem tudják megfejtetni, hogy miről is van szó, az lehet az egyetlen megoldás, ha maguk is folytatják a mellébeszélést mindaddig, amíg a kínai fél valódi mondanivalója vagy szándékai világossá nem válnak.

Jiaoshu Yuren – a kínaiak viszonya a tanuláshoz

Mielőtt Mao Ce-tung 1966-ban útjára indította „kulturális forradalmát”, a tanárok és diákok kapcsolata Kínában kivételesen szoros volt. A tanárok sok szempontból mintegy pótszülőként működtek diákjaik mellett, a diákok pedig ennek viszonzásaként engedelmeskedtek és tisztelettel adóztak a tanáraiknak.

A tanárok majdnem háromezer éven keresztül a társadalom legmegbecsültebb tagjai közé tartoztak, és fontos szerepet játszottak a kínai civilizáció kifejlődésében, fennmaradásában és elterjedésében egyaránt.

A tanárokat nem csupán a tudásnak az elit körében való terjesztésére szolgáló eszköznek tekintették, hanem egyben a társadalom harmonikus

működéséhez szükséges erkölcsiség és életvezetési irányelvek letéteményeseinek és továbbadóinak is.

Ebből született meg a ma is széles körben használt *Jiaoshu Yuren* kifejezés, melynek jelentése szó szerinti fordításban „a könyvek ismeretének tanítása és az emberek megtanítása arra, hogyan kell élni”.

Mao Ce-tung mindent megtett, hogy teljesen lerombolja az ország hagyományos oktatási rendszerét, mivel elfogadhatatlan fenyegetést látott benne a kommunizmus ideológiájával és céljaival szemben. 1976-ban bekövetkezett halála előtt ezt a célját sikeresen meg is valósította, egy egész generációt hagyva hátra könyvek, tanárok és iskolák nélkül.

Mao halála után az új kormányzati vezetők hamarosan óriási erőfeszítéseket tettek az oktatási rendszer újjáépítésére, és a XXI. század kezdetére jelentős mértékben sikerült is helyreállítaniuk azt.

Ekkorra a fiatal kínaiak kultúrája azonban már olyan alapvető változáson ment át, hogy többségük nem volt hajlandó többé teljes mértékben alárendelni magát tanárainak és professzorainak. Ők már a személyes szabadság légkörében nőttek fel, miközben értékrendjükben és életfelfogásukban individualistává váltak.

A mai kínai diákok többé nem a félelemmel vegyes tisztelet attitűdjével fordulnak tanáraik felé, de általában véve sokkal szorgalmasabbak és jobban eltökéltek a lehető legjobb oktatás elérésére, mint az amerikai és más nyugati diákok.

Ha az Egyesült Államok és más nyugati országok a jövőben nem akarnak teljesen lemaradni Kína mögött, akkor – véleményem szerint – abszolút megkerülhetetlen szükségszerűség számukra, hogy ne csupán egy keveset tanuljanak meg Kína történelméből, hanem az egészre fordítsanak figyelmet, és olyanná alakítsák saját oktatási rendszereiket, ami a legjobb tanárokat vonzza magához, és a diákokat a tőlük telhető legjobb teljesítményre sarkallja.

***Kaolu Kaolu* – diszkréten is lehet nemet mondani**

Ez a kifejezés, ami olyasmit jelent, hogy „foglalkozunk vele” vagy „tanulmányozzuk a kérdést”, egyike a kínai nyelvben időhúzás céljából leggyakrabban használt kitérő válaszoknak.

Különös kormányzati tisztviselők alkalmazzák előszeretettel, ha nem mernek jóváhagyni valamit, ám ezt nem akarják nyíltan kimondani, továbbá akkor is, ha csupán valami okból halogatni akarják a dolgot – általában valamilyen hasznot igyekezve kicsikarni az ügyletből.

Vannak azonban olyan alkalmak is, amikor ez a reakció nem az időhúzást szolgálja. A közigazgatási szabályozásokat tipikusan olyan szövegezéssel fogalmazzák meg, hogy azok többféleképpen

értelmezhető, és így előfordulnak olyan esetek, amikor a tisztviselőknek ténylegesen időre van szükségük annak eldöntéséhez, hogy az adott esetre mi vonatkozhat és mi nem.

Ez a kulturális elem abból az adottságból ered, hogy a kormányzat etikája és politikája egyaránt szituációs jellegű, vagyis inkább a körülményekhez, mintsem világos elvekhez igazodik – ismét olyan kulturális tényezővel találkozunk tehát, amely a döntéseket személyes megfontolások függvényévé téve, hagyományosan a felszíni harmónia fenntartását szolgálja.

Külföldiek is gyakran találkoznak a *Kaolu Kaolu* szindrómával. Ilyenkor a legjobb, amit tehetnek, hogy az adott helyzetben keresik a szóba jöhető személyes kapcsolatokat, és ha megtalálták, meg kell próbálniuk ezek segítségével kölcsönösen elfogadható megoldást elérni.

Gyakran adódnak azonban olyan helyzetek is, különösen hétköznapi szinten, amikor a *kaolu kaolu* válasz egyszerűen annyit jelent, hogy az illető nem akarja, hogy zavarják.

***Liangshou Zhunbei* – több vasat tartani a tűzben!**

Ez a kifejezés a kínaiaknak arra a szokására utal, hogy miközben egy potenciális új partnerrel folytatnak üzleti megbeszéléseket, ezzel egyidejűleg egy másik féllel is tárgyalásokba bocsátkoznak.

A „több vasat a tűzbe” taktikáját a kínaiak nemcsak egyfajta háttérbiztosításként alkalmazzák, hanem egyszersmind nyomásgyakorlásként is az egyik vagy mindkét potenciális partnerre, hogy engedményeket csikarjanak ki és jobb megállapodást érjenek el. Ez a megközelítés különösen a nyugati vállalatokkal folytatott tárgyalásokban bizonyult sikeresnek, főleg azok miatt a hátráltató tényezők miatt, amelyekkel a külföldieknek meg kell küzdeniük – ezek közé tartozik a nyelv, a kultúra és a kormányzati szabályozások nem kellő ismerete, valamint a saját sietségük is, hogy mielőbb – amilyen gyorsan csak lehet – eljussanak a szerződések aláírásáig.

Ennek a problémának nincs gyors, közvetlen megoldása, tehát a külföldi felek számára csak egyetlen lehetőség marad: be kell szállniuk ugyanebbe a játékba és tudatniuk kell a kínai féllel, hogy nekik is vannak más udvarlói, akik sorban állnak a kegyeikért, és ezekhez fognak fordulni, ha a jelenleg folyó tárgyalásokon elfogadhatóan rövid időn belül nem sikerül méltányos egyezsége jutni.

Ha ezt a megoldást választjuk, a kínai oldal képviselői természetesen hevesen érdeklődnek majd a felől, és megpróbálják kinyomozni is, hogy kik a mi további leendő partnereink. Nem kifizetődő, ha megpróbálunk blöffölni, mert megvannak a módszereik az igazság kiderítésére.

Ugyanakkor az sem tanácsos, ha készségesen felfedjük potenciális partnereink kilétét, akár ténylegesen kapcsolatban állunk velük, akár nem, mellyel a helyzet olyan vetélkedéssé válik, mint amikor a felek farkasszemet néznek egymással, és várják, melyikük pislant előbb. A legjobb megoldás az efféle patthelyzetben az lehet, ha valamilyen mindkét fél által ismert, megbízható harmadik felet vonunk be a saját álláspontunk támogatására, aki kifejezetten hangsúlyozni tudja azokat az előnyöket, amelyeket a kínai oldal élvezhet, ha elfogadják a feltételeinket.

Lunlixue – erkölcs és politika

A nyugatiak hajlamosak a helyesről és a helytelenről alkotott fogalmaikat abszolút elvekre alapozni. A kínaiak ezzel szemben a helyes és a helytelen fogalmát hagyományosan az adott körülmények személyes megfontolására alapozzák, miközben a bírók, tisztviselők és más érintett személyek számára elegendő mozgástér marad az általuk meghozandó döntésekhez.

A kínai etika nem istenhitre és logikai alapokra, hanem a konfucianizmus diktálta harmónia megőrzésének eszméjére támaszkodva alakult ki, melynek célja hagyományosan a stabilitás fenntartása volt a hierarchikus kínai társadalom egészében és az egyes társadalmi osztályokon belül.

Ez szemlátomást mélységesen különbözött a nyugati világban kifejlődött erkölcsi elvektől, ami megnehezítette a kínaiak és a nyugatiak közötti találkozásokat.

A kínaiak többsége még ma is a szituációs etikát részesíti előnyben az abszolút elveken nyugvó erkölcsökkel szemben, mert ez a nyugati felfogás gyakran nem tartja tiszteletben az emberek érzéseit, és azt sem veszi kellőképpen figyelembe, hogy az adott helyzetben mi a legjobb az érintettek számára.

A XX. század utolsó évtizedeitől kezdődően végbemenő kulturális, gazdasági és politikai változások együttesen kifejtett hatásai következtében Kína-szerte csökkent a szituációs etika szerepe, de az még ma is érvényesül a kormányzatban, az üzlet világában és a magánéletben egyaránt, és minden bizonnyal továbbra is jelentős befolyást gyakorol majd a dolgok alakulására.

A Kínában működő külföldi üzletembereknek mindig számításba kell venniük a szituációs etika valamennyi, a kormányzattal, a saját kínai alkalmazottaikkal és kínai üzleti partnereikkel folytatott ügyletük előmenetelére gyakorolt kihatását.

Luoji – a kínaiak világlátása

A kínaiak gondolkodásmódja és viselkedéskultúrája, illetve az amerikaiak és nyugat-európaiak világfelfogása és magatartása között

mindig is alapvető különbség volt, ami a logika fogalmának jelölésére használt kínai, illetve angol terminusok eltérő értelmezésében is tükröződik.

A kínai kifejezés a logika megjelölésére, a *luoji* egészen mást jelent, mint a nyugati „logika” szó.

A *luoji* – általánosságban véve – figyelembe veszi a dolgok sokféleségét és ellentmondásait. A nyugati logika nem így jár el, hanem a tényeken alapul: kétszer kettő annyi, mint négy. Legfőbb bázisát elsősorban a megfigyelések és kísérletek útján nyert empirikus ismeretek alkotják.

A kínaiak teljes mértékben képesek a racionális, logikus gondolkodásra, ahogyan ezt rendkívüli tudományos és technológiai teljesítményeik hosszú története is egyértelműen bizonyítja, míg az emberi kapcsolatok tekintetében hagyományosan más normákhoz igazodnak.

A kínaiak mindennapi észjárását jellemző *luoji* értelmezésében általában segít, ha a „fuzzy logika” kifejezést alkalmazzuk az olyan logika értelmezésére, ami alapvetően új a nyugati világ számára, és amely megpróbál mindent számításba venni, nem csak azt, ami nyilvánvaló.

A kínaiak igyekeznek először mindent egyidejűleg elfogadni a valóságból, majd megkísérik az egyes elemeket egymással valamilyen egységes egészben összehangolni.

Míg a nyugatiak megpróbálnak megérteni és pontosan meghatározni mindent, egészen a legalacsonyabb szintig, a kínaiak jobban szeretik a dolgokat a maguk változékonyságában meghagyni. Röviden: a *luoji* mindig előnyben részesíti az embert a szeszélyeivel és hóbortjaival együtt, és a kínaiak éppen ezért hajlamosak a nyugati logikát túlságosan ridegnek és embertelennek tekinteni.

Azok a külföldiek, akik a kínaiakkal szigorúan nyugati típusú logikával kísérelnek meg kapcsolatokat kiépíteni, különösen kormányzati szinten, gyakran olyan válaszokkal, illetve olyan ellenállással kerülnek szembe, aminek – számukra legalábbis úgy tűnik – nincs semmilyen észszerű magyarázata.

Ezzel kapcsolatban a nyugatiaknak érdemes mindig észben tartaniuk, hogy a kínaiak tipikusan mindent a maguk személyes nézőpontjából szemlélnék, ami logikai megközelítéssel gyakran nem tűnik racionálisnak.

***Mei You Ban Fa* – szó sem lehet róla!**

Ennek a kínai kifejezésnek többféle alkalmazása van, amelyek mindegyike arra szolgál, hogy valamilyen előnyt biztosítson annak, aki használja, bármilyen típusú beszélgetés legyen is az, amelyben éppen részt vesznek. A kifejezés szó szerinti jelentése a társalgási angol nyelvre lefordítva olyasféle lehet, mint például a „szó sem lehet róla” kitétel, ami

annyt jelent, hogy a szóban forgó javaslat vagy egyéb propozíció semmi esetre sem valósulhat meg.

A *mei you ban fa* kifejezés gyakran használatos a külföldiekkel folytatott üzleti tárgyalásokban, és a kínaiak tárgyalási trükk-arszenáljában található kemény taktikai eszközök egyike. Ezek a taktikák gyakran meglepik, és néha valósággal sokkolják a külföldieket, akikben azt a tévhitet ültették el valamikor, hogy a kínaiak mindig udvariasan bánnak külföldi vendégeikkel.

Jóllehet a vendégszeretet minden nyomatékos kezdeti kifejeződése és formális megnyilvánulásai valóban jellemzőek a kínai üzletemberekre és hivatalnokokra, ugyanezek a személyek a mérkőzésekre alaposan felkészült és néha durván játszó kemény tárgyalófeleknek bizonyulnak.

Legtöbbször különféle engedményeket próbálnak kicsikarni külföldi partnereiktől, különös tekintettel a technológiákhoz fűződő jogok átadására – ezt az álláspontot a kormány erősen támogatja, és gyakran megtagadja a jóváhagyását olyan egyezségek esetében, amelyek nem biztosítják a kínai oldal számára a szóban forgó technológiákhoz való hozzáférést.

A *mei you ban fa* trükk egyik gyakoribb alkalmazása abban áll, hogy a kínai tárgyalófél kijelenti: a kormányzat a külföldi fél által előterjesztett formában nem fogja jóváhagyni a szerződést, ezért az előírások teljesítése érdekében változtatásokat kell végrehajtani rajta.

Bármelyik tárgyalófél úgy is felhasználhatja ezt a fogást, hogy bejelenti: a tárgyalások nem mutatnak semmi haladást, ezért egy időre szünetet akarnak tartani, vagy teljesen le is mondanak a folytatásukról.

A *mei you ban fa* kivédésére nincsenek igazán jól bevált módszerek. A legjobb, amit a külföldi fél ilyenkor megtehet, mindössze annyi, hogy megőrzi a nyugalmát, összeszedi magát, és újabb szemszögből közelítve próbálja meg hatástalanítani ezt az időhúzási taktikát is.

Ez együtt járhat harmadik fél bevonásával, aki diszkrét puhatolózást folytathat egy kormányzati hivatalnál annak kiderítésére, hogy ténylegesen vannak-e olyan szabályozások, amelyek akadályozhatják a szükséges engedélyek kiadását. Ezt feltétlenül diszkrétan kell lebonyolítani, hogy senki se kerülhessen arcvesztéssel járó helyzetbe.

***Mianzi* – arcunk megőrzése**

A kínai kultúra egy másik fontos elemét, ami gyakran a legfontosabb szerepet játssza mind a társadalmi, mind az üzleti kapcsolatokban, a *mianzi* szóval jelölik, mely fordítható egyszerűen az „arc” szóval, de „személyes becsület” is lehet a jelentése. Az „arc” kínai fogalma négy alapvető kategóriára bontható le.

Az egyik a jó hírnévre utal, amire az ember úgy tehet szert, hogy elkerüli a hibákat, és végül helyesnek bizonyuló döntéseket hoz.

Egy második magába foglalja mindazon lépéseket, melyeket az ember annak érdekében tesz meg, hogy mások „arcát” erősítse oly módon, hogy tiszteletet tanúsít iránta, és bókokkal halmozza el.

Egy harmadik azokra a személyekre utal, akik a mi arcunk megőrzését biztosítják azzal, hogy tiszteletteljesen bánnak velünk, és hízelgő dolgokat mondanak rólunk.

Végül az „arc” fogalma vonatkozhat arra is, ha számunkra kínos vagy akár veszélyes dolgokról és eseményekről mások is tudomást szereznek, mely eset arcvesztésünkkel járhat.

Tekintetbe véve a jó hírnév rendkívüli fontosságát Kínában, feltétlenül szükséges, hogy a külföldiek is megértsék és a megfelelő módon kezeljék ezt a kulturális tényezőt is.

Mei You – nincs!

Ez a kifejezés szó szerint véve azt jelenti, hogy valami „nincs”, és a legjellegzetesebb kínai „kiszólásként” is szokás emlegetni, ami arra utal, hogy a múltban egyike lett a leggyakrabban használt kifejezéseknek a kínaiak mindennapi életében. Összehasonlították már a kínai nagy fallal is, hiszen gyakran olyan módon alkalmazták, ami gátat emelt bizonyos dolgok megtétele elé.

Tágabb értelemben a *mei you* olyasmit is jelenthet, hogy nincs semmi, nekem olyan nincs, minden jegy elkelt, ideje ebédelni (tehát nem segíthetek), mindjárt zárunk (így sajnos nem segíthetek), stb. Más szóval azzal a céllal használták és használják ma is, hogy ne kelljen valamit megtenniük.

Amikor több bevásárló csomagokkal megpakolva megpróbál egyszerre beszállni egy taxiba, a sofőr visszautasíthatja őket a *mei you* kifejezéssel. Amikor egy vevő kér valamit egy üzletben, ami nem látható a pulton vagy egy polcra kirakva, és az eladónak nincs kedve érte menni a raktárba és megkeresni, ő is használhatja a *mei you* menedékét.

A múltban a kínai nagyvárosokba látogató külföldiek gyakran találták szembe magukat a *mei you* jelentette gátakkal, amikor azok a személyek, akikhez felvilágosításért, útbaigazításért fordultak, nem beszéltek sem angolul, sem bármi más idegen nyelven, és így utasították el a külföldiek hangos és számukra terhes közeledését.

A *mei you* használata a modern Kínában folyamatosan csökken, de még ma is gyakori kifejezés, és a mindennapokban leginkább közvetett módon alkalmazzák azzal a céllal, hogy valakinek a megszólítása ne legyen elriasztó, és megkönnyítse az illető számára, hogy nemet mondjon vagy visszautasítsa valaminek a megtételét. Ilyen esetekben ilyesfélét jelenthet: „Nem hinném, hogy van Önöknek (ez vagy amaz)”.

A *mei you* típusú akadályok gyakran kikerülhetők úgy, hogy a kérdésünket vagy kívánságunkat igen szerényen fogalmazzuk meg: „Igazán sajnálom, hogy zavarnom kell Önt, de...”, „Volna olyan kedves megtenni nekem...?”

Qing – beszéljünk világosan!

A *qing* szó jelentése lehet „tisztá”, „világos” vagy „értelmes” is, fordításokban rendszerint „tisztaság”, „világosság”. A múltban éppúgy utalhatott az emberek karakterére, mint a császári kormányzatra, és olyasmit fejezett ki, amit a filozófusok követendő ideálként tanítottak, de valójában ritkán vagy soha sem sikerült elérni.

Az ezzel a kifejezéssel jelölt „tisztaság” a valóságban nem vált elérhetővé Kínában egészen a Mao-korszak 1976-os befejeződése utáni időig, mivel a kínaiak csak akkorra lettek – még ha csak részlegesen is – szabadok gondolataik világos, értelmes nyelvi formákban való kifejezésére. A modern Kína kormányzata ma „tisztább”, mint azelőtt valaha is volt, de még mindig messze van attól, hogy olyan nyílt és átlátható legyen, amilyenek a régi filozófusok tanításai szerint lennie kell.

A mai Kínában a *qing* szót olyan kifejezésekben használják, mint a *qing bui*, melynek jelentése „tisztá lelkiismeret”, és a *qing chu*, azaz „világos, érthető”.

A külföldiek rendkívül sok előnyre tehetnek szert Kínában azáltal, hogy kínai barátaik és munkatársaik tudtára adják, tisztában vannak a *qing* fogalmával és teljesen egyetértenek a régi filozófusokkal.

Qingke-Yanjiu Yanjiu – vacsorákkal a siker felé

Ételünk és italunk megosztása családtagjainkkal, barátainkkal és üzleti partnereinkkel is természetesen egyike a leggyakoribb szokásoknak a világon, az a szerep viszont, amit ez a szokás Kínában játszik, sokkal fontosabb, mint más országokban.

Kínában a kapcsolatok intenzíven személyes szintre terelése azok állandó megújításának és tovább erősítésének kiemelt fontosságával együtt olyan szokás kialakulásához vezetett, amit „a győzelemhez vezető vacsorák és fogadások” kínai módszerének nevezhetünk, illetve amely üzleti, személyes, valamint a kormányzati tisztviselőkhöz fűződő formálisabb kapcsolatokban egyaránt eredményesen alkalmazható.

Ez a szokás olyan mélyen él a kínai kultúrában, hogy az emberek a társadalom minden szintjén hajlamosak messzemenőig elmenni vendégeik és mások étellel-itallal való elhalmozásában – és ez vonatkozik a szegényekre is.

Az efféle traktálások hagyománya olyan erősen beépült a kínai életformába már több mint kétezer évvel ezelőtt, hogy a vendégszeretet

ilyen jellegű kinyilvánításai a nép nemzeti karakterének részévé váltak, és a szokástól való eltérést súlyos hibának, Kína becsületén ejtett foltként értékelik.

Az üzleti és kormányzati körökben erre a kínai szokásra utaló kulcsszavak egyike a *qingke*, ami önmagában „meghívást”, illetve „vendégül hívást” jelent, de magában foglalja az „evés-ivás” üzenetét is.

Régi igazság, hogy az emberekkel való összebarátkozás és a befolyásolásuk egyik leggyorsabb és legjobb módszere a bőséges étkezésre történő meghívásuk, ami kiadós ivászáttal is együtt járhat. A kínaiak mindezt már évszázadokkal ezelőtt megtanulták és továbbra is nagy sikerrel gyakorolják a művészetét, különösen, ha külföldiek is részesei a dolognak.

Egy másik, gyakran a *qingke*-vel együtt használatos kulcskifejezés a *yanjiu*, ami jelenthet „cigaretta és bort”, de akár „kutatási megbeszéléseket” is.

A *yanjiu* ilyen használata abból adódott, hogy a múltban, amikor üzletemberek vagy mások kormányzati tisztviselőket hívtak meg a városban közösen eltöltendő estére, humoros formában ismételték magát a szót – *yanjiu yanjiu* –, ezzel jelezve az illető tisztviselő számára, hogy a bankett-stílusú díszvacsora mellett cigarettát és bort is fognak kapni, amit hazavihetnek magukkal.

A *yanjiu yanjiu* ismételt formáját ma már nemigen lehet hallani (a kormány betiltott mindenfajta szembetűnő ajándékosztogatást tisztviselői számára), de a vendégek, üzlettársak és tisztviselők bombázása a rendkívüli vendégszeretet kinyilvánításaival továbbra is töretlen erővel folyik. A legmagasabb rangú kormánytisztviselők természetesen nemzetközi szinten is jól ismertek az általuk adott fényűző bankettekről.

A kapcsolatok efféle kulturális gyökerű megközelítésének Kínában a külföldiek is teljes mértékben hasznát vehetik, mivel az természetes módon mindkét irányban működik.

***Shangding* – kitartóan kell alkudozni**

Az egyik leggyakrabban hangoztatott panasz a nyugatiak részéről a kínaiakkal (és más ázsiaiakkal) kialakított kapcsolataik tekintetében az, hogy azok sohasem tudják abbahagyni a *shangding*-ot, vagyis az alkudozást.

A nyugatiak tipikusan arról is panaszkodnak, hogy a kínaiak még a szerződések aláírása után is újabb és újabb információkért folytatják a kérdezősködést, illetve változtatásokat kívánnak tenni a megállapodásokban.

Tekintetbe véve azonban a kínai üzleti élet dinamizmusát, mindez érthető kell hogy legyen. Sok vállalkozás tulajdonosa és vezetője Kínában még újonc az üzleti világban; vállalataik újak, és ők maguk is többnyire fiatalok, eddig még kevés vagy semmilyen menedzserképzésben nem részesültek, és vállalatok működtetésében sok tapasztalatot sem igen szerezhettek még.

Ezért hajlamosak azt tenni, ami természetesen adódik számukra, vagyis a vállalataikat részben vagy egészben a kínai kultúrára alapozott módszerekkel vezetik – éppen úgy, ahogy minden más dolgukat is intézik. Ezek a módszerek a kultúra valamennyi, személyes kapcsolataikat is meghatározó és szabályozó alapvető elemét is magukban hordozzák.

A nyugati oldal képviselői számára ilyenkor nyilvánvalóan az a megoldás, hogy felkészülnek kínai partnereikkel a munka során is folytatódó párbeszédre, illetve partnereik kérdéseit és kívánságait a velük való üzleti együttműködés normális részeként fogják fel.

Ez azt jelenti, hogy a kommunikációs csatornákat folyamatosan nyitva kell tartani, minden tevékenység folyamatos nyomon követése mellett, és a problémákat lehetőleg ott helyben célszerű megoldani, ahol felmerülnek, szükség szerint magukban a kapcsolatokban is módosításokat hajtva végre.

Ez egyúttal azt is magával vonja, hogy a nyugati félnek olyan embereket kell megbízni az ilyen feladatokkal, akik egyrészt képesek hatékonyan működni az adott környezetben, másrészt a cég központjában közvetlen hozzáférésük van a vállalatuk felső vezetéséhez.

Különösen az amerikaiak számára ajánlatos feltenni a maguk kérdéseit, illetve kitartóan újra meg újra kérdezni, továbbá türelmes hallgatókká is kell válniuk – ami nem kifejezetten az az erény vagy jellemző vonás, amiről híresek lennének.

***Shehui Dengji* – a társadalmi státusz még ma is számít**

Tekintettel Kína hosszú történelmére, amit erősen hierarchikus társadalmi osztálytagolódású országgént élt át, nem meglepő, hogy a shehui dengji, vagyis a társadalmi státusz változatlanul fontos tényező.

Valakinek a státuszát nevének történelmi eredete, iskolai végzettsége, munkahelye, rangja, hatásköre, valamint – még mindig – életkora határozza meg, mely a kulturális hagyományok jegyében mindmáig fontosnak számít.

Kulturális értelemben a kínaiak általában nem tekintenek valakit teljesen érettnek, amíg negyvenes éveibe nem lép – valamint az emberek társadalmi státusza az életkorukkal is szorosan összefügg.

Az egyik, külföldiek által a kínaiakkal létesített kapcsolataikban leggyakrabban elkövetett hiba, hogy olyan személyt küldenek tárgyalni vállalatuk képviselőjében, aki a kínai normák szerint nem elég idős, és nincs elegendő egyéb képesítése, hogy tárgyalópartnerei elvárásainak megfeleljen.

A Kínában működő külföldi vállalatok számára fontos, hogy képviselőik társadalmi státusza és a vállalaton belüli pozíciója kielégítse azoknak a vállalatvezetőknek és kormányzati tisztviselőknek az elvárásait, akikkel kapcsolatba kerülnek, és akikkel együtt kell működniük.

Az amerikai vállalatok általában nem érzik át kellőképpen e követelménynek a Kínával kialakított kapcsolataikban fennálló fontosságát, mivel a társadalmi státusz az Egyesült Államokban gyakorlatilag irreleváns, illetve egyszerűen eszükbe sem jut.

Szerencsére az amerikaiak és más nyugatiak többnyire elegendő hatáskörrel rendelkeznek az üzletemberekkel kialakított kapcsolataikban, különösen, ha kifinomult csúcstechnológiákról is szó van.

A kormányzati tisztviselők esetében minél magasabb beosztású és minél fontosabb személy az illető, annál valószínűbb, hogy már az ötvenes éveiben jár vagy még idősebb, illetve annál inkább leereszkedően fordul a nála fiatalabbakhoz – különösen, ha azok még csak húszas vagy harmincas éveikben járnak.

Sheng – tegyük jó benyomást kínai partnereinkre!

Nyugaton a híres történelmi alakok sorában általában sok katonai pályát befutó férfit találunk, akikből katonai sikereik elérését követően gyakran politikai vezetők és néha államférfiak váltak.

Kínában ezzel szemben a legfontosabb történelmi alakok általában a sheng, vagyis a „bölcsek” körébe tartoznak, a nagy Konfuciussszal kezdve a névsort (akinek eredeti neve Kung Chiu, másképpen Kung Fu-tse volt).

A kínaiak – eltérően a Nyugat és a Közel-Kelet kimagasló múltbeli vezetőitől (akár katonai, akár polgári személyekről beszélünk) – nem törekedtek megszállottan a birodalomépítésre és nem bocsátkoztak szomszédjaik elleni támadó háborúba. A kínaiak mindig inkább befelé figyeltek, mintsem kifelé, illetve többre értékelték az intellektuális teljesítményt és kifinomult viselkedést, mint a fizikai bátorságot és háborús hőstetteket.

A kínai kultúra a világ többi részének a saját vallási hitükre való áttérítése vagy határaik kiterjesztése helyett az önfegyelem és a kozmikus szintű harmónia fontosságát hangsúlyozta. A kínaiakat körülményeik arra készítették, hogy mindenki mást elhanyagolva a saját rendszerüket védjék és őrizzék.

Általánosságban fogalmazva, a kínaiak a tudást és bölcsességet tették társadalmuk alapjává, melynek eredményeként a bölcsek nagyobb tiszteletnek örvendtek, mint a katonai vezetők.

Ez az egyik oka annak, hogy a kínaiak miért tekintették a saját kultúrájukat hagyományosan felsőbbrendűnek másokéhoz képest – ezt a szemléletet nehéz elvitatni tőlük. A Kínában letelepedett és oda látogató külföldiek egyaránt könnyen szerezhetnek barátokat és elnyerhetik mások jóindulatát, ha valamilyen módon be tudják mutatni, hogy a kínai történelem e fontos elemével tisztában vannak.

Ehhez jó kiindulópont lehet, ha a múlt legnagyobb tiszteletnek örvendő bölcsei közül legalább néhánynak a nevét ismerjük. A nemzetközi híró Konfuciusz (i. e. 551–479) mellett sokat segíthet más nevek ismerete is, például: Ven király (i. e. ?–1066) és fia, Csou hercege (i. e. ?–1094), Lao-ce (i. e. 604–550), Csuang-ce (i. e. 399–320), Menciusz (i. e. 371–289) és Mo Ti (vagy Mo-ce, i. e. 479–438).

A kínaiak dicséretére válik az is, hogy hagyományosan igen nagyra becsülték az idegen bölcseket is, nagyra értékelve mindnyájukat, függetlenül faji vagy etnikai származásuktól.

A kínaiak hagyományosan egyenlőségjelet tettek az időskor és a tapasztalat, illetve bölcsesség közé – ez az idősek tiszteletét előíró szokások egyik legfontosabb eleme. Valamint van még egy érdekes, történelmileg kialakult vonás a kínai kultúrában: ahogy a kínaiak idősödnek, függetlenül az életben elfoglalt pozíciójuktól, egyre inkább filozofikussá válnak, külső megjelenésükben és a fiataloknak adott tanácsaikban egyaránt.

Napjainkban érdekes változás folyik a kínaiak fiatalabb generációiban. Példaképeik egyre inkább azok a sikeres üzletemberek, akik sokra vitték, és átvették a bölcsek szerepét.

Shi – a tudás hatalma

A kínaiak az első között voltak, akik egyrészt felismerték, másrészt intézményesítették is a tudás hatalmát. Az akadémiai és filozófiai kutatások már i. e. 2000 körül virágzottak Kínában. Sokan folytattak tudományos kutatásokat, s a tudósok nagy tiszteletben álltak, munkájukat megbecsülték és bőkezűen jutalmazták.

A shi, a „tudás” lett a kormányzás, mezőgazdaság, kereskedelem, a törvények és társadalmi viselkedés alapja is. Rendkívüli technológiai fejlődés ment végbe számos területen, melynek eredményei közül egyeseket a legfejlettebb mai technológiák előfutárai közé sorolnak.

A kormányzati hivatalnokokat elsősorban filozófiai textusokra alapozott, országos szinten rendszeresített tesztek alapján választották ki. E

szövegek többé-kevésbé ezoterikus jellegének dacára maga a kiválasztási folyamat biztosította, hogy a tanulást, csakúgy, mint azoknak a személyeknek a magas intellektuális teljesítményét, akikből kormányzati hivatalnokok válhattak, különleges tisztelet övezzék.

Ez a tisztelet a tanulás iránt még ma is döntő fontosságú eleme a modern Kína kultúrájának, és egyre nagyobb szerepet játszik az ország valóságos ipari erőművé történő átalakításában.

Századunk elejétől kezdve kínai tudósok és más egyszerű kínaiak az Egyesült Államokban is kulcsszerephez jutottak rendkívüli vállalkozói sikerek elérésében; és ez a jelenség még csak felfutóban van.

Azok a kulturális örökségből eredő attribútumok, amelyek az óriási akadályok dacára is lehetővé tették a külföldön élő kínaiak fennmaradását és boldogulását, mára Kínán belül is szabadon érvényesülhetnek. Az ebben rejlő erő és energia félelmetes mértékű, és a világ többi részére gyakorolt hatása exponenciálisan növekszik.

***Shun* – a kínaiak „puha” módszerei**

A kínaiak már hosszú ideje megtanulták, hogy a víz és a szél, vagy az égitestek, mint például a Hold, és más dolgok is erős hatást gyakorolnak a természetre és emberi viselkedésre egyaránt.

Megfigyeléseik arra tanították őket, hogy ezen elemek összeadódó hatásai hosszú idő alatt megváltoztathatnak vagy teljesen lerombolhatnak elpusztíthatatlannak és örökkévalónak tűnő dolgokat is.

Korán megtanulták továbbá, hogy az embereknek sokféle dolguk van, amit nem lehet siettetni. Ez a tudás is hozzájárult ahhoz, hogy Kínában olyan kultúra fejlődött ki, amelyben gyakorlatilag mindenféle sietséget a természeti erőkkel összegegyeztetetlennek tekintettek.

Ezekre a természet és az élet valamennyi területén érvényesülő hatásokra a *shun* szóval utalnak, melynek jelentése „ellenállhatatlan erejű hatás”: ez a fogalom ősidők óta a kínai kultúra fontos eleme. A *shun* egyszerre arra is utal, hogy az embernek pontosan és világosan kell látnia, milyen reális célokat állíthat maga elé.

Az efféle hatások a hagyományos kínai etikettnek, csakúgy, mint gyakorlatilag mindenfajta tevékenységnek a munkától az olyan gyógyhatású szabadidős elfoglaltságokig, mint a lassú mozdulatokra épülő tajcsicsuan (kantoni nevén *tai qi chuan*) is a középpontjában álltak.

Az „ellenállhatatlan erejű hatás” mellett a *shun* jelentésárnyalatai közé tartozik továbbá a puhaság és finomság is, jelezve, hogy a szóban forgó hatások érvényesülése semmi esetre sem nyilvánvaló vagy feltűnő, és nem járhat hirtelen rombolással.

A *shun* fogalmának alapvető hatása volt a kínaiak észjárására. A kínaiak mindig is vallották, hogy a hosszú időn át csendesen megvalósuló bosszúállás édesebb, mint az azonnal vett elégtétel, illetve kultúrájuknak ugyanez az eleme játszott közre abban is, ahogy a kínaiak az országukba behatoló ellenségekre reagáltak, hosszú idő lefolyása alatt fokozatosan elnyelve, magukba olvasztva őket.

A *shun* fogalmának másik kulcseleme természetesen a türelem, mely jellegzetes magatartási vonást a kínaiak már a legrégebbi időktől kezdve magukévá tették.

Mao Ce-tung egyik legnagyobb hibája volt, hogy nem vette figyelembe a *shun* elvének és szerepének a kínai kultúrában való fontosságát, gyorsan próbált meg változásokat elérni – nem évtizedek, hanem hónapok vagy évek leforgása alatt. Mindazonáltal a kínai gondolkodásmód és magatartás szinte egyik napról a másikra történő megváltoztatására irányuló megszállott törekvésével akaratlanul is pont ilyen irányú és közvetlenül halála után el is kezdődő változások számára készítette elő a terepet.

A Mao halála óta a kínai kultúrában végbement változásokat azonban nem egy új típusú kultúra megteremtésére irányuló tudatos erőfeszítések eredményezték, sokkal inkább a kultúrától független külföldi technológiák árhullámának betörése hozta magával.

A *shun* kínai gondolkodásmódra gyakorolt hatásai még az ország leginkább nyugatiassá vált régióiban sem szűntek meg, bár kétségtelen, hogy mindez manapság nem feltétlenül tudatosul az érintettekben.

A kínai kormányzat következetesen hangsúlyozza azt az álláspontját, hogy a változásnak kellően lassú ütemben kell végbemennie, olyan lassan, ami nem zavarja meg a belföldi és nemzetközi harmóniát, noha ennek az ütemnek az ellenőrzésére való képességét éppen a már bekövetkezett változások fokozódó mértékben csökkentik.

A külföldi üzletemberek és diplomaták elkerülhetetlenül szembesülnek a *shun* mentalitás maradványaival, ha gyors válaszokat próbálnak elérni kínai partnereiknél. Ennek a problémának az egyetlen megoldását ugyanazon filozófiának szükséges mértékben való alkalmazása jelentheti.

***Si, Ji* – a siker alapelvei**

Kínai partnereink megértésében és a velük való együttműködésben egyaránt sokat segíthet kultúrájuk egy másik kulcsfontosságú elemének ismerete: a kínaiak mind az üzleti, mind a diplomáciai tevékenységet hagyományosan a háború fogalmával azonosítják.

Mint minden kínai diák és egyre több nyugati üzletember is jól tudja, a híres kínai katonai stratégia, Szun-ce *A háború művészete* címmel az időszámításunk előtti V. században írt műve nem más, mint kezdők és

haladók számára egyaránt értékes tankönyv arról, hogyan kell sikereket elérni háborúban és üzletben.

Az egyenként egy bizonyos elv bemutatásával kezdődő tizenhárom fejezetre elosztott kis könyv mindössze körülbelül tízezer szóból áll. Az első fejezet a tudást jelentő *si*, a második a tervezésre utaló *ji* fogalmát tárgyalja.

A könyv egyik legfőbb témája a rugalmasság fontossága. Szun-ce ezt úgy fejezi ki, hogy a tervezést és a kivitelezést a saját alakkal nem rendelkező vízzel azonosítja. A lényeg itt abban áll, hogy taktikánkat mindig az ellenség adott helyzetének megfelelően kell változtatni.

A kínaiak az 1970-es évek második felében – éppen úgy, ahogy a japánok is tették már az 1950-es évek óta – Szun-ce tanításait kezdték alkalmazni diplomáciai erőfeszítéseik során és az üzleti életben egyaránt. Hamarosan nyilvánvalóvá vált, hogy mind a tervezés, mind terveik végrehajtása számos területen többféle szempontból is igen sikeresnek bizonyul.

Miközben a nyugati vállalatok az 1980-as évek óta jelentős sikereket értek el Kínában, voltak kudarcaik is, legtöbbször a kielégítő ismeretek hiánya miatt, a tekintetben, hogyan kell vállalkozásokat működtetni Kínában, és gyakran amiatt is, mert a delegált személyek nem ismerték kellő mélységig saját termékeiket, illetve vállalatuk üzletpolitikáját.

A Kínában folytatott sikeres üzleti tevékenységnek nincs egy kifejezett kulcsa, ám mindenképpen jó kiindulópont lehet, ha valaki alaposan megismeri Szun-ce *A háború művészete* fejezeteiben kifejtett mind a tizenhárom alapelvet.

Song – a konfliktuskerülés művészete

Az ötezer éves történelmük során kialakított egyik legfontosabb kulturális szokás a természet és az emberi dolgok gyakorlatilag minden szempontjának azonosítása, kategorizálása és listákba szedése.

Ez utóbbiak sorában kiemelkedő fontosságú volt az életre hatást gyakorló dolgok közül azoknak a listája, amelyeket a kínai kalendáriumban a *song* címszó alá soroltak, és melynek jelentése „konfliktus”.

A konfliktus valójában a kategóriák sorrendjében a hatodik volt; csupán a kreativitás, a válaszkészség, a kezdeti nehézségek legyőzése, a tapasztalatlanság és a dolgok elrendeződésének kivárása előzte meg.

A *song* kifejezés magában foglalja mindazokat a tényezőket, belsőket és külsőket egyaránt, amelyek ügyes-bajos dolgainkban konfliktusokat okozhatnak, a konfliktusoknak legfontosabb egyedi kiváltó oka azonban abból ered, ha más emberek nem értenek egyet a mi álláspontunkkal, és

versengenek velünk az üzletben és más törekvéseinkben, különösen, ha erre csak a konfliktus szintjének emelése mellett tudunk reagálni.

A múlt bölcsei azt tanítják, hogy az első lépés ilyen helyzetekben egyszerűen annak elkerülése, hogy bármilyen konfliktusba belekeveredjünk – vagyis jobb elszaladni, mint verekedni. A második lépés ebben a folyamatban büszkeségünk legyőzése és a türelmes várakozás, amíg a körülmények a mi javunkra fordulnak.

A bölcsek rámutatnak, hogy a győzelemre még gondolni sem szabad – még akkor sem, ha igazunk van – mindaddig, amíg az előttünk álló akadályok erősek és szilárdak, mivel ha ragaszkodunk a konfliktusban való részvételhez, azzal saját magunkra hozhatunk szerencsétlenséget.

A legtöbb kínai még ma is mindent megtesz a nyílt konfliktus elkerülésére, és céljait inkább csendesesen, a színpalak mögött igyekszik elérni. Előnyben részesítik továbbá a kompromisszumokat, valamint ha leküzdhetetlen erővel kerülnek szembe, a felek a vita és nézeteltérés megoldására harmadik felet vonnak be mediátornak.

A Kínában dolgozó külföldieknek érdemes tisztában lenniük a *song* fogalmával, és fel kell készülniük, hogy olyan módon tudják azt kezelni, ami nem veszélyezteti a számukra szükséges kapcsolatokat.

***Tai* – amikor harmónia és jólét uralkodik**

Kína ma – legalábbis részben – a *tai* meglepetésként érkezett korszakát élvezi: ez a nagyon régi fogalom a rendkívüli béke és jólét korszakaira, egyfajta aranykorra utal, s egyike a kínai kozmológia legfontosabb szimbólumainak.

A *tai* az olyan időszakok fogalmát is magában foglalja, amikor az emberek és a világ között teljesen nyílt kommunikáció folyik, illetve az emberek készek az új eszmék és új dolgok befogadására az üzletben és politikában egyaránt.

Emellett felöleli még mindazokat a jellemvonásokat is, amelyekről a régi filozófusok úgy tartották, hogy a kínai kultúra alapköveinek kell lenniük – ezek közé tartozik a mások tisztelete, becsületesség, alázatosság, szerénység, szorgalom, kitartás, jóakarát és erősen fejlett igazságérzet.

Kína régi filozófusai arra is figyelmeztettek, hogy a *tai* korszakainak időtartama az emberek számára a jellemük és a céljaik minőségétől, valamint attól függ, hogy harmóniában élnek-e önmagukkal és a mindenséggel.

Az igen gyakorlatias gondolkodású bölcsek – nem meglepő módon – azt is tanították, hogy ha rosszabb idők beköszöntével az emberek lassítanak és kapcsolataik ápolásával törődnek, továbbra is jól mehet a soruk. Rámutattak továbbá arra is, hogy ez a legalkalmasabb időszak a rossz

szokásoktól való megszabadulásra és új, pozitív szokások kialakítására, amelyek hozzájárulnak az emberek fizikai és lelki-szellemi egészségének fenntartásához.

A kínaiaknak megvan a maguk „antennája” a *tai* érzékeléséhez, ami segít annak felismerésében, hogy mikor vannak benne egy *tai* periódusban, melynek segítségével annak megfelelő döntéseket hozhatnak. Sok külföldinek keservesen kellett megtanulnia, hogy a kínaiak „jó idők, rossz idők” jelzőantennája csakugyan pontosan működik.

***Tai Ji Quan* – az egészség „nagy végső ökle”**

Az időszámításunk előtti III. században egy kínai orvos a következőket írta: „Ha az ember vigyáz magára és rendszeresen tornázik, a mennyország sem tudja megbetegíteni. Ha viszont ezt nem teszi, a mennyország sem tudja egészségessé tenni.”

Mostanra a kínai iskolákban egyrészt rekreáció, másrészt egészségmegőrzés céljából bevezetett testnevelési foglalkozások köre az úszás, labdarúgás, ökölvívás, magasugrás, kőhajítás és más sportok gyakorlására is kiterjed.

A *tai ji quan* (magyaros átírású közismert nevén tajcsicsuan vagy röviden tajcsi), az a lassú mozdulatokra épülő kínai testgyakorlás, melynek neve szó szerint azt jelenti: „nagy végső ökl”. Gyakorlása gyakran látható Kínában köztereken; a feljegyzések tanúsága szerint jóval több mint ezer évvel ezelőtről, a Tang-dinasztia korából ered, és napjainkban az egész világon folyamatosan terjed.

A kínaiak úgy tartják – és erre anekdoták, valamint bizonyos mértékig tudományos értékű bizonyítékok is vannak –, hogy a *tai ji quan* számos komoly betegséget segíthet megelőzni és meggyógyítani is, ha hosszabb időn át rendszeresen gyakorolják.

Az ilyenfajta mozgásgyakorlatok hatékonysága azon a kínai felfogáson alapul, hogy az emberi testet áthatja az energia egy bizonyos formája, és ha az ezt az energiát a test különböző részeibe szállító csatornák valahol eltömődnek, betegségek lépnek fel.

A *tai ji quan* művészetének különféle iskolái vagy változatai vannak. Az egyik közülük tizenhárom mozdulatból áll, amelyek közül nyolcat a karunkkal, ötöt a lábunkkal kell végrehajtani, és amelyek arra szolgálnak, hogy az akadályoktól mentesítsék, illetve szabadon tartsák az energiacsatornákat. Ezekről a mozdulatokról úgy tartják, hogy stimulálják az idegeket és elősegítik a megfelelő izomtónus fenntartását a testben.

A *tai ji quan*-t hagyományosan alkalmazzák fejfájás, emésztési problémák és reumás panaszok kezelésére is. Az 1970-es és 1980-as

években olyan dokumentált, de vitatott esetek is voltak, amikor sokkal súlyosabb betegségeket, köztük rákot is sikeresen kezeltek ilyen módon.

Az 1980-as években a kínai kormányzat kutatási programot kezdeményezett a *tai ji quan* módszerével különböző betegségek gyógyításában elért eredmények tudományos igényű dokumentálására. A kutatás eredményei nyomán speciális akadémiát hoztak létre Pekingben azzal a céllal, hogy képzést nyújtson a gyakorlatok megfelelő módon történő végrehajtására, melynek végzős hallgatóit országszerte kihelyezik azzal a megbízatással, hogy tai ji quan iskolákat állítsanak fel.

A Kínába látogatók könnyen beiratkozhatnak egy bevezető kurzusra a *tai ji quan* megismerése céljából, mely az országban tartózkodásuk ideje alatt az egyik legérdekesebb és leghasznosabb dolog lehet, amit csak tehetnek.

Wang Ming – a kínaiak teljesítményhajszolása

Nyugaton is jól ismert tény, hogy akadnak olyan emberek, akik annyira eltökéltek bizonyos célok elérésére, hogy teljesen megszállottaivá válnak ennek a gondolatnak, és vagy sikerre viszik azt, vagy – képletesen szólva – inkább belehalnak a próbálkozásba.

Az egyik legkülönösebb dolog a kínai kultúrában az, hogy hagyományosan mindig is nagy számban produkált ilyen embereket. A modern idők beköszönte előtt azonban az egyetlen mód, ahogyan a legtöbb ilyen ember hasznosítani tudta megszállott teljesítményhajszolását, önmaga tökéletesítésében merült ki, különösen a kézügyesség fejlesztésében.

A kínai kultúrának ezt az elemét a *wang ming* kifejezéssel jelölik, melynek a fordítása „teljes eltökéltség” vagy „teljes elköteleződés” lehet – ami az új Kínában, ahol az ország történelme folyamán most először az emberek gyakorlatilag szabadon követhetnek különféle célokat, önmaguk tökéletesítésén túlmenően is virágkorát éli.

A mai Kínában a hétköznapi emberek óriási tömegeit olyan erővel hajtja előre a társadalombiztosítás és az anyagi biztonság elérése utáni vágyakozás, hogy túlfeszített tempóban, szinte dühödten dolgoznak. Egyesek közülük érzelmileg olyan erősen a fogságába kerülnek ennek a kihívásnak és az előttük nyíló lehetőségeknek, hogy semmibe veszik az erkölcsi és etikai követelményeket. Többségük azonban egyszerűen a *wang ming* magasabb szintjétől hajtva tevékenykedik.

Azonban éppen ezeknek a *wang ming* által ösztönzött kínaiaknak a túlnyomó többsége vitte véghez máris az ország átalakítását, és ők alkotják a világ legfélelmetesebb teljesítményhajszoló csoportját. A hatás,

amit ambíciójuk, energiájuk és szorgalmuk az egész világra kifejt, azonban még kibontakozásának korai fázisában van.

Wenhua – a kínai kultúra hatalma

E kifejezés szó szerinti jelentése „gondolkodási és viselkedési minták”. Más szóval egy nép kultúráját jelöli, ami Kína esetében, rendkívüli filozófiai alapjaitól körülbelül ötezer éves folyamatos fennállásáig, sok szempontból egyedülálló.

A kínai kultúra drámai mértékben megváltozott 1949 óta, amikor a kommunista párt került hatalomra, először Mao Ce-tungnak a hagyományos kultúra teljes megsemmisítésére és a kommunista ideológiával való felváltására irányuló törekvései miatt, majd pedig a kapitalizmus és a fogyasztói társadalom szellemiségének Mao utódja, Teng Hsziao-ping által megvalósított bevezetése nyomán.

A kapitalizmus gyakorlatilag maga alá temette a kommunizmus ideológiáját és új kultúrát teremtett, melyben a gondolkodás és viselkedés nyugati és hagyományos kínai mintái keverednek, miközben a Nyugat vallási eszmevilága feltűnően hiányzik ebből a keverékből.

Ahhoz, hogy megtudjuk, mit jelent mindez Kína és az egész világ számára napjainkban, és mit tartogat még a jövő számára, elegendő egy pillantást vetni Japánra és Dél-Koreára: mindkettő Kína hagyományos kultúrájának egy-egy kisebb kivitelű klónja lehet, melyek annak eredményeként, hogy sikeresen kombinálták a kínai filozófia eszméit a nyugati kapitalizmussal, gazdasági erőművekké változtak át.

A Kínával a jövőben folytatandó sikeres versengéshez a nyugati világnak minden bizonnyal meg kell reformálnia a maga vallási alapokon nyugvó kultúráit számos filozófiai elem Kína hagyományos kultúrájából való átvételével és követésével – olyan folyamat során, ami valójában már el is indult, ám olyan lassan halad, hogy a legtöbb ember számára most még láthatatlan.

A mai kínai és amerikai kultúra közötti ellentétek különösen élesek, és az amerikai gondolkodási és viselkedési minták alakulásában tapasztalható riasztó tendenciákra világítanak rá.

Wuwang – az ártatlanság fontossága

Az ideális kínai világban az egyik elsőrendű erény mindenki számára a *wuwang*, vagyis az „ártatlanság” – azaz mindenki ártatlan lehetne – mentes mindenféle gonosz, rosszindulatú, önző és egoista impulzustól, amelyek miatt a legtöbb ember korántsem tökéletes.

Ennek a régi kínai fogalomnak a kiterjesztésével az ideális személy mindig ösztönösen és spontán módon cselekedne abból adódóan, amire a kínai filozófusok az ember természetes jóságaként utaltak – olyan állapotot

értve alatta, amelyben az ember képes összhangba hozni cselekedeteit az élet és a természet kozmikus áramlataival.

Ennek az eszmének hagyományos felfogása jegyében a filozófusok megállapítják, hogy a forrongó időszakokban, társadalmi zavarok idején azok az emberek, akik nem képesek a lényük központi magját képező ártatlanság által diktált módon cselekedni, elkerülhetetlenül hibákat követnek el, bajba sodorva önmagukat és nagy valószínűséggel másokat is.

A filozófusok hozzáteszik még, hogy az ártatlanság állapotában élés egyszersmind esendővé is teszi az embert olyan külső befolyásokkal szemben, amelyeket nem tud ellenőrzése alá vonni, de magában az eszmében eredendően benne foglaltatik az az ígéret is, hogy azoknak, akik a *wuwang*-ot sugározzák magukból, nem kell tartaniuk attól, hogy mások szándékosan bántani fogják őket.

Ez a filozófia nyilvánvalóan nem védte meg a kínaiakat attól, hogy tömegesen mindenféle erőszak áldozatául essenek, de a történelem folyamán a kínaiak túlnyomó többsége valójában mindvégig a *wuwang* jó példáit mutatta fel azzal, hogy békés, megfontolt, nagylelkű, vendégszerető, becsületes és keményen dolgozó emberként viselkedett.

A kínaiak egyik jellegzetes kulturális készsége már hosszú ideje abban a képességükben mutatkozik meg, hogy gyorsan felismerik a természettől fogva jó embereket, és ennek megfelelően kezelik őket. A *wuwang* sugárzására képes nyugatiak különösen előnyös helyzetben vannak Kínában.

***Xiaoguo* – ügyeljünk a részletekre!**

Az amerikaiakat és más nyugatiakat kulturális beidegződéseik arra készítetik, hogy több gondot fordítsanak a nagyobb és kevesebbet a kisebb részletekre.

A kínaiakkal más a helyzet. Holisztikus gondolkodásmódjuk arra készíti őket, hogy az apró részleteknek több figyelmet szenteljenek, mint a nagyoknak, amelyekről tudják, hogy így is, úgy is magukra vonják a figyelmet.

Valamint, amikor az apróbb részletek nincsenek határozottan körülírva, automatikusan megfelelően látottnak értelmezik őket. A problémák ilyenkor minden esetben abból adódnak, hogy amit ők megfelelőnek tartanak, az gyakran nem felel meg a külföldi félnek.

Egy másik fontos félreértési lehetőség itt abban áll, hogy egy adott szerződés formálisan olyan üzleti kapcsolat *kezdését* jelöli meg, ami később a körülmények megváltozásával óhatatlanul tovább alakul. A külföldieknek, akik szerződést írnak alá kínai (és más ázsiai)

szervezetekkel, mindig észben kell tartaniuk, hogy az valaminek a kezdetét, nem pedig a végét jelenti.

Ezzel kapcsolatban is található a kínai nyelvben specifikus „kódszó”, amely a kínaiak részéről a részletekre fordított figyelemre utal. Ez a *xiaoguo*, amit a „lelkiismeretesség” szóval szokás fordítani, átvitt értelemben azonban inkább „az apró részletekkel való törődést” fejezi ki.

A nyugatiak gyakran kifejezetten visszariadnak a kínai partnereik által a részletek iránt tanúsított rendkívüli figyelemtől, illetve az ilyen szintű törődést időhúzási taktikának tekintik.

***Xin* – nem minden az, aminek látszik**

A Keletet a Nyugattól hosszú időn át elválasztó akadályok egyike a mimika kulturális üzenetei között fennálló különbség. A nyugatiak ismertek arról, hogy érzéseiket változatos arcjátékkal juttatják kifejezésre, a kínaiak és más ázsiaiak pedig arról híresek, hogy leplezik a sajátjaikat.

Természetesen ebben a különbségben is az adott kultúrák eltérései tükröződnek. Általában véve a nyugati kultúrákban élő emberek – néhány kivételtől eltekintve – mindig szabadon kimutathatták érzéseiket szóban és arckifejezések útján egyaránt, anélkül hogy magukat veszélyeztették volna.

A hagyományos kínai kultúra ezzel szemben azt követeli, hogy a kínaiak tartsák szigorúan ellenőrzésük alatt a beszédüket és arckifejezésüket is annak érdekében, hogy a lehető legkevesebbet tárjanak fel abból, amit az adott helyzetben valójában gondolnak. Ennek elmulasztása igen komoly következményekhez vezethet.

Kínában mindig is az üres vagy közömbös arckifejezés fenntartása számított jó modornak, és ezt az etikett szabályainak betartása jegyében a *xin*, vagyis az „őszinteség” jelének tartották.

Ez a morális követelmény vezetett arra, hogy a kínaiak jellemző módon mosolyognak, amikor valamilyen kínos, szomorú vagy más módon zavaró dologgal kerülnek szembe – valódi érzéseik leplezésére adott egyfajta ellentétes reakcióként.

A kínai kultúrában járatlan külföldiek ezt a választ sokáig úgy értelmezték, hogy a kínaiaknak nem ugyanolyan érzéseik vannak, mint a nyugatiaknak, érzéketlenek és érzelmileg hidegek, miközben ez a megítélés természetesen teljesen hamis. Valamint természetesen ez volt a forrása annak a nyugati sztereotípiának is, hogy a kínaiak és általában az ázsiaiak mind kifürkészhetetlenek, tisztességtelenek, fondorlatosak és köntörfalazók.

A kínai kultúra megkövetelte, hogy az emberek a konfuciánus erkölcsiség valamennyi parancsának való tökéletes megfeleléssel –

visszahúzódó magatartással, alázatos modorral, saját arcuk és mások arcának védelmezésével, a legcsekélyebb összeütközéseket is kerülő viselkedéssel, a hierarchia és életkor tiszteletével, és különösen a tekintélyek tiszteletben tartásával – mutassák ki őszinteségüket.

A kínaiak fiatalabb generációi nem leplezik többé minden érzésüket sztoikus arckifejezéssel, amikor öröm vagy szomorúság éri őket, de még manapság is mosolyognak, amikor valamitől zavarba jönnek. Ennek az oka lehet olyan egyszerű dolog is, mint például, hogy valaki olyan kérdést tesz fel nekik, amire nem tudnak válaszolni – különösen, ha a kérdező külföldi.

A mai kínaiak általában azzal nyilvánítják ki a *xin*-jüket, hogy ragaszkodnak a hagyományos kultúrájukból fakadó elvárásokhoz anélkül is, hogy érzéseiket leplezniük kellene – és az, hogy felszabadultak akár a féktelen öröm vagy jókedv kifejezésére is, máris új arcot adott az egész országnak.

***Xu* – a kiszámított várakozás művészete**

A kínaiaknak az őket mindenki mástól legjobban megkülönböztető jellegzetes vonása egészen a modern időkig a türelem volt. Ez az adottság mélyen beépült lelkületükbe, mégpedig egyrészt természetüknél fogva, másrészt pedig az erkölcsi foglalatukat megteremtő autoriter kormányzataik évezredes súlykolása és filozófusaik állhatatos munkálkodása folytán.

A *xu*, vagyis a türelem óriási fontossága az ötödik elemként szerepel a több mint háromezer évvel ezelőttre datált *Változások könyvében*, melyet a kínaiak bibliájának is tekinthetünk.

A *xu* azonban nem a jóindulatú vagy közömbös türelemre utal. Jelentése valójában a „kiszámított várakozás” kifejezéssel adható vissza, mindazokkal a másodlagos jelentésekkel együtt, amelyeket ez a minősítés az emberi dolgok körében jelez, illetve hangsúlyt helyezve arra a tényre, hogy ennek a fontossága – talán csak néhány kivétellel – elsőbbséget élvez az emberi életet szabályozó és arra hatást gyakorló minden más tényezővel szemben.

A kínai bölcsek súlyt helyeztek annak hangoztatására, hogy a *xu* gyakorlása valóban életfontosságú a zűrzavaros időkben, különösen akkor, amikor politikai ellenfelek küzdenek egymással és az erkölcstelenség, a korrupció és sokféle erőszak uralja az országot – illetve amikor a múltban országszerte új eszmék és új fogalmak bevezetésére került sor.

A *xu* szerepe és fontossága Kínában az utolsó császári dinasztia uralmának végétől különösen komoly próbatétel elé került; 1911-től,

kifejezetten az 1930-as és 40-es években a kommunisták és a nacionalisták között megvívott hosszú polgárháború idején, majd a kormány által vezetett úgynevezett kulturális forradalom alatt 1966 és 1976 között, melynek során Mao Ce-tung elnök megpróbálta lerombolni a konfuciánus és más hagyományos szellemiség valamennyi bástyáját a kínaiak gondolkodásmódjában.

A kulturális háború és elnyomás Mao utáni korszakának kezdete óta a *xu* elvének a kínai kultúrában ismételten új eszmék és új folyamatok bevezetésének próbatételeit kellett kiállnia, amelyek az ország újjáformálása érdekében azóta is folyamatosan működnek.

A Kínában működő külföldieknek tisztában kell lenniük a *xu* fogalmával, különös tekintettel a lényegéhez tartozó „kiszámítottság” elemére, és meg kell próbálniuk azt saját viselkedésükbe is beépíteni.

Yi – tisztesség kínai módra

Mint korábban is megjegyeztük, a kínai írásrendszert alkotó ideogrammák az életből vett dolgokon alapulnak, ami a kínaiak gondolkodására és viselkedésére gyakorolt befolyásukat igen erőteljessé teszi.

A tisztességet jelentő ideogrammában (*yi*) az első „építőelem” a birka szimbóluma, vagyis egy olyan állat, amely megtestesíti magában a jó magaviselet és az engedelmesség erényeit. Az ideogramma másik két eleme egy kéz, illetve egy tör jelképe: a kéz az emberiséget, míg a tör a tisztességgel összefüggő bármilyen dolognak a mélyére hatoláshoz szükséges eltökéltséget szimbolizálja.

Az engedelmesség, az ember és az ahhoz szükséges erő, hogy tisztességesen járjunk el minden dolgunkban: ennek a három pillérnek az együttese alkotta a Konfuciusz és a többi nagy bölcs hirdette filozófia alapját – olyan eszmeiség elvetett magjaként, amit folyamatosan művelni kell, hogy megfelelően befolyásolni tudja az emberek viselkedését.

Konfuciusz és legbefolyásosabb későbbi követője, Menciusz is azt tanította, hogy a *yi*-nek kell az univerzális filozófia alapját alkotnia, ami lehetővé teszi az emberiség számára, hogy a benne rejlő lehetőségeket legteljesebb mértékben megvalósítsa.

Jól ismert tény azonban, hogy ez a nagy igazság nem változtatott Kína uralkodóinak és elit osztályainak a viselkedésén.

A *yi* jelen van a mai kínai kultúrában is. Ma valójában legalább öt fajtája él és virul: a kommunista, a szocialista, a kapitalista, a konfuciánus és menciónus tisztességesség, valamint az egyszerű emberek tisztessége, akik igyekeznek életben maradni és boldogulni olyan helyzetekben is, amikor az elvekkel szemben a politika élvez elsőbbséget.

Ez az ötféle tisztességesség (és a további változatok, köztük a vallási alapon nyugvó tisztesség is) mindmáig folyamatosan problémát jelent az egyszerű kínaiak és a külföldiek számára egyaránt. Mindenkinek meg kell oldania azt a feladatot, hogy a tisztességnek éppen azt a fajtáját vagy fajtáit tudja kezelni, amivel ügyei intézése során éppen találkozik. Más szóval, amit egy kormányzati tisztviselő helyesnek tart, gyakran nem felel meg a másik fajta tisztességek követelményeinek, és így tovább.

Általában véve a Kínában működő külföldiek jobban teszik, ha a helyes és a helytelen megkülönböztetéséhez először a konfuciánus-menciánus megközelítést választják, ami senkit sem riaszt el, majd azután igazítják a saját viselkedésüket a tisztesség más formái által felállított elkerülhetetlenül felmerülő követelményeknek megfelelően – anélkül, hogy a saját elveikből és normáikból engedniük kellene.

***Youyi* – a barátság szerepe Kínában**

Az üzleti siker eléréséhez Kínában nélkülözhetetlen a szoros, személyes baráti kapcsolatok, a *youyi* kiépítése. Ennek nagyon egyszerű oka van. A kínaiak nincsenek hozzászokva, hogy üzleti kapcsolataikat törvénykönyvek előírásaira alapozzák, amelyek részletesen meghatározzák, hogyan kell eljárniuk vállalkozásaik vezetésében és egymással szemben. Ilyen törvények ma ugyan már egyre nagyobb számban léteznek, ám nincsenek mélyen beépülve az emberek kulturálisan meghatározott gondolkodásmódjába. Így a barátság az egymás közti személyes összeköttetések és az üzleti kapcsolatok tekintetében is mindenképpen elsőbbséget élvez.

Kínában létezik egy különleges kategória az olyan emberek számára, akiket hivatalosan és formálisan „Kína barátainak” neveznek – ezt a címet azok számára tartják fenn, akik a munkájuk során Kínát segítik.

A baráti kapcsolatok létesítésének fontossága az üzleti partnerek között nyilvánvalóan jelzi, hogy miért olyan időigényes dolog az üzleti megállapodások megkötése Kínában. Általánosságban szólva, az ilyen típusú kapcsolatoknak túl kell menniük az átlagos értelemben vett „baráti” viszonyon. Mélyebbnek kell lenniük, elég mélynek ahhoz, hogy garanciát nyújtsanak a teljes bizalomra.

A kínaiak tudják, hogy egy üzleti szerződés aláírása önmagában még nem túl sokat jelent arra nézve, hogy az adott üzleti kapcsolatok valójában hogyan alakulnak a jövőben. Tudják, hogy mindez nagyrészt az érintett személyek jellemétől és személyiségétől függ, és éppen ezért kötelezve érzik magukat arra, hogy baráti kötelékeket is teremtsenek, mielőtt bárkivel ténylegesen üzleti kapcsolatba lépnek.

***Zhengchengde* – őszinteség kínai módra**

Magát a *zhengchengde* kifejezést általában az „őszinteség” szóval fordítják, de az éltető közegét adó kínai összefüggésekben valójában sokkal többet jelent, mint más nyelveken. Általánosságban szólva ennek az az oka, hogy a kínai kultúra hagyományosan sokkal jobban strukturált és sokkal pontosabban kidolgozott rendszert alkot, mint az ismert nyugati kultúrák, és gyakorlatilag univerzálisan alkalmazható.

Rövidebben kifejezve azonban annak az oka, hogy a *zhengchengde* hagyományosan – és még ma is – rendkívül fontos szerepet játszik a kínaiak életében, nem más, mint a személyes kapcsolatok alapvető fontossága.

Az élet a feudális és a modern Kínában egyaránt mindig is a személyes kapcsolatok körül forgott, nem csupán családi szinten, de a közéleti és szakmai tevékenységek területén is. A kínaiak igen sok időt, energiát és pénzt fordítanak személyes kapcsolataik kialakítására és fenntartására, mivel a kultúrájuk sohasem támogatta az individuális, független és objektív gondolkodást és cselekvést.

Más szóval, Kínában a múltban nem lehetett csak úgy egyszerűen odamenni valakihez és valamilyen üzleti kapcsolatot kezdeményezni vele, akár személyekről, akár vállalatokról van szó. Először személyes kapcsolatot kellett létesíteni az illetővel. Általában véve elmondható, hogy ugyanez a kulturális követelmény még napjainkban is érvényben van.

Ez a helyzet pedig az őszinteséget teszi az egyik legfontosabb kulturális attribútummá, amivel egy kínai rendelkezhet. Ezt keresik elsősorban, és meg is kell találniuk, mielőtt javaslatot vagy kötelező erejű kijelentéseket tesznek valakinek.

A kínaiak mindig alkalmazzák „az őszinteség próbáját”, amikor új emberekkel találkoznak, különösen külföldiekkel, mivel a nem-kínaiak esetében a kulturális különbségek megnehezítik számukra a *zhengchengde* megítélését.

A kínaiak számára általában az amerikaiak személyiségében való eligazodás a legnehezebb, mivel az kevésbé markánsan meghatározott, mint a legtöbb más külföldié. Az amerikaiak – eltérően a kínaiaktól, akiket azonos vagy hasonló tapasztalataik évezredek óta mintegy homogenizáltak – hajlamosak a saját útjukat járni gondolkodásukban és viselkedésükben egyaránt.

A Kínában dolgozó külföldieknek tisztában kell lenniük annak fontosságával, hogy beszédjükben és cselekedeteikben is őszinték legyenek, és érdemes mindig észben tartaniuk, hogy kínai környezetben a *zhengchengde* nem a nyugati, hanem a kínai elvárásoknak megfelelő viselkedést jelenti.

Ez nem azt jelenti, hogy a külföldiek adják fel saját elveiket és értékeiket annak érdekében, hogy a kínaiak kedvében járjanak, hanem azt, hogy legyenek felkészülve álláspontjuk ismertetésére, és ragaszkodjanak mindenhez, ami tisztességes és egyúttal kölcsönösen előnyös lehet.

Egy másik dolog, amit a külföldieknek észben kell tartaniuk, a következő: a kínaiak mindenkit eleve őszintétlennek tartanak, és nem bíznak meg abban, aki túl sokat beszél. Ez is újabb hátrányt jelent, amit sokaknak – megint csak főleg az amerikaiaknak – valahogyan le kell győzniük.

A kínaiak általában úgy vélik, hogy a bőbeszédű ember azért locsog, hogy azzal elrejtse tudásának, tapasztalatainak és emberismeretének hiányosságait. A kínai kultúrában a bölcs ember csak akkor beszél, amikor szükséges.

***Zhengti Guannian* – még néhány szó a holisztikus gondolkodásról**

A külföldieknek célszerű megtanulni, és mindig szem előtt tartani, hogy a kínaiak elméje holisztikus gondolkodásra beállított, vagyis valamely dolognak az összes aspektusát képesek egyidejűleg felmérni és az egyes részek között fennálló kölcsönös kapcsolatok szempontjából mérlegelni.

Első ránézésre ez egyszerűen a józan ész követelményének tűnik, azonban ez mégsem olyan egyszerű, hiszen mindig az adott kulturától függ valaminek a józan ész szerint történő megítélése. Ami azt illeti, a nyugatiak nem kifejezetten felkészültek a holisztikus szemléletű gondolkodásra.

A mérnökök azok közé a kisebbséget alkotó nyugatiak közé tartoznak, akiket tudatosan arra képezték ki, hogy tudjanak bizonyos mértékig holisztikusan gondolkodni, mivel azonban ez a fajta gondolkodás nem természetes számukra, inkább csak azokra a dolgokra korlátozzák, melyekről többé-kevésbé nyilvánvaló, hogy az általuk tervezett vagy megvalósított dolgokhoz nélkülözhetetlenek, vagy amelyeket a költség- és időhatárok írnak elő.

A kínaiak gondolkodásában és magatartásában a költség és az idő a modern időkig nem számított a legfontosabb tényezők közé. Általában – a szezonális tényezők kivételével – nem is voltak hajlamosak ezekben a fogalmakban gondolkodni. Mára mindez természetesen már változott, ám még ma is hajlamosak mindent sokkal inkább egészében látni, mint a nyugatiak.

A kínai üzletemberekkel és kormányzati tisztviselőkkel kapcsolatba kerülő külföldiek hajlamosak a kínaiak gondolkodásmódban megnyilvánuló holisztikus vonásokra türelmetlenül és ingerülten reagálni, holott sokat

segíthet, ha a külföldi fél megértően tudomásul veszi ennek a kulturális beidegződéseknek a kínaiak viselkedésében betöltött szerepét – bár ez sem feltétlenül gyorsítja fel az ügyet.

A dolog jó oldalát az jelenti, hogy a kínaiak átfogó szemléletű, lassú és óvatos eljárás módja gyakran eredményesebbnek bizonyul, mint a rövid távon célratörő nyugati megközelítés.

Zhenshi – a körülményektől függő igazság kezelése

A hagyományos kínai kultúra egyik jellegzetes vonása, melyet a nyugatiak különösen zavarónak találnak, a *zhenshi*, vagyis az igazság természetének és szerepének sajátos felfogása a kínai társadalomban.

Az „igazság” a szó megszokott nyugati értelmében valamely ténynek a megállapítása, vagy valami olyan vélekedés, ami megfelel a tényeknek, legalábbis a beszélő szándéka szerint, fenntartások nélkül és nem törekedve semminek az elrejtésére vagy eltorzítására. A nyugatiak természetesen tudnak szemtől szembe hazudni is – és ezt olykor meg is teszik –, vagy elrejtetik az igazságról alkotott véleményüket a saját érdekeik szolgálatában, de ez nem változtatja meg az igazsághoz hű állítások fenti meghatározásának helytálló voltát, beleértve az akaratlagosság motívumát is.

A modern idők előtti Kínában azonban, ahol az embereket nem védték sem törvények, sem szokások, amikor elmondták az igazságot, az igazmondás szituatív jellegűvé, vagyis a körülményektől függővé vált.

Ez annyit jelent, hogy az igaz beszéd nem szükségképpen alapult tényeken vagy az adott személynek a tényekre vonatkozó meggyőződésén, hanem azt juttatta kifejezésre, ami a legjobban szolgálta az illető érdekeit.

A körülményektől függő igazságok alkalmazása Kínában a XX. századi forradalmak idején, különösen az 1966 és 1976 között lezajlott kulturális forradalom időszakában kifejezetten burjánzott, amikor az igazság kimondása gyakorlatilag akár halálos ítéletet is jelenthetett, és ez a felfogás mindmáig nem is tűnt el a kultúrából.

Még ma is vannak olyan helyzetek, amikor az emberek a körülményektől függő igazmondáshoz folyamodnak, hogy megvédjék magukat, vagy előbbre vigyék valamilyen törekvésüket, vagy egyszerűen csak azért, hogy elkerüljenek valami kényelmetlen helyzetet, illetve a felelősség vállalását – az ilyen esetek azonban lassanként, különösen a fiatalabb generációk körében, egyre ritkábban fordulnak elő.

Általánosságban szólva, a szituatív igazság alkalmazása a kormányzati tisztviselők körében a leggyakoribb, akiknek számos különféle okuk lehet arra, hogy amit mondanak, az ne „a teljes igazság és csakis az igazság”

legyen. Az ilyen esetek közé tartozik például bizonyos engedélyekért benyújtott kérvények elfektetése vagy burkolt, ám végleges elutasítása, a kérelmezőket törekvéseik megváltoztatására kényszerítő trükkök alkalmazása, és így tovább.

A külföldiek és a kínaiak számára egyaránt gyakran lehetséges azonnal felismerni az ilyen szituatív igazságokat, ha azokat meghallják, ám ilyenkor nem ajánlatos ezt közvetlenül a partner szemébe mondani. Sokkal jobb megoldás behozni egy megbízható harmadik felet vagy újabb udvarias és diplomatikus taktikát alkalmazni annak érdekében, hogy végül a valódi igazsághoz is eljussunk.

Zhongcheng – a hűség a mai Kínában

A kínaiak mindig is az emberi lények egyik legkívánatosabb erényének tekintették a hűséget, illetve ezt várták el elsősorban tőlük, bölcsek, kormányzatok és egyszerű emberek is vég nélkül hangoztatva annak fontosságát.

A *zhongcheng* azonban – a kínai kultúra sok más jellemző vonásához hasonlóan – mindig is a körülményekhez igazodott, és az emberek bizonyos csoportjaihoz tartozó személyekre korlátozódott. A kínai történelem tele van az egyéni és csoporthűség rendkívüli példáival, de ami azt illeti, bővelkedik a hűtlenség példáiban is, kicsiben és nagyban egyaránt.

Kína császári, majd rövid időre nacionalista és kommunista kormányzásának idején a hatalmon lévők iránti hűség a szó szoros értelmében parancsoló szükségszerűség volt az életben maradáshoz, és az esetek többségében inkább kikényszerítették, mintsem önként vállalták volna az emberek. A bármilyen szempontból hűtlennek bizonyuló vagy csak annak vélt személyeket félreállították vagy kivégezték.

Az 1966 és 1976 között lezajlott kulturális forradalomig az egyetlen terület, ahol valódi hűség uralkodott generációkon keresztül, a nukleáris családokra és a nagycsaládok tagjainak körére korlátozódott. Ez a katasztrofális „forradalom” azonban sok esetben még a családi kötelékekre alapozott hűséget is lerombolta, amikor is az embereket kényszerítették vagy más eszközökkel rávették arra, hogy akár családtagjaikat a forradalmi bíróságok elé idéztessék.

A jelenlegi Kínában a hűség ismét előtérbe került mind a nukleáris családokban, mind a nagycsaládoknál, és egyike a társadalom legerősebb stabilizáló és haladást biztosító tényezőinek.

Ez nem terjed ki azonban feltétlenül az üzleti és a politikai világra, mivel mára a viselkedési normák ezeken a területeken már inkább nyugatiassá, mint kínai jellegűvé váltak. A vállalatoknak rendkívüli intézkedésekkel kell

magukhoz vonzaniuk és megtartaniuk a jó alkalmazottakat, mivel a gyakori munkahely-változtatás (ami a Mao utáni korszak beköszöntéig illegális volt) nemcsak lehetővé, hanem egyben mindennapi gyakorlattá is vált.

A külföldi munkaadóknak Kínában ijesztő követelménnyel kell szembenézniük: elegendő ismeretre kell szert tenniük a ma uralkodó kultúra társadalmi viszonyairól ahhoz, hogy hatékonyan meg tudjanak küzdeni a számukra legmegfelelőbb munkaerő felkutatásának, és megtartásának feladatával. Ez minden esetben személyes törődést igényel, és az alkalmazottak családját illetően is különféle megfontolásokra kell kiterjednie.

Zhong Fu – az éleslátásra való törekvés

A *Zhong Fu* kifejezés jelentése lehet „éleslátás” vagy akár „belső igazság” is: ez szintén a hagyományos kínai kultúra alapelemei közé tartozik. A régi Kína sok filozófust adott a világnak, akik életüket az igazság keresésének szentelték az emberi természet, illetve általában a természet belső törvényeit és a kozmoszal fennálló összefüggéseit kutatva.

Megállapításaik némelyike téves volt, de sok közülük helyesnek bizonyult és több ezer évvel megelőzte a nyugati világban született hasonló felismeréseket. A kínaiak által több mint háromezer évvel ezelőtt elért helyes következtetések közül jó néhányat nyugaton valójában még ma sem sikerült teljesen megérteni vagy elfogadni.

A *zhong fu* elvének kifejtése az „ismerd meg magad” követelményével kezdődik, annak a felismerésnek a jegyében, hogy az ember nem érthet meg másokat vagy általában a természetet, amíg önmagát meg nem érti.

Kína ókori filozófusai megállapították, hogy a lényeglátáshoz és a belső igazság megragadásához teljesen nyitott elmére és az előítéletektől való teljes megszabadulásra van szükség, még mielőtt az ember megismerheti önmagát, majd képessé kell válnia arra, hogy intellektuálisan, érzelmileg és szellemileg is mások helyébe képzelje magát, mintegy összeolvadva velük, mielőtt igazán megismerheti őket is.

Miután ezt a célt sikerült elérni, juthatunk csak el a *zhong fu állapotáig* – ilyenkor már olyanná válhat az ember, mint a mágnes, másokat vonzhat magához erőfeszítés nélkül, akik mint vezetőre néznek majd fel rá és kérdés nélkül megteszik, amit elvár tőlük.

A kínai kultúra még ma is gyakorlatilag mindenkit arra késztet, hogy legalábbis megkísérelje elérni a *zhong fu* állapotát, és minél idősebb és tapasztaltabb valaki, annál közelebb kerülhet e cél eléréséhez. Azok a híres iparmágnások, akik Kínában a közelmúltban és napjainkban színre

léptek, sikerük és akár túlhajtott népszerűségük jelentős részét a *zhong fu* mintaképeként kialakított arculatuknak köszönhetik.

Ez olyanfajta érzelmi indíttatású és személyes jellegű szemléletet jelent az üzleti ügyekben (és más dolgokban) is, melyek többé-kevésbé idegenek az amerikai gondolkodásmód szempontjából, illetve éppen ez az egyik oka annak, hogy sok amerikainak nehezebbre esik összeegyeztetni a saját objektívebb és inkább a tényekre alapozott kultúráját a kínaiakéval.

A nyugatiak számára mindig kifizetődő, ha észben tudják tartani, hogy a kínaiak gondolkodásmódjába különféle dolgaik intézésében beépített kulturális igény van a *zhong fu* típusú kapcsolatokra.

Zhongguo Tong – a szakértői státusz veszélyei

Ez a kifejezés szó szerint „Kína-szakértőt” jelent, illetve vonatkozik az úgynevezett „régikínai-járókra” is. A *zhongguo tong* státusznak számos előnye van, de van néhány komoly hátránya is, ami még a tapasztalt Kínai-járókat is gyakran kellemetlen helyzetbe hozza.

Arról van szó, hogy a kínaiak igen ügyesen felhasználják a Kína-szakértőket maguk számára való előnyök megszerzésére. Eljárásuk számos taktikát ötvözhet, amelyekhez rendszerint túlzásba vitt hízélgés társul – ennek pedig a nyugatiak, és különösen az amerikaiak rendkívül könnyen áldozatul eshetnek.

A külföldi szakértők kihasználására alkalmazott leggyakoribb kínai módszerek közé tartozik azok külföldi kapcsolatainak és befolyásának a felhasználása annak érdekében, hogy egy-egy családtagjukat jó álláshoz juttassák valamelyik külföldi szervezetnél, külföldi egyetemre nyerhessenek felvételt vagy vízumot kapjanak az illető országba, esetleg előnyös benyomást tegyenek valakire egy kínai vállalatnál vagy kormányzati hivatalban, akitől valamit szeretnének elérni.

Ezek természetesen olyan dolgok, amiket barátok tipikusan megtesznek egymás számára, de sok kínai kifejezetten hajlamos arra, hogy a külföldi szakértőkhöz fűződő baráti viszonyát túlságosan hangsúlyozza, gyakran kínos helyzetbe hozva őket ezzel.

Más szakértők – főleg azok, akiket kínai partnereik már többször is kihasználtak ilyen módon – azt a tanácsot adják, hogy diplomatikusan, de határozottan tegyük világossá: az ilyen szívességeknek vannak bizonyos határai, és azokra a dolgokra kell korlátozni őket, amelyek minden szempontból méltányolhatók lehetnek.

A látszólag megtisztelő „Kína-szakértő” címnek, ha valaki ilyenként ismertté válik, többféle következménye is van: maga a cím a kínaiak gondolkodása szerint automatikusan arra kötelezi az illetőt, hogy mindenféle ügyben „megértse” a kínai álláspontot, ám ez a megértés

magába foglalja azt is, hogy a szakértő egyet is ért velük mindenben, amit mondanak vagy tesznek.

Ha valakinek nem sikerül megfelelni a *Zhongguo tong* címmel együtt járó elvárásoknak – például azért, mert bírálja Kínát, vagy nem védi meg másokkal szemben –, akkor kétszínű „árulónak” fogják tartani. Ez veszedelmes csapda lehet üzletemberek és különösen a diplomaták számára, méghozzá olyan csapda, aminek a feloldására a kínaiak nem érzik magukat készletve.

Az egyik módszer, melynek segítségével védekezni lehet ez ellen (azok számára, akik igazán sokat tudnak a kínaiak szokásairól és viselkedési normáiról) annak folyamatos hangoztatása, hogy az illető nem igazán tud semmit Kínáról, és nem is fog soha, mert Kína túlságosan bonyolult ahhoz, hogy bármelyik külföldi valaha is megérthesse.

***Zhongjian-ren* – a nagyon hasznos közvetítők**

Mint korábban is szó volt róla, a közvetítők mindmáig igen fontos szerepet játszanak a kínaiak életében, többek között házasságok elrendezésében, de hagyományos szerepük sokkal többet is magában foglalt, nem csupán a családok segítségét fiaik és lányaik kiházásításában. Mindig is rendkívül fontos személyek voltak mind az üzlet, mind a politika világában.

A *zhongjian-ren* szerepe és fontossága Kínában természetesen a konfuciánus és más filozófiai iskolák által a kínaiak viselkedésére rákényszerített korlátozásokból adódott. Az előírások a családokat tették a társadalom központi alapegységévé, s a családon kívüli kapcsolatokat rendkívül szigorú, aprólékosan részletezett szabályoknak vetették alá, amelyek megakadályozták a családtagokat abban, hogy saját kedvük vagy szükségleteik szerint, szabadon létesítsenek üzleti kapcsolatokat vagy bárkivel összebarátkozzanak.

Ez a rendszer magában foglalta az ember saját „arcának”, valamint másokénak a megőrzését szolgáló előírásokat, az alá- és fölérendeltségi viszonyok között tanúsítandó viselkedést a különböző társadalmi osztályokban, valamint a kínaiak rendkívüli érzékenységét a visszautasításra és a kudarcra.

A kínaiak hagyományos etikettjének ilyen és ezekhez hasonló más elemei eredményezték, hogy a közvetítők jelentős szerephez jutottak a személyes, üzleti és kormányzati ügyek intézésében egyaránt.

A közvetítők szerepe a mai Kínában, az üzleti kapcsolatokban és a kormányzati tisztviselőkkel folytatott egyezkedésekben továbbra is jelentős maradt, de már jóval kevésbé, mint a múltban.

A közvetítők funkcióinak nagy részét ma különféle konzultánsok és tanácsadók töltik be, akik rendkívül értékesek a külföldiek és a külföldi vállalatok számára, ha még nem rendelkeznek a napjaink Kína politikai és társadalmi labirintusában őket eligazító szükséges kapcsolatokkal.

Zuo Pengyou – Kínában nem lehet barátok nélkül boldogulni

A kifejezés jelentése: „barátokat szerezni” vagy „összebarátkozni valakivel”, ami a kínai kultúra hagyományosan legfontosabb elemeinek egyike. A régi Kínában nem fordulhatott elő az a nyugaton elfogadott gyakorlat, hogy valaki egyszerűen odamegy valakihez – véletlenszerűen vagy akár szándékosan választva ki az illetőt –, és barátkozik vele.

Minden kapcsolat annyira személyes indíttatású és személyre szabott volt, hogy az emberek gyakorlatilag minden esetben csupán személyes családi kapcsolatokon, továbbá iskolai és munkahelyi ismeretségeken keresztül szerezhettek barátokat.

Az üzletembereknek, akiknek a családi, iskolai és vállalati hálózatokon kívüli kapcsolatokra volt szükségük, harmadik felek közreműködését kellett igénybe venniük, akik már jó ismeretségben voltak a célba vett személyekkel és jó viszonyt ápoltak velük.

Ez a folyamat nem zajlott le gyorsan. Általában hetekig vagy akár hónapokig, sőt évekig is tarthatott, és sok időt és pénzt kellett ráfordítani. Ismeretlen személyekhez fordulni bármilyen céllal gyakorlatilag szóba sem jöhetett. Még amikor egy vállalat csak vásárolni akart valamit egy másik vállalattól, akkor is előbb ki kellett építenie hozzá a kapcsolatot.

A kapcsolatok kialakításához nyugaton megszokott alapok – hasonló érdeklődés, hasonló tapasztalatok stb. – Kínában nem voltak elegendőek.

A *Zuo Pengyou* kulturális követelménye ma már nem olyan erős, mint amilyen a múltban, a kapitalista piacgazdaságra való áttérés (az 1980-as évek) és a fogyasztói szemlélet meghonosodása előtt volt, de még ma is jelentős szerepet játszik az üzleti tevékenység területén, különösen külföldiek részvétele esetében.

A Kínában üzleti tevékenységet folytatni kívánó nyugati vállalatok képviselőinek célszerű jól átgondolt és pontosan kidolgozott tervet készíteniük, melynek alapján megszervezhetik, hogy személyesen bemutassák őket azoknak az embereknek, akikkel céljaik érdekében meg akarnak ismerkedni. Érdeemes a számukra nélkülözhetetlen baráti kapcsolatok kialakítására és ápolására mindig kellő mennyiségű időt áldozniuk.

A bizalom nem tartozik a kínai kultúra eleve adott elemei közé; ki kell érdemelni.

Függelék

Kínai karakter	Pinjin	Magyar	A könyvben
拼音	pīnyīn	pinjin	pinjin
阴阳	yīnyáng	jing-jang	jing-jang
汉子	Hànzi	hance	hanzi
风水	fēngshuǐ	fengsuj	feng-shui
麻将	májiàng	macsiang	madzsong
中国	Zhōngguó	Csung Guo	Zhong Guo
中	zhōng	Csung	Zhong
国	guó	Guo	Guo
秦	Qín	Csin	Qin
汉	Hàn	Han	Han
异	Yì	Ji	yi
羌	Qiāng	Csiang	qian
氏	Dī	Ti	di
满	Mǎn	Man	man
新疆	Xīnjiāng	Hszincsiang	Hszincsiang
广西	Guǎngxī	Kuanghszi	Kuanghszi
宁夏	Níngxià	Ninghszia	Ninghszia
北京	Běijīng	Pejcsing	Peking
重庆	Chóngqìng	Csungcsing	Csungking
上海	Shànghǎi	Sanghaj	Sanghaj
天津	Tiānjīn	Tiencsin	Tiencsin
普通话	pǔtōnghuà	putonghua	putonghua
粤	Yuè	Jüe	yue

广东	Guǎngdōng	Kuangtong	Kanton
吴	Wú	Vu	wu
赣	Gàn	Kan	gan
客家	Kèjiā	Kecsia	kejia
闽	Mǐn	Min	min
福州	Fúzhōu	Fucsou	Fucsou
湘	Xiāng	Hsziang	xiang
毛泽东	Máo Zédōng	Mao Ce-tung	Mao Ce-tung
拼音	pīnyīn	pinjin	pinjin
厕所	cèsuǒ	cöszo	cesuo
请	qǐng	csing	qing
你好	Nǐhǎo	Ni hao	ni hao
你好吗	Nǐhǎo ma	Ni hao ma	ni hao ma
谢谢	xièxie	hsziehszie	xie xie
贵姓	guìxìng	kujhszing	gui xing
我叫	Wǒ jiào	Vo Csiao	wo jiao
阴	yīn	jin	jin
阳	yáng	jang	jang
汉子	Hànzi	Hance	hanzi
康熙	Kāngxī	Kanghszi	Kwangxi
关系	guānxì	kuanhszi	guanxi
邓小平	Xiǎopíng	Dèng Teng Hsziao-ping	Teng Hsziaoping
安徽	Ānhuī	Anhuj	anhuj
福建	Fújiàn	Fucsien	fucsieni
广东	Guǎngdōng	Kuangtong	kantoni
湖南	Húnán	Hunan	hunani
江苏	Jiāngsū	Csiangszu	csiangszui

山东	Shāndōng	Santung	santung
四川	Sìchuān	Szecsuan	szecsuan
浙江	Zhèjiāng	Csöcsiang	csöcsiang
项羽	Xiàng yǔ	Hsziangjü	Hsziang Ju
宴会	yànhuì	jenhuj	yanhui
茅台	Máo tái	maotaj	maotai
干杯	gānbēi	kanbej	gan bei
春节	Chūn Jié	Csun Csie	chun jie
端午节	Duānwǔjié	Tuanvucsie	Duanwu Jie
中秋节	Zhōngqiūjié	Csongcsiucsie	Zhongqiu Jie
鞭炮	biānpào	pienpao	bianpao
粽子	zòngzi	cungce	zong zi
重阳节	Chóngyángjié	Csungjangcsie	Chongyang Jie
元宵节	Yuánxiāojié	Jüanhsziaocsie	Yuanxiao Jie
皇历	Huáng Li	Huang Li	Huang Li
黄帝	huángdì	huangti	Huangdi
八	bā	ba	bo
四	sì	sze	si
五	wǔ	vu	wo
九	jiǔ	csiu	jio
风水	fēngshuǐ	Fengsuj	feng-shui
气	qì	csi	csi
罗盘	luópán	lopan	luopan
太极拳	tàijíquán	tajcsicsüan	tajcsicsuanig
武术	wǔshù	vusu	wushu
郑州	Zhèngzhōu	Csengcsou	Csengcsou
河南	Hénán	Honan	Henan

少林	Shàolín	Saolin	Shaolin
功夫	gōngfu	kungfu	kungfu
大戏	dàxì	tahszi	daxi
江青	Jiāng Qīng	Csiang Csing	Csiang Csing
武松	Wǔ Sōng	Vu Szung	Wu Song
乒乓	pīngpāng	pingpang	Ping Pong
扬州	Yángzhōu	Jangcsou	Jangcsou
书法	shūfǎ	sufa	shufa
老子	Lǎozǐ	Laoce	Lao-ce
孔夫子	Kǒngfūzǐ	Kung fu-ce	Konfuciusz
孟子	Mèngzǐ	Meng ce	Menciusz
唐	Táng	Tang	Tang
元	Yuán	Jüan	Jüan
杂剧	zájù	cacsü	zaju
明	Míng	Ming	Ming
清	Qīng	Csing	Csing
关汉卿	Hànqīng	Guān Kuan Han-csing	Kuan Han-csing
王实甫	Wáng Shífǔ	Vang Si-fu	Vang Si-fu
罗贯中	Luó Guànzōng	Lo Kuan-csung	Lou Kuan-csung
施耐庵	Shī Nài'ān	Si Naj-an	Si Naj-an
吴承恩	Wú Chéng'ēn	Vu Cseng-ön	Vu Cseng-en
曹雪芹	Cáo Xuěqín	Cao Hszüe-csin	Cao Hszüe-csin
鲁迅	Lǚ Xùn	Lu Hszün	Lu Hszün
郭沫若	Guō Mòruò	Kuo Mo-zso	Kuo Mo-zso
茅盾	Máo Dùn	Mao Tun	Tun Mao
巴金	Bā Jīn	Pa Csin	Pa Csin

老舍	Lǎo Shě	Lao Sö	Lao Sö
祥子	Xiáng zǐ	Hsziang-ce	Hsziang-ce
曹禺	Cáo Yú	Cao Jü	Cao Jü
李太白	Lǐ Tàibái	Li Taj-paj	Li Taj-po
毛主席语录	Máo Zhǔxí yǔlù	Mao Csuhszi Jülu	Mao Zhuxi Yulu
天安门	Tiān'ānmén	Tian'anmen	Tiananmen
江	Jiāng	Csiang	Jason Jiang
性	xìng	hszing	xing
胡	Hú	Hu	June Hu
姚明	Yáo Míng	Jao Ming	Yao Ming
青岛	Qīngdǎo	Csingtao	Csintaóban
秦皇岛	Qínhuángdǎo	Csinhuangtao	Csinhuangtaóban
沈阳	Shěnyáng	Senjang	Senjangban
天津	Tiānjīn	Tiencsin	Tiencsinben
红包	hóngbāo	hongpao	hong bao
针灸	zhēnjiǔ	csencsiu	zhon jiu
围棋	wéiqí	vejcsi	wei qi
麻将	májiàng	macsiang	madzsong
胡锦涛	Hú Jǐntāo	Hu Csin-tao	Hu Csin-tao
温家宝	Wēn Jiābǎo	Ven Csia-pao	Ven Csiao-pao
和谐社会	Héxié shèhuì	Hohszie Söhu	hexie shehui
和平崛起	Héping juéqǐ	Hoping Csüecsi	heping jueqi
青海	Qīnghǎi	Csinghaj	Csinghaj-tibet
报	bào	pao	fennsík bao

毕	bì	pi	bi
不担心	bù dānxīn	pu tanhszin	budan xin
不合逻辑	Bùhé luójí de	puho locsi te	buhe luoji de
的			
不知道	bù zhīdào	pu csitao	buzhidao
诚	chéng	cseng	cheng
臭	chòu	csou	chou
道歉	dàoqiàn	taocsien	daoqian
德	dé	te	de
第三者	dìsān zhě	tiszan csö	di san zhe
法律	fǎlǜ	falü	falü
负责人	fùzé rényuán	fucö zsenjüan	fuze ren yuan
员			
干劲	gànjìn	kancsin	ganjin
变革	Biàngé	Biange	ge
恭维	gōngwéi	kongvej	gongwei
观	guān	kuan	guan
关系	guānxì	kuanhszi	guanxi
归妹	guīmèi	kujmej	gui mei
伏羲	Fúxī	Fu-hszi	Fu-hszi
易经	Yì Jīng	Ji csing	Ji csing
文	Wén	Ven	Ven király
周	Zhōu	Csou	Csou (híres herceg)
道德经	Dào Dé Jīng	Tao Te Csing	Tao te King
国粹	guócuì	Kuo Cuj	Guo cui
汉语	Hànyǔ	Hanjü	Hanyu
宏	hóng	hong	Hong

后门	hòumén	houmen	Hou men
交流	jiāoliú	csiaoliu	jiaoliu
教书育人	Jiāoshū-yùrén	csiaosu jüzsén	jiaoshu yuren
人			
考虑	kǎolù kǎolù	kaolü kaolü	kaolu kaolu
考虑			
两手准备	liǎngshǒu zhǔnbèi	csunbej	liangsou zhunbei
伦理学	lúnlǐxué	lunlihszüe	lunlixue
逻辑	luójí	locsi	luoji
没有办法	méiyǒu bànfǎ	mejju banfa	mei you ban fa
法			
面子	miànzi	mience	mianzi
没有	méiyǒu	meijo	mei you
清	Qīng	Csing	qing
清白	qīngbái	csingpaj	qing bui
清楚	qīngchu	csingcsu	qing chu
请客	qǐngkè	csinko	qingke
烟酒	yānjiǔ	jancsiu	yanjiu
研究	yánjiū	jancsiu	yanjiu
商定	shāngdìng	sangting	shangding
社会等级	shèhuìděngjí	söhujtengcsi	shehui dengji
圣	shèng	seng	sheng
孔丘	Kǒng Qiū	Kong Csiu	Kong Chiu
孔夫子	Kǒngfūzǐ	Kungfu-ce	Kung Fu-tse
庄子	Zhuāngzǐ	Csuang-ce	Chuang-ce
墨子	Mòzǐ	Mo-ce	Mo Ti

墨子	Mòzǐ	Mo-ce	Mo-ce
识	shí	si	Shi
顺	shùn	sun	shun
太极拳	tàijíquán	tajcsicsüan	kantoni nevéen tai qi chuan
思计	sī; jì	sze; csi	si, ji
孙子	Sūnzǐ	Szun-ce	Szun-ce
讼	sòng	szung	song
泰	tài	taj	tai
太极拳	tàijíquán	tajcsicsüan	tai ji quan
亡命	wángmìng	vangming	wang ming
文化	wénhuà	venhua	wenhua
无妄	wúwàng	vuvang	wuwang
效果	xiàoguǒ	hsziaokuo	Xiaoguo
信	xìn	hszin	xin
需	xū	hszū	xu
义	yì	ji	yi
友谊	yǒuyì	juji	youyi
真诚的	zhēnchéng de	csencseng te	zhengchengde
整体观	zhěngtǐ	csengtǐ	zhengtǐ guannian
念	guānniàn	kuannian	
真实	zhēnshí	csensi	zhenshi
忠诚	zhōngchéng	csungcseng	zhongcheng
		csungfu	zhong fu
中国通	Zhōngguótōng	Csungkuotong	zhongguo tong
中间人	zhōngjiānrén	csungcsienzen	zhongjian-ren
做朋友	zuò péngyǒu	co pengju	zuo pengyou